زمان، پەیام و ئەخلاق لە میدیای کوردیی باشووری کوردستاندا.. ئەمجەد شاکەلی

میدیا، دەستەواژەیەکە بۆ کۆی ئەو کەناڵانەی زانیاری و هەواڵ و پەیام و سەرگەرمی(کات بەسەربردن) بۆ خوێنەر و بیسەر و بینەرێکی بەرفراوان بڵاودەکەنەوە، وەک ڕۆژنامە و تیڤی و ڕادیۆ و ماڵپەڕی ئینتەرنێت وتۆڕەکۆمەڵایەتییەکان. میدیا، لەو سیستەمە سیاسیانەی جیهانـــدا کە بە دیمـــوکراتی پیناســـە دەکرێـــن، دوای دەســـەڵاتی یەکەم"حوکـــوومەت" و دەســـەڵاتی دووەم "پەرلەمـــان" وەک "دەســـەڵاتی سێیەم" دەژمێردرێت. میدیا زۆر بە وردی چاودێری دەسەڵات و ئەو کەسانەی لە دەسەڵاتدان دەکات، وەها کارێکیش یەکێکە لە بنەما سەرەکییەکانی دیموکراتی. دەستەواژەی میدیا هەردوو میدیای گشتی نەریتی و سۆشیال میدیای دیجیتاڵیش دەگرێتەوە.

کاتێک باس لە بار یا حاڵی زمانی کوردی لە میدیای کوردیدا دەکەین ئەوەمـــان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە حـــاڵی زمـــانی میـــدیای کـــوردی بە شێوەیەکی گشتی بەدەر نییە لە ڕەوشێکی زمانی کوردی تێدایە و پێیدا تێدەپەڕێت. زمانی کوردی بەگشتی و بەتایبەتیش لە باشووری کوردستان لە قەیران و کێشەیەکدایە، هەرگیز بە درێژایی مێژوو، قەیران و کێشەی وای بە خۆیەوە نەدیوە. زمانی کوردی تا دێت خراپتر دەبێت و تا دێت خراپ و خراپتر بە کار دەبرێت و ئەتک دەکرێت و تا دێت بەرەو لەتبوون و داڕووخان دەڕوات. ئەمڕۆ، خەڵکێکی فرە بە ناوی زمانناسی و شارەزایی و پسپۆری و خوێنـــدوویەوە، زمـــانی کـــوردی لەتلەت دەکەن و لەبەینی دەبەن. ئەمڕۆ، سەرباری ئەو ئازادییەی کورد بە خۆیەوە دەیبینێت و سەرباری ئەو هەموو میدیا و دەسگای ڕاگەیاندن و پارە و دەسەڵاتەی کورد هەیەتی (مەبەست باشووری کوردستانە) و سەرەڕای ئەو هەموو تەکنیک و پێشکەوتنە، لە بواری ڕاگەیاندن و گەیاندن و پەخش و چاپەمەنییەی، دەستی کورد پێی ڕا دەگات، زمانی کوردی دادەکشێت.

میدیا، ئەگەر بە دروستی بەکار بهێنرێت، هۆکارێکە بۆ بەهێزکردن، پاراستن و پێشکەوتنی زمان و دەتوانێت ڕۆڵی زمان لە دەربڕین و دروستکردنی پێناسەی نەتەوەییدا بەهێزتر بکات. لە مێژووی هەموو نەتەوەکاندا، میدیا ڕۆڵی کاریگەری هەبووە بۆ چێکردنی پێناسەی نەتەوەیی. دەگوترێت: "نەتەوەسازیی بەچووی چاپەمەنی بووە". وەک

ئەوەی بە نەتەوە مۆدێرنەکانی ئەوروپا دەگوترێت.
ئەگەر لە پێشدا هەستێکی نەتەوەیی بووبێت، پتر لە نێو بەشێکی کەمی خوێندەوار، شاعیر و سیاسەتکاردا بووە. ئێستا میدیای بینراو بە تایبەت تەلەڤیزیۆن و میدیای بیستراو و ڕۆژنامە و گۆڤار لە نێو هەموو توێژ و چینەکانی کۆمەڵی کوردەواریدا، پەخش دەبن، بەڵام ئەو گوتارانەی دەبوو کار بۆ نەتەوەسازی بکەن، ئەوانە دەنگ و ڕەنگی حیزب و گرۆ و دەستەیان پێوە دیارە و ئیدیۆلۆگەنراون، چون حیزب خاوەنی ئەو میدیایانەن، هەر بەوەیش زمانە کوردییەکە خراوەتە خزمەتی ئیدیۆلۆگیاوە. دیارە زمانیش بۆ حیزب هێندە گرنگ نییە!
لە هەرێمی کوردستان، لە ماوەی سیوچوار ساڵی ڕابردووی دەسەڵاتی کورددا، هیچ هەوڵێک نەدراوە بۆ یەکخستن و بەرجەستەکردنی زمانی ڕەسمی دەوڵەت. یا زمانێکی یەکگرتوو کە لە نووسین وداڕشتن، وەک یەک زمانی هاوبەشی کورد بەلایەنی کەمەوە لە باشووری کوردستان پێڕەو بکرێت. بێگومان لە نەبوونی زمانێکی هاوبەشیشدا، شێوە جیاوازەکانی شێوەزار و ڕێنووس و نووسین دەبنە دیاردە. لەو ڕوانگەیەوە دەبینین زمانی داڕشتن و نووسین لە ڕاگەیاندنەکان و بڵاوکراوەکاندا، زمانێکی یەک جۆر و یەک شێوە نییە. بەڵکە هەریەکە شێوەیەکی ڕێنووس پێڕەو دەکات. تەنانەت زۆرجار ڕێنووسی یەک وشە بە گەلێ شێوە دەنووسن.
زمانی میدیای کوردی هێندە خراپە هینی ئەوە نییە ئەرێیی پێ ببرێت، چون هێندەی واژەی بیانی بە تایبەت ئینگلیزی تێکەوتووە تا دێت زمانی کوردی گچکەتر دەبێتەوە. سەدان وشەی بیانی و داتاشراو و ناساز و نادروست و سەدان وشەی ئینگلیزی ترێنجێنراونەتە نێو زمانی کوردییەوە و ڕۆژانە نەک تەنێ لە میدیادا بەڵکە لە کۆڵانیشدا و لە لایەن خەڵکی بەسەوادیشەوە بەکار دەبرێن. ئەوەی لەمەڕ زمانی کوردییەوە لە میدیای کوردیدا دەگوترێت و دەگوزەرێت ناشێت تەنێ لە ڕووی زمانەوانی و زاراوەسازی و ڕیشەناسی و ڕێزمان و ڕێنووسەوە بخوێندرێتەوە، بەڵکە مامەڵە و بەرخورد و ئەخلاق و شێوازی هەڵسوکەوت و تێڕوانین و دواندن مەرجێکی سەرەکییە بۆ کاری میدیایی. ئەخلاقیش لە میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بریتییە لە کۆمەڵێک بەها و بنەما کە ڕێنمایی بڵاوکردنەوەی زانیاری و هەڵسوکەوت لەگەڵ جەماوەردا دەکات، واتە: بەکارهێنانی وشە و وێنە وەک ئامرازێکی دروستکردن و بنیاتنان، نە وەک ئامرازێکی وێرانکردن. چون میدیا دەچێتە نێو خەڵکەوە، هەموو جۆر و چین و پیشە و ڕەگەز و تەمەن و پیکهاتەکانی جڤاکی کوردییەوە. میدیا دەچێتە هەموو ماڵەکەوە و دەچێتە بەر دید و بەر گوێی گەورە، گچکە، مێ و نێری کوردەوە، کە هەر یەکێک لەوانە خاوەنی ئاستێکی

تێگەیشتنی جیاوازە لە یەکێکی دی. هەر لەبەر ئەوانە شێوازی بەکاربردنی زمان، ئاراستەی وتار، خوێندنەوەی دەروونیی وەرگر، خوێنەر، بیسەر، بینەر هەمووی ئەوانە مەرجگەلێکن بۆ کاری میدیایی.
دەشێت لە چەند نموونەیەکدا هەندێک تێبینی لەمەڕ ئەو باسە و لە ڕووی بنەما ئەخلاقییەکانی میدیاییەوە وشێوازی بەرخوردی میدیای کوردی لەگەڵ وەرگر، خوێنەر، بیسەر، و بینەردا پێشان بدرێن:

یەک

لە حەفتەنامەی (هەولێر)ی ژمارە 1204ی ڕۆژی سێشەممەی 6ی دیسەمبەری2011دا، کە لە هەولێر دەردەچێت لە لاپەڕەی فەرهەنگدا دوو هەواڵ لەمەڕ تەندروستی مامۆستایان نەوزاد ڕەفعەت و زاهیر ڕۆژبەیانی کە هەردوویان نەخۆش بوون بڵاو کرابوونەوە. ئەو دووانە دوو نووسەر و شاعیری ناسراوی کوردستان بوون. مامۆستا ڕەفعەت شاعیرێکی دیار و ناسراوی هەولێر بوو و مامۆستا ڕۆژبەیانییش، نووسەرێکی ناسراوی شاری کەرکووک بوو و لە هەولێر دەژیا. بۆ چەند دێڕێک باسی تەندروستی مامۆستا ڕۆژبەیانی کرابوو و وێنەیەکی مامۆستایش لەگەڵ هەواڵەکەدا دانرابوو. وێنەکە هینی ئەو کاتە بوو کە مامۆستا گەلێک نەخۆشە و گۆڕانێکی زۆر بەسەر شێوە و سیما و ڕوخساریدا هاتبوو. هەر کە وێنەکەم بینی دەسبەجێ چەند دێڕێکم وەک ڕەخنە لە پەخشکردنی ئەو وێنەیە بۆ ئیمەیڵ بۆ سەرنووسەری هەولێر مامۆستا جەواد قادر نووسی و باسی ئەوەم کرد کە نەدەبوو ئەو وێنەیەی مامۆستا ڕۆژبەیانی کە نەخۆشە دابنرێن و ئەگەر هەر بڕیارە وێنەکەی دانرابا، دەبوو وێنەیەکی کۆنتری دانرێن، چون ئەوە کارێکی جوان نەبوو و ناخۆش و ناپەسەند و کاریگەر بوو بۆ هەموو دۆستانی مامۆستا ڕۆژبەیانی و ماڵبات و خانەوادەکەیان.

دوو:

لە گوتارێکیدا بە ناوی"خاک و جەستە لای جەنگیز ئەیتماتۆف و سەمیر نەقاش، لە هەردوو ڕومانی(ڕۆژەکە لە سەدەیەک درێژتر دەبێتەوە) و (شلەمێ کوردە و من و ڕۆژگار)دا"، کە لە دوو بەشدا، وەک ڕانانێک بۆ دوو کتێبی تازەپەخشکراوی نووسەر و چیرۆکنووس مامۆستا جەلیل کاکەوەیس، بڵاو بووەتەوە، مامۆستا نەجات نوری، نووسەری گوتارەکە، دەنووسێت:"لەم دێڕانەی سەرەتادا دەبێت قەدری هەوڵە دیارەکانی برای ئازیزمان(جەلیل کاکەوەیس)ی چیرۆکنوس بگرم کە بەو تەمەنەوە هێشتا عەشقی ئەو بۆ ئەدەب و نووسین پیرۆزی ماوەو بەردەوام بەو عەشقەوە خزمەت بە خوێنەرانی کورد دەکات. هێشتا دەیەوێت ئەدەب ببێتە سەرچاوەی ژیانمان و لەناو هەمو تاریکاییەکاندا روناکیەکمان پێ ببەخشێت. هێشتا دەست دەبات بۆ وەرگێڕانی ئەو دەقە باشانە کە خوێنەری ئێمە دەستی پێیان نەگەیشتووە..." . تۆ لەم نووسینەدا

تێبینی ئەم ڕستە و وشانە بکە"..کە بەو تەمەنەوە هێشتا عەشقی بۆ ئەدەب و نووسین پیرۆزی ماوە…" و "..هێشتا دەیەوێت…" و "هێشتا دەست دەبات بۆ وەرگێڕانی…"., وا باسی مامۆستا کاکەوەیس دەکات، وەک بڵێی خودانەخواستە و دوور لە گیانی مامۆستا کاکەوەیس، مامۆستا کاکەویس:

"لە نێو ماڵێکی بێ ژن دا
لە بن لێفێکی چڵکن دا
لە سەر تەختێکی ڕەق و تەق
سەرتاپای شەڵاڵی ئارەق
پیر و کەنەفت و کەلەلا
هەموو لەشی هەلا هەلا
پشتی ڕەق و باسکی تەزیو
پێی نەدەکرا ئەم دیو ئەو دیو
کز و گێد و سێ و بێ ناز
پێچی دەدا وەک مارانگاز" ، کەوتووە و بێهێز و لاواز، بە حاڵ نووزەی لێوە دێ و هەناسە دەدات. بەو جۆرە باسکردنی مامۆستا کاکەوەیس و نیشاندانی وەک پیرێکی پەککەوتە، ئەگەر بەلای مامۆستا نەجات نووریشەوە بۆ پێشاندانی وزە و توانست و خواست و کۆششی مامۆستا کاکەوەیس بێت، هێشتا کورت دەهێنێ و لە ڕووی دەروونی و سایکۆلۆژییەوە، ئەگەر نەیشێباتەوە سەر خۆی و وەهایش پێشان بدات، کە گرنگ نییە و بێخەمە لەو ڕووەوە، کار دەکاتە سەر مرۆڤ (کاکەوەیس). مامۆستا جەلیل کاکەوەیس، هەموو چەند مانگێکە، لە تەمەنی 63 ساڵیدا وەک مامۆستا خانەنشین کراوە، ئیدی کەی هینی ئەوەیە پێی بگوترێ:"بەو تەمەنەوە هێشتا…."، خۆ دەیان خەڵکی 75-80 ساڵان و هەورازتریش ئەمڕۆ فەرمانڕەوای وڵاتەکەی مامۆستا کاکەوەیسن و بڕیار بەسەر ژیانی میلیۆنان کاکەوەیسدا دەدەن و کەسیش پێیان ناڵێ پیر!

سێ:

پێم وایە هەموو بینەر و بیسەر و خوێنەرێکی کورد، کە پتر بە هۆی میدیای بینراو و بیستراو و تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانەوە ئاگاداری هەواڵ و ڕووداو و چالاکی و ناچالاکی و بوارەکانی دیکەی ڕەوتی ژیان دەبن لە کوردستان و دەرەی کوردستان، لەم جۆرە دیمەن و گوتارانە گەلێ جار دەبێنن و دەژنەفن و دەخوێننەوە: خێزانێک یا چەند خێزانێک بە هۆی ڕووداوێکی هاتوچوونی ئۆتۆمبیلەوە ئیدی پێکدادان بێت یا وەرگەڕان یا بە هۆی شەڕی نێوان دوو ماڵەوە یا دوو تیرەوە یا بە هۆی لافاو یا ئاگرکەوتنەوەوە یا بەربوونەوە لە باڵاخانە و تەلار و

هەورازێک یا بەهۆی تەقە و بۆمب و مینەوە یا بەهۆی هەڵاتنەوە بە هەندەران و لە ئاوی زەریادا خنکان یا هەر ڕووداوێکی دیکەی لەو جۆرانە بێت، کەسێک یا چەند کەسێکیان تێدا دەچن، دەبینیت میدیاکاران وەک داڵ لەو ماڵانەی یا لەو کەسانەی کچیان، کوڕیان، باوکیان، دایکیان، خوشکیان، برایان، ژنیان، مێردیان، منداڵیان، کەسێکیان یا چەند کەسێکیان تێدا چوونە و گیانیان لەدەست داوە یا زیانی گەورە بە لەش و ماڵیان کەوتووە، لەبەردەم ماڵەکەدا، لەنێو ماڵەکەدا، لە گۆڕستان و لە کاتی ناشتنی خۆشەویستەکانیاندا، کاتێک گەرمەشین و شەپۆڕ و واوەیلایانە و لە سنگ و ڕوومەتی خۆیان دەدەن، ڕێک لەو کاتەدا میدیاکاران بە خۆ و کامیرا و مایکەکەوە گەرماوگەرم خۆ دەبنەوە و دەچنە بەردەم کەسی کەسکەوتوو و لێقەوماو و نوقمبووی خەم و گریان و وەڕس لە گیانی خۆ و دەست بە پرسیار دەکەن لێی لەمەڕ ئەوەی چ هەستێکی هەیە کە کەسەکەی بەو جۆرە گیانی لەدەست داوە و دەیەوێت چی بڵێت و ئیدی لەو جۆرە پرسیارە ناپەسەند و نابەجێیانە، بێ ڕەچاوکردنی ڕەوشی پەشێوی ئەو مرۆڤە و بە بیرکردنەوە لە باری ئاڵۆزی دەروونی ئەو! وەها کارێکی میدیاکار دەیکات نازانم بە خۆی دەیخاتە چ خانەیەکەوە، بەڵام ئەوە دەزانم کە دوورە لە هەموو بنەمایەکی ئەخلاقی و ئەتیکەتی کاری میدیایی.

چوار:

مامۆستایەکی شاعیر لە دیدارێکی تەلەڤزیۆنیدا باس لە گوندێکی گەرمیان دەکات، کە داربەڕوویەکی تێدا شین بووە، ڕێک بەم جۆرە دەیگێڕێتەوە:"لە گوندی ناساڵح لە پشت کفری، گوندێک هەیە پێی دەڵێن ناساڵح، لە پشت کفری بێت، داربەڕوویەک هەبوو، هاوڕێکانم لەبواری میندا کاریان دەکرد، پێیان سەیر بوو لە دیالە لەو شوێنە عەرەب نشینە، لەم شوێنە داربەڕوو چی دەکات، دوای ئەوەی بە پاککردنەوەی لوغمەکان هەڵیان کۆڵی، بینییان خێزانێکی کوردە ئەنفال کراون، یەکێک لەو منداڵانە کە شەرواڵێکی مەڕی لەبەر بووە، لەناو گیرفانەکەی بەڕوو هەبووە، دوای ئەوەی لە چاڵیان ناون ناشتوویانن، ئەو بەڕووەی گیرفانی ئەو منداڵە شەرواڵ مەڕە 11 ساڵییە، وردە وردە گەورە دەبێت و دەبێتە داربەڕوو..". تا ئێرە فەرموودەی ئەو مامۆستایەیە. بەڵام با بەڕێک وردبینەوە لەو قسانە بزانین چەندی ڕاستە و چی لێ هەڵدەکڕێنین:

1. گوندی ناساڵح لەنێوان سەرقەڵا و کفریدایە و سەر بە شارەکەی کفرییە. کفری، شارۆکەیەکی کۆنی مێژووییە و هەمیشە سەر بە ئوستانی کەرکووک بووە، لە پاش لەتوپەتکردنی کەرکووک لە

ساڵی 1975دا، کفری لە کەرکووک دابڕێنرا و لە 6 نۆڤەمبەری 1975دا بە کردەیی بە ئوستانی دیالەوە لکێنرا، بەڵام فەرمانی کۆماریی ئەو گۆڕینە بە شێوەیەکی ڕەسمی بە ژمارە 41 لە ڕۆژنامەی وەقائیعی عیراقی(الوقائع العراقية)ی ژمارە 2513، لە 8ی فێبریوەری 1976دا بڵاوکرایەوە و بڕیار درا:

- ئوستانێک بە ناوی ئوستانی سەلاحەددین دامەزرێنرێت و ناوەندەکەی شاری تکریت بێت.
- شارۆکەی خورماتوو بخرێتە سەر ئوستانی سەلاحەددین.
- شارۆکەی کفری و تەواوی شارەدێیەکانی بخرێنە سەر ئوستانی دیالە .

1. بەهۆی کە گوندی ناساڵح ئێستا سەر بە ئوستانی دیالەیە، نە عەرەبنشینە و نە هەرگیزیش عەرەبنشین بووە و ئوستانی دیالەیش ئەگەر کاکی شاعیر بڕێک شارەزای جیۆگرافیا و مێژوو بووایە دەیزانی ئەگەر تەواوی ئوستانی دیالە بکەیت بە دوو لەتەوە لەتێکی خاکی کوردستانە و کوردنشینە، خانەقی، جەلەولا، قزڵەوات، مەندەلی، شارەبان و... وەک نموونە. ئێستا ئیدی بە تەبزی کفریشی بە قەرەتەپە و جەبارە و سەرقەڵاوە خراوەتە سەر. باسکردنی ناساڵح و کفری و قەرەتەپە و سەرقەڵا وەک دیالە و باسکردنی خورماتوو وەک سەلاحەددین (تکریت) و باسکردنی مەخموور وەک مووسڵ (نینوی) لەلایەن هەر تاکێکی کوردەوە لە هەر پلە و پایە و چین و ئاست و بیرکردنەوە و بەرگێکدا بێت، چاوپۆشینە لە واقیعیکی سەپێنراو و ددانانە بە قانوونێکی نادروست و ناڕەوا کە لە پەنا و سایەیدا گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان و عەرەباندن پیادە دەکرێت! کورد دەبوو بە خۆی، بە تایبەت فەرهەنگیانی، هەرگیز تووتی ئاسا، جۆر و شێوازی ناوهێنانی دەڤەرەکانی کوردستانی وەک دەسەڵاتدارانی بەغدای بەکار نەبردایە و دەستەواژەکانی ئەوانی لە میدیادا نەگوتبایەوە کە ئەوە “أضعف الإيمان”ەکەیە!
2. هەرگیز خەڵکی ئەنفالکراو نەگوێزراونەوە بۆ ناساڵح و کفری و هەرگیز لەوێ نەنێژراون و تاکە یەک گۆڕی ئەنفالکراوێک لەو دەڤەرەدا نییە. ئەوانەی ئەنفالکراون براون بۆ تۆپزاوای لای کەرکووک و لەوێشەوە بۆ بیاوانەکانی نەگرەسەلمان و سەماوە.

3. وەک چەن دارخورما لە هەورامان یا چیای گارە ناوەت، داربەڕوویش هەرگیز لەو دەشتی گەرمەنەدا نەڕوواوە، نازانم ئەگەر ئێستا بە هەی تەکنەلۆگیا و ئامرازی نوێوە وەها کارێک ببێتە ڕاستییەک! ئەو هاوڕێیانەی مینهەڵگەر، ڕەنگە خەڵکە ئەفەندییەکان بووبێتن، ئەوانەی لەسەر ئەسکەمیل دادەنیشن و لە پشتی مێزەوەن، دەنا کارگەرەکان کە خەڵکە گیانفیداکارەکانن و ئەوانن تووشی زیان دەبن و لاقیان، قۆڵیان و دەستەکانیان دەپەڕێت، چاوانیان لە دەست دەدەن و ژیانیان لەدەست دەدەن، ئەوان دەزانن داربەڕوو لە گەرمیان نابێت و ئەنفالکراویش نەگواستراونەوە بۆ ناسێح!

4. گوندی ناسێح سنوور نییە ، ئەگەر جارجار جەنگی تێدا بووبێت ناکاتە ئەوەی مەیدانی جەنگ بووبێت، ئیدی ئەم مین و مینهەڵگرتنەوە و میناسی و مینبازی و مینیزم و مینیست و مینهەڵگرانە تەنێ خەیاڵەکی مەری، وەک شەرواڵەی کوڕەی 11 ساڵییە شەرواڵە لەپێیە خەیاڵییەکەی نەو گەڕەی خەیاڵییەکە و ناوکە خورما خەیاڵییەکەی نەو گیرفانی و داربەڕووە خەیاڵییەکەی شاعیرەکە دوای ڕامانەکی قووڵ و داچڵەکانێک بۆ نەو خەدا. پێناسەکردنی ناسێح وەک دەڤەرەکی عەرەبنشین و ئەو خەیاڵە مەرەی شاعیرەکە، وەنەبێ تەنێ لە سنووری زمانی کوردیدا باس کرابێت و مابێتەوە، بەڵکە کراوە بە زمانی فارسییش و لە ئینستاگرام(Instagam)یشدا بڵاو کراوەتەوە. . ماوەیەک دوای دیتنی ئەو دوو ڤیدیۆیەی مامۆستای شاعیر، ڤیدیۆیەکی دیکەیم دیت لەوێدا پەیمان دەڵێت، ئەوەی لەمەڕ داربەڕوو و مندالەی شەرواڵ مەرەکە و ناسێحەوە گوتوویەتی تەنێ خەیاڵە و خەیاڵەکی شاعیرانە و هیچی تر ! ئەوەی بۆ من سەیرە ئەو هەر جەخت لە عەرەبنشینیی ناسێح و عەرەبایەتی ئەو دەڤەرە دەکاتەوە، کە ئەوە دەکاتە شەوارە پێ کردنی لاوانی کورد و ناشارەزایانی جیۆگرافیای کوردستان و ئەوانەیشی بە زمانی فارسی دەپەیڤن، چون بە ئەوانیش ئەو داهێنانە مەزنەی مامۆستای شاعیر کراوەتە فارسی!

پێنج:

لە تەواوی میدیای باشووری کوردستاندا و لەلایەن ئەوانەی دەنووسن و قسە دەکەن و دەبیسرێن، بە خەڵکە بەرپرس و سیاسەتکار و فەرهەنگییان و خەڵکە گشتییەکەیشەوە، وشەی “هەرێم” جێی بە وشەی کوردستان یا باشووری کوردستان لەق کردووە و بووە بە جێگرەوەی ئەو دوو وشە و دەستەواژەیە. کە دەگوترێت هەرێم یا تەنانەت هەرێمی کوردستانیش، دەکاتە

ئەوەی تەواوی ئوستانی کەرکووک و نیوەی ئوستانی دیالە و نیوەی ئوستانی نەینەوا (مووسڵ) دەسەدرێنەوە. ئەم وشەی هەرێمە ڕیک وەک "ناوچەی ئۆتۆنۆمی/منطقة الحكم الذاتي"یەکەی عیراقی سەردەمی بەعسە و لە واقیعیشدا هەر ئەوەیە کە بەعس بە کوردی ڕەوا دەبینی. وشەی هەرێم بە قرتاندنی وشەی کوردستانەکەی، لەسەر زمانی دەسەڵاتدارانی بەغدا و عەرەب و بڕێک خەڵکی ناکوردەوە گەلێک شیرینە و هەردەم دەگوترێتەوە و دەنووسرێت و بەکاردەبرێت و دەدرێت بە گوێی کورددا تا گەیشتووەتە ڕادەیەک سیاسەتکارانی کورد و میدیای کوردی و کوردستانی، وەک تووتی لاسایی "هەرێم لەزارخۆشەکان" دەکەنەوە و ڕۆژانە بە وشەی کوردستان هەزار پاتەی دەکەنەوە. خەڵکە ئاساییەکەی کوردستانیش بەگوێرەی تیۆری خەڵک (مرۆڤەکان) لەسەر ئایینی پادشاکانیان "الناس على دين ملوكهم" هەر ئەوەی میدیاکان و حیزبەکان و سەردارانیان دەیڵێنەوە، ئەوانیش ڕێک بەو جۆرە بەو ئاوازە دەخوێنن. دەسەڵاتی بەغدا و ناکوردان کە دەڵێن هەرێم، واتە: "کوردینە ئەوە تەنێ ئەو سێ قوتە شارە: دهۆک، هەولێر و سلێمانی هینی ئێوەیە و بەتان هەیە پێی بڵێن هەرێمی کوردستان و لەوە بەولاوە یەک دانە سەنتیمیتر خاکتان نییە و نابێت باسی بکەن". ئەوان کە دەیشڵێن هەرێم، واتە: "ئەوە وەک هەرێم بەشێکن لە عیراق و هیچی تر و ئەگەر لە باشترین حاڵدا بیر لە جیابوونەوەیش بکەن لە عیراق، ئەوە تەنێ سێ قوتە شارەکانتان هەن و هیچ دی". تەواوی ئەو دیدەی بەغدا لە میدیای کوردیدا برەوە پێ دەدرێت و مێشکی خەڵکی پێ دەشۆردێتەوە.

شەش:

دەستەواژەگەلێکی بێفەڕ و دزێو و ناحەزی وەک: ناوچە جێناکۆکەکان، ناوچەکانی 140، ناوچە دابڕاوەکان، ناوچە دابڕێنراوەکان، ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم، لە میدیای کوردی و لە لایەن سیاسەتکارانی کورد و خەڵکی کوردەوە هەمیشە دەگوترێنەوە. ڕاستە هێز بڕیاری توانستی داگیرکردن و ڕزگارکردن و دەسەڵات گرتنە دەست و گەڕانەوەی خاکی زەوتکراو و ماڵ و سامانی دزراو و مافی خوراو دەدات، بەڵام مێژوو ئەوەمان بۆ دەگێڕێتەوە کە ئەو دەڤەرانەی میدیای کوردی و حیزب و دەسەڵاتەکەی کوردستان، بە 140 و جێناکۆک ناوی دەبەن، بەجگە لە کوردستان و خاکی کوردستان شتێکی دیکە نین!. ئەوەی میدیای کوردی و دەسەڵاتی کوردستان کە بە مادەی 140 ناوی دەبەن، تەواوی ئەم دەڤەرانەی باشووری کوردستان

دەگرنەوە:

- ئوستانی کەرکووک: تەواوی شاری کەرکووک و سەرجەم قەزا و ناحیەکانی دەگرێتەوە.
- ئوستانی نەینەوا: قەزاکانی شنگال، حەمدانیە، شێخان، مەخموور، زوممار، تلکێف و ناحیەکانی بەعشیقە، قەحتانیە و ڕەبیعە دەگرێتەوە.
- ئوستانی دیالە: قەزای خانەقین و ناحیەکانی: جەلەولا، قزڵەوات(سەعدیە)، مەیدان، قەرەتوو، قەزای شارەبان و ناحیەکانی، قەزای بەلەدروز و ناحیەی مەندەلی و قەرەتەپە و کفری دەگرێتەوە.
- ئوستانی سەڵاحەددین(تکریت): خورماتوو، ئامرلی، سلێمان بەگ ، کە سەربە کەرکووک بوون و ئێستا سەر بە سەلاحەددینن دەگرێتەوە.
- ئوستانی واسیت(کووت): زرواتیە و قەزای بەدرە و ناحیەی جەسسان دەگرێتەوە.
- لە هەرێمی کوردستانیش: چەمچەماڵ، ئاکرێ، فایدە، کفری و کەلار دەگرێتەوە.

ئەوان، میدیای کوردی و دەسەڵاتی کوردستان، وەک بنێشتەخۆشە وشە و دەستەواژە بەفێڵەکانی جەناکەک و 140 دەجوونەوە و بەکاری دەهێنن و دەیڵێنەوە، لە کاتێکدا کورد دەبوو لەبری ئەو دەستەواژانە ڕێک و ڕەوان بیگوتبا: ناوچە داگیرکراوەکان، لە کورد نەیوێراوە و نایشوێرێت جاڕی داگیرکراویی ئەو بەشەی کوردستان بدات، کە لە هەرێمە قوتەکە زیاتر و بەرینترە. نزیکەی سەد ساڵە و بە تایبەتیش شەست ساڵێکە عەرەب دادەبارێنرێن و دادەبارنە کەرکووکەوە و کوردی خاوەنماڵ دەردەکرێن و عەرەب دەبنە خاوەنماڵ، ئێستایشی لەگەڵدا بێت، کورد ناتوانێت بێژێت ئەو عەرەبانەی هێنراونە و هاتوونەتە کەرکووک داگیرکەرن. کورد، بە میدیا و بە سیاسەتکارییەوە بە گوتنەوەی جەناکەک و 140 کوردستانیبوونی تەواوی ئەو دەڤەرانە، کە لە 16ی ئۆکتۆبەری 2017 بە دواوە ڕادەستی عیراق کران و ئەوانەیشی پێشتر عیراق دەستی بەسەردا گرتبوون و بەدرێژایی مێژوو کوردستان بوونە و کورد بە خاکی خۆی زانیوە، دەخاتە گومانەوە، چون مرۆڤ، ئەگەر نانیشتمانی و هەڵە و گەمژە نەبێت بە ماڵی خۆی ناڵێت جەناکەک و ڕاپرسیی لەسەر کوردستانیبوونی خاکی خۆی ناکات! میدیای کورد، یادگەی

مرۆڤی کورد، بە تایبەت نەوەیەک کە دوای 2003 پەیدا بوون، گێژ و بەنگ دەکات و دەسەڵتەوە. بەو هەموو ماڵوێرانییەی گەلی فلستین لە 1948ەوە بە دەست ئیسرائیلەوە تووشی هاتوون، تا هەنووکەیش فلستینییەک نییە بە فلستین نەڵێت: خاکی داگیرکراو یا فلستینی داگیرکراو "الأراضي المحتلة /فلسطين المحتلة"و بە ئیسرائیلیش نەڵێت: داگیرکەر"إسرائيل المحتلة/الكيان المحتل" یا دەوڵەتی عیبری"الدولة العبرية"!

ئەو دەستەواژە دزێوانەی 140 و..لە پاش ڕووخانی ڕژێمی بەعس و سەددام حوسەینەوە لە 2003دا هاتە گۆڕێ، لە هەر لە 1991ەوە کە ئیدی دەڤەری نەفەین ساز کرا، کورد تێنە لەو دەڤەرەدا چەقی و ئیدی چ بە کردەوە و بە بیرکردنەوە نەیتوانی لەو بازنەی نەفەینەکە بێتە دەرێ. ئەو دید و بەرخوردانە لە میدیای کوردیدا هەمیشە زەق دەکرێنەوە و مێشکی مرۆڤی کوردی پێ کول و نائاگا و کەم وزە دەکەن. هەر ئەوەی میدیای کوردی لەگەڵ کەرکووک و مووسڵ و دیالە و سەلاحەددین و واستدا دەیکات لەوە خراپتر لەهەمبەر کوردانی دەرەی باشووری کوردستان (کوردانی فەیلی) دانیشتووانی بەغدادا دەکات. جاران لە عیراقدا ئەگەر بتگوتبا کام شار لە عیراقدا گەورەترین شاری کوردانە یا کوردنشینە، دەگوترا شاری بەغدا. شاری بەغدا نشیمەنی کوردانی فەیلی بوو و یەک میلیۆن و پتر کوردی تێدا دەژیان. کوردانی فەیلی هەمیشە بە بەڕەی پشتی بزاڤی ڕزگاریخوازی کوردستان بوون چ لە ڕووی هێزی مرۆیی و چ لە ڕووی ئابوورییەوە. ئەوان لە سەنگەری پێشەوەی خەبات و بەرخوداندا بوون. ئەوان گەورەترین و ڕێکوپێکترین و دەسڕەزترین و بەوەرترین و ئازاترین و ڕاستگۆترین کورد بوون کە لەنێو داگیرکەرانی خاکی کوردستاندا دەژیان و ئامادەیی تەواویان بە هەموو چالاکییەک و شێوازەکانی خەبات هەبوو. ئەو کوردەیلە کە چەندین سەدە بوو نیشتەجێی بەغدا بوون و تێیدا ژیابوون، بە بیانووی ئێرانیەتییەوە وەک بنەچە، ڕژێمی بەعس دەستی بەسەر تەواوی سامان و ماڵ و هەموو شتەکیاندا گرت و بە پێ خاوسی وەدەریانی نا بە ئێران و پتر لە سی هەزار لە کوڕە گەنجەکانیانی خستنە زیندانەوە و دواتر یەک دانەیشیان لێیان نەهێشتەوە و هەموویانی لەبەین برد. وەها نەهامەتی و کارەسات و قڕان و بنبڕکردن و ستەمەک، لە میدیای کوردیدا چ گرنگییەکی پێ دراوە؟ کەی باس کراوە؟ کەی بەدواداچوونە بە بزربووان و بە کێشەکانیان کراوە؟ ئێستایش لە هەرەمە قوتەی

لەمەڕ خەمان، کوردانی فەیلی نەک وەک خاوەن ماڵ، وەک میوانیش ناژمێردرێن و خەڵکی کوردی سی قوتە شار، هەندێی شارەزاییان لە ئیستەنبوول و دوبەی و عەممان و بەسرە و شام و تاران و لبنان و خەڵکی ئەو دەقارانەدا هەیە، لە سایەی میدیای کوردی و شێوازی بەرخوردی، یەک لە سەدی ئەوە شارەزایی و زانیارییان، لەمەڕ کوردانی فەیلییەوە نییە!

حەفت:

نووسین و گوتنەوە و دەربڕینی ناوی هەندێک شوێن و دەڤەری کوردستان بە جۆرێکی نادروست لە میدیای کوردیدا دەبنە هۆی سڕینەوەی مێژوو و پەخش کردنەوەی هەڵە. “خورماتوو” و “دووبز” و ”ڕانیە ” و ” کەڵەکی یاسین ئاغا، کەڵەک یا ئەسکی کەڵەک ” و “جەلەولا” و “کلکەی کەزەکوە یا کەزەکوە”ی کوردستان دەکرێن بە “دووز” و “دبس” و “ڕاپەڕین” و “خەبات” و “گوڵاڵە” و “ڕزگاری” و...هەموو ئەوانە وەک گۆڕینی “کەرکووک”بوو بە “تأمیم” لە سەردەمی بەعسدا، وەها کارێک هۆکارە بۆ کاڵکردنەوە و لەبیرچوونەوەی مێژوو! لە میدیای کوردیدا فرە جار کە باسی دێیەک یا چەند دێیەک دەکەن لە دەوروبەری کەرکووک یا مەندەلی و خانەقی و.. دەڵێن دانیشتووانەکەی کوردن یا چوار دێی کوردنشینن لای خورماتوو، وەک بەشێی لە خاکەکی عەرەبستان، تورکستان، ڕووسستان، هیندوستان و...چوار دێی کوردنشین هەن. ئەم ئاوایانەی خانەقی، مەندەلی، کەرکووک ئەگەر کوردنشینیش نەبن و ئەگەر تەواوی ئەو خاکە عەرەبنشینیش بەت خاکەکەی لە ڕووی مێژووییەوە کوردستانە و تەواوی یا زۆرینەی خەڵکەکەی کوردن، میدیای کوردی و حیزب و دەسەڵات و مرۆڤی کورد هەرگیز بیر لەوە ناکەنەوە کە بە هەڵە بەکاربردنی وشە و دەستەواژە و چەمک لە زمانی میدیادا، جێی خۆی دەگرێت و دەبێتە هۆکاری چاندنی تۆوی ناڕوونی و وەبەرهێنانی مرۆڤی چەواشەکراو و ناڕوون.

هەشت:

لە دەسپێکی ناساندنی عیراق لە لایەن بریتانیاوە وەک دەوڵەت لە 1921دا، چەندین جار بە مەبەستی گۆڕینی دیمەگرافیایی، گۆڕین لە کارگێڕی و خاکی باشووری کوردستاندا کراوە. تەواوی ئەو گۆڕینانە حوکوومەتی عیراق بە دەستکاریکردن و بچووککردنەوەی باشووری کوردستان، بەتایبەت لەو ناوچە و دەڤەرانەی کەمینەیەکی ناکورد(تورکمان، مەسیحی، تاکوتەرا عەرەب)ی تێدان. ئەو دەڤەرانەی وەها گۆڕینەکیان تێدا کراوە،

ئوستانگەلی کرکووک، مووسڵ و دیالەن. مووسڵ، لە 27ی ئایاری 1969دا قەزای دهۆکی لێ دابڕێنرا و کرا بە ئوستان بە بیانووی ئەوەی دهۆک شارۆکەیەکی کوردە، لە کاتێکدا ئێستایشی لەگەڵ بێت بەشە زۆرە کوردەکەی ئوستانی مووسڵ هێشتا بە قەزا و ناحیە و گوندەوە سەر بە ئوستانی مووسڵە و مووسڵیش وەک مێژوو بە گوتەی مامۆستا جەرجیس فەتحوڵڵا "هەرگیز شارێکی عەرەبی نەبووە". کەرکووکیش چەندین جار گۆڕانی گەلێک کاریگەری تێدا کراوە بە دژی کوردستانیبوون و کوردیبوونی شارەکە. بە فەرمانێکی کۆماریی ژمارە 137 لە 28ی فێبریوەری 1970دا، گوندی کەلاری سەر بە ناحیەی شێروانەی سەربە قەزای کفری و ئوستانی کەرکووک، کرا بە قەزا. بەڵام ئەم قەزای کەلارە لەگەڵ قەزای چەمچەماڵی سەر بە ئوستانی کەرکووک بە فەرمانی کۆماریی ژمارە 608 لە 6ی نۆڤەمبەری 1975دا بە خۆیان و ناحیەکانیانەوە لە ئوستانی کەرکووک دابڕێنران و بە ئوستانی سلێمانییەوە لکێنران. هەردوو قەزای کفری و قەزای خورماتوو، لە ئوستانی کەرکووک دابڕێنران و یەکەمیان بە دیالەوە لکێنرا و دووەمیان بە سەلاحەددین(تکریت)ەوە. تەواوی ئەوانە بۆ تێکدانی نەخشەی کوردستان و عەرەباندنی باشووری کوردستان کراون. بەشێکیان بە ئاگاداری کوردیش کراوە و بەشێکی دیکەیان بە تۆبزی. کورد، نە ئەو دەمەی ئەو کارانە کراون و نە ئێستایش نووزەی لێوە نەهاتووە و نایەت. سەرباری هەموو گاڵتەجاڕییەک، ساڵانە کورد، شایی و دەهۆڵکوتان و زوڕنالێدان و شایلۆغان دەکات بە بۆنەی بە قەزابوونی کەلار و بە ئوستانبوونی دهۆک و پیرۆزبایی لەیەکدی دەکەن. تەواوی ئەو شایی و دەهۆڵکوتان و زوڕنالێدان و شایلۆغان و بەزمە بە هۆی میدیاوە گەرم دەکرێت و زەوینەی بۆ خۆش دەکرێت و ئامادەکاریی و تەدارەکی بۆ ڕێک دەخرێت و دنیایەک پارەوپووڵی بۆ خەرج دەکرێت. بێ ئەوەی میدیا باسی ئەوە بکات، وەها گ□□انێک کە کراوە، بۆ لەتوپەتکردنی کەرکووک و مووسڵ بووە و بۆ تاساندنی کەرکووک بووە و بۆ سڕینەوەی کوردستانیبوونی کەرکووک بووە، کە نەدەبوو و نابێت جەژن و شایی لەو ڕۆژەدا بکرێت. ئەوەی میدیا دەیکات کارێکی ناپەسەندە و لەبیربردنەوەی مێژووە و گەوجاندنی جەماوەری کوردی ئەم سەردەمەیە. لەبری شایی، میدیای کوردی دەبوو کەرکووک و مووسڵ و خورماتوو و خانەقی و جەلەولا و شارەبان و مەنەلی و بەدرە و جەسسان و زرواتییە، لە هزری مر□قی کورددا بچێنێت و زیندوو بکاتەوە و بچەسپێنێت و بچەقێنێت و هەمیشە

بیانخاتە بەرباس.

نۆ:

میدیای کوردی ئەگەر کەمۆکەیەک جیاوازییان لەگەڵ یەکدیدا هەبێت بە گشتی لە زۆربەی هێڵە گشتییەکانیاندا یەک دەگرنەوە و هاوبەشییان پترە لە جیاوازییەکانیان. دوو هەژمموونی زاڵ ئاراستە و ڕەنگڕێژی دەکەن، هەژمموونی حیزب و دەسەڵات و هەژمموونی سەرمایەداری و بازاڕ لە شێوە نیولیبرالیزمەکەدا، کە هەردوویان تەواوکەری یەکدین و کار لەسەر ورووژاندن و خڕکردنەوەی خوێنەر و بینەر و بیسەر و گۆڕێنی مێشکی مرۆڤی کورد دەکەن بە ئاراستەی خۆشەویستکردنی حیزب و کەرتی تایبەت و سەرمایەداری و نیولیبرالیزمێکی سەقەت و شێوێنراو، چون باشووری کوردستان بە دەسەڵات و سیاسەت و سیاسەتکار و حیزب و بەشێک لە جڤاکەکەیشییەوە لە ڕووی دید و ئاسۆی بیرکردنەوەدا هێشتا لە قۆناخی دیوەخان و تەکیە و هۆز و خێڵ و کوێخا و عەشیرەتبازیدان. جڤاکی کوردستان هێشتا سەر بە فەرهەنگی فیۆدالی و خێڵەکییە کەچی خۆی بەستووەتەوە بە سەرمایەدارییه□و□، کە دەبوو لە کوردستان ناوی (خێڵمایەداری) لێ نرابا و باس لە دیموکراتی دەکات، کە دەبوو لە کوردستان ناوی (ماڵباتوکراتی) لێ نرابا. دیموکراتی بۆ جڤاک و خەڵک و وەڵاتێک پیادە دەکرێت و دەگونجێت و دەچەسپێت، هیچ جیاوازییەک لەنێوان تاکێک و تاکێکی تردا و هاووڵاتییەک و هاووڵاتییەکی دیکەدا نەبێت و مرۆڤ وەک خۆی پێناسە بکرێت و بەرخوردی لەگەڵدا بکرێت، نەک وەک بنەچە و ماڵبات و هۆز و..

لە باشووری کوردستان هەر 1991 بە دواوە کە ئیدی حیزبگەلی چیا بوون بە دەسەڵاتی شار، یەکێک لە کارە هەرەپێشەنەکانیان زیندووکردنەوەی دیوەخان و هۆز و خێڵ و عێل و عەشیرەت و تیرە و تایفە و بەرەباب و ماڵبات بوو. دیوەخانانەیان بۆ ڕیشچەرموو و دەمڕاست و کوێخا و سەرانیان ب□ی□وە و بەردەوام پێشوازییان لێ دەکردن و گرنگییەکی لە قەبارەی خۆیان زیتریان پێ دەدان. یەکێک لە سەرانی ئەو زلحیزبانەی کوردستان کە هەموو ژیانی، خۆی وەک خوێندەوار و چەپ و..داوەتە ناسین و خەڵکی کوردیش هەر بەو چاوە ل□ییان نۆڕیوە، تەنیا لە ماوەی27 ڕۆژدا لەنێوان 19/08/2024 – 12/11/2024، بە ناوی پێشوازیی لە خزمانی فڵان و فیسار، هۆز و خێڵگەلی: جاف، گەرگەری، سوورچی، میراودەلی، مەنگوڕ، غەوارە، گۆران، هەرکی، تەرخانی، نەورۆڵی، گە□□ی و..نوێنەری ئایینەکانی: ئێزدی، کاکەیی، شەبەک، کلدان،

ئاشووری، سریان، سوننەی عەرەب، شیعەی عەرەب و..نوێنەری تورکمان و..نوێنەری هێز و خێڵی عەرەب و کەسایەتی فەلانە دەڤەر و هەموو ئەوانەی بینیوە و لەگەڵیان جقیوە و دنیای بە کردوونەتە ماستی مەیو و بەهاری بۆ هەناونەتە چێکان و بەرزەنی ئاهەنگاڵەی پێ داون . ئەم هێزگەرایی و خۆبەبازییە میدیای کوردی وەک نموونەیش کوردستانی نوێ گرنگییەکی یەکجار زۆری پێ دەدات و زێقی دەکاتەوە. سەربەرباری ئەوە سالانە فیستیڤاڵی خێڵ و هێز دەکرێت و بە هەزاران خەڵک خۆ دەبنەوە و دەبێت بە شایلۆغان و پێداهەنگردنەوە و دەمەزۆردکردنەوەی هەستی هێزگەرایی و خۆنواندن و شانازیکردن بە خێڵ و عەشیرەت بنەماڵەوە. هێز و عەشیرەت لەم ڕۆژگارەدا هەر بەوەوە ناوەستن کە میدیای ئەم و ئەو باسیان بکات و چالاکییە خەڵکییەکانیان پێشان بدا، ئیدی لە شایدا بێت یا شین، بەڵکە بەخۆیشیان کەنالەی تیڤی و بنکەی میدیایی و وتەبێژ و بارەگا و تەنانەت هەزی چەکداریشیان هەن. تەواوی ئەو گرنگیدانە بەو دیاردەی زۆقکردنەوەی هێز و خێڵگەراییە زۆوینەخۆشکردنە بۆ سەرلەشەوان و بزربوون و هاندانە بۆ هەڵاتن لە بوون بە نەتەوە و نەتەوەسازی و نزیکبوونەوە لە شارستانییەتی، کە میدیای کوردی نەرێیەکی گەلە خراپ لەو پرسەدا دەلیزێت.

بەشی هەرە زۆری میدیای کوردی کار بۆ حیزب و بەرژەوەندییەکانی حیزب دەکەن و لەناو بازنەی حیزبدا دەجووڵێنەوە و وەک زمانی حیزب دەپەیڤن و دەهزرێن و حیزب دەیانژێنێت. لە زۆر کاتیشدا میدیا دەبێتە ئامرازێک بۆ بەرهەمهێنانی گوتاری دەسەڵات(حیزب) و بیرۆکەی تایبەت بە سیستمی سیاسی و لە قالبدانی ڕاستییەکان بە شێوەیەکی تایبەت لە جوارچێوەیەکی دیاریکراودا. حیزبی ئەم سەردەمەی کوردستانیش بوونەتە بەشێک لە سیستم و دەسگەی سەرمایەداری. سیاسەت بوارێکی سەرەکییە لە باسوخواسەکانیاندا و سیاسەتیش لە میدیای کوردیدا سیاسەتی حیزبە و پەیانی میدیای کوردستانیش میدیایەکی حیزبییە بە هەردوو دیوەکەیدا، حیزبی دەسەڵات و حیزبی دەرەی دەسەڵات و حیزبگەلێک پەیەکیان لە دەسەڵاتدایە و پێیەکەی دیکەیشیان لە دەرەی دەسەڵاتە. حیزبگەلی دەرەی دەسەڵات و ئەوانی دیکەی "نەو جەگە.."یش هەرگیز نەیانتوانیوە خاوەنی خۆیان بن و لە دەسەڵات دابڕێن، بە سەدان داو بە دەسەڵاتەوە گرێ دراون! گەلێک خویایە میدیا یەکێکە لە گرنگترین دامەزراوە جڤاکییەکان، کە نەرێیەکی

سەرەکی هەیە لە سازکردنی بیروڕا و ئاراستەکردنی گوتوبێژ و گوتاری گشتیدا. بەڵام کاتێک زۆرینەی دامەزراوە میدیاییەکان پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بە حیزبە سیاسییەکانەوە هەیە، ئیدی سەربەخۆیی میدیا سنووردار دەبێت و دەبێتە هۆی ئاراستەکردنی هەواڵ بە بەرژەوەندی سیاسی (حیزب). ئامانجی میدیا تەنیا گواستنەوەی هەواڵ نییە، بەڵکە دروستکردنی بیرۆکە و چوارچێوەی تێگەیشتنە، چاودێری دەسەڵاتە، دژ بە گەندەڵی بوونە، ڕوونکردنەوە و هۆشیارکردنەوە و بەرزکردنەوەی ئاگایی کۆمەڵە لە ڕووی سیاسی و جڤاکییەوە، بەڵام کە سەربەخۆیش نەبێت دەبێتە ئامرازێک بۆ پڕوپاگەندەی سیاسی. گەلێ جار باس لە میدیای حوکوومەتی یا سەربەخۆ دەکرێت، لە میدیای حوکوومەتیش هەر حیزب ئاراستەی دەکات و ئەوەیشی ناوی سەربەخۆی لە خۆ ناوە، بە خۆی وەها بانگەشەیەک دەکات دەنا ئەویش هەم لەم بەرە و هەم لەو بەر، “..نەو جەگەئاسا” لە گەلە لا دەخوات. چون سیستمی سیاسی لە هەرێم زۆرجار دووجەمسەرییە(پارتی، یەکیەتی)، ئەمە کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر میدیا هەیە و میدیا دەبێتە بەشێک لە ململانێی سیاسی، بەوەیش سەربەخۆیی لەدەست دەدات و تا ڕادەیەک میدیای نیشتیمانیی بەلایەن کەمتر وەدی دەکرێت. سیاسەت و باسی سیاسەت، لە 1991ەوە لە تەواوی میدیای کوردیدا، هیچ کاتێک لەسەر بناخە و بنەمای هزر نەکراوە و ناکرێت. هەوڵی هاوبەشی هەموویان گلەیی و گازندەیە و دزەوکردنی یەکدی و مێژوو و فەرهەنگ و جڤاکی کوردە. ئەو دوو هەژموونەی حیزب و سەرمایەداری(نیولیبرالیزم) تەواوکەری یەکدین. میدیای کوردی بە پەرەپێدان و برەودان بە ڕیکلام و پەسندانی کەرتی تایبەت و بەها لیبرالییەکان و بە زانین و نەزانینەوە کار بە نایەکسانی دەکات لە جڤاکی کوردستاندا.

دە:

ڕێکلام، خراپترین جۆری ڕیکلام، نانیشتمانی و نانەتەوەیی و ناکوردستانیترین ڕیکلام (بەتایبەت لە تەلیڤزیۆنەکانەوە)، هەمیشە میوانەکی خوێنتاڵ و تووکتاڵ و قەڵەبی بەردەوامی ماڵانن. ڕێکلام بە کاڵا و بەرهەمی دەرەکیی(بەتایبەت تورکیایی) دەکرێت و بەرهەمی دەرەکیی وەک بە ڕکابەر و نایاب وەسف دەکرێن و پەسن دەدرێن، لەبەرامبەریشدا بەرهەمی ناوخۆیی کوردستان و پێشخستنیان پشتگوێ دەخرێت و وەک پێویست بە تەنگ پێشخستن و برەوپێدانییەوە نین. ڕیکلام بە زانستگە و خوێندنگە و کۆمپانیا و بازاڕ و پۆشاک و خۆراک و هەموو

شتێکی بیانی و ناکوردستانیی دەکرێت. ڕێکلامی تورکیایی بە زمانی تورکی تەنێ دەبلاز دەکرێت و ئیدی ناوەڕۆکەکەی بە میدیای کوردی گرنگ نییە چی دەگەیەنن و چی پەخش دەکەنەوە. تەنانەت ڕێکلام بە زمانی عەرەبی، میدیای کوردی هەر بە عەرەبی بڵاوی دەکاتەوە. ڕۆن و شیر و دۆشاوی تەماتە و چای و قاوە و برنج و سەدان شت و کاڵای دیکەی ئاڵتوونسا و مەحموود و جیهان و.. دەدرێنە دەرخواردی مێشک و چاوی مرۆڤی کورد. تەواوی ئەو کاڵا و شتانەیش هینی وڵاتگەلێکن ددان بە بوونی کورددا وەک نەتەوەیەک نانین! میدیای کوردی بە تایبەت بینراو و ڕیکلام، دوو ڕووی یەک دراون. ئابووری بازاڕی ئازاد و سەرمایەداری، کە کوردستانیش خۆی پێدا هەڵواسیوە، ژیان دەکاتە ڕیکلامسازی و بە کاڵاکردن و بە بازاڕکردن. وەها سیستمێک، هەرچەندە بە خۆی بانگەشەی فرەیی دەکات، لە ڕێگەی میدیاوە مرۆڤ دەکاتە خاوەنی یەک چێژ و یەک بیرکردنەوە و تەنانەت یەک جۆرە شێوە و ڕوخسار. ئەوەی بازاڕی ئازاد و سەرمایەداری بە مرۆڤایەتی هێناوە و بە تایبەتیش بە کوردستان، بێجگە لە قەلەمووناندنی مرۆڤ هیچی دیکە نییە و هەمووان بە فیکەیەک دەست دەکەن بە "قوە قوە قوە"، مرۆڤ دەکرێت بە کەیلەی بازاڕ و کاڵا. کوردستان ئەمڕۆ، بووە بە خواردنگە، هۆتێل، خانوو و ئەپارتمان، ئارایشگە، پێشانگای ئۆتۆمبیل، مۆڵ، سیتی، زانستگە و خوێندنگە و فێرگەی بیانی و بەزمان و فەرهەنگی بیانی، هەموو ئەوانەیش سەرمایەداریی لە پشتییەوەیە و حیزب ئامرازە بە جێبەجێ کردنی و میدیایش شەوارە بە خەڵک، بە مرۆڤەکان دەکات و دەیانکاتە ڕێدووکەوتووی بازاڕ و مەستی کڕین و بەرخۆریی. سەرمایەداری، کە لەسەر بنجی بەکاربردنی چینایەتی و جڤاکی ڕوواوە، مرۆڤ لە مرۆڤیەتی دادەماڵێت و دەیگۆڕێت بە ماددە و وەک هەموو کاڵایەک دەیئافرێنێت و دەیخاتە بازاڕەوە و کڕێن و فرۆشتنی پێ دەکات و دەیکاتە سەرچاوەی قازانج و سامان و هێز تا ئەو ئاستەی مرۆڤ دەگەیەنێتە حاڵەتی نامۆبوون (بە عەرەبی: الإغتراب، بە فارسی: بیگانگی، بە ئینگلیزی: (Alienation)، لە ڕۆح و ئاگایی و ویست و بوونی ئەخلاقی وەک لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا بە سەدان جۆر دەردەکەوێت و دەبینرێت، نامۆبوونێک مارکس لە سەدەی نۆزدەیەمدا باسی کردووە.

میدیای کوردی هەندەی کار لەسەر هێنانی فەرهەنگی بیانی دەکات و برەو بە زمانی بیانی بەتایبەت ئینگلیزی دەدات، کە ئەو کارەیش هەر بازاڕ بە کاڵاکردنی فەرهەنگە، کاری لەسەر

بەرەودان بە زمان و فەرهەنگی کوردی نەکردووە، ئەگەریش بە کوردی دەنووسرێت و دەگوترێت و دەبینرێت، لە بە کوردییەکی ئەتککراو دەگاتە تۆ و من. گرنگییەکی زۆر بە هەندێ نەریتی ناکوردی وەک هالۆوین، بلاک فرایدەی، ڤالانتاین، سەری ساڵی زایینی و.. دەدرێن و ڕیکلامی زۆریان بۆ دەکرێن، هەموو ئەوانە بەرهەمی سەرمایەداری و لاسایکردنەوەی ئەوروپا و ئەمەریکا و فەرهەنگی خۆراوایین و چ پێوەندێکیان بە کوردستانەوە نییە و هەرگیز نەیشبووە.

یانزدە:

سەرگەرمی، کە بوارێکی کۆمەڵایەتییە و دەکرێت لە چوارچێوەی تەنز و ساتیردا، وەک بوارێک بە کراوەیی و دەفراوانی و چیژبەخشین و شادی و وەک ڕەخنەیەکی کاریگەر لە سیاسەت و جڤاک و ئابووری و دەسەڵات و..بەکاربرێت لە لە میدیای کوردیدا ئەو سەرگەرمییە پتر کار بە فەرهەنگی تەکشکاو و ئامانجەکی سیاسی دیاریکراو دەکات، کە بە ڕێگە و شێوازی جیاواز کۆمەڵ بەرەو هەڵەدێر دەبەن. فەرهەنگ، فەرهەنگی ڕاستەقینە کەمترین بوارەکە گرنگیی پێ دەدرێت. زۆرینەی کەناڵەکانی میدیای کوردی لایەنی فەرهەنگییان کەنار خستووە، هەمووی بووە بە سیاسەت و بازاڕ، وای لێ هاتووە تێکڕای میللەت بووە بە "سیاسی" و "چاودێری سیاسی" و "شارەزای سیاسی"، کە لە ڕاستیدا هەموو بەجگە لە "دابەزیوی ئوتێلی سیاسەت..". بە قەولی مامۆستا مەسعوود موحەممەد، شتێکی دیکە نین.

دوانزدە:

لە میدیای کوردیدا چەند دیاردەیەکی زەق لەمەڕ شێوازی دەربڕینەوە دەبینرێن وەک نموونە: بەکارهێنانی وشەی توند و هەڵچووناوی، دروستکردنی دژایەتی و دووجەمسەری، بەکارهێنانی دەستەواژەی سیاسی بە هێرشکردنە سەر بەرانبەر یا ئەوەی لە بەرەیەکی دیکەدایە، هەموو ئەمانە دەبنە هۆی پتر لێکترازان و دابەشبوونی جڤاک. دەشێ ئەو دیاردانە وەک زمانی هەڵچوون و سەزدار ناو ببرێن. ئەڵبەت لە میدیای حیزبیدا، هەواڵ بە شێوەیەکی هەڵبژێردراو پێشان دەدرێت، واتە ئەوەی بە قازانجی حیزبە و بەشێک لە ڕاستییەکان دەشاردرێنەوە و سەرچاوەی تاکلایەنە بەکاردەبرێت، ئەمانەیش دەکەونە خانەی زمانی پڕپاگەندەوە. بێگومان پەخشکردنی زانیاری هەڵە لە میدیادا، کاریگەریی خراپی نەک تەنە بەسەر زمان بەڵکە بەسەر مێژوو، جیۆگرافیا، جڤاک، نیشتمان، خاک و هزری مرۆڤی کوردەوە

دەبێت. لە میدیادا سیاسی درۆ دەکات، دووڕوویی دەبێتە ئیگۆیەک بۆ مشەخۆری، بازرگان و سەرمایەدار وەک فریادڕەس پێشان دەدرێن، بۆ ئەوەی کەس بڵێ وانییە! هەست دەکەیت نیشتمانیش نوقمی بێ سەوادییە!

سێیانزدە:

لە ڕووی زمانی میدیاوە، زمانە کوردییەکەی، واتە؛ ڕێنووس و زاراوەسازی و ڕێزمان و ئەوانەوە، زۆر بە ئاشکرا دەبینرێت میدیا کێشەی زمانی پوختە و ستانداردی هەیە و جیاوازییەکی لە بەرچاو لە شێوازی نووسیندا هەیە و ڕێزمانێکی میدیایی یەکگرتوویش نییە، وای لێ هاتووە هەر کەناڵێ و بەکەیفی خۆی نەک بە پێی دەستوور و ڕێسای زمان، وشە و زاراوە دادەتاشێت و دەیتەرنجێنێتە نێو زمانە کوردییەکەوە! دیارە ئەوەی پێوەندی بە زمانەوانییەوە یە لە میدیادا دەگۆڕێتەوە بۆ ئەو پاشاگەردانییەی لە زمانی کوردیدا هەیە. میدیا وەک شمشێر (ذولفقار) کەی ئیمام عەلی، دوو دەمە، لەکاتێکدا هۆکارێکە بۆ دروستکردنی زمانێکی یەکگرتوو بۆ نەتەوەیەک، بە دیوەکەی تریشیدا هۆکارێکە بۆ لێکترازانی زمانەکە بۆ چەند زار و بنزاری جیاواز. لە میدیای کوردیدا هەر کەسە بە زارێ لەکاڵییەکەی خۆی دەنووسێت و دەدوێت و لەکاڵیانە هزر و ئاوەزی دەخاتە بەرچاو و گوێی خوێنەران و بینەران و بیسەران. ئەم جۆرە هزرینەش لە چوارچێوەی ناوچەگەرێتی زۆتر تەنا پەڕێت. تەپی لاتینی، وەک زەباوەکی دزێو هێنراوەتە نێو هەموو پێلەکی میدیاوە. لە میدیای کوردیدا، بە بیانووی ڕاگەیشتن بە پێشکەوتنی عەقڵ و هزر و هەموو بوارەکانی ژیانی سەردەم و کۆموکورتییەکی کە لە زمانی کوردیدا یا لە جقاکی کوردستاندا هەیە، کار لەسەر ئینگلیزیاندنی زمانی کوردی دەکرێت! کورد عاشقی فەرهەنگی بیانییە و ئەوەی خۆی پێ هیچە ئەو دیدەیش میدیا دروستی دەکات. وشەی کوردی بە بیرکردنەوە لە ڕیشەی وشەکە و کورد چۆنی بەکار بردووە دەگۆڕدرێت بە شتێکی دیکەی ناکوردی، وەک نموونە: کورد دەڵێ: چای بخۆوە، ڤخۆ، بخۆرەوە، کەچی دەنووسن “چای بخۆ، چای دەخۆی، چا دەخۆی”. کورد جاران بە کات و بە ئەو ئامێرەی کاتەکە دەژمێرێت دەیگوت “سەعات” دواتر وشەی”کاتژمێر” پەیدا بوو کە بە واتای ئامێری ژماردنی کات دێت، کەچی ئێستا سەعات و کاتژمێر کراون بە”کاژێر” ئەمە ڕێک ئەوە وایە تۆ بە “خەرمان، دەرمان، سەبەر، شارەبان و..” بڵێی”خەرما، دەرما، سەبە، شارەبا و..”. وشەگەلی “چای دەخۆی” و “کاژێر” ڕۆژانە

سەدان گلەت دەدرێن بە گوێی مرۆڤی کورددا بە تایبەت زارۆک، کە مێشکی بە جۆرێک دەشۆردرێتەوە پێی وایە ئیدی ئەوانە ڕاستن چون میدیا وا دەنووسێت و وا دەپەیڤێت!
کۆلۆنیالیزمی فەرهەنگیی نەتەوە سەردەستەکانی دەوروبەرمان، ئەوانەی کوردستانیان داگیر کردووە، دەسکاریی هەموو بوونی کوردیان کردووە و هەندێیان کار لەسەر تواندنەوەی کورد لەناو فەرهەنگیی خۆیاندا کردووە بە بێ تەقاندنی یەک فیشەک مێشکی نەتەوەیەک دەسڕنەوە. کورد تووشی لە خۆ نامۆبوون کراوە، نامۆبوونی زمانیی، فەرهەنگی و..زانستگە تایبەتییە بیانییەکان، خوێندنگە ناحوکوومەتییەکان، ئیدی ئەمەریکایی، ئینگلیزی، تورکی، فرانسایی، لبنانی و دەیانی تر..هەموو ئامرازی لە بەرچاون و جەخت لەسەر ئەو گۆڕینە دەکەنەوە. ئەڵبەت بنەمای تەواوی ئەوەی ڕوو دەدات، دەگەڕێتەوە بۆ سەرمایەداری و نیولیرالیزم، کە مرۆڤێک بەرهەم دەهێنن، هانی دەدەن بە ئەوەی هەمێشە بە دوای گەیشتن بە تراویلکەی بەختەوەریدا هەڵا بکات، کە سەرمایەداری بەڵێنی وەدەستهێنانی پێ دەدات، بەختەوەرییەک کە نییە و تەنێ خەیاڵە. تەواوی سیستمی سەرمایەداری و ئەوەی سەرمایەداری دەیکات و ئەو لەخۆناموبوونەی کورد تووشی دەبێت، میدیای کوردی زۆر بە شانازییەوە لە کوردستان، لەکن کورد، لاوان و نەوەی نوێ بەتایبەت، بە ئارایشتکراوی و ڕازاندنەوە و جوانکاری و پیرۆزکردنەوە خۆشەویستی دەکات و تەواوی هەستەکانیان و مێشکیانی لێ تژی دەکات.
کورد بە گشتی و ڕووناکبیران و فەرهەنگیانی کورد و میدیای کوردی بە تایبەت، دەبوو تەماشایەکی نەتەوەگەلی دیکە، دەر و دراوسێ و خەڵکی دیکە بکەن بۆ ئەوەی بزانن خەڵکی دی چۆن بیر لە زمانی خۆیان دەکەنەوە! وەک نموونە دەشێ تەماشایەکی ئەم دوو مرۆڤە بکەین:
مالیک حەدداد (مالك حداد 1927 – 1978) شاعیر و ڕۆماننووسی جەزائیری. ئەو عاشقی زمانی عەرەبی بوو و داخ و حەسرەتی ئەوەی هەبوو کە بە عەرەبی نەیدەنووسی. پاش سەربەخۆیی جەزائیر سوێندی خوارد، ئیدی بەجگە لە زمانی عەرەبی بە زمانێکی دیکە نەنووسێت. حەدداد خاوەنی ئەو دەربڕینە بەناوەیێیە: “زمانی فرانسی تاراوگەی منە”. ئەو لە دەسپێکی ڕۆمانی ئاسکەکت پێ دەبەخشم(سأهبك غزالة)ەکەیدا دەنووسێت:”زمانی فرانسی بەربەستێکە لە نێوان من و نیشتمانەکەمدا، توندتر و بەهێزتر لە بەربەستی زەریای

ناوەڕاست و من ناتوانم هەستەکانم بە عەرەبی دەربڕم، فرانسی بووە بە تاراوگەم." پێش مردنی مالیک حەدداد بە ماوەیەکی کەم، عەبدوڵڵا ئەلرکەیبی(عبدالله الركيبي/ 1928-2011) نووسەر و ڕەخنەگر و مامۆستای زانستگە و سیاسیی و لە ساڵانی 1970دا سەرۆکی یەکێتیی نووسەرانی جەزائیر، لە پێش خانەی یەکێتیی نووسەرانی جەزائیردا تووشی حەدداد دەبێت، حەدداد منداڵێکی گچکەی لەگەڵدایە و منداڵەکە بە زمانێکی ڕەوانی عەرەبی قسە دەکات. ئەلرکەیبی لە حەدداد دەپرسێت ئەو منداڵە کێیە! حەددادیش دەڵێت:" ئەمە تۆڵەکردنەوەی منە لە زمانی فرانسی، ئەمە کوڕمە". ئەو وتەیەی حەدداد دەربڕینی دوورکەوتنەوەیەکی قووڵە لە ناخیدا. دوورکەوتنەوەیەکی زمانەوانی پێش ئەوەی جیۆگرافیایی بێت. ئەو باس لە ملانێیەکی ناوخۆیی دەکات لە نێوان زمانێکدا فێربووە بیری پێ بکاتەوە و بنووسێت و زمانێک کە پێویست بووە ماڵی یەکەمی بێت. زەریا دەبێتە مەودایەک دەتوانرێت ببەدرێت، بەڵام زمان دەبێتە دیوارێک لە ناو خۆیدا نیشتەجێ دەبێت. ئەو کە ناتوانێت بە عەرەبی هەستەکانی دەربڕێت ئازارێکی دوو هێندە پێشان دەدات؛ چون ئەو نەتوانینە تەنیا نەتوانینی ئاخافتن نییە، بەڵکە نەتوانینێکە تەواوی پەیوەند و ڕایەڵەکان لەخۆ دەگرێت. زمان تەنیا ئامرازی قسەکردن نییە، بەڵکە بیرەوەری و ناسنامە و منداڵییە. کاتێک توانستی دەربڕینت بە زمانی دایکیت لێ دەسەندرێت، هەست دەکەیت بەشێک لە تۆ لێت سەندراوە و لە تۆدا نەماوە. ئەو دەربڕینەی"فرانسی تاراوگەمە"، وشە و دەربڕینێکە چڕ و ئازاراوی. تاراوگە بە خۆی جیۆگرافیایەکە، شوێنێکە، بەڵام ئەو کردوویەتی بە زمان، وەک ئەوەی لە ناو وشەکاندا دەژێت، لە ئەو وشانە تەواو هاوشێوەی ئەو نین یان بە شێوەیەک هاوشێوەین هەمیشە وەبیری دەخەنەوە کە دوورە.

نووسەری کینیایی نگووگی وا سیەنگۆ (Ngũgĩ wa Thiong’o/ 1938-2025)، کە لە ساڵی 1978دا لە زیندانێکی کینیادا بوو، بەڵێنی دا ئیدی هەرگیز بە زمانی ئینگلیزی"زمانی دەسەڵات" کە بریتانیای داگیرکەر بە تەبەزی سەپاندبووی بەسەر وڵاتەکەیدا نەنووسێت، بەڵکە بە زمانی کیکوویوو (گیکوویوو) بنووسێت، کە زمانی دایکییەتی. ئەو بڕیارەی بژاردەیەکی ناوازە بوو و هەرگیز لێی پەشیمان نەبووەوە و بەوەیش بوو بە نووسەرێکی مەزن لە مێژووی ئەدەبی ئەفریقاییدا.

هەڵوەستەک ئەو دوو ڕووناکبیرە مەزنە مالیک حەددادی عەرەب و نگووگی وا سیەنگۆی کینیایی لەهەمبەر زمانانی فرانسی و

ئینگلیزی نواندوویانە، خۆداماڵینە لە هەژموونی کۆڵۆنیالیستانەی ئەو دوو زمانە و بەرخودانێکی ڕاستەوخۆی فەرهەنگییە دژ بە هەژموونی زمانەوانیی داگیرکەران. میدیای کوردی لە باشووری کوردستان و بە پاڵپشتی دەسەڵات و کەرتی تایبەت و سەرمایەدار و غەرب زەدە و تورک زەدە و کۆمەڵێک زەدەی دیکەیش نەک هەر خۆ لە قەرەی باسکردنی هەژموونی زمان و فەرهەنگی بیانی بە سەر کورددا نادەن، ڕێک بە پێچەوانەوە هاندەرن بۆ ئەو هەژموونە و کاریگەریی لەسەر جڤاکی کورد و فەرهەنگ و زمانی کوردی!

هەرچەندە میدیاکاران بژاردەی خەڵک نین، بەڵام میدیا کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆ، بەهێز و قووڵی لە ژیانی جڤاکیدا هەیە. میدیا و میدیاکاران دەچنە نێو ورد و درشتی مرۆڤ و هۆش و ئاوەزی خەڵک داگیر دەکەن. میدیا، هێز و هەژموونی ئەوەی هەیە دید و جیهانبینی و ئاگایی مرۆڤ ئاراستە بکات، بگۆڕێت و بەرەو ئەو جێیەی ببات بۆ خۆی گەرەکێتی، ئیدی خاس یا خراو. دەتوانێت ئاگایی و وریایی و زرنگی و بەرینبینی و میهرەبانی و زانیاریی سوودبەخش بە مرۆڤ ببەخشێت یا بیگەوجێنێت و هەڵەی بکات و فریوی بدات، وازی بە مێشک و هزری بکات.

ئەپریلی 2025

پەراوێزەکان:

١- برای هێژا کاک جەواد،

سڵاوی گەرم و ڕێزی زۆرم، هیوادارم لەشساغ و کەیفساز و بەختەوەر بن.

مەبەست لە نووسینی ئەم نامەیە بۆ ئەوەی بەڕێز، ئاگادارکردنەوەتانە له بابەتێک، که له ڕۆژنامەکەتاندا بڵاوتان کردووەتەوه، من پێم وایه دەبوو به جۆرێکی دیکه بووایه. له هەولێری ژماره 1204ی ڕۆژی سێشەممەی 06/12/2011 دا و له لاپەڕه 15ی فەرهەنگدا، دوو هەواڵتان لەبارەی مامۆستایان زاهیر ڕۆژبەیانی و نەوزاد ڕەفعەتەوه بڵاو کردووەتەوه، که هەردوویان نەخۆشن و هیوای چاکبوونەوەیان بۆ دەخوازن. منیش زۆرم پێ ناخۆشه که ناساغن و پێبەدە هیوای چاکبوونەوەیان بۆ دەخوازم. من تا ئێره هیچ گلەییەکم نییه و لەمەڕ هەواڵەکەی کاک نەوزاد ڕەفعەتەوه، هیچ قسەیەکم نییه، بەڵام ئەوەی من پێم ناخۆشه ئەوەیه، که لەگەڵ هەواڵەکەی کاک زاهیر

ڕۆژبەیانیدا، وێنەیەکی ئێستای و بەو شێوەیە و بەو باری ناساغییەوە بڵاو بکەنەوە، کە نەدەبوو کرابا. من ئەوەم پێ کارێکی جوان نییە و پێشم وایە هیچ پێویست بە دانانی ئەو وێنەیە نەبوو، بەڵکە دەکرا، ئەگەر هەر وێنەیش دادەنرا، وێنەیەکی کۆنتری کاتی ساغیی مامۆستا ڕۆژبەیانی دانێن. دانانی ئەو وێنەیەی مامۆستا ڕۆژبەیانی، بێجگە لەوەی لە ڕووی دەروونی و هەستەوە، گەلێک مامۆستا ڕۆژبەیانی بۆ خۆی بریندار دەکات، کاریگەرییەکی نیگەتیڤیش دەکاتە سەر هەستی خوێنەرانی ڕۆژنامەکە و بەتایبەت کەسانێک، کە مامۆستا زاهیر ڕۆژبەیانی دەناسن.

دیارە ئەوە وەک سەرنووسەری ڕۆژنامەکە دەبوو بیرتان لەوە کردبایەوە و دەشبوو ئەو هاوڕێیەی بەرپرسی لاپەڕەی فەرهەنگ وەها شتێکی وەبیردا هاتبا و بەسەریدا یا بەسەرتاندا تێپەڕ نەبووایە.

هەمیشه بەختەوەر و سەرکەوتوو بن براتان ئەمجەد شاکەلی

٢- ڕەخنەی چاودێر، ژمارە(285)، 24/10/2011. ڕۆنووسی نووسینەکەی مامۆستا (نەجات نووری)م، هەرچەندە پڕ هەڵەیە، بەڵام وەک خۆی گواستوومەتەوە.

٣- بەشێکە لە پارچە شیعرێکی مامۆستا هیمنی موکریانی لە ژێر ناوی "بناری هەڵگورد"دا، من تەنێ جێناو(پاشگر)ە تاکە کەسە یەکەمەکانم گۆڕیوە بۆ جێناو(پاشگری)ی تاکی کەسی سێیەم بۆ گونجاندن لەگەڵ مامۆستا جەلیل کاکەوەیسدا. دیوانی هێمن موکریانی، پێشەکی و پێداچوونەوە: س. چ. هێرش، چاپی یەکەم، کتێبفرۆشی ئەرزان، سوێد، 2003،، ل 254.

٤- شاکەلی، ئەمجەد، پیری بێ تەمەن نییە! بنۆڕە: https://amjad-shakely.blogspot.com/2011/

٥- https://www.tiktok.com/@cheguevara540/video/73359534266956546 89

https://www.tiktok.com/@.baibun/video/7474149393680076040?_r=1&_t=ZS-8u9ETv0xN5k : هەروەها بنۆڕە

٦- نشرت جريدة الوقائع العراقية في العدد 2513 في 8 شباط 1976 – صدر المرسوم الجمهوري تحت الرقم 41 في شباط 1976 وتقرر ما يلي :- 1. استحداث محافظة صلاح الدين يكون مركزها مدينة تكريت. 2. إلحاق قضاء طوزخورماتو إلى محافظة صلاح الدين. 3. إلحاق قضاء كفري والنواحي التابعة لها إلى محافظة ديالى.

٧- مێژووی کوردستان و جاران کورد بۆ خۆیشی، حەمرین و زرواتییە (الزرباطية) و عەلی غەربی(علي الغربي) و عەلی شەرقی (علي الشرقي)یان بۆ سنووری باشووری کوردستان دادەنا، ئێستا کەلار و

ناساێح و قوشتەپە و چەمچەماڵ و،، بوون بە سنوور!

-٨ https://www.instagram.com/reel/DRZ8EbaCJv4/?igsh=dmYwNmJsMDRhMzB5

-٩ https://www.tiktok.com/@rudawradio/video/7577330492832238904?_r=1&_t=ZN-91lEz0i88HP

-١٠ https://amjad-shakely.blogspot.com/search?updated-max=2004-12-06T14:22:00-08:00&max-results=7 بنەڕەت: شاکەلی، ئەمجەد، هێزگەرایی وەک بەشێکی سەرەکی بنەمای ئایدیۆلۆژیی حیزب.

هەروەها بنەڕەت ژمارەکانی 3450-3523ی (کوردستانی نوێ)ی نێوان 19/08/2024 – 11/12/2024

کتێب \ گۆڕانە مەزنەکان لە هزرەکەوە دەست پێ دەکەن.. ئەمجەد شاکەلی

(لەگەڵ ئەحمەد بین بیلالدا بەرەو جیهانێکی نوێ)

نووسەر: ئەمجەد شاکەلی
بابەت: باس و لێکۆڵینەوە
دیزاینی بەرگ: ئیسڕا کەمال
دیزاینی ناوەوە: خەبات عارف
چاپخانەی: کارۆ، سلێمانی، کوردستان

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

AmjadShakaliDownload

سەرۆککۆمار. ئەمجەد شاکەلی

لە 2003وە و دوای داگیرکردنی عیراق لە لایەن ئەمەریکاوە، بە ناوی دیموکراتی و ئازادی و مافی مرۆڤ و سیاسەتی تەوافوق و تەوازون وشەراکەت و سەدان کڵاوبازی و قسەی قۆڕی دیکەوە، بەفێڵترین و دواکەوتووترین سیستەمێکی حوکومڕانی بە سەر عیراقدا سەپێنرا. سیستەمێک، لەسەر بنەمای تائیفی و نەتەوەیی و ئاینزایی، لە لایەن ئەمریکاوە دامەزرا و تا هەنووکە، پەیڕەو دەکرێت. ئەم سیستەمە، کۆپییەکی گەنتر و دزێوتری سیستمی سیاسیی لبنان بوو و لبنانندنی عیراقی لێکەوتەوە. هەرسێ سەرۆکایەتییە باڵاکەی عیراق، حوکوومەت، کۆمار و پەرلەمان، لەنێوان شیعە و سوننە و کورددا دابەش کران. سەرۆکایەتی حوکوومەت، کە گرنگترین و کاریگەرترین و بەدەسەڵاتترین پۆستە، بوو بە پشکی شیعە. سەرۆکایەتی پەرلەمان بوو بە پشکی سوننە. سەرۆکایەتی کۆمار بوو بە پشکی کورد. عەرەب، کران بە دوو کەرتەوە و لە عەرەبەوە وەک نەتەوەیەک و نەتەوەی سەردەست و زۆرینەی عیراق، کران بە شیعە و سوننە. تا ئەمڕۆ، کورد سێ جار، پۆستی سەرۆککۆماریی وەرگرتووە، یەکەمیان جەلال تاڵەبانی بوو و دووەمیان فوئاد مەعسووم و سێیەمیان بەرهەم ساڵح. پۆستی سەرۆککۆمار، بێجگە لە بڕێک پارەوپووڵ و تایبەتمەندی ماددی بۆ حیزبەکەیان و خۆیان، هیچی دیکەی بۆ خەڵکی کورد و کوردستانییان تێدا نییە. سەرۆککۆمار بێدەسەڵاتترین دەسەڵاتدارە لە سیستمی حوکومڕانیی عیراقی دوای بەعسدا. سەرۆککۆماری عیراقی دوای بەعس، هەر هەندەی تاها موحیەددینی سەردەمی سەددام حوسێین دەستی دەڕوات.

سەرۆککۆمار، کە وەک نیشانە و هێمایەک و ڕوویەکی عیراق، لە دەرەی عیراق دەبینرێت و عیراقیش وەک دەوڵەتێکی عەرەبی دەژمێردرێت، دەکاتە ئەوەی سەرۆککۆمار سەرۆکی دەوڵەتێکی عەرەبییە. دانانی کوردێک بە سەرۆککۆمار و قایلبوونی کورد بەوەی پۆستی سەرۆککۆمار وەرگرێت، گەورەترین سووکایەتیکردنە بە عیراق، وەک دەوڵەتێکی عەرەبی، کە سەرۆککۆمارەکەی کورد بێت و گەورەترین سووکایەتیکردنە بە کوردیش، کە سەرۆککۆماری دەوڵەتێکی عەرەبی بێت و لە دەرەوە وەک عەرەب بژمێردرێت. ئەو سووکایەتیپێکردنە، ئەمەریکا بە سەرشۆڕکردنی، هەردوو کورد و عەرەب دایهێنا و بە ناشیرینکردنی ڕووی سەرۆککۆماری عیراق. لە یەکەم سەرۆککۆماری دوای ڕووخانی بەعسەوە، ئەو پۆستە بەدەست یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە بووە و هەیە. تەنیا لە دانانی جەلال تاڵەبانیدا وەک یەکەم سەرۆککۆمار،

پارتیی دیموکراتیی کوردستان دژایەتی و ناڕازیی نەبوو بە ئەو سەرۆککۆمارە، ئیدی لە دانانی فوئاد مەعسووم و بەرهەم ساڵحدا، پارتیی بەربژێری ڕکابەری بۆ هەردوویان هەبوو، لە پۆستەکە هەر بوو بە هی یەکێتیی. چۆن عەرەب کران بە شیعە و سوننە و وشەی عەرەب لە قانوونی دانانی ئەو سێ پۆستە باڵایانەدا سڕایەوە، هەر بەو جۆرە بە کوردیش، تا ڕادەیەک و بە کردار وشەی کورد سڕاوەتەوە و وشەگەلی یەکێتی و پارتی جێگەیانی گرتووەتەوە، بەتایبەت لای کورد خۆی و دیارە لەکن عیراقییانیش. سەرۆککۆمار بووەتە تاپۆی یەکێتیی و سەرۆکی هەرێم بووتەوە تاپۆی پارتی. کورد، ئەگەر بەڕێک وردبین بووایە، هەرگیز توخنی پۆستی سەرککۆماری نەدەکەوت، پۆستێک کە هیچی لەباردا نییە و کورد گوتەنی”لاقی مریشکەکی پێ ناکرێتەوە” و دەستەوسان و دەستەپاچە، دەبێ چاوەنۆڕی بەزەیی و دلۆڤانی و میهرەبانی دوو سەرەکەکەی تری حوکوومەت و پەرلەمان بێت.

جەلال تاڵەبانی، کە یەکەم سەرۆککۆماری کورد بوو لە عیراقدا، بەو هەموو کاریزما و لەبلەبانی و زارقەڕەباغی و زمانە لەچەرخدراوەی و بەو هەموو فرتوفێڵە و تەڵەکەبازی و پێوەندداری و لەزانین و هەلپەرستی و ڕەنگگۆڕین و دووڕوویی و هەڵبەزودابەز و دەیان سیفەتی دیکەیەوە، مەلا غەفووری دەبباغی گوتەنی:”زگگورگی سەرمەڕێ بێ وا فەقیری؟ خۆ تۆ هەوێنە نە مەنجەڵ شیری!”، ئەو هەوێنی سەد مەنجەڵ شیریش بوو، لە هیچی لێ هەڵنەکەدرا و هیچ خێروبێرێکی بۆ کورد نەبوو. سەرۆککۆمارە خەواڵووەکەی دوای ئەو، فوئاد مەعسووم، گەڕەی لە هەولێرە دەگەڕا و سەرۆکەکەی ئێستاش، بەرهەم ساڵح، کە دەرسی شەیتان دەدات، بە کورد تەنێ زمانێکی لووس و دوودەستی بەتاڵی پێوەیە. هیچ سەرۆککۆمارێکی کورد لە عیراقدا و لە سایەی وەها دەوڵەت و قانوونێک و سیستمێکی سیاسییدا، هەرگیز لەمانەی ناویان هات، باشتر نابن. کاتێک کورد دەتوانێت بەمانە بەڵێت لالە (سەرۆککۆمار)، چەلەکەی بۆ بگرن. ئەمانە نەک چەلەکە بۆ کورد دەگرن، چەلەکە بە کورد ناگرن و بەڵکە چەلەکەکەی دەستی کوردیش بەرەڵڵا دەکەن. ئەو هەموو ساڵانەی بەسەر چوون، گرنگترین پرسی کورد، خاک بوو و خاکە، کەرکووک و تەواوی دەڤەرە دابڕێنراوەکان، “قودس”ەکەی ئەو سێ سەرۆککۆمارە کوردانە، بە ماددەی سەدوچل و بە 16ی ئوکتۆبەر و بە نابەرپرسیاریی خۆیان، هەموویان دۆڕاند و ڕادەستی نەیارانی کوردستانیبوونی کەرکووکیان کرد.

عیراق، یەکێکە لەو دەوڵەتانەی بە دامەزرێنەری کۆمکاری عەرەبیی دەژمێردرێن. لە 22 مارسی 1945دا و پێش دامەزراندنی ڕێکخراوی

دەوڵەتانی یەکگرتوو(UN)، بە چەند مانگێک، حەفت دەوڵەتی عەرەبی سەربەخۆی خودان سەروەریی سیاسی: میسر، سووریا، شانشینی سعوودییەی عەرەبی، ڕۆژهەڵاتی ئوردون، لبنان، عیراق و یەمەن، خۆ دەبنەوە و بڕیاری دامەزراندنی چەترێک، بازنەیەک، یەکیەتییەک بۆ خڕکردنەوەی دەوڵەتانی عەرەبی، گەلی عەرەب و خاکی جیهانی عەرەبی لەنێو و لەچوارچێوەی ئەو بازنەیەدا و لەژێر ئەو چەترەدا، دەدەن. عیراق، وەک شاکارێکی سایکس-پیکۆ و کۆڵۆنیالیزمی بریتانی، بە هەموو پێوەرێک و لەبەر ئەندامبوونیشی لەو کۆمکارەدا، دەوڵەتێکی عەرەبییە و بێجگە لەوە شتێکی دیکە نییە.
لە وڵاتێکدا پۆستی سەرۆککۆمار دەتوانێت بە بایەخەوە لەی بنەڕدرەت و کاریگەریی هەبێت و نوێنەرایەتی تەواوی دانیشتووانی وڵاتەکە بکات، جیاوازیی لەنێوان پێکهاتەکانی وڵاتەکەدا نەبێت و تەواوی تاکەکانی کۆمەڵ و خەڵکی وڵاتەکە وەک هاووڵات سەیر بکرێن و هاووڵاتییەتی چ پێوەندێکی بە ڕەگەز، ڕەنگ، ئایین، نەتەوە، زمان، ئایینزا، ڕەچەڵەک و...نەبێت، بەڵکە تەنێ لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوون حیسابی بۆ بکرێت. وەک نموونە دەکرێ وڵاتانی لاتین ئەمەریکا باس بکرێن.

لە وڵاتانی لاتین ئەمەریکا، کە کیشوەرێکی بەرینە و پتر لە 650 میلیۆن مرۆڤ تێیاندا دەژین، لە ماوەی 40 ساڵێکدا 11 سەرۆککۆمار، کە بە بنەچە و ڕەچەڵەک عەرەبن، فەرمانڕەوایان کردووە. عەرەب، بە خۆیان دانیشتووانی ڕەسەنی لاتین ئەمەریکا نین، بەڵکە وەک پەنابەر و کۆچبەر لە ماوەی یەک سەدەدا و بەرەبەرە لەو کیشوەرە نیشتەجێ بوون. لە تەواوی لاتین ئەمەریکادا نزیکەی 40 میلیۆن مرۆڤی بە ڕەچەڵەک عەرەب دەژین. 12 میلیۆن لەوانە لە برازیل و 1,2 میلیۆن لە ئەرجەنتین و ئەوانی دی لە وڵاتانی دیکەی ئەو کیشوەرەن. ڕێژەی عەرەب لە لاتین ئەمەریکادا دەکاتە 6%ی تەواوی دانیشتووانی ئەو کیشوەرە. لە نێو زمانی سپانیۆلی و پۆرتوگیزی، کە لە لاتین ئەمەریکادا زمانانی هەموو کیشوەرەکەن، 500 وشە و دەستەواژەی عەرەبی، تێکەڵ بەو دوو زمانە بوون و لە هەندێک لەو وڵاتانەدا بوون بە بەشێک لە زمانی ڕۆژانەی خەڵک.

ئەو سەرۆککۆمارانەی، کە بە ڕەچەڵەک عەرەبن و لە لاتین ئەمەریکا دەسەڵاتیان گرتووەتە دەست ئەمانەن:
کارلۆس منعیم(Carlos Menem)، لەنێوان 1989-1998، سەرۆکی ئەرجەنتین بوو، لە دایک و باوکێکی سووریایی هاتووەتە دنیاوە.
ئەنتۆنیۆ سەقا(Antonio Saca)، سەرۆکی ئەلسەلڤادۆر، بە ڕەچەڵەک

فلستینی بوو. سەرۆکێکی دیکەی ئەلسەلڤادۆر، نەجیب بووکیلە یا نایب بووکیلە(Nayib Armando Bukele Ortez)، لە باوکێکی فلستینی و دایکێکی ئەلسەلڤادۆری بوو. میشال تامر(Michel Temer)، سەرۆکی برازیل، بە ڕەچەڵەک لبنانییە. خولیۆ تیۆدۆرۆ سالیم(Julio Teodoro Salem)، عەبدەڵا بووکەرەم(Abdalá Bucaram) و جەمیل مەعووەز(Jamil Mahuad)، هەرسێیان بە ڕەچەڵەک لبنانین و سەرۆکی ئێکوادۆر بوون. خولیۆ سیزار تەربای یا خولیۆ سەمیر تەربای(Julio César Turbay)، لە باوک و دایکێکی لبنانی هاتووەتە دنیاوە، سەرۆکی کۆڵۆمبیا بوو. سەلڤادۆر نەسرەڵڵا(Salvador Nasralla) و کارلۆس ڕۆبێرتۆ فلوورێس یا کارلۆس فەقووسە(Carlos Roberto Flores)، هەردووکیان دایک و باوکیان فلستینی بوون، سەرۆکی هۆندوراس بوون. ماریۆ عەبدە بەنیتز(Mario Abdo Benítez)، سەرۆکی پاراگوای، لە دایک و باوکێکی لبنانییە. بێجگە لە سەرۆککۆمار، سەدان وەرزشکار، سینەماکا، میدیاکار، مامۆستای زانستگە، ئەدیب و شاعیر و نووسەر و ڕۆژنامەوان و شارەزای ئابووری و قانوون و دەیان بواری دیکە هەن، کە بە ڕەچەڵەک عەرەبن. نەک هەر خەڵکی بە ڕەچەڵەک عەرەب، بەڵکە خەڵکی بە ڕەچەڵەک وڵاتی دیکەش بوون بە سەرۆککۆمار، نموونەش ئەلبێرتۆ فوجیمیرە(Alberto Fujimori)، سەرۆکی پێرو، کە لە باوک و دایکێکی ژاپۆنی هاتووەتە دنیاوە.
تەواوی ئەوانە بوون بە سەرۆکی دەوڵەت لە کیشوەری لاتین ئەمەریکادا، نەک بە ناوی عەرەب یا ژاپۆنی، بەڵکە بە ناوی ئەرجەنتینی، برازیلی، ئیلسەلڤادۆری، کۆڵۆمبیایی، هۆندوراسی، پاراگوایی، پێرویی، ئێکوادۆری. ئەوان نوێنەری ئەو دەوڵەتانە و گەلانی ئەو دەوڵەتانە بوون، لە لەگەڵ ئەوەشدا، ڕەچەڵەک و بنەچەی ڕەسەنی خۆیانیان فەرامۆش نەدەکرد و ناکەن، کە عەرەبن. گەلێ جار و لە کاتی پێویستدا هەڵوێستی سوودبەخشیان بە نەتەوە ئەسڵییەکەی خۆیان(عەرەب) و وڵاتانی عەرەبی نواندووە و گەیاندووە.

کورد، دانیشتووانی ڕەسەنی ئەو خاکەن، کە پێی دەگوترێ کوردستان و بەشێکی بە عیراقەوە لکێنراوە و ڕێژەیشی لەنێو عیراقی ئێستادا لە ڕێژەی ئەوانەی بە ڕەچەڵەک عەرەبن لە لاتین ئەمەریکا و ئێستا تواونەوە و بوون بە خەڵکی ئەو وڵاتانەی تێیاندا دەژین، گەلێک زیاترە. کورد 20-25%ی دانیشتووانی عیراق پێکدەهێنن. کورد، دەبوو خۆی دوور گرتبا لەوەی سەرۆکی دەوڵەتێکی عەرەبی بێت و بە ناوی عەرەبەوە قسان بکات. ملانەی پارتیی دیموکراتیی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، لەسەر هەر پۆستێک لەنێو عیراقدا و بەتایبەتیش لەسەر پۆستی سەرۆککۆماری عیراق، دزێوترین ملانەیە.

وەها ملانێیەک، سڕینەوەی کوردە و سڕینەوەی کوردستانە و چەسپاندن و جێگیکردنی حیزبە(یەکیەتی یا پارتی یا…) لەبری کوردستان و کورد. لە دێر زەمانەوە گوتراوە:"چێشتی پڕکابان بێخوێ یا سوێرە"، بەو ملانێیە پارتیی و یەکیەتیی، نەک چێشتی بێخوێ یا سوێر دەرخواردی کوردستانییان دەدەن، بەڵکە زەقنەبووت و ژەهری هەلاهەلایان دەرخوارد دەدەن. وەدەستهێنانی پۆستێکی کارا، لە کەرکووک و دەڤەرە کوردستانییە دابڕێنراوەکان، کە بتوانێت وەک کورد، وەک کوردستانیی، نەک وەک یەکیەتیی یا پارتیی، یەک میتر خاک، بیرەئاوێک، درەختێک بگێڕێتەوە ئامێزی کوردستان، عەرەبێکی هەناردەی داگیرکاری کوردستان وەدەرنا، کوردێکی هەڵاتووی کەرکووک و خورماتوو و مەندەلی بگێڕێتەوە جێی خۆیان، ناوە کوردییەکەی ئاواییەکی عەرەبێنراو، خوێندنگەیەک، شەقامێک، جۆگەڵەئاوێک، دۆڵێک، تەپۆڵکەیەک بکاتەوە کوردی، گەلێک لە پۆستی سەرۆککۆمارێکی تەوەزەلی تێڕە باشتر و بەکەڵکترە. عەرەبی عیراق بۆ خۆیان دەبوو پۆستی سەرۆککۆماریی عیراق نەدەن بە کورد و بە مۆڵکی خۆیانی بزانن. ئەو پۆستی سەرۆککۆمارە، کە عیراق دەوڵەتێکی عەرەبی بێت، مافی عەرەبە و هەرگیز مافی کورد نییە.

17-12-2021

خوێندکارانی کوردستان و بڕێک سەرنج.. ئەمجەد شاکەلی

ئەمڕۆ لە دیدارێکیدا لەگەڵ هەندێک لە خوێندکارانی زانستگە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستاندا، سەرۆک وەزیرانی هەرێم، مەسروور بارزانی، گوتی:"خوێندن لەو زانکۆیانەی کە حکومین بە خۆراین و حکومەت بە خۆڕایی خوێندن دابین دەکات بۆ ئەو قوتابیانەی کە لەم زانکۆیانە دەخوێنن. داواکردنی دەرماڵە بۆ خوێندنی خۆڕایی لە هیچ شوێنێکی جیهان نییە…لەهیچ شوێنێک شتی وانییە کە بڵێی من بە خۆڕایی دەخوێنم و دەبێت بڕەپارەیەکیشم وەک دەرماڵە پێبدەن بۆ ئەوەی بخوێنم" .

ئەوانەی هاوڕێی سەرۆکی حوکوومەت بوون لەو دیدارەیدا، وەزیری

خوێندنی باڵا و سەرۆکی زانستگەیەک بوون، کە هەردوویان بەرپرسی ڕاستەوخۆی خوێندنی زانستگە و خوێندکارانن. بێجگە لەوە من هیچ گومانێکم لەوەدا نییە، کە سەرۆکی حوکوومەت و هەر بەرپرسێکی باڵای کوردستان، بەو دوو هاوڕێیەی لەگەڵ سەرۆکی حوکوومەتیشدا بوون لەو دیدارەیدا، دەیان و سەدان ڕاوێژکار و جێگر و سکرتێر و یارمەتیدەر و کارمەند و دەستوپێوەند و خەڵکیان لە بەردەستدایە و زۆر بە ئاسانی دەتوانن، دەستیان بە هەموو زانیارییەکی ڕاست و دروست و نوێوە، لەمەڕ هەر پرس و بابەتێکەوە، نەک تەنێ پێوەنددار بە کوردستانەوە، بەڵکە بە هەموو گەردوونەوە و بە زووترین کات، بگات. لەم سەردەمی جیهانگێری و پێشکەوتنی تەکنەلۆگییەدا، دەستەبەرکردنی زانیاری کارێکی گەلێک سانایە بە هەموو مرۆڤێک، بەتایبەت بە کەسانێک، کە لە لووتکەی دەسەڵاتدا بن. لە مخابن، لەو دیدارەی سەرۆکی حوکوومەتدا وا نەبوو! ئەو زانیارییەی سەرۆکی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان، لەمەڕ خوێندنی خۆڕایی و دەرماڵەی خوێندکاران لە وەڵاتانی دیکەی جیهاندا، هەڵە بوو. ئەو دەبوو پێشتر داتای دروستی بە ئامادە کردبا، ئیدی بە خۆی یا بە کۆمەکی دەستەکەی، کە لەگەڵیدا کار دەکەن.

من بە خۆم ماوەی چل ساڵێکە لە وەڵاتی سوێد دەژیم و بەشێکیش خوێندوومە و قەرزی خوێندنم وەرگرتووە و تا ڕادەیەکیش ئاگاداری وەڵاتگەلی ئەوروپا و دەوروبەری سوێدم. تەواوی خوێندنی سوێد، لە هەموو خوێندنگە و زانستگەکاندا هەر لە پۆلی یەکەمی سەرەتاییەوە تا پۆست دۆکتۆرایش، هەمووی بە خۆڕایی و مفتە و خوێندکار یەک قل پارە بە خوێندن نادات. تاکە تاکەیەک خوێندنگەی تایبەت لێرە و لەوێ هەن، بە پارە تێیاندا دەخوێنرێت، لە ژمارەیان ناگاتە ژمارەی پەنجەی دەست. هەموو شاگردێک لە تەمەنی نێوان 20-16 ساڵان و لە پۆلی دەیەمەوە، مانگانە وەک دەرماڵە 1250 کرۆنی سوێدی مفتی دەدرێتێ. کە خوێندکار دەچێتە خوێندنی دوای ئامادەیی و زانستگە، ئیدی ئەگەر ئارەزووی لێبێت، دەتوانێت قەرزی خوێندن(بە عەرەبی:منحة دراسیة، بە فارسی:کمک هزینه تحصیلی، بە ئینگلیزی: Study grant) وەربگرێت، چوون هەن قەرز وەرناگرن و لەگەڵ خوێندنەکەیاندا کار دەکەن و خۆ دەژێنن. ئێستا لە ساڵی 2021دا مانگانەی هەر خوێندکارێکی زانکۆ، ئەگەر قەرز وەرگرێت 10928 کرۆنە، کە 7328 کرۆنی بە قەرز دەژمێردرێت و 3600 کرۆنی بە دەرماڵە، واتە: مفت وەریدەگرێت. لە ساڵی 2022دا ئەو پارەیە دەگۆڕێت و دەبێتە 11088 کرۆن لە یەک مانگدا، کە 7436 کرۆنی قەرزە و 3652 کرۆنی دەرماڵەی مفتە. ئەو پارەیەی خوێندکار وەک قەرز وەریدەگرێت، پاش تەواوکردنی خوێندن گەرەکە مانگانە بەشێکی

بگ□□□تو□ بۆ حوکوومەت تا بەرەبەرە هەمووی تەواو دەبێت، کە ڕەنگە چەندین ساڵ بخایەنێت، ئەو بەشەی دەرماڵەیە، ئەو وەک شیری دایکی نۆشی گیانی دەکات و هیچ لەسەری ناکەوێت. خوێندکار دەتوانێت تەنیا دەرماڵەکە وەرگرێت و قەرزەکە وەرنەگرێت، ئەگەر بتوانێت بەو دەرماڵەیە بژێت. خوێندکار چ ئەوانەی قۆناخی ئامادەیی و چ هی زانستگە، مافی ئەوەی هەیە کارتێکی مانگانە یا ساڵانە بۆ هاتوچۆی نێو ئەو شارەی تێیدا دەژی و دەخوێنێت، بۆ ئۆتۆبووس، شەمەندەفەری سەرزەوی و میترۆ بکڕێت بە نیوەی نرخی ئاسایی خەڵکی ئاسایی و بۆ هاتوچۆی نێو تەواوی سوێدیش هەر بە نیوە نرخە ئاساییەکە دەتوانێت بگەڕێت. خوێندکار، بە نیوە نرخ دەچێتە سینەما، شانۆ، مەلەوانگە و دەیان جێگەی دیکە. لە تەواوی ئەوانەدا خوێندکار و خانەنشین وەک یەک دەژمێردرێن، هەردوویان نیوەنرخ دەدەن. خوێندکار لەو خواردنگە و ڕیستۆرانتانەی نێو زانستگەکان، بە نیوە نرخ دەخۆن. بێجگە لەوانە، خوێندکار زۆر شتی دیکە دەیگرێتەوە و سوودمەند دەبێت لێیان.

خوێندکارانی کوردستان تەنیا کێشەی دەرماڵەیان نییە، ئەوان کێشەی بەشە ناوخۆییەکانیشیان هەیە، کە پڕن لە ناڕێکی و پڕگرفت و سەختی.

ئەو هەموو زانستگە و خوێندنگە تایبەت و ئەهلی و بیانیانەی لە کوردستان کراونەوە و هەن و ڕیگەپێدراون، زیانێکی یەکجار مەزن و کاریگەرییەکی یەکجار خراپیان لەسەر جڤاک و فەرهەنگی گەلی کوردستان و زمانی کوردی داوە و کردووە. کارێکی وایان کردوو□ تە سەر خوێندن و خوێندکار، کە بەسەر دوو جەمسەردا دابەش بن. بەچکە دەوڵەمەند و سەرمایەدار و بەرپرس و مشەخۆران، دەچنە خوێندنگە و زانسگەی تایبەت، کە خوێندن تێیاندا بە پارەیە و بە زمانانی ئینگلیزی، فرانسی، تورکی، ئەڵمانی و… فرەتر بە ئینگلیزییە. ئەو جۆرە خوێندنگە و زانستگەیانە خوێندکارێکی تەمبەڵ و کەمنمرە، کە لە پۆلی دوانزدەی ئامادەییدا 50ی هێناوە، کە لە زانستگە حوکوومتییەکە وەرناگیرێت، لەوێ تەنیا لەبەر ئەوەی پارە دەدات، وەردەگیرێت. کاتێکیش ئەمەی زانستگەی تایبەت خوێندن تەواو دەکات، لەبەر زمانە ئینگلیزییەکەی و لەبەر ئەوەی بێچوە دەوڵەمەند و بەرپرسە، زۆر بە ئاسانی کاری دەستدەکەوێت و بێچوە هەژارە دەرچووەکەی زانستگە حوکوومەتییەکەیش، کە دەبێ ڕکابەری بێچووە دەوڵەمەندەکەی دەرچووی خوێندنی تایبەت و زمانی ئینگلیزییەکە بکات، پێی ناکرێت و لەو پێشبڕکێ نایەکسانەدا دەدۆڕێت.

هەزاران بەرپرس و دەستڕۆ و دارا و گیرفانپڕی کوردستان، کە بەشێکی زۆریان لە کوردستان خوێندیان تەواو نەکردووە و بڕوانامە و بەڵگەی ساختەیان بۆ کراوە، ساڵانە دەچنە دەرێی کوردستان، تورکیا، ئێران،

لبنان، میسر و…هەر وڵاتێکی دیکە یا خۆیان لە کەرکووک، ڕەمادی، شارەبان، باقوبە، مووسڵ و تەنانەت چەپەڵترین شوێنی عیراق ناونووس دەکەن و دوای ماوەیەک پلەی ماستەر یا دەکتۆرا وەردەگرن و دێنەوە و دەبنە بەڵا بۆ ئەو هەژارانەی لە زانستگە حوکوومەتییەکانی کوردستان خوێندنیان تەواو کردووە و ڕکابەریان دەکەن.

خوێندکارانی کوردستان مافی ڕەوای خۆیانە دەرماڵەیەکی باش وەرگرن و منەتیان بەسەردا نەکرێت. ئەگەر ئەوە بکرێتە بیانوو، کە حوکوومەتی عیراق لە ساڵی 2014ەوە چەندین ملیار دۆلاری بۆ کوردستان نەناردووە و قەرزداری کوردستانە و ئەوە پارەی خوێندکارانە و بەغدا خواردوویەتی و هەموو جارێک ئەو ڕستەیە بدرێت بە گوێی خوێندکار و کارمەند و کارگەر و چینەکانی خوارەی کۆمەڵدا، ئەدی وەزیر و گزیر و جەنەراڵ و ڕاوێژکار و جێگری وەزیر و بەڕێوەبەرە گشتییە خانەنشینکراوە بندیوارەکان، بە مووچە و دەرماڵە و پشتماڵە و ژێرماڵە و بانماڵەی خۆیان ڕێک و بێ کێشە وەردەگرن، ئەوە لە کاتێکدا، کە بەردەوام باس لە چاکسازی دەکرێت! تەواوی پارەیەک بە ئەو دەرماڵەیەی خوێندکاران دەڕوات، بە قسەی مەلا بەختیار، کە یەکێکە لە سەرانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، 10 میلیۆن دۆلارێک دەکات.

لە کوردستان، دەیان هەزار لەو بندیوارە مفتەخۆرانە هەن، هەریەکە و مانگانە دەیان هەزار دۆلاریان بۆ خەرج دەکرێت، کە سەرلەبەری پارەیەکی وەریدەگرن، وەک چۆن گۆشتی بەراز و سەگ لە ئایینی ئیسلامدا حەرامە، ئەو پارە و مووچەیەی ئەوانیش وەها حەرامە.

ئەوانە لە ساڵانی 1990ەوە تا هەنووکە ئەو مووچە و پارەیە وەردەگرن، حوکوومەت بە بڕینی ئەو پارە حەرامەی ئەو مفتەخۆرانەی بندەوارە، نە تەنیا دەرماڵەی خوێندکارانی هەرێمی کوردستان، ئەگەر مەبەستی بێت، دەتوانێت دەرماڵەی تەواوی خوێندکارانی هەموو کوردستانی گەورە دابین بکات.

بەشە هەرێمەکەی باشووری کوردستان، سیستەمێکی خوێندن پێڕەو دەکات، بێجگە لەوەی ئاستی زانین و زانست چەندی بیری لێ بکەیتەوە نزمە، کادرێکی زۆری ناکارایش لە بواری ناپێویستدا دێنێتە بەرهەم و دەخاتە نێو جڤاک و بازاڕی کارەوە، کە بێجگە لە زیان چ سوودێکیان نییە، چون ئەوانە دەبنە لەشکرێکی بێکار و بێبەرهەم.

تەواوی ئەوانە کێشەن، لە مرۆڤی دەوڵەمەند و سەرمایەدار و تێر و دەسەڵاتدار، لەبەر ئەوەی بە خۆی لە وەها حاڵێکدا ناژی، هەرگیز ناتوانێت هەست بەو جیاوازییانە بکات. پیرەمێردی شاعیر لەمێژە گوتوویەتی:

پیاوی تێر ئاگای لە برسی نییە، بە ماڵ ئەخوێڵ هیچ ترسی نییە.

27-11-2021
ئەمجەد شاکەلی

کتێب: خوێندنەوەیەکی سۆفیگەری و تەریقەتی نەقشبەندی.. نووسینی : ئەمجەد شاکەلی

ناوی کتێب : خوێندنەوەیەکی سۆفیگەری و تەریقەتی نەقشبەندی
نووسینی : ئەمجەد شاکەلی
نەخشاندنی بەرگ : زاری
نەبەتی چاپ : یەکەم
ساڵی چاپ : 2019
چاپ و پەخش و پەداچوونەوە : هاوسانی

بەخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

Book_AmjadShakali_SofigariDownload

تیۆری پیلانگێڕی و داڕووخانی کابە.. ئەمجەد شاکەلی

زۆرێک لە ئێمە لەبارەی تیۆرییەکانی پیلانگێڕی یا کۆمپلۆت و دەسیسە(Conspirations Theory)ەوە، گەلێ شتی بیستووە. وەک نموونە: کە خەڵکێکی ئێمە دەیخەین، زاری تێدایە! 11ی سێپتێمبەری 2001، بەو جۆرەی میدیا ڕەسمییەکان باسیان کردووە و پێشانیانداوە، ڕووینەداوە! جۆن کێنەدی(John Fitzgerald ”Jack” Kennedy)، سەرۆکی ئەمەریکا، دەستی دیکەی لە پشتی کوشتنەکەیە بووە! کە میدیا ئەمە

چەواشە دەكات و دەمانخەڵەتێنێت بەوەى وەڵا تگەلێكى جياواز بە ناوى
د□يموكراتييەوە داگير دەكرێن!
گەلێ جار بۆ ڕوونكردنەوەى ڕووداوێكى دياريكراو يا هەڵوێستێك، كە هيچ هۆكار و پاساوێك نييە بۆ ڕووداني لەنێو جقاك و خەڵك و وەڵاتاندا و كە ڕووداوێكە پێشينەى نەبووە و هەرگيز پێشتر ڕووى نەداوە يا بەو جۆرە ڕووينەداوە، دەستەواژەى تيۆرى پيلانگێڕى بەكار دەهێنرێت. زۆر جار ناوەڕۆكى ئەو پيلانگ□□يانەش كردەوەيەكى ناقانوونين يا زيانبەخش و خراپەكارين و بۆ مەبەستى سياسى و ئابوورى دەكرێن.
ئەوەى پتر دەبێتە هۆى باوەڕهێنان بە تيۆرى پيلانگێڕى يا گومان دروست دەكات، لەكن خەڵك، لەدەستدانى باوەڕە بە ئامرازى ميديايى نەريتى و ڕەسمييەكان، كە ئيدى خەڵك ناچار دەبێت بە دواى پاساودا بگەڕێت، چون پێيان وايە ئەوەى ميديا دەيڵێ ڕاست نييە و هيچ شتێك هەروا بە بەڕێككەوت چى نا بێت.
بەڵام، ئايا ئەو دەنگۆيانە تەنێ تيۆرين يا ڕاستييەك لەو باسوخواسانەدا هەيە؟ چين و كێن ئەوانەى لەپشتى هەموو ئەو دەنگۆيانەوەن؟ ئەوجا بۆ؟
ئەم تيۆرييەى پيلانگێڕى، كۆمپلۆت و دەسيسەيە باوەڕى بەوەيە، كە دەستەيەكى دەستەبژێرى جيهانى، بازنەيەك مر□قى توانا هەن، وەك ئەنجومەنێكى داخراو و پەنهان لە پشتى پەردەوە، دەستيان بەسەر حوكوومەتەكان و پيشەسازى و ميدياى هەموو جيهاندا دەڕوات و لەڕێگەى سيستمى بانكييەوە، بە هەوەسى خۆيان دەيانجووڵێنن و ياريان پێ دەكەن و ئامانجيان سەپاندنى هەژموونى خۆيانە بەسەر دەوڵەتاندا. هەر ئەو دەستەيە مەسرەفى هەموو ئەو جەنگە مەزنانەى جيهانيان، كە لە ماوەى دوو سەدەى پێشوودا ڕوويانداوە، كردووە.
ئەوانەى باوەڕيان بەو تيۆرييەيە، پێيانوايە ئەو دەستە يا ئەو گرۆ نهێنييەيە، كە كۆمەكى كردووە و دەستى هەبووە لە بەرزبوونەوە و گەيشتنى كۆميۆنيزم و نازيزم بە دەسەڵات لە ئەوروپادا. بێجگە لەوەش، ئەو دەستەيە نەخشەى جەنگ دادەڕێژن، چون ئەوە ڕێگەيان بۆ خۆش دەكات، هەژموون و دەسەڵاتى سياسى و ئابوورى خۆيان بەسەر جيهاندا بسەپێنن و سيستمێكى نوێى سياسى و ئابوورى و ژيان بەسەر جيهان و مر□قدا بسەپێنن. باوەڕدارانى ئەو تيۆري□، پێيانوايە بنكە و نێوەندى سەرەكى ئەو دەستەيە لە جێگەيەكى نهێنى ڕۆژاوايە.
لەو ڕووداوانەى بەو تيۆرييەوە گرێدەدرين و لێكدانەوەى پێچەوانەى لێكدانەوە ڕەسمييەكانيان بۆ دەكرێن:
ڕووداوى 11ى سێپتەمبەرى 2001، كە هەرچەندە باس لە ڕێكخراوى ئەلقاعيدە دەكرێ كردبێتى، لێ بە لەبەرچاوگرتنى ژمارەى قوربانيان

و ڤیدیۆی ڕووخانی هەردوو بورجە بازرگانییەکانی نیوویۆرک، بەپێی تیۆری پیلانگێڕی، ئەوە ڕووداوێکە لە توانستی ئەلقاعیدە گەورەترە و ئەلقاعیدە هیچ پەیوەندی پێوە نییە، بەڵکە ئەوە کردەیەکە بەرپرسانی باڵای کارگێڕیی ئەمەریکا ڕێکیان بەو ڕووداوانە داوە، بۆ پاساودان بە جەنگی ئەمەریکا لە ئەفغانستان. وەک گەواهیی ڕاستبوونی ئەو تیۆرییە، یەکێک لە دیمەنەکانی فیلمە ئەمەریکییەکانی پێشووتریان وەک نیشانە و ڕاستی تیۆرییەکە هێناوەتەوە، دیارە بەوەش سینەما دەتوانێت لە پەرەپێدانی ئەو تیۆرییەدا ڕۆڵێکی دیاری هەبێت.

کوژتنی جۆن کێنەدی، سەرۆکی پێشووتری ئەمەریکا لە 22ی نۆڤەمبەری 1963دا و کوژتنی لی هارڤی ئۆزواڵد(Lee Harvey Oswald)، ئەو کەسەی بە تۆمەتی کوژتنی کێنەدی گیرابوو، لە لایەن جاک ڕۆبی(Jack Leon Ruby)یەوە، دوای دوو ڕۆژ لە کوژتنی کێنەدی، هەموو ئەو ڕووداوانە، ئەو گومانانەی هێنایە گۆڕێ، کە سی.ئای.ئەی(CIA)، یا مافیا، یا لیندن جۆنسن(Lyndon Baines Johnson)، کە جێگری سەرۆک کێنەدی بوو لەو کاتەدا، یا فیدێل کاسترۆ(Fidel Castro)ی ڕێبەری کووبا، یا دەسگەی هەواڵگریی کەی.جی.بی(KGB) سۆڤیەت لە پشتی کوژتنی کێنەدییەوە بووبن.
شۆڕشی فرانسای 1789، باوەڕدانی ئەو تیۆری کۆمپلۆتە، پێیانوایە ماسۆنی و دەستەی ڕۆشنگەران و دەستەی سوارانی پەرستگەی عیسایانی لە پشتەوە بوونە.

دابەزینی مرۆڤ لەسەر مانگ، بۆ یەکەم جار لە 16ی جولای 1969دا، کە بە بڵاوکرابوونەوەی وێنەکانی، گومانێکی زۆری بە دوای خۆیدا هێنا، کە وێنەکان دروستکراو بن و وەها کارێک هەر نەکرابێت!

بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا لە کۆتایی 2019ەوە، کە هەموو جیهانی گرتەوە و تا ئێستاش بەردەوامە، کۆمەڵێک گومانی بە دوای خۆیدا هێنا، کە لە تاقیگە یا کارگەیەکدا دروست کراوە و بڵاو کراوەتەوە.
ئەمەریکییەکان دەڵێن لە چین دروست کراوە و چینییەکانیش دەڵێن ئەمەریکا دروستی کردووە و سەربازێکی ئەمریکی لە شاری ووهان لە چین بڵاوی کردووەتەوە.
گەلێ جار جوولەکە یا کەنیسەی کاتۆلیکی و ڤاتیکان تۆمەتبار دەکرێن بەوەی ڕوودەدات.
بەگوێرەی دیدی مایکڵ بارکۆن(Michael Barkun)ی ئەمەریکی، لە دایکبووی 1938 و پرۆفیسۆر لە بواری زانستی سیاسیدا و پسپۆر لە بواری توندڕەوی، ئایین، تیۆری پیلانگێڕی، پایەکانی تیۆری پیلانگێڕی، کۆمپلۆت یا دەسیسە، لەسەر ئەوە بەندە، کە گەردوون بە

جۆرێک لە ڕێکخستن و هاوئاهەنگی و لەنێو چوارچێوەیەکدا، بەستراوە و گرێدراوە پێکەوە و چەند پێوەرێک شێوەی گەردوون دەنەخشێنن.
پێوەرەکانیش ئەمانەن:
هیچ شتێک بە ڕێککەوت نایەتە گۆڕێ.
هەموو شتەکان و پێشهاتەکان گرێدراوی یەکترن.
هیچ شتێک وەک ئەو جۆرەی دەردەکەوێت، نییە.
بەشێکی زۆر لەو لێکدانەوە و گومانانەی لە تیۆرییەی دەسیسە و پیلانگێڕاندا دەخرێنە بەرباس، لە دۆکیۆمێنتەری داڕووخانی کابەڵ(The Fall of the Cabal)دا، کە لەلایەن جانێت ئۆسبارد(Janet Ossebaard)ەوە ئامادە کراوە، وەک بەدواداچوونێک، دەخرێنە بەرباس.
جانێت ئۆسبارد، خانمێکی هۆڵەندییە و لەدایکبووی ساڵی 1966ە. ئەو کەسێکە زانستی زمانی خوێندووە، بە تایبەت لە ڕووی فەرهەنگی و وشەسازی و لێکدانەوەی دەقەوە (فیلۆلۆگی/ Filologi) و دۆکتۆرای لەو بوارەدا وەدەستهێناوە. ئەو شارەزای بواری دەفرە ئاسمانییەکانیشە، کە وا باوە دەفڕن و لە دەرەی تۆپی زەوی و ئەستێرەی دیکە و ئاسمانەوە دادەبەزن و یووفۆ(UFO)یان پێ دەگوترێ، یووفۆ بە ئینگلیزی، واتە:(Unidentified Flying Object)، کە دەکاتە دەفرێک یا شتێکی نەناسراوی فڕەندە. دیارە وەها دەفر و شتگەلێکی لەو جۆرە تا هەنووکە جیی گومانن. ئۆسبارد لە 1994ەوە لەو بوارەدا چالاکە و چەندین کتێبی نووسیوە و بەردەوامیش گوتار و نووسین لەمەڕ ئەو باسانەوە لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاو دەکاتەوە و وڵاتان دەگەڕێ و لەو بارەوە کۆڕ دەگرێت و دەدوێت.
ئۆسبارد، ئێستا کار لە دروستکردنی فیلمی دۆکیۆمێنتاریدا دەکات و کارەکانی بە قازانجی ئیدیۆلۆگی کیوئەینۆن(QA non) دەگەڕێتەوە، کە تیۆرییەکی ڕاستڕەییە، بە تیۆری دەسیسە و کۆمپلۆت دەناسرێت و باس لە دەسیسەیەکی نهێنی دژ بە دۆناڵد ترەمپ(Donald John Trump)ی، سەرۆکی ئەمەریکای پێشوو و لایەنگرانی دەکات، کە لە لایەن، وەک دەڵێن دەوڵەتێکی نهێنی و هێز و دەسەڵاتێکی ژێرزەمینی، واتە: دەوڵەتێک لە قوولاییدا، نەخشەی بۆ دادەنرێت. کیووئەینۆن، خەڵکانێکی نادیار و نهێنیین، توێژینەوە و لێکۆڵینەوە لە بابەتەکاندا دەکەن و بە خۆیان بازنەیەکی داخراون (Cabal)، لە دەستەبژێر و سەرتۆپەکانی جیهان پێکهاتوون. دەستەواژەی کابەڵ، لە(Kabbalah) یا (Qabala) یا (Cabala)وە هاتووە، کە لە بنەمادا دەگەڕێتەوە بۆ زمانی عیبری و ئاراستەیەکی ئایینی جووە، تاڕادەیەک مانەندی سۆفیگەرییە لەکن ئیسلام.
ئەو فیلمە دۆکیۆمێنتارییەی ئۆسبارد کردوویەتی لەژێر ناوی (The Fall of the Cabal)دا. دۆکیۆمێنتەرەکە، لە 10 بەش پێکهاتووە،

دوای بینینی هەموو بەشەکان، وەک فیلمێکی پرۆپاگەندە و بانگەشەی هەڵبژاردن دێتە بەرچاو بۆ دۆناڵد ترەمپ، کە لە ساڵی 2020دا، جۆ بایدن(Joe Biden)ی سەرۆکی ئێستای ئەمەریکا، وەک ڕکابەری وی(ترەمپ)، خۆی بە نوێنەری دیموکراتەکان ناودێر کرد. پاژەکانی ئەو دۆکیۆمێنتەرە، کە پێکەوە گرێدراون بە ئەو باسوخواسانەن، لەناو میدیای سێبەر و لابەلا و ناڕەسمییدا پەخش دەکرێنەوە. ئەو مژارانەی لەو دۆکیۆمێنتەرەدا باسیان لێوە کراون، پتر پێوەنددارن بە منداڵبازی(Pedophilia) و سرووتە شەیتانییەکان و شەیتانپەرستی (Satanism) لە نێو خەڵکانی بەناوەی دەستەبژێردا، بەتایبەت ئەوانەی هۆلیوود (Hollywood) و دیموکراتەکان و دەسگەی هەواڵگریی ئەمەریکا(CIA)، کە تا ڕادەیەک بەرپرسن لە هەموو نەهامەتییەکان جیهان.
ئەو کارەی ئەسبارد، وەک بانگەشە و پرۆپاگەندەیەک بۆ ڕاستەڕ توانداژەکان دەبینرێت. بەگوێرەی ئەسبارد، گۆڕانێکی مەزن بەڕێوەیە، لە زۆرینەی خەڵک بێئاگان لێی. دۆکیۆمێنتەرەکە، باس لە سیستم یا ڕێکخستنەوەیەکی جیهانی نوێ(The New World Order (NWO)) و دەوڵەتێک یا دەسەڵاتێکی قووڵ و ناخویا و لە پەنهاندا، دەکات. ئەم فیلمە چەند جارێک لەلایەن یووتیووب(YouTube)ەوە قەدەغە کراوە. دۆکیۆمێنتەرەکە نزیکەی 3 سەعاتێکە، لەلایەن کەسێکی شارەزا و توێژەرێک(جانێت ئەسبارد)ەوە ئامادە کراوە.
داڕووخانی کاباڵ The Fall of the Cabal، باس لە داڕووخانی ئەو بازنە یا دەستە گچکەیەی خەڵکانێک دەکات، کە لە ڕێگەی زێدەوڵەمەندی و دارایی و دەسەڵات و هێزێکی هەیانە، هەموو جیهان بەڕێوە دەبەن و نەخشەی بەڕێوەبردن و ئاژۆتنی هەموو مرۆڤایەتییان هەیە و بە خۆیشیان ڕێژەیەکی یەکجار کەمن، لە خودانی دەسەڵات و هەزموون و داراییین. ئەوانن دەستە یا بازنەی کاباڵ پێکدەهێنن. تەواوی نەخشەگەلێکی، کە هەیانە، لەسەر بنەمای گەندەڵی، خزمەتگوزاریی نهێنی، جڤاکی نهێنی، ئەنجامدانی تاوانی گەورە بە هۆی سەرانی کەسان و گرۆی تاوانکار و مرۆڤکوژ، لە دەڤەر و وەڵاتە جیاوازەکاندا ئەنجام دەدرێن. کێن ئەوانەی، بێجگە لە سەرکردە سیاسییەکان و شا و شاژنەکان، کە لەڕاستیدا جیهان بەڕێوە دەبەن؟ بانکەکان چ ڕۆڵێکیان هەیە؟ ناسنامەی ڕاستینەی ڤاتیکان چییە؟ کەی دەڕووخێن؟ ڕۆڵی خەڵک، تۆ و من چییە؟ ئێمە چۆن لەگەڵ ئەم گۆڕانە مەزنەدا، کە پێیدا تێدەپەڕین بەرخورد دەکەین؟ ئێمە چۆن ڕابوون و هەڵسانەوەیەکی گەورەی پڕ لە هێزی ناوەکی و باوەڕ بەخۆبوون بە تەواوی دەئەزموونین؟ هەموو ئەوانە پرسەگەلێکن، لەو دۆکیۆمێنتەرەدا، جانێت ئەسبارد هەوڵی وەڵامدانەوەیان دەدات.

لەم دۆکیۆمێنتەرەدا ئەسبارد، باس لەوە دەکات، چۆن میدیا، بارهێنان و خوێندن، فیلم، موزیک، کار دەکەنە سەر مرۆڤ بەوەی بەگوێرەی خواست و بەرژەوەندی گرۆ و دەستەیەک و خەڵکێکی تایبەت بژین.
ئەسبارد، باس لەو گرۆ یا دەستەیە دەکات، کە لە 13 بنەماڵە یا خێزان پێکهاتوون و لە نەویاندا، ماڵباتی ڕۆتشیڵد(Rothschild)، ڕۆکیفێللەر (Rockefeller) و مۆرگان (Morgan) هەن، لە لە ڕاستیدا بنەماڵەی دیکەش هەن، کە تەنانەت لەبان ئەمانەوەن و لە سەری سەرەوەن و ئەوانن ئەم 13 بنەماڵەیە بەڕێوە دەبەن و فەرمانیان پێ دەدەن.
ئایا تۆ زانیوتە، بەرەک ئۆباما(Barack Obama)، کە بۆ ماوەیەکی کورت دوای ئەوەی بوو بە سەرۆکی ئەمەریکا، خەڵاتی نووبێلی ئاشتی درایە، لە ماوەی سەرۆکایەتییەکەیدا پەلاماری حەوت وڵاتی داوە و هەر بیست خولەک جارێک، بۆمبێکی بەسەر خاک و خەڵکدا کێشاوە؟ ئەمە زۆرینەی خەڵک نایزانن، چون وەها کارێک لە میدیادا، میدیای ڕەسمی ناخرێتە بەرباس.
ئەمە بەهۆی ئەم دۆکیۆمێنتەرەوە، جۆرج سۆرۆس(George Soros) دەناسین و زانیاری لەمەڕ وی پەیدا دەکەین، کە میلیاردێرێکە بەوە ناسراوە، مرۆڤدۆست و خێرخواز و وەبەرهێن و سەرمایەگوزارە.
ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە سۆرۆس، سەرمایەگوزارییەکی گەورەی لەو ڕێکخراوانەی وەک: ئەنتیفا(ANTIFA)دا دەکات، کە لە ڕێگەی هاتنە سەر جادە و هەرا و زەنا و توندوتیژییەوە، گەرەکیانە پەیامی خۆیان بگەیەنن، یا سەرمایەگوزاری لە ڕێکخراوی نامبلا(NAMBLA)دا، کە کورتکراوەی (North American Man/Boy Love Association)ە دەکات.
نامبلا، کار بۆ ڕێگەپێدان و شەرعییەتدان و بە قانوونیکردنی پەیوەندی سێکسی نێوان پیاوان و منداڵانی نێرینە(کوڕ)ی گچکە و مێردمنداڵ دەکات. ئەسبارد، کە باس لە جۆرج سۆرۆس دەکات، وەک سەرمایەگوزار و وەبەرهەمهێنەکی گەورە لە کۆمەڵێک ڕێکخراو و کۆمەڵەی ناوەوون و تەماوی و گوماناویدا ناوی دەبات و ئەوە پێشان دەدات، ئەو ڕێکخراو و کۆمەڵە و گردبوونەوانە، لە هەموو قوژبنێکی جیهاندا، کۆمەک بە بەشداربووانیان دەکەن و پارەیان دەدەنێ، بەوەی ئاژاوە بنێنە گۆڕێ و دەست بە شەڕ و پێکدادان بکەن و تاڵان و دزی و کاری ناجۆری دیکە بکەن و تەواوی ئەو کارانە بە پێشاک و جلوبەرگەکەوە ئەنجام بدەن، کە لە پێشاک و سیپاهی نەیارەکانیان بچێت، بەوەی وێنەیەکی دزێو و ناشیرینی ئەوان پێشان بدەن.
لە دۆکیۆمێنتەرەکەیدا، ئەسبارد، ئەوە پێشان دەدات، کە چۆن ئەو گرۆ گچکەیەی جیهانی ئەمە بەڕێوە دەبات، جۆر و شێوازێکی ژیان و

گوزەران دەژی، فرە نامەیە بە ژیان و گوزەرانی زۆرێک لە ئێمە.. ئەسبارد، تۆڕێکی منداڵبازی و بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە پێشان دەدات و ئاشکرا دەکات، کە گەلێک مرۆڤی بەناوەی جیهان، هۆڵیوود، سیاسەتکاری باڵا، پاشا و میرزادە، پاپای ئایینی عیسایی و چەندین ڕێکخراوی تێدا بەشدارن.

ئەوە پێشان دەدرێت، کە چۆن میدیا، سیاسەتکار، دادوەر و توێژینەوەی زانستی لە زانستگەکاندا، کار لەسەر شەرعییەتدان و بە قانوونیکردنی سێکسکردن لەگەڵ منداڵدا (منداڵبازی) دەکەن. هەروەها کار لەسەر ئاساییکردن و پەرەپێدان و بڵاوکردنەوەی دیاردە و کردە و فەرهەنگی مرۆڤخۆری (Cannibalism) و شەیتانپەرستی و مرۆڤکوژی، لەنێو میدیا و فەرهەنگی گەلەر و لەنێو خەڵکدا دەکەن.

باس لەوە دەکرێت، چۆن چەندین گەورە منداڵباز(Pedophil)، لە وڵاتگەلێکی جیاواز دەسگیرکراون، ددانیان بەوەدا ناوە و گەواهی ئەوەیان داوە، کە ئەوان منداڵ ئامادە و دەستەبەر دەکەن بۆ تۆڕێکی گەورەی منداڵبازی و چۆن ئەو گەواهینامانە و ئەو ددانپێدانانانە لە لایەن دادگە و تۆڕ و میدیاکانەوە پشتگوێ دەخرێن، بەوەی ڕاستییەکان لە خەڵکە گشتییەک، بشاردرێنەوە و ئاوەژوو بکرێن.

ئەسبارد، باسی ئەوە دەکات، کە تەنێ لە ئەمەریکادا ساڵانە سەدان هەزار زارۆک بزر دەبن، ئەمە هەرگیز لە میدیاوە ئەم زانیارییانەمان وەدەست ناکەوێت. باس لەوە دەکات، چۆن یەکێک لە کارە پێشینەکانی سیاسەتی دۆناڵد ترەمپ، وەستاندن و ڕاگرتنی بازرگانیکردنە بە مرۆڤەوە و چۆن ترەمپ، وەک بەشێکی سەرەکی لە کاری وی بە وەستاندنی بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە، کاری بە سەختگیری و ڕێلێگرتنی کۆچبەریی نایاسایی کردووە. بەشێکی زۆر لەو زارۆکانەی لەنێو کارکردن بە ڕاگرتن و وەستاندنی کۆچبەریی نایاسیدا بینراون و دۆزراونەوە، ئەو زارۆکانەن، کە ڕفێندراون و بە قاچاخ براون بۆ ئەمەریکا. لەڕێگەی سەختگیریی کۆچبەریی نایاساییەوە، مرۆڤ سەختگیری لە بازرگانیکردنیش بە مرۆڤەوە دەکات.

بەهۆی دۆکیۆمێنتەرەکەوە، ڕووداوی پیتزاگەیت(Pizzagate)مان بۆ ڕوون دەبێتەوە، کە چۆن هەردوو جووتە کلینتن(Bill & Hillary Clinton) و ئۆباما لەو مەسەلەیەدا بەشدارن و تێوەگلاون. لە مەسەلەی پیتزاگەیتدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە، کە چۆن ئەو منداڵبازانە، کاتێک باس لە منداڵ دەکەن، ناوی خوازراوی کۆدپێدراوی وەک: پیتزا، هۆتدۆگ، سوسیس، بەکار دەهێنن، کە لە لایەن کارگێڕی لێکۆڵینەوەی فیدراڵی/پۆلیسی فیدراڵی ئەمەریکا (FBI/Federal Bureau of Investigation)وە پێیاندراوە. باس لەوە دەکەن، کە چۆن پیتزا(کچان) و هۆتدۆگ(کوڕان) بە چەندین هەزار دۆلار دەکڕن،

لە ڕاستیدا ئەوکەینانە، کەینی جۆرە جیاوازەکانی سێکس و سێکسکردنە لەگەڵ منداڵدا. ئەمە ئەوە ڕوون دەکاتەوە، کە چۆن ئەباما 65000 دۆلاری بۆ ئەو پیتزا و هۆتدۆگانەی بە فڕۆکە، لە شیکاگۆوە، بۆ ئاهەنگێکی تایبەت گوێزراونەوە بۆ واشنگتن، خەرج کردووە.

بێجگە لەوانە زۆر نموونەی هەڵخەڵەتاندن و فریودان و بەکاربردنی میدیایی باس دەکرێن، وەک نموونە: کاتێک میدیا باس لە گرێدراوی و پەیوەندی ترەمپ دەکات بە گەشتێکی ڕێکخراو لە لایەن کۆمەڵەی هارقی ئیپستێنس(Harvey Epsteins)، بۆ دوڕگەی ئیپستێنس، کە بە "دوڕگەی منداڵبازی(Pedophilia Island)" ناوی دەرکردووە. کە گوایە ئەو(ترەمپ) هەر لەو گەشتەیدا، دەستدرێژی سێکسی کردووەتە سەر کچێکی دوانزدە ساڵان. کاتێک دواتر لیستی ناوی سەرنشینانی فڕۆکەکە و گەشتیاران بڵاوکرایەوە، ناوی ترەمپی تێدا نەبوو، وەک ئەوەی ترەمپ هەرگیز لەو گەشتەدا نەبووبێت، لە لەبری ئەوە بیڵ کلنتن لەوێ بووە، ئیدی باسی ترەمپ لە میدیادا بێدەنگیی لێکرا.

بەو جۆرە میدیا و دەسگە و شتی دیکەش بۆ قازانجی ئەو جۆرە مرۆڤانە بەکاردەهێنرێن و دەریشدەکەوێت و ڕووندەبێتەوە، کە ئەوانەیشی گەواهی لەسەر ئەو جۆرە کردارانە دەدەن و زانیاری لەبارەیانەوە دزە پێ دەکەن و ناوی ئەو جۆرە مرۆڤانە دەبەن، دوای ماوەیەکی کەم نامێنن و لەبەین دەچن و دەمرن یا ڕاستتر لەبەین دەبرێنرێن و دەمرێنرێن.

ناوەندی ساڵانی 1970، لە بەڕێوەبەرایەتیی ئاماری کەرکووک، کارم دەکرد. هاوکار و هاوڕێیەکی زێدە خۆشەویستم لەگەڵ بوو، کاک نەجمەددین تاهای ناو بوو. فرە جار دەممان لە سیاسەت دەژەنی و باسی جیاوازمان لەو جۆرە بابەتانە دەکرد. کاک نەجمەددین هەموو جارێک دەیگوت:"هەموو گۆڕان و ڕووداوێکی سیاسی، کە لە جیهاندا ڕوو دەدات، پێشەکی نەخشە و پلانی، لە لایەن هەردوو زلهێزەکەوە، ڕووس و ئەمەریکا، یا ڕوونتر، (سی. ئای. ئەی) و (کەی. جی. بی)یەوە بۆ دانراوە، ئیدی مرۆڤ لە بەردەم ئەواندا، بێدەسەڵاتە و هیچی پێ ناکرێت و خۆشەکەتکردنیش، بێهوودەییە".

ئێستاش، لە جیهانێکدا، کە تاکجەمسەریی سەرمایەداری، هەژموونی پارە، میدیای چەواشەکار، سیستمی بانکی، زانستی شێوێنەر، چەک و جەنگ، ڕەگەزپەرستی، نادادی، هەژاری، کێشەی چینایەتی، کێشەی نەتەوەیی، کێشەی ئایینی و...زاڵن بەسەر مرۆڤایەتیدا، ئەگەر ئەو دەمەی ساڵانی 1970، بەچوونەکەی کاک نەجمەددین تاها، ڕاستییەکی تێدا بووبێت، ئەوا دۆکیۆمێنتەرییەکەی جانەت ئەسبارديش، لە ڕاستییەوە دوور نییە. مرۆڤ لە جیهان و سەردەمێکدا دەژی، ئەگەر فریای خۆی نەکەوێت، واپێدەچێت گومان و بێهوودەیی و هیچگەرایی

هەموو بوون هەڵلووشەت.

بۆ بینینی تەواوی دۆکیۆمێنتەرەکەی ئەسبار تەماشای ئەم لینکەی خوارەوە بکە:

https://www.facebook.com/unforeseennotion/videos/the-fall-of-the-cabal-full-documentary-by-janet-ossebaard/2432748923683730

07-11-2021

کتێب/ ئاوەدانەوەیەک لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتناسی.. نووسینی: ئەمجەد شاکەلی

کتێب: ئاوەدانەوەیەک لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتناسی

نووسینی: ئەمجەد شاکەلی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن…

Book_AmjadShakali_AwrdanawayakDownload

قانگدان.. ئەمجەد شاکەلی

پێش جێهێشتنی کوردستان و گیرسانەوەم لە سوێد، نزیکەی 6 ساڵ لە کارگەی ئاماری سەر بە وەزارەتی نەخشەدانانی عیراق، لە کەرکووک، سلێمانی و هەولێر کارم کرد. ڕۆژانەی کار، مانەندی هاوکارانم، ژیانم لەتەک ژمارەدا بەسەر دەبرد، ئیدی لە ژمارەی ڕووبەری زەوی کشتوکاڵی، ژمارەی کارگەر، تەنی چیمەنتۆ، ژمارەی ئاسنگەر، نەفەری

سینەما، ژمارەی پەز، کەر، چێل، کیلۆی شەکر و ئارد و لیتری ڕۆنی شیرینیەمەنی، نەفەری چایخانە و حەمام و هۆتێل تا دەگاتە ژمارەی دەیان شتی دیکە. بۆیە تا هەنووکەش ئامار سەرنجم ڕادەکێشێت و ئامار بە گرنگ دەزانم بۆ نەخشەدانان بۆ داهاتوو و خوێندنەوەی پێشهات و پێشبینیکردن. وەک چۆن لە کەلەپوور و ئەدەبیاتی مارکسیزمدا هەمیشە جەخت لەوە کراوەتەوە، کە"هیچ بزاڤێکی شۆڕشگێڕانە بێ تیۆری□کی شۆڕشگێڕانە نابێت"، خوێندنی زانستگە و کار و ژیانیش، ئەوەیان فێر کردم، کە"هیچ گەشەسەندن و بووژانەوە و فراژووتنێک بێ نەخشەدانان نابێت و هیچ نەخشەدانانێکیش بێ ئامار نابێت".

لە ماو□پ□ری ت□□ی □وداودا، لە 14 سێپتەمبەری 2021، نووسینێکم بە ناوونیشانی"لە کۆی 81 هەزار تەکسی تەنیا 22 هەزاریان لەزگەیان لێدراوە"1، نووسینی هێمن بابان ڕەحیم، بەرچاوکەوت. ژمارەکانی نێو بابەتەکە سەرنجیان ڕاکێشام و هانیاندام وەدووی هەندێ سەرەداوی پێوەنددار بەو باسە بگەڕێم. بە گوێرەی بەڕێوەبەری گشتیی گواستنەوە لە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندنی هەرێمی کوردستان، لە هەرێمی کوردستان(ئوستانەکانی دهۆک، هەولێر و سلێمانی، دیارە هەڵەبجە و گەرمیان و ڕانیە و سۆران و…یان لەگەڵدان، کە وەک کارگێڕی سەربەخۆ دێنە ژماردن)دا و لە ئێستادا(ساڵی 2021)، 81000(هەشتاویەک هەزار) تاکسی هەن، کە بەم شێوەیە دابەش دەبن: هەولێر: 36 هەزار، سلێمانی 27 هەزار و دهۆک: 18 هەزار.

بەپێی ئامارەکانی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی هاتووچۆی هەرێمی کوردستان، کە هی ساڵی 2021ە و لە مانگی ئەپریلدا ل□ □وداو بڵاوکراوەتەوە، کۆی گشتیی ژمارەی ئۆتۆمبیل لە هەرێمی کوردستان: یەک میلیۆن و 896 هەزار و 593 ئۆتۆمبیلن. یەک میلیۆن 91 هەزار 466 ئۆتۆمبیلیان تایبەتن، کە 58٪ی کۆی ژمارەی ئۆتۆمبیلی هەرێم پێکدەهێنن. لەنێو تەواوی ئەو ژمارەیەدا، بە تایبەت و ناتایبەتەوە، 19 هەزار ئۆتۆمبیلی بێسەرەتا و ئۆتۆمبێلەکانی وەزارەتی پێشمەرگە، تۆمارنەکراون2.
بەگوێرەی ئامارێکی دەستەی ئاماری هەرێمی کوردستان، کە لە 6 دێسەمبەری 2020دا بڵاو کراوەتەوە، ژمارەی دانیشووانی هەرێم شەش میلیۆن و سەدوحەفتاویەک هەزار و هەشتاوسی(6,171,083) کەسن3. هەر ئەم دەستەی ئامارەی وەزارەتی پلاندانانی هەرێمی کوردستانە لە ڕۆژی 27ی جەنیوەری 2018دا، واتە: دوو ساڵ پێش ئەو ئامارەی ساڵی 2020، مەزەندەی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان لەو ساڵەدا (2018) بە حەفت

میلیۆن ودووسەدوهەشتاوسێ هەزار و حەفتسەدوپەنجا (7,283,750) کەس دەکات7، کە پتر لە میلیۆنێکی زیاترە لە ساڵی 2020(ساڵی 2018 زیاترە لە ساڵی 2020) وەک بڵێی قڕان کەوتبێتە نێو خەڵکی ئەو هەرێمەوە و لە ماوەی دوو ساڵدا یەک میلیۆنیان لێ نەما بن!
بۆ خوێندنەوەیەکی ئەو ڕەوشەی کوردستان و گەیشتن بە ئەنجامێک و بەرچاوڕوونییەک، بەراوردێکی ژمارەی تاکسی و ژمارەی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان و ڕێژەی تاکسی بۆ هەر یەک هەزار کەس، بە هەمان ئەو ژمارانە لە نۆ وەڵاتی ئەوروپا و لەم خشتەیەی خوارەوەدا دەکەین، کە لە ساڵی 2018دا بڵاو کراونەوە5 :

و□ات	ژمارەی دانیشتووانی(میلیۆن)	ژمارەی تاکسی	ڕێژەی تاکسی بۆ هەر یەک هەزار کەس
سوێد	1,10	800 17	1.7
دانمارک	5.7	4200	0.7
نۆروێژ	5.3	8800	1.6
فینلاند	5.5	9500	1.7
بلژیک	11.3	4000	0.4
هۆڵاند	17	9000	0.5
ئەڵمانیا	83	500 53	0.6
فرانسا	67	000 60	0.9
بریتانیا	66	900 75	1.4

بەگوێرەی کارگێڕی و نێوەندی ئاماری سوێد(SCB)، ژمارەی ئێستای دانیشتووانی سوێد (جوونی 2021)، دە میلیۆن و چوارسەدوشانزدە هەزار و پێنجسەدوهەشتاوپێنج(10416585)ک□س6 . ژمارەی تاکسی، کە بە گوێرەی ئەو خشتە و سەرچاوەیەی سەرەوە لە ساڵی 2018دا، لە کاتێکدا دانیشتووانی سوێد 10.1 میلیۆن کەس بوونە، 17800 تاکسی بووە، لە ساڵی 2021دا کە ژمارەی دانیشتووانی سوێد بووەتە نزیکەی دە میلیۆن و نیو کەس، ژمارەی تاکسی بووەتە 18000 تاکسی، واتە: تەنێ 200 تاکسی زیادی کردووە.
تەواوی ئەو ئامار و ژمارانە پێمان دەڵێن:

1. تەنیا لە ئوستانی دهۆکدا، هێندەی تەواوی وەڵاتی سوێد تاکسی هەن.
2. تەنیا لە ئوستانی هەولێردا دوو هێندەی تەواوی وەڵاتی سوێد

تاکسی هەن.

3. تەنیا لە ئوستانی سلێمانیدا 9 هەزار تاکسی زیاتر لە ژمارەی تاکسیانی وڵاتی سوێد هەن.
4. بەرزترین ڕێژەی تاکسی بە هەر یەک هەزار کەس لەنێو ئەو نۆ وڵاتانەی ئەوروپادا سوێدە، کە 1.7 ە، لە کاتێکدا بە هەر یەک هەزار کەس لە هەرێمی کوردستان 13.5 تاکسی هەن، واتە: هەر 74 کەس(دیارە بە منداڵی قوماتکراوی نێو بێشکە و لانکیشەوە) یەک تاکسیان بەر دەکەوێت، لە لە سوێد هەر 588 کەس یەک تاکسیان بەر دەکەوێت.
5. کەی تەواوی ژمارەی تاکسیانی شەش وڵاتی ئەوروپا: سوێد، دانمارک، نەرویژ، فینلاند، بەلژیک و هۆڵاند دەکاتە 53300 تاکسی و کەی ژمارەی دانیشتووانی ئەو شەش وڵاتە دەکاتە 54.9 میلیۆن کەس، کە نۆ هەندە و پتری دانیشتووانی هەرێمی کوردستانن، لە هەرێمی کوردستان 20 هەزار تاکسی زیاتری لەو شەش وڵاتە وێکڕا تێدایە.
6. هەر یەک لە ئەڵمانیای 83 میلیۆنی و فرانسای 67 میلیۆنی و بریتانیای 66 میلیۆنی، کە سێ زلە وڵات و سێ دەوڵەمەندە وڵاتی جیهانن، هەر وڵاتەو بە تەنێ هێندەی هەرێمی کوردستان تاکسی تێدا نییە.

تەواوی ئەو ئامار و ژمارانە چ ئەنجامێکمان دەدەنە دەست:

ئەگەر ژمارەی دانیشتووانی هەرێمی کوردستان بەسەر ژمارەی ئۆتۆمبیلی هەرێمدا دابەش بکرێن، هەر 3 کەس یەک دانە ئۆتۆمبیلیان بەر دەکەوێت، کە ئەمە ڕێژەیەکی بەرز و ناپێویستە.
تەواوی ئەو تاکسیانەی کوردستان، هەشتاویەک هەزار تاکسی، بێ بەرنامە و بێ نەخشە و بێ گوێدانە ژینگە و… شەووڕۆژ بەسەر شەقام و نێو کۆڵان و نێو شار و نێوان شار و شارەکە و ئاوەدانییەکانی هەرێمی کوردستاندا دەخولێنەوە و دووکەڵ و گاز و پیسایی و بۆن بە هەوادا و لەنێو ئاوەدانیدا بڵاو دەکەنەوە و بە گەرووی مرۆڤیدا دەکەن، کە دەبنە هۆی سەدان نەخۆشی و دەردی کوشندە.
زۆریی ژمارەی ئەو ماشێنانە بە تاکسی و ناتاکسی و تایبەت و ناتایبەتەوە، جادە و ڕێگەوبانەکان وێران دەکەن و دەبنە هۆکاری پیسکردنی ژینگە و سەدان ڕووداوی دڵتەزێنی لەبەینچوون و بریندابوونی خەڵک.

بوونی ئەو هەموو ماشێنە بارگرانییەکی ئابوورییە بەسەر وڵاتەوە.

ڕەنگە کەمیی ژمارەی تاکسی لە ئەوروپا بگەڕێتەوە بۆ زۆریی و فراوانیی و ئاسانیی ئامرازەکانی هاتوچۆ و گواستنەوە، وەک ئۆتۆبووس، شەمەندەفەری سەرزەوی و ژێرزەوی(مەترۆ) و ترامی گشتی و تەنانەت هەندێ جار کەشتی و گەمی(بەلەم)یش دەگرێتەوە، کە هەموو قوژبن و گەڕەکێکی باژێڕ و شارۆکە و گوند و ئاوەدانییە گچکەکان و نێوان هەموو شار و ئاوەدانییەکان پێکەوە گرێدەدەن و دەبەستنەوە و بە جارێک خەڵکێکی زۆر هەڵدەگرن و دەگوێزنەوە و دەستەبەریشە بۆ هەمووان، بە نرخێکی هەرزان و بە بێ جیاوازی، تەنانەت بۆ کەمئەندامان و خاوەن پێداویستییە تایبەتییەکانیش، سەرباری هەموو شتێکیش سەلامەتتر و بێ کێشەترە. ئەو جۆرە گواستنەوە و هاتوچۆ گشتییە یا میللییە بە ئینگلیزی پێی دەگوترێ (Public transport) و بە سویدیش (Kollektivtrafik). ڕەنگە زۆریی تاکسییش لە هەرێمی کوردستان بگەڕێتەوە بۆ نەبوونی گواستنەوە و هاتوچۆی گشتی و میللی، کە کارەسات و نەهامەتی و بەدبەختی و سیاچارەییەکە، لە ڕووی ژینگە و پیسی و ناسەلامەتییەوە، بە تەواوی خاک و خەڵک و سروشتی وڵاتەکە، لە بۆ خەڵکە هەژار و نەدارەکە ئەو کارەسات و نەهامەتی و بەدبەختی و سیاچارەییە دوو جار و دوو هێندەی خەڵکە گیرفانپڕ و بەرپرس و دەسەڵاتدارەکەیە. دەسەڵاتدار، بەرپرس و گیرفانپڕ و سەرمایەداران، شوێن و شێوازی ژیانیان لە خەڵکە ڕەشۆکییەکە جیاوازە. ئەوان، تەنانەت ژینگە و خۆراک و چارەسەری تەندروستی و دەرمان و خوێندنگە و هاتوچۆ و ئاو و هەوا و کارەبا و هەرچی شتیانە جیاوازە. ئەوان بەڵێ بەناو لە کوردستان دەژین، لە جیهانی ئەوان جیهانێکی دیکەیە، کە هیچ لە ئەریستۆکرات و سەرمایەدارانی ئەوروپا و ئەمەریکا جیاواز نییە!

دەسەڵات لە هەرێمی کوردستان، سی(30) ساڵە ئەو دەڤەرەیان لەبندەستە، تا هەنووکە نەیانتوانیوە تۆڕێکی هاتوچۆ و گواستنەوەی گشتی نێو شاران و نێوان شارانی هەرێم و دەرەی هەرێم دروست بکەن. ئەگەر پێش 2003، بە سەردەمی تەنگانە و کێشە و ترسی بەعس و ناسەقامگیری و چی و چی دەژمێرن، خۆ لە 2003وە تا ئێستا دەکاتە 18 ساڵ! 18 ساڵ، ماوەیەکی یەکجار زۆرە بۆ دامەزراندن و دروستکردنی تۆڕی پێشکەوتووی هاتوچۆی گشتی و میللی و وڵاتانی ئەو هەموو تاکسییە. دەکرا بە ئۆتۆبووس دەست پێ بکەن و لەبری هەشتاویەک هەزار تاکسی، بە پێنج هەزار ئۆتۆبووسی گەورە کێشەی هاتوچۆی هەموو دەڤەر و قوژبنێکی هەرێم و دەرەی هەرێم چارەسەر دەکرا و دەکرێ. وەها کارێک لە نێوان 2003-2011 دەگەیشتە ئەنجام و لە 2011یشەوە تا ئەمڕۆ، دەکرا کار لەسەر مەترۆ و ترام و شەمەندەفەر و ئەوانە

کرابا و تەواوی ئەوانە دەبوونە تۆڕێکی گەشەسەندوو و پێشکەوتووی هاتوچۆی گشتی و میللی.
کارکردن بە و بۆ و بەکارهێنانی گواستنەوەی گشتی و میللی، بێجگە لەوەی پێویستییەکی نیشتمانییە و هێمای پێشکەوتن و ژینگەپارێزییە، مافێکی گشتی خەڵک و تەواوی هاونیشمانانە. هەر لە سەردەمی ڕێژیمی پاشایەتی عیراقەوە تا کۆتایی ڕێژیمی بەعس و سەددام حوسەین لە عیراقدا، بە کوردستانەکەیشییەوە، کاری پێ دەکرا و تەنانەت لەسەردەمی بەعسدا، گەلێک پێشکەوتوویش بوو، لێ ئیدی دوای نەمانی بەعس ئەمانەی لەودەمیەوە دەسەڵاتدارن، وێرانیان کرد و نەیانهێشت و وەلایان نا، دیارە لەپێناوی بەهێزکردن و کەڵەگایی سەرمایەدار و بازرگانان و کارتێلەکانی بەنزین و ئۆتۆمبیل و بەڵێندەر و کەرتی تایبەت، کە تەواوی ئەوانە گرێدراوی حیزب و بەرپرس و دەسەڵاتداران و پارێزەری بەرژەوەندی یەکدین. گواستنەوەی گشتی، بێجگە لە ئاسانکاری گواستنەوەی مرۆڤ، پێویستییەکی مەزن و گرنگە بۆ گەشەندنی ئابووری و گرێدانی ئاوەدانییەکان و خەڵک و کۆمەڵیش پێکەوە. ئەگەر تۆڕێکی چڕ و پێشکەتووی هاتوچۆ و گواستنەوەی گشتی لە هەر وڵاتێکدا ه□ بێت، فەرهەنگی پاراستنی ژینگە، پیادەڕۆیی، پایسکیل ئاژۆتن، زاڵ دەبێت و کۆمەکێکی زۆر بە لەشساغی و پاکژیی هەوا و خاک دەکات. ئەمەی ئێستا لە کوردستان ڕوودەدات و هەیە، بێجگە لە وێرانکردنی ژینگە و تەندروستی و پیسکردنی هەوا، شتێکی دیکە نییە. ئێستا 90% ی دانیشتووانی گۆی زەوی، بە کوردستانەکەی خۆیشمانەوە، لە ژیانی ڕۆژانەیاندا، هەوای پیس و قڕێژ هەڵدەمژن، کە تەندروستییان وێران دەکات، دیارە هۆکارە سەرەکییەکەیشی نەبوونی تۆڕی هاتوچۆی گشتی و میللییە.

تۆ بە ڕۆژدا لەسەر هەر کەژێکی بڵندی دەوروبەری سلێمانی، هەولێر، دهۆک، کەلار، هەڵەبجە، سۆران، ڕانیە، زاخۆ، کفری و7… بنۆڕە ئەو باژێڕانە دەبینیت ئاسمانی شار، بە دووکەڵێکی چڕ و چڵکن و پیس داپۆشراوە. مرۆڤ کە ئەوە دەبینێت، تێدەگات چ هەوایەک هەڵدەمژێت، چ مال□و□رانییەک ڕوودەدات و دەسەڵات چەندە نابینا و ناڕاستە لە چارەسەرکردنی ئەو پرسە.
دەسەڵات، هێندەی پارە بۆ دەسگەیەکەی بێخێری وەک پەرلەمان و پەرلەمانتاران و هێندە پارە بۆ کڕینی ماشێن و مۆبیلە و ڕازاندنەوەی مال□ و جێی کاری بەرپرس و هێندەی پارە و مووچە و دەرماڵە و تایبەتمەندی بۆ وەزیر و گزیر و جێگری وەزیر و ڕاوێژکار و جێنێراڵ و بەڕێوەبەری گشتی بندیوار و مشەخۆرانی حیزبی و دەستوپێوەندەکان خەرج دەکات و هێندە هانی پرۆژەی بێفەڕ و بێخێر و

ماڵوێرانکەری کەرتی تایبەتی، وەک مۆڵ و ڕیستۆرانت و کۆمپانیای زەبەلاحی هاوردنی شتی بێکەڵک و دەرمانی ساختە و کردنەوەی زانستگە و خوێندنگەی گرانبەهای بیانی بۆ منداڵە دەوڵەمەندەکان و کردنەوەی نەخۆشخانەی تایبەتی قۆڵبڕینی خەڵک، دەدات، هێندە بەتەنگ ژیانی خەڵک، زۆرینەی خەڵک، هەژارانی خ▯▯ک، ▯▯ک▯ گشتی و ڕەشۆکی و چینەکانی خوارێی کۆمەڵەوە نایەت. ئەوەی بۆ خەڵک، زۆرینەی خەڵک، هەژارانی خ▯▯ک، ▯▯ک▯ گشتی و ڕەشۆکی و چینەکانی خوارێی کۆمەڵ دەیکات، پر▯س▯ی پرۆژەی دووکەڵ بە گەروودا کردن و قانگدانیانە!

18-09-2021

---

https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/1409202117 [1]

https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2504202114 [2]

https://www.milletpress.com/Detail.aspx?Jiamre=127619 [3]

[4] https://www.westganews.net/dreja.aspx?=hewal&jmara=51762&Jor=1

https://www.taxiforbundet.se/wp-content/uploads/2018/07/Tax[5] il%C3%A4get-i-europa_2018.pdf

[6] https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/#_Nyckeltal

-7 من بۆیە ناوی باژێرەکانی دیکەی وەک کەرکووک، شنگال، مەخموور، خورماتوو، خانەقی، جەلەولا، مەندەلی، بەدرە، زرباتییەی باشووری کوردستانم نەبرد، چون باسەکە لەمەڕ هەرێمی کوردستانەوەیە.

خۆرەگەلێک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن -5- … ئەمجەد شاکەلی

پێنجەم

-مووچ□-

ب□وا ناکەم لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، هێندەی کوردستان، ئەو لەتەی باشووری کوردستان، کە ئێستا لە هەرێمۆکەیەکدا بچووککراوەتەوە و تا دێت دەچێتە ئاو، باس لە مووچە و پارەوپووڵ بکرێت. لە وەزیر و گزیرەوە تا دەگاتە پیوازفرۆشەکەی بەر دەرکە، باس لە مووچە دەکەن و هەریەکەو لە دیدی خۆیەوە شتێکی لەبارەوە دەڵێ.
لە جڤاکی سوێدیدا، هیچ کەسێک ڕێگە بەخۆی نادات پرسیاری مووچە و داهاتی ڕۆژانە و مانگانە و ساڵانە و پارە و پاشەکەوتی پارە و حیسابی بانکی، لە کەسێکی دیکە بکات، تەنانەت ئەگەر نێزیکترین کەسیشی بێت و لەیەک ماڵ و خێزانیشدا پێکەوە بژین. وەها کارێک کارێکی نەکردەنی، تابوو و لایەجووز(لایجوز) و شەرمهێنە و بە خۆهەڵقورتاندن و دەستوەردان لە ژیان و تایبەتمەندیی مرۆڤێکی دیکە دەژمێردرێت.
لە کوردستان، لەنێو چینەباڵاکاندا، لەنێو ئەوانەی مووچەی مفت وەردەگرن و تایبەمەندیی و شتی دیکەیان بۆ دەستەبەر کراوە یا خۆیان لە ڕێگەی پێگەی حیزبی و دەسەڵاتەوە، بۆ خۆیان دەستەبەریان کردووە، وەها باسێک ناکرێت، چون ئەوان بۆ خۆیان ئافرێنەری ئەو ڕەوشەن و هەموو لە فیکەی یەکدی تێدەگەن، لێ جاروبار بۆ خۆڵ لەچاوکردنی خەڵک و فریودانی ڕەشەخەڵک و چینەکانی خوارێ، ئەوانیش ل□ بەردەم میدیاکاندا باس لە ئاریشەیەک، قەیرانێک، شتگەلێک دەکەن، کە تەنێ لە خەڵکەکەیان ژنەفتووە و هەرگیز بۆ خۆیان پێیدا تێنەپەڕیون. هەرچی مووچەخۆرانی ڕاستینەشن، خەڵکە شەکەت و کارمەندە کاراکان، مرۆڤ لە بێمووچەیی و گیرفان بەتاڵی و دەردەسەرییەکانیان تێ دەگات و مافی خۆیانە، هەر گلەییەکیش بکەن.
مووچە و مووچوخۆریی و مووچەوەرگرتن، لە کوردستان بووە بە سیما و شێوازی ژیان و لە دەرێی مووچە، کەم کەس دەتوانێت، وێنای جۆرێکی دیکەی ژیان بکات. لە 1991 بەدواوە، کە ئیدی ئەو هەرێمەی کوردستان

دامەزرا، حیزبانی دەسەڵاتدار، بە گرەدان و بە پاشکۆکردنی خەڵک بە خۆیانەوە، دەستیان دایە کارێکی دزێو و قێزەون، ئەویش، دامەزراندنی خەڵک، تەنێ بە ناو و لەسەر کاغەز نەک بە کردەوە، بە خانەنشینکردنی تەواوی کادر و ئەندامانی خۆیان، بە پلەی باڵای وەزیر، جێگری وەزیر، بەڕێوەبەری گشتی، جێگری بەڕێوەبەری گشتی، ڕاوێژکار، ئەفسەری پلە باڵای مانەندی عەمید و لیوا و عەقید و سەدان جۆری دیکە، کە لە ژیانیاندا نە ئەو کارانەیان کردووە و نە وەها پلەو پایەیەکیانیش بووگە، مووچەی خەیاڵیی، کە لە هیچ دەورانێکدا نەبووە، بە بڕینەوە. سەرەڕای دەرماڵەیەک، کە ئەگەر هێندەی مووچەکەیان نەبێت، فرە کەمتر نەبووە و نییە لێی. ئەوانە و ئەوجا دابەشکردنی زەوی و خانوو و ماشێن بەسەریاندا و دابینکردنی پاسەوان بۆیان و مسۆگەرکردنی گەشت و ڕابواردن و دەیان جۆرە خزمەتی تر، کە تەواوی ئەوانەش، هەر بەشێکی جیانەکراوەی مووچە و مووچەبازیین. هەر ئەو جۆرە مرۆڤانە، ئەگەر ڕۆژێک لەسەردەمی بەعسدا زیندان کرابێتن، ئەوا پارەی زیندانی سیاسییش وەردەگرن، پارەی ژنی شاخ و شەهیدانە و چەندین جۆری دیکەش وەردەگرن. نەک تەنێ هی خۆیان یا هی ژن و باوک و برا و خوشکیان، وەردەگرن، بەڵکە هی ئامۆزا و لالۆزا و میمکەزا و برازا و خوشکەزا و دەیان زای دیکە و مام و خاڵ و مامەژن و لالۆژن و…چەندین جۆری دیکەی قەوم و قیلە وەردەگرن. تەواوی ئەو پارەیەی دەچێتە بەرکی ئەو جەنابانەوە، لە دوای 2003 و ڕووخانی بەعسەوە، ئەگەر زیادی نەکردبێت و دەیان فێوفێڵ و گزیی دیکەی تێدا نەکرابێت، ئەوا هەرگیز بەلای کەمیدا نەچووە. ئەمانە یەک لەشکری تەواوی حیزبن، کە بێجگە لە مفتەخۆری و مشەخۆری، چ کارێکیان نییە. ئەمانە ئەوانەن، کە پێیان دەگوترێ"بندیوار". بندیوارانیش، چەند چینێکن، هەیانە لەسەر چڵەپۆپەی دارێکە و ترۆپکی کەژێکە و هەیانە نزمتر و خوارترە و وەک ئەوانەی بانێ، ئەو هەموو کەشوفش و ناز و خۆشگوزەرانییەیان نییە.

لە 1992 ەوە تا هەنووکە، پێنج خولی پەرلەمان لە کوردستان هەبوون و هەڵبژێردراون. چوار لەو خولانە تەواو بوون و ئەندامانی خانەنشین کراون. دیارە خانەنشینکردنی ئەندامی پەرلەمان، بە هەموو پێوەرێک، ناڕەوا و هەڵە و دزیوترین کارێکە، کە دەکرێ. پەرلەمانتار دوای تەواوبوونی کارەکەی وەک پەرلەمانتار، دەتوانێت بچێتەوە سەر ئەو کارەی پێشووی، کە هەیبووە. ژمارەی ئەندامانی هەر یەک خولی پەرلەمانی کوردستان 111 ئەندامە و کۆی ئەندامانی خانەنشینکراوی ئەو چوار خولە دەکاتە 444 کەس. ئێستاش کە خولی پێنجەم لە 2018 ەوە لەپەرلەمانن و ماوەیەکی دی ئەوانیش خانەنشین دەکرێن و ژمارەی پەرلەمانتاری خانەنشینکراو ئەودەم، دەبنە 555 کەس. هەموو ئەندام

پەرلەمانێک، کە لە کاردا بێت، وەک دەڵێن، هەشت میلیۆن و دووسەدهەزار(8.200.000) دیناری عیراقی ، کە دەکاتە نزیکەی 7000 دۆلاری ئەمەریکی، وەردەگرێت، بێجگە لە دەرماڵە و پشتماڵە و بنماڵە و ژێرماڵە و بانماڵە و زۆری دیکەش. بێجگە لە پاسەوان و خانوو و ماشێن و بەزمی دیکەش، کە ئیدی ڕەنگە گەلێک لە 7000 دۆلار زیاتر بێت. کە پەرلەمانتار خانەنەنشینیش دەکرێت، پارەی مفتی خۆی هەر وەردەگرێت، بە کەمێکەیەک گەڕینەوە، کە ڕەنگە بە ڕێژەیەکی کەمتر مووچەکەی وەرگرێت، لە هەشتا پاسەوانی هەر هەیە.
وەزیر، جێگری وەزیر، بەڕێوەبەری گشتی، جێگری بەڕێوەبەری گشتی، جەنەراڵ، ڕاوێژکار، پەرلەمانتاری خانەنشینکراوی کوردستانی لە ئەوروپاژیاو، سەرباری مووچەی خانەنشینی کوردستان، مووچەی خانەنشینی وڵاتانی ئەوروپایش وەردەگرن و تەنانەت دەستبەرداری وەرگرتنی مووچەی پاسەوانەکانیشیان نابن، کە لە ئەوروپا، نەک پەرلەمانتار و وەزیر و گزیر، تەنانەت سەرۆکی حوکوومەتیش پاسەوانی نییە.
کەسی هەرێمی کوردستان، 24 قلیان کارمەند و مووچەخۆرن. ڕەنگە بەشێک لەو مووچەخۆرانە زگورد بن، لە زۆرەکیان، مێرد و ژن و زارۆکیان هەن، واتە: چەند میلیۆنێکیش لەو پێنج میلیۆن و هەندەی کوردستان، لەسەر مووچە دەژین. ئەمە لە کاتێکدا لە وڵاتێکی وەک چین، کە یەک میلیارد و سێسەدوشەست میلیۆن(1.360.000.000) مرۆڤن، تەنێ 0.5% دانیشتووانی فەرمانبەرن. ژمارەی دانیشتووانی وڵاتی چین 257 ئەوەندە و بەشێک زیاتری دانیشتووانی هەرێمی کوردستانن، لە چین 8 ئەوەندەی کارمەندانی هەرێمی کوردستان، کارمەند و مووچەخۆری هەیە!
ئەم خشتەیەی خوارەوە، ئەو بەراوردکارییەی ژمارەی دانیشتووان و کارمەندان و ڕێژەکانیانە لە کوردستان و لەو وڵاتانە، کە بزووتنەوەی گۆڕان کاری لەسەر کردووە:

بە گوێرەی زانیاریگەلێک، کە لە بەردەستتان و ڕێباز حەملان، وەزیری دارایی لە حوکوومەتی پێشووی هەرێمی کوردستان ئاشکرای کردووە، لە داهاتی هەرێمی کوردستان، کە لە پارەی نەوخۆ و نەفت و ئەو پارانەی لە بەغدادەوە دەدرێنە هەرێمی کوردستان وەدەست دێن، 83%ی بۆ مووچە تەرخان دەکرێ و 5%ی بۆ سولفە (السلفة/وام/Soft Loan)ی کارگێڕی و دامەزراوەکان و8%ی بۆ خزمەتگوزاری دەرمان، پارەی کارەبا، پارەی تەرخانکراو بۆ خۆراک و پاراستن و ئاگاداریی ئامێر و بینایەی کارگێڕییەکان، ناردنی کارمەندان بۆ ئەملاو و ئەولا، پێوەندکردن و پاکژکردنەوە و تەنیا 4%یشی بۆ سەرمایەگوزاری تەرخان دەکرێت .
دەسەڵات(حیزب)، کاغەزەکانی بەجۆرێک تێکەڵکردووە، کە خەڵکە

ئاساییەکە ناتوانێت جودای بکاتەوە. دەسەڵات، باس لە وەزیر و جێگر و بەڕێوەبەر و جێنێراڵی مفتەخۆری ملقەوی بندیوار ناکات، کە باس لە مووچەیش دەکات تێکەڵ بە مووچەخۆرانی دیکەیان دەکات. مووچەی فەرمانبەر و کارمەندی گچکەی ماندووی خوارێی پلیکا نەکەیە دەبڕدری□، ئ□و□ م□ا□ی و□□ران دەبێ، ئەوە قەرزدار دەبێ، ئەوە بە هیچ□دا ڕاناگات. کابرای بندیواری مفتەخۆری گەندەڵ، باکی نییە، ئەگەر مووچە دەهەزار حەفت هەزار یا چوارهەزار دۆلارییەکەی، یەک دوو هەزارێکیشی لێ ببڕدری□، ک□ هەرگیز ئەوە ڕوونادات، چون ئەوان دەسەڵات، وەک کریگرتە و پاسەوان بەکاریان دەهێنێت، یا بە دەربڕینێکی تر چون دەسەڵات(حیزب) بۆ خۆی لەوان پێکهاتووە، هەرگیز نە کاری تێدەکات و نە هەستی پێ دەکات.

گەلێک، یەک میلیۆن و دووسەد و چلونۆ هەزار (1.249.000) کارمەند و مووچەخۆری ه□ب□□ت، کە لە هیچ جێیەکی جیهاندا، تەنانەت لە هەژارترین وڵاتانی جیهانیشدا نموونەیەکی لەو جۆرەی کوردستان نییە، بە دووسەد و چلونۆ هەزارەکەی، هەموو کاری وڵات ب□□□و د□چێت و یەک میلیۆنەکەی زیادە.

گەلێک، 83%ی پارەی داهاتی بۆ مووچە بڕوات و لە هەر چوار کەسی وڵاتەکەی دانەیەکیان کارمەند و مووچەخۆر بێت و بەشێکی زۆریش لەو مووچەخۆرانەی، مووچەی مفت و مشەخۆری و ئەفسانەیی وەربگرن، تەواوی ئاوی دیجلە و فرات و زێ و سیروان و ئەڵوەن و باسەڕەی، بۆ بکە بە پارە، هەرگیز بەشی مووچەی ناکات!

بە پێدانی مانگێک مووچە و چەند مانگ ڕاگرتنی، بە پاشەکەوتکردن و بە چاوەڕوانی خێر و سەدەقەی بەغداد، بەو هەموو پینەوپەڕۆیە، هەرگیز ئەو کێشەیە چارەسەر ناکرێت و هەرگیز دەمی ئەو مووچەخۆرانەیشی، ئ□گەر کارمەند□ □اناخر□ت، ک□ زیانمەندی یەکەمن □استینەکان لە بندیواران جودا نەکرێنەوە و مووچە و تایبەتمەندیی ئەو بندیوارە ملئەستوور و مفتەخۆر و گەمار و پیسخۆرانە نەبڕدری□ و ئابوورییەکی خۆمال□یی پشتبەستوو بە خاک و کشتوکال□ و کانزا و هێزی کاری کوردستان و گۆڕینێکی ڕادیکال□ ل□ ش□وازی ب□□□وبردن و کارگێڕیی□یدا ن□ی□ت□ گ□□□.

2020-05-19

HYPERLINK “https://xelk.org/169237/?__cf_chl_jschl_tk_” [1] __https://xelk.org/169237/?__cf_chl_jschl_tk

HYPERLINK “https://www.alsumaria.tv/news/237786” [1] https://www.alsumaria.tv/news/237786

ڕۆژگارێکی بێ ڕەنگوبۆ … ئەمجەد شاکەلی

خۆشەویستی، هەمیشە و لەو دەمەی ڕا مر□ق ه□بووە، بەهێزترین و تەمەندرێژترین و تۆکمەترین ڕایەڵەیەک بووە، مر□ق و دەوروبەری، مر□ق و ژینگ□ی، مر□قی سروشتی، مر□قی و مر□قی، وێکڕا گرێداوە و درێژەی بە ژیان داوە. جوانترین ئاوازێک، ناخ و هەستی مر□قی هەژاندووە، بێجگە لە خۆشەویستی هیچی دیکە نەبووە. خۆشەویستییە، ڕەنگ و چێژ و جوانی و هێز و ئومێد و بەخشندەیی و پێکەوەژیان و تەواوی باشییەکانی بە مر□ق ب□خشیو□ و مر□قی ئاراستە کردووە، بەوەی ب□ژی و داهێنان بکات. جیهانی بێ خۆشەویستی، جیهانێکە بێڕەنگ، پڕ لە ڕق، تاریک، بێگیان، مردوو.

یەکدی بەسەرکردنەوە و یەکتربینین و پێوەند و تێکەڵاوی و سەردانی یەکدی و پێکەوە دانیشتن و ژوان و دەستگوشین و لەئامێزگرتن و ماچ و هەموو جۆرە نێزیکایەتییەکی مرۆڤێک و یەکێکی دی، نیشانەکانی خۆشەویستی و وز□ بەخشی ماشینی خۆشەویستین. پێش ئەم پەتا نەفرتییەی کۆرۆنایە، هیچ یەکێک دەستبەرداری گچکەترین دانەیەکی لەو نیشانانەی خۆشەویستییە نەدەبوو و دوورکەوتنەوە و پشتگوێخستنیان، نیشانەی کەمتەرخەمی و دڵڕەقی و بێهەستی و ناتەواوییەک بوو.

ئەدی ئێستا!

پەری، لە پیاسەیەکییەوە هاتە بەر دەرگە و زەنگی دەرگەکەی لێدا، ئەو دەیزانی من لە مال□م و وەک زۆرێک لەوانەی لە کۆرۆنا دەترسن، لە ژوورێ خۆم حەشار داوە. دەرگەم کردەوە و لە دوورایی سێ میترێکەوە، هەندی قسەمان گۆڕییەوە و ئیدی ڕۆیشت.

فەرهاد، بڕێک خۆراکی بۆ کڕیم و ئێوارەیەکی دوای گەڕانەوەی لەسەر کار، بۆی هێنام و لە دووریی چوار میترێکەوە هەندێ قسەمان کرد و ئیدی ڕۆیشت.

ڕاز و پەری، دوو جار، بە کۆمەڵێک تاوورەکە و دەڵقی پڕ لە میوە و سەوزە و وشکەوە هاتنە بەر دەرگە و لە دوورایی چوار پێنج

میترێکەوە، لە خوارێی پلیکانەکە ڕاوەستا بوون، بڕێک قسەمان گۆڕییەوە و ئیدی ڕۆیشتن.
ڕاز، لەسەر کارەکەی دەگەڕایەوە بۆ ماڵ، زەنگێکی بۆ لێدام و گوتی دێمە نزیکی ماڵ و تۆیش وەرە بەر پەنجەرەی ناندینەکەت و ماوەیەک بە تەلیفۆن قسە دەکەین. منیش وام کرد و بڕێکمان قسە کرد و دواتر ڕۆیشت.
ئەمڕۆ یەکەمی مەی(یەکی ئایار، یەکی مایس)ە، ڕۆژی کارگەرانی جیهانە. یەکێکە لە ڕۆژە هەرە خۆشەکانی ساڵ، کە هەمیشە دوانزدە مانگ چاوەنۆڕی هاتنەو□یم و نوێبوونەوە و چێژێکی گیانەکی بە تەواوی هەستەکانم دەبەخشێت. ئەگەر ساڵێک، بەهۆی نەبوونم لە سوێد، لە بەشداربوون لەم بۆنەیەدا، لە ڕێپێوان و خۆپێشاندان و ئاهەنگگێڕان، دا بڕابم، لەو دوورییەم لە سوێد و لەو ڕۆژەدا، پەشیمان بوومەوە و هەرگیز خۆمم نەبەخشیوە و سەرزەنشتی خۆمم کردووە و پێم وابووە، کەلێنێک کەوتووەتە ژیانمەوە و زیانێکی گرانم بەرکەوتووە. ساڵانە و ئەم ڕۆژە، پەری، لەوەتی هێشتا لە گالیسکەی زارۆکاندا بوو و تا ئیدی پێڕەوکە بووە و کەوتووەتە سەر پێی خۆی و وردەوردە ئاگایشی پەیدا کردوو□، ه□اوڕێی ئەم جەژنگێڕانەم بووە و وێکڕا و لەگەڵ کۆمەڵێک هاوڕێی دیکەدا، لەگەڵ سەندیکالیست(SAC) و ئەنارکیست و ناپەرلەمانی و ناحیزبییەکاندا، ڕۆژێکی گەش و دەم بە خەندە و خۆش و پڕئومێد وز□ بەخشمان گوزەراندووە، لێ ئەمساڵ نەء! ئەمساڵ یەکی مەی، نە جەژن و نە ئاهەنگ و نە ڕێپێوان و نە دیداری هاوڕێ و خۆشەویستان!
هاوڕێیەکانم، کە جاران، ڕۆژێکی خۆرەتاوی خۆش، کەنار زەریاچەیەک، پیاسەیەکی چەند سەعاتی، قاوەخانەیەک و کووپێک قاوە، خواردنێکی چینی، تایلاندی، ڤیێتنامی، یا فەلافیلێک، دەردەدڵێک، بڕێک شۆخی و قسەی خۆش، خڕبوونەوەیەک، ئاهەنگێک، زەماوەندێک، پرسەیەک، تەنانەت پرسەیەک و سەرگۆڕستانێک، کۆی دەکردینەوە، ئیدی لەم سەردەمی کۆرۆنایەدا، هیچ یەکێک لەوانە ناما نگەیەنێتە یەکتر. میوان، کە لە کوردەواریدا دەڵێن خۆشەویستی خودایە، تەنانەت میوان و میواندارییش، خەریکن لەبیر دەچنەوە!
ئێستا، ئەوەی خۆشت دەوێ و ئەوەی خۆشی گەرەکی، دەبێ خۆتی لێ دوور بگریت و دوورایی نێوانتان بە میتر بپێوی، چمانی ئاگر و بەنزینن، لە یەکدی نێزیک نەبنەوە. ئێستا، نزیکی پێوەری خۆشەویستی نییە، دوورکەوتنەوە نیشانەی خۆشەویستییە و تەلیفۆن، تەنێ تەلیفۆن، هەستەکانمان بۆ یەکدی دەگو□ز□نت□وە. ئێستا، ڕۆژەکان، بێجگە لەوەی بێتامن، هیچی دیکە نین! ئاو، هەرچەندە بنەمای هەموو زیندەوەر و زیندووییەکە ، لێ کە پێناسە دەکرێ، دەگوترێ، شلەیەکی بێ ڕەنگ و

بێ بەنێ، ئێستا ڕۆژگارێکی بێ ڕەنگوبێیە!

2020 – 05 – 01

---

[1] (وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ)، القرآن الكريم، الأنبياء/30.

کەرکووکەخەم -چواردە- … ئەمجەد شاکەلی

یەکێک لە بەدبەختی و نەهامەتییە گەورەکانی مرۆڤی کورد، شێوازی بەرخوردی سیاسەتکار و فەرمانڕەوا و میدیاکار و زۆرێک لەوانەی خجەی نووسین و پەخشکردنن، لەتەک دیرۆک و دەوروبەری خۆیاندا، کە دواجار بیرکردنەوە و گوتار و تێڕوانینێک دەنێتە بەرهەم، گەلێ جار، هەست بە بێ بنەمایی و بێ تێڕامانی و بێ وردبوونەوە و ڕواڵەتی و کورتبینییەکی تێدا دەکرێ. گەلێ جار، گوتارێکی بێ خەڵکەکەی خۆیانی ڕادەگەیەنن، گوتارێکە ئاو بە ئاشی ئەوانەدا دەکات، کە بە خۆیان زۆرجاران بە نەیار و داگیرکەر و…ناودێریان دەکەن. چەند ساڵێکە، ساڵانە و لە ڕۆژی 28ی فێبریوەرییدا، باس و گوتار و نووسین و ئاخاوتن و هەندێ جاریش ئاهەنگگێڕان پەخش دەبنەوە و ساز دەکرێن، بۆ یادکردنەوەی ڕۆژێک، کە شارەکەی کەلاری ئیستای سلێمانی و جارانی کەرکووکی، تێدا کراوەتە قەزا. گەلێک ڕۆژنامە و بڵاوکراوە و ئینتەرنێتنامە، خۆ لەو بوارە دەدەن و باسی لەسەر دەکەن. ئەمساڵ، من بۆ خۆم، وەک هەواڵێک لە “باس نیووز”دا هەمایەکم بەرچاو کەوت، کە بەوە کرابوو و چەند وێنەیەکی کەلار و خەڵکی کەلارێش لەو هەواڵەدا دانرابوون .

کەلار لە 1970-02-28دا، ڕێک یانزدە ڕۆژ پێش پێکهاتنی سەرکردەیەتیی سیاسیی کوردستان و حوکوومەتی بەغدا و جاڕدانی بەیانی یانزدەی مارس، بە مەرسوومێکی کۆماری و بە بڕیارێکی سیاسی، لە گوندێکی ئاساییەوە، کە لە 1860وە یا بڕێک دواتر هەبووە و سەر بە ناحیەی شێروانەی قەزای کفریی ئوستانی کەرکووک بوو و، بێ ئەوەی بە قۆناخی

“ناحیە”یەتیدا تێپەڕێت، کرایە قەزا و دواتریش لە 1975-11-06دا و بە مەرسوومێکی کۆماریی، لە کەرکووک دابڕێنرا و خرایە سەر سلێمانی. هەموو خەڵکی کورد ئەمە دەزانێت و زۆر چاکیش لە هۆکارەکەی تێگەیشتووە، چون تەنێ کەلار لە کەرکووک دانەبڕێنرا، بەڵکە کفری و خورماتوو و چەمچەماڵیش، کە سێ قەزای دیکەی کەرکووک بوون، لە کەرکووک دابڕێنران. حوکوومەتی بەغدا وەک هەمیشە لە سەرانی کورد، زیرەکتر و دووربینتر بووە و هەمیشە، بە پێچەوانەی سەردارانی کوردەوە، پێشبینی و نەخشەی بۆ داهاتوو هەبووە. بۆ دابڕینی ئەو چوار قەزایە لە کەرکووک، دابڕینی زۆرینەیەکی ڕەهای کورد لە کەرکووک و پەڕوباڵکردنی کەرکووک ئەنجام درا. مەزنترین کردەی ڕاگوازتن و کۆچپێکردنی بە تەپزی کورد و عەرەباندن لە پارێزگەی کەرکووکدا جێبەجێ کرا. بۆ ئەوەی کەرکووک بکرێت بە پارێزگەیەکی عەرەبی، حوکوومەتی بەعس دەیان هەزار خێزان و سەدان هەزار عەرەبی سوننە و شیعەی لە ناوەند و خوارووی عیراقەوە، دوای بەخشینی کۆمەڵێک پارە و زەوی و ماڵ و خانوو و کار و خۆشگوزەرانی و چەشەی دیکە پێیان، هێنانی بۆ کەرکووک و لەوێ نیشتەجێی کردن. کردەی ئەنفالی بەدناویش، کە پڕانی قوربانیانی خەڵکی کەرکووک و گەرمیان و ئەو دەڤەرانە بوون، هەر بە مەبەستی کەمکردنەوەی ژمارەی کورد و بنبڕکردنی دانیشتووانی کوردی ئوستانی کەرکووک بوو.

ئەگەر بڕێک بگەڕێینە دواوە بۆ مێژووی سەردەمی دامەزراندنی دەوڵەتی عیراق لە لایەن کۆڵۆنیالیزمی بریتانیاوە، تێدەگەین، کە دەستکاریکردن و گۆڕینی سنووری ئوستانگەلێکی عیراقی لە پێکهاتووە، هەمیشە بە مەبەستی گۆڕینی دیمۆگرافی و ئامانجی عەرەباندن و تواندنەوە و سڕینەوەی نەتەوەکانی دیکەی ناعەرەب، بە تایبەت نەتەوەی کورد، بووە. لە دوای دامەزراندنی عیراق وەک دەوڵەت لە 1921دا و پێش ئەوەی هیچ ئامارێک بۆ دانیشتووانی وڵات بکرێت، کە بە 3.5 – 4.5 میلیۆن کەس مەزەندە دەکران، عیراق پێکهاتبوو لە چواردە ئوستان. لەگەڵ زیادبوونی ژمارەی دانیشتووانیشیدا تا ساڵانی 1960 بە دوو ئەوەندەی ژمارەی دانیشتووانی کاتێک کرایە دەوڵەت، ژمارەی ئەو ئوستانانە هەر وەک خۆی مایەوە، واتە: هەر چواردە دانە بوون، تا لە 1969دا و بە یەکەم جار دهۆک کرایە ئوستان و بەوەش عیراق بوو بە پانزدە پارێزگە. دهۆک، لەبەر زیادبوونی دانیشتووانی وڵات، نەکرا بە ئوستان، بەڵکە بۆ سڕینەوەی کوردستانیبوونی ئوستانی مووسڵ(کە دواتر کرا بە نەینەوا) و بە ڕێگەگرتن لەوەی □□قوو(ئێه، قەزاکوێرەکە، نەوەک) کورد باسی کوردستانیبوونی مووسڵ بهێنێتە بەرباس. ئیدی دهۆک و زاخۆ و ئامێدی و سمێل لە مووسڵ دابڕێنران و کران بە ئوستانێکی سەربەخۆ. مووسڵ،

کە دهۆکی لێ دانەبڕێنرابوو، پارێزگەیەکی کوردی و کوردستانی بوو. بە دابڕینی دهۆک لە مووسڵ، کورد لە مووسڵ کەمبوونەوە، لە هەشتا قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و شنگال(کە بە ڕێژەیەکی ڕەها، پڕانی دانیشووانیان کوردن) و قەزاگەلی تلکیف و حەمدانییە و تەلعەفەر(کە تێکەڵن و پتر لە کوردەوە نەزیکن تا عەرەب) لەگەڵ مووسڵدا مابوونەوە و بەوەش ژمارەی دانیشتووانی ناعەرەبی ئوستانی مووسڵ لە عەرەبی ئەو ئوستانە زیاتر بوو. لە ساڵانی 1980دا حیزبی بەعس ئامارێکی یەکجار نهێنی بە دانیشتووانی ئوستانی مووسڵ کرد، کە تێیدا دەرکەوت 57%ی ئوستانی مووسڵ کوردن. هەردوو حوکوومەتی برایانی عارف(عەبدوسسەلام عارف و عەبدوڕڕەحمان عارف) پێش بەعس، هەستیان بە زۆرێتی کورد لە ئوستانی مووسڵدا کردبوو، بۆیە هەر لە ناوەندی 1960ەوە دەستیان کرد بە کۆچپێکردنی زۆرەملێی کوردگەلێک کە لە سەرژمێری ساڵی 1957دا ناونووس نەکرابوون .
دەسەڵات و میدیای کوردستان، لەبری گرنگیدان بە باسکردنی کەلار و گەورەکردنەوەی کەلار و ئاهەنگگێڕان بەوەی، کە کراوە بە قەزا، یا دەخۆشبوون بەوەی، کە دهۆک کراوە بە ئوستان، دەبوو وەک ئەرکێک، مێژووی عەرەباندنی کەرکووک و مووسڵ و لەتلەتکردنی کەرکووک و مووسڵیان بۆ خەڵک، بە نەوەی نوێ، باسکردایە. دەبوو عەرەباندن و وەدەرنانی کوردانی فەیلی لە بەغدا و عەمارە و کووت و خوارووی کوردستان(زرباتیە و بەدرە و جەسسان و مەندەلی) و کوردانی خانەقی و جەلەولا و قزڵڕبات تا دەگاتەوە شنگال، لە ڕۆژی بە قەزابوونی کەلاردا، وەبیر خەڵک هێنرابایەوە. دەبوو وەک یادی گچکەکردنەوەی کەرکووک و سڕینەوەی سیمای کوردستانیبوونی کەرکووک بخرایەتە بەر باس. دەبوو هەوڵی چێکردنەوەی دابڕینی چەمچەماڵ و کەلار لە سلێمانی درابا بە گەڕانەوەیان بۆ سەر کەرکووک.
جاران، کە دەگوترا کوردستانی عیراق یا باشووری کوردستان، بەجگە لە هەولێر و سلێمانی و کەرکووک(بە پردێ، دووبز، حەویجە، تاوغ، خورماتوو، کفری، چەمچەماڵ و کەلارەوە) و جەلەولا، خانەقی، مەندەلی، بەدرە، جەسسان، زرباتییە و عەزیزییە و نزیکی کووت و تا عەلی غەربی(علي الغربي) و عەلی شەرقی/شەرجی(علي الشرقي/الشرجي) دەگرتەوە و تەواوی ئوستانی مووسڵیش وەک بەشێک لە کوردستان دەژمێردرا، چون پتر لە 75%ی ئەو پارێزگەیە کورد بوون. ساڵ هات و ساڵ چوو، ئەو دەڤەرانە چوونە ئاو و لەبری لکاندنیان بەوەی ئەمڕۆ بە هەرێمی کوردستان ناوی دەرکردووە و لەبری ئەوەی ببنە یەک پارچە و یەک هەرێم و یەک چارەنووس، تا دەهات دووراییەک لەنێوان هەرێم و ئەو دەڤەرانەدا دروست دەبوو. لەنێوان 2005 و 15ی ئوکتۆبەری 2017دا، ئومێدێک دڵی کوردستانییانی خۆش کردبوو، کە ئیدی تا

دەگاتە مەندەلی، گەلی کوردستان بووەتەوە خاوەنی و هەنگاو دەنرێ بەوەی بە ڕەسمیی جاڕی تێکەڵبوونی لەگەڵ هەرێمی کوردستاندا بدرێ.
لە 16ی ئوکتۆبەری 2017دا ئەو ئومێدە لەلایەن ئەوانەی هەمیشە قەرت و بەسە و ڕووخان و دووبەرەکی و لەتلەتکردنی وڵات و تێکشکانیان کردووەتە خەڵاتی کورد، تاسێنرا و لەبەین برا.
کێشەی ئەو دەڤەرانە لە چۆنیەتی تێڕوانینی کوردستانییانە بەیان. حیزب و دەسەڵاتدارانی کورد، لە دەلاقەی پۆست و پلە و پایە و بازرگانیی نەفت و پارەوپووڵ و ژمارەی کورسی و پارێزگار و ئەنجومەنی پارێزگا و ئەنجومەنی شارەوانی و ژمارەی کارمەند و بەرپرس و یەک لیستی و ئەوانەوە دەنێڕنە باسەکە. ئەوان ماددەی 140 و قودساندنی کەرکووک و ڕێژەی 6+6+6 و 32%یان پێ چارەسەرە. تەواوی ئەوەی حیزب و دەسەڵاتدارانی کورد، بە چارەسەری دەزانن، لێکن تاکی کورد و کوردستانییە ئاساییەکان، بێجگە لە کەمەڵێک کەت و تەماح و بازرگانی و خۆپەرستی و چاوچنۆکی و دەستبەردابوون لە خاک و نانیشتمانپەروەرییەتی زیاتر هیچی دیکە نین. ئەوانە تەوتەشقەڵەن و چارەسەرگەلێکن ئەو دەڤەرانەیان لە بەشە گرنگ و خۆشەویست و نازدارەکەی باشووری کوردستانەوە کردووەتە بەشێک، کە حیزب و دەسەڵاتدارانی کورد، لیک دەزێتە دەمیان، کاتێک باسی دەکەن و، کاتێک دایاندەشن و ، کاتێک پێوە دەلەوەڕێن و، کاتێک وەک کێشەیەکی چارەسەرنەکراو تێی دەنێڕن و دەیانەوێت هەر بەو جۆرەیش بمێنێتەوە. کێشەی ئەو دەڤەرانە لە دوو وشەدا کورت دەکرێنەوە: خاک و مرۆڤ!
حیزب و دەسەڵاتدارانی کورد، کە خۆیان ئەو دەڤەرانەیان بەو دەردە بردووە، ئەگەر هەر بە ڕاستی دەسۆزی وەڵات و نیشتمان و گەلی خۆیانن، ئەگەر باوەڕیان بەوەیە، کە کەرکووک کوردستانە و بێجگە لە کوردستان شتێکی دیکە نییە، دەبوو شەقێک لە تەواوی ئەو کەت و بەندانەی 140 و 32% و قودساندنەی کەرکووک، هەڵدەن و سانتیمیتر لە دوای سانتیمیتر خاکیان بگەڕابایەوە. دەبوو باس باسی خاک بووایە. دەبوو کەرکووکیان بگەڕاندبایەوە بۆ کەرکووکەی 1957 و پێش 1963. دەبوو کفری، کەلار، چەمچەماڵ، خورماتوو بگەڕدرابانەوە سەر کەرکووک، نەک ئاهەنگ و شایلۆغان بۆ بەقەزابوونی کەلار ساز کرابا، کە زالوو (زەروو)ئاسا، لەسەر لاشەی کەرکووک، کفری، خورماتوو، خانەقی، جەلەولا، قزڵڕبات، مەندەلی و خوارووی کوردستان، بۆ خۆی قەڵەو دەبێت و ئەوانیش لاواز دەکات!

08-03-2020

وێنەیەک لە سەردەمی کۆرۆنادا ... ئەمجەد شاکەلی

کاکە حەمەی دەبنە و باوکم(ڕۆحیان شاد و یادیان بەخێر)، ئەحمەد و منیان، بۆ خۆمان دشداشە و چاکەتەکانمانەوە، بردە دوکانەکەی حەمەی وەستا زێراب و سەرو پانتۆڵ و سەرو کراسیان بۆ کڕین. هەردووکمان چون یەک، پانتۆڵێکی خاکی و کراسێکی سپی. هاوین بوو، ئەمە چووبووینە کفری بۆوەی لە تاقیکردنەوەی بەکالۆریای پۆلی شەشەمی سەرەتایی ساڵی 1961/1962دا بەشدار بین. یەک ڕۆژ پێش تاقیکردنەوەکە، ئەو جلانەیان بۆ کڕین. ئەوە یەکەم جارم بوو پانتۆڵ لەپێ بکەم. تا پێش ئەوە و تا ئەو تەمەنە هەر دشداشەم لەبەر کردبوو. دشداشە بۆ ماڵ، بۆ گەمەکردن، بۆ میوانی، بۆ جووڵانەوەی ڕۆژانە، بۆ جەژن، بۆ خوێندنگە، بۆ خەوتن و بۆ هەموو شتێک لەبەر دەکرا. لە ڕۆژەکەی دوای ئەو ڕۆژەوە، ئیدی پانتۆڵ جێگەی دشداشەی گرتەوە و لەگەڵ هەڵکشانی تەمەندا تا ئێستا هاتووە.
لە ساڵانی 1980دا هاوڕێم کاک ڕەمزی قەیتوولی لە گەڕانەوەیدا لە گەشتێکی بۆ لەندەن، دشداشەیەکی سپی وەک دیاری بۆ هێنام، کە ئێستاش ماومە. جارجار لە ماڵەوە بۆ خەوتن لەبەری دەکەم یا کە نەخۆش دەکەوم و دەکەومە سەر جێگە لەبەری دەکەم. ساڵی 2018 یش (ڕاز)ی کچم لە حەج گەڕایەوە، دشداشەیەکی مەیلەو بۆر- قاوەیی بۆ دیاری بۆ هێنام، ئیدی بووم بە خاوەنی دوو دشداشە.
لە سەردەمێکدا لە ماڵی خۆمان، لە تەمەنی منداڵی و مێردمنداڵیدا، جاروبار، کە حەزم لە بینینی هەندی میوان یا کەسێک یا مەیلی چوونەدەرەوە و دیتنی خەڵکم نەکردبا، تەنانەت ئەگەر هاوڕێیانی خۆیشم بووایەن، لەنێو ماڵدا پاڵم لێ دەدایەوە و دادەنیشتم و نەدەچوومە دەرێ. دایکم دەهاتە ژوورێ و بە شێوەزارە گەرمیانییەکەی خۆی دەیگوت: “ئەوە بۆ ناچیتە دەشتێ، خۆ خەتەنە نەکریایتە، وا لەبن ماڵا خۆت مات داوە، هەڵسە هەڵسە دەی بچۆ دەشتێ!”. ئەو سەردەمە کەسێک کە خەتەنە دەکرا، دشداشەیەکی لەبەر دەکرد و پاڵی لێ دەدایەوە و نەدەچووە دەرێ.
ئێستا بە سایەی ڤایرۆسی کۆرۆناوە، لە ماڵەوە پاڵم داوەتەوە و دشداشەشم لەبەر کردووە. دشداشە وەک هێمای ئاریشە و کێشە و جەرە

ڕووداوێکی نەخوازراو. تەنێ لەنێوان 20-15 میترێکی بۆشایی نێو ئەپارتمانە 56میترییە چوارگۆشەکەمدا دێم و دەچم. لە دوو پەنجەرەوە دەرێ دەبینم و ئاگاداری هاتوچۆ و جووڵانەوەی گەڕەکم، کە ئەسڵەن بۆ خۆی گەڕەکێکی مردووە. کۆرۆنایش نەبێت هەر مردووە، لێ ئێستا لەم وەرزی کۆرۆنایەدا کپ و بێگیان و مردووترە.

تاکەتاکە مر□ق ل□ پەنجەرەکانەوە دەبینم و ڕەنگە تا دنیا ڕووناکە و تەواوی ڕۆژەکە ژمارەیان نەگاتە 50 کەسێک. بەیانی زوو، لە بن دیواری خوارێی ژووری خەوتنەکەم، دەنگی ترپەی پێیە بچکۆلەکانی زارۆکە گچکەکانی باخچەی منداڵانەکەی نزیکێ ماڵمان دێتە گوێم، کە لەلەکانیان دەیانبەنە دەرێ و بەدەم وردە ڕۆیشتنەوە دەنگە ناسکە منداڵانەکانیان، دێنە گوێم.

ئەوەی زۆرتر دڵم پێی خۆشە، سەگەکانن! دوو سەگخانە(باخچەی سەگەل یا سەرپەرشتیخانەی سەگەل یا ماڵەسەگ)، نزیکی ماڵەکەی منن. هەموو ڕۆژانی کار، دووشەممە تا هەینی، کچەکان، ئەوانەی تەمەنیان لەنێوان 20-16 ساڵێکدایە، لەلەکانی سەگەکان، کە بۆ خۆیان 6-3 کیش□ک دەبن، ئیدی زیاتر یاکەمتر، هەریەکەیان سەری 12-10 پەتی بەدەستەوەیە و ئەو سەری پەتەکان لە ملی 12-10سەگێک ئاڵاون و ژمارەی سەگەکان لە کەمترین جاردا لە 40 سەگێک کەمتر نییە. سەگی گەورە و زەبەلاح، سەگی گچکەی زۆر گچکە، دێڵ، گەماڵ، سەگی سپی، سەگی ڕەش، سەگی قاوەیی، سەگی سادەی یەک ڕەنگ، سەگی دوو ڕەنگ و تێکەڵ، سەگی بۆرە، سەگی بازە، سەگی سەر بە ڕەگەزی جیاواز، سەگی سەر بە بنەچەی جیاواز و هەموو جۆرە سەگێک، ئارام و بێ دەنگ بەدەوری لەلەکانیاندا وەک بازنەیەک، مانەندی سەرباز و مەشقپێکراو، دەڕۆن و نە گەنگەشە و ن□ ش□□□ و نە دەنگ دەنگ، نە جیاوازیی چینایەتی و نە فشەکردن و خۆبەزلزانی و لووتبەرزی و نە ئێرەیی و نە تێڕەیی و چاوچنۆکی، هێمن هێمن، بەڕێز بەڕێز، لە کەشێکی پڕ لە خۆشەویستی و هاوئاهەنگی و یەکگرتوویيدا، نەرم نەرم دەڕۆن و چێژ لەو سروشتە جوانەی دەوروبەری خۆیان وەردەگرن. جارجار لەلەکان ڕادەوەستن و ئەوانیش هەر هەموو ڕادەوەستن. هەموو چاوەنۆڕی فەرمانی دادەکانیانن. من زۆربەی ڕۆژان، نەک بە سایەی کۆرۆناوە، بەڵکە بەسایەی خانەنشینییەوە، ڕۆژانە ئەو دیمەنە، شادییەک، گەشی و خۆشییەک، بە ڕۆحم دەبەخشێ. بۆ من ئەو دیمەنە دەکاتە: ژیان. ئێستاش لەم سەردەمی کۆرۆنایەدا، کە ئەو گەلە سەگ و لەلە و سرووتە ڕۆژانەیە دەبینم، تێدەگەم، هێشتا خەڵک دەچنە سەرکار، چون ئەو سەگانە بۆیە خراونەتە ئەو سەگخانانە، لەب□ر□و□ی خاوەنەکانیان کار دەکەن و چۆن منداڵەکانیان دەبەنە، زارۆکخانە، باخچەی منداڵان، بەو جۆرەیش سەگەکانیان لەو سەگخانانە دادەنێن تا

ئەودەمـی نــزیکەی ســەعات 18-17 ی ئێــواری لە کــار د□گ□□ن□وە و سەگەکان و زارۆکەکانیان دەبەنەوە ماڵێ. تا ئەو سەگانە ڕۆژانە ببینرێن، واتە: ژیان نەوەستاوە، واتە: هێشتا ژیان بەردەوامە.
کۆرۆنا، جموجووڵی مر□ق و فڕۆکە و ماشێن و شەمەندەفەر و گەشت و سەیران و هاتوچۆی ڕاگرت و وەک چۆن جاران بەرخ دەکرانە کۆزەوە و مامر دەکرانە کولانەوە، کۆرۆنا، کۆزەکۆزەی لە مر□ق کرد و کردنیە کۆزەوە و کردنیە کولانەوە. کۆرۆنا، زەنگێک بوو، دنیایەک شتی وەبیر مرۆڤایەتی هێنـایەوە و چەپۆکێـک بــوو، ســروشت، نـادادی، هەژاری، هەڵاواردنی مرۆڤ، جیاکاری، ژینگە، کێشایان بە تەپڵی سەری مرۆڤدا بۆ وەئاگــا هێنــانەوەی، ئەگەر بڕیــار بێــت وەبیرهێنــانەوە و وەئاگاهێنانەوە، زەنگێک بن مرۆڤ بێدار بکەنەوە و دید و وزەیەکی نوێی پێ ببەخشن و وانەیەکی نوێی ژیانی فێر بکەن! کەمجار مرۆڤ وانەیەک لە هەڵەکانی خۆی و هەڵەکانی خەڵک و جڤاک فێر دەبێ!
ئێســتا ئێمەی، کە نــاچینە ســەرکار، ئێمەی لەمــاڵەوە تەڕاح و پاڵلێداوە، ئەو کەسانەین، لە کارکردن دووکەوتووینەوە. لاوەکان دەچنە سەر کـار، ئێمە نـاچین. ئێمە لە مـاڵەوە تەنـیاین. هەمـوو هاوتەمەنانی ئێمە، ئەگەر لە هیچ شتێکدا، لە چین و ڕەنگ و ڕەگەز و ئــایین و نەتەوە و….چــون یەک و یەکســان نەبیــن، لە تەنیاییــدا یەکسـانین. ئێمە هەموومــان لە مـاڵەوەین. هەنــدێکمان لە پەنجەرەی ماڵەکانیانەوە، خەڵکانی تێپەڕبوو دەژمێرن و هەندێکمان سەگەل دەژمێرن و هەندێکمان هەر چای دەخواتەوە و هەندێکمان هەر خەرێکی شیولێنانە و هەندێکمان تەماشای فیلم و تیڤی دەکات و هەندێکمان خجڵــی فەیســبووک و وەتــس ئــاپ و ڤــایبەر و ئیمۆ و ئینتەرنێتە و هەندێکمان وەدووی هەواڵدا هەڕا دەکات و هەندێکمان نوقمی لاپەڕەی کتێبانە و هەندێکمان وشە ڕیز دەکات و گوتەیەک، هزرێک، خەیاڵێک دەدەرێنێت، هەندێکمان سوودووکۆ دەکات و هەندێکمان گوێ دەداتە مووزیک و هەندێکمان نوێژ دەکات و قورئان دەخوێنێتەوە و هەندێکمان دەخواتەوە و جگەرە دەکێشێ و هەندێکمان بەنێو لیستی ناوی هاوڕێ و دۆست و کەسەکانی نێو تەلێفۆنەکەیدا دەگەڕێ و ئەوەی چوار ساڵیشە پێوەندی پێوە نەکردووە، زەنگی بۆ لێدەدا یا لەو جۆرە کەسانەوە زەنگی بۆ لێدەدرێ و هەندێکیشمان تەمبەڵ و تەوەزەل و زەمتە هیچ، هەر هیچ ناکات و فەلسەفەی"خۆت تەمبەڵی، پاڵدانەوە، هیچ نەکردن، دوای ئەوەش وچاندان و ئیسراحەت کردن" پێڕۆ دەکات، ئەم فەلسەفەیە، لەگەڵ (پەری)ی کچمــدا هەردەم تــوێژینەوەی لەســەر دەکەیــن و خوێندنەوەی نویی بۆ دەکەین و شتی نوێی دەخەینە سەر و جارجار لە (ناز) و (ڕاز)یشەوە سرووشمان پێ دەبەخشرێت. دیارە هەندێکیشمان زۆرێک لەوانەی گــوتران، پێکەوە لە مــاڵی دەکــات. ئێمە هەموومــان

تەنیایی یەکیخستووین. تەنیایی، کە پتر دەردێکی پێشکەوتن و نوێگەرایی و جڤاکی مۆدێرنە و کەمتر لە جڤاکگەلی ڕۆژهەڵاتیدا هەبوو و هەیە، هەرچەندە ئێستا مۆبایل و تیڤی و ئینتەرنێت و جیهانگیری و لاساییکردنەوەی سەدان تەوتەشقەڵەی شێوژیانی ڕۆژاوایی و تەکنەلۆجیا و بەزمی دیکە، پەتای تەنیایی گەیاندووەتە ڕۆژهەڵات و تەنانەت جڤاکە سادە و ساکار و سەرەتاییەکانیش. لێرە لە ئەوروپا و بەتایبەت لەم سوێدە، تەنیایی پێوەر و نموونەی ژیانی ستانداردە و پێچەوانەکەی ناستاندارییە.

هەواڵەکانی وەدوویاندا وێڵین، هەواڵی ژیان و مەرگن. لەنێوان ژیان مەرگدا توێژاڵێکی هێندە تەنک هەیە، کە ئێستا لەهەموودەم زیاتر، ئێمەومانان هەستی پێ دەکەین و دەیبینین. میدیاکان پەیتا پەیتا هەواڵی مەرگمان بەسەردا دەبارێنن و وێنەکانی مەرگمان پێشان دەدەن و پێ دەگەیەنن. مرۆڤی پێش ئەم پەتایە، دیارە نە هەموو مرۆڤ، تەنێ یەک شتی دەزانی، ڕاکەڕاکەی ژیان و هەڵپە، بۆ زیاتر پەیداکردنی سامان، پارە، دەوڵەمەندی، دەسەڵات. مرۆڤ وەدووی دنیاویستی و دنیاری و خۆویستیدا غاری دەدا. مرۆڤە گەورەساڵەکان، کاتیان بە زارۆک، بۆ خۆیان، بۆ خێزان و خۆشەویستانیان نەبوو. کاتیان نەبوو بیر بکەنەوە. کاتیان نەبوو جوانیی ببینن. کاتیان نەبوو چێژ لە سروشت لە دەنگی سروشت، لە هاژەی با، لە جریوەی مەل، لە دەنگی بێدەنگی، لە دەنگی ئاژەڵ، لە دەنگی خاک، لە دەنگی گیا و گوڵ و ئاو و درەخت و ژین وەربگرن. ئەگەر کۆرۆنا وانەیەک بە مرۆڤ ببەخشێت، ئەوا مرۆڤی دوای کۆرۆنا، وەک مرۆڤی پێش کۆرۆنا نابێت. کۆرۆنا ئێمەی تەنیاخست و ئێمەی کەنارخست، ئێمە ئێستا تەنێ خۆمانین و کەسمان لەگەڵ نییە. ئێمە تەنێ بیر لە دەستشۆردن و خۆخاوێنکردنەوە و دەستوەرنەدان لە دەم و کەپوو و چاو و ڕوومەتمان دەکەینەوە. ئێمە ئێستا بیر لە خواردنەوەی گەرم و شلەمەنی و شتی بە سوود بۆ بەرگریی لەش دەکەینەوە. ئێمە ئەگەر ناچاریش بین بچینە فرۆشگەیەک بۆ کڕینی پێویستییەک، خۆراکێک، خۆمان لە مرۆڤ دوور دەگرین، نامانەوێ کەس ببینین. تۆ خەڵکی هەرکوێییەکی، چ ڕەگەزێکی، ئێستا تۆیش و هەموو ئەوانی دیکەش لەنێوان ترس و مەرگدان، ئێمە لە بەرزەخداین، ئێمە هەموومان لەو نێوەندەداین.

ئێمە، ئێستاکە و پێشتریش، پێش کۆرۆنا و لە وەرزی کۆرۆنایشدا، دوو جۆر ئێمەین. ئێمەی پایینی پلیکانەکەی جڤاک لە ڕووی چینایەتییەوە و ئێمەکانی دیکەی باڵای پلیکانەی جڤاک لە هەموو ڕوویەکەوە. ئێمەگەل، بە سەر دوو چیندا و هەندێ جار پتریش دەبەش دەبین. ئەوانەی سەرە، ئەوانەی باڵای جڤاک، سواری چەشەپەلەک بووبوون و بەرەو کوێ هەنگاویان دەنا! ژیانیان پڕ لە پەلە و کار و جووڵە و

مەشغەڵەت و فریانەکەوتن و بێ کاتیی بوو. خۆیان بزر کردبوو و لە ڕاستی هەڵدەهاتن. ئەوان ئێستاش لەم کۆرۆنابار□انەدا دەتوانن، لە ڕەوشێکی تردا بن. ئەوان دەتوانن وڵات جێبھێڵن و بە فڕۆکە و بە کەشتی خۆیان و بە نوێترین ماشێنی خۆیان، بەرەو دوڕگەیەکی چۆڵ لە خەڵک، بەڵام پڕ لە ئامرازی پشوو و خۆشگوزەرانی بڕۆن و لەوێ دوور لە مر□ق، ل□نگەر بگرن و خۆ بپارێزن و کۆرۆنا ڕوویان تێ نەکات.
ئەوان دەتوانن بە زەنگێکی تەلیفۆن یا لە ڕێگەی ئ□ینتەرنێتەوە، نەک سێ ژەمە، بەڵکە چوار ژەمە و حەفت ژەمە و فرەتریش، لەگەڵ نایابترین جۆری خواردنەوە و سەد بەزمی دیکە ،بھ□ن□ن□ بەردەرکەی ژووری خەوتنەکەیان. ئەوان دەتوانن ئەگەر تووشی دەردیش بن، بە زەنگێک، باشترین بژیشکی تایبەت و باشترین نەخۆشخانەی تایبەت و نایابترین دەرمان، بگەنە خزمەتیان و چارەسەری دەردەکانیان بکرێت.
هەرچی ئێمەکانی خوارێی پلیکانەکەین، کونجی ماڵ و چاوەڕوانی خۆمتکردن، تەنانەت ئەگەر دەردەکەش سەرودڵی گرتین، تاکە ڕێگەمانە لەم کاتەشدا. ئێمە باجی کارە چەپەڵەکانی ئەوانەی سەرێی پلیکانەکە دەدەین. ئێستا، کە کۆرۆنا بەر دەرکەی لێ گرتووین، ئێمەکانی خوارێ، خۆمان دەدۆزینەوە و بۆمان دەردەکەوێت، چەندە لاوازین، چەندە هیچ نین، چەندە بێدەسەڵاتین. ئێستا، لە ڕۆژێکداین، هێندە دەستەپاچەین، دەزانین هیچ شتێک دادمان نادات، ئێمە، ئێستا باجی تەواوی ئەو کارە نا بەجێیانەی دەسەڵاتداران و زلھێزان و دارایانی ئەم جیهانە و مر□قایەتی دەدەین. ئێستا پێویستمان بە ڕاوەستان و تێگەیشتنمانە لە سەرقاڵی و خجڵبوون.
ئێستا، پێویستمان بە تێگەیشتنە لەوەی، کە زەوی هێندە باری گرانە، ئیدی توانستی هەڵگرتنی ئەو هەموو کاڵا و بەرهەم و شتومەکە ب□ف□□□ و ب□ک□□□ک و زیادە و ژینگەوێرانکەرانە نەماوە. ئێستا، پێویستمان بە تێگەیشتنە لە گرنگیی پێوەنددار□ی، ت□ک□□□اوی، یەکدی بەسەرکردنەوە، خۆشەویستی، کات تەرخانکردن بۆ یەکدی. ئێمە لە کەشوفش و تەرەفێکدا دەژیاین، تەنیا بەرهەم و ئازادی و خۆشگوزەرانیمان دەبینی. پێمان وابوو ئەوانە هەموو کێشەکانمان وەلاوە دەنێن. ئێمە هەمیشە ترس و دڵەوڕاکێی لەدەستدانی بەرهەم و ئازادی و خۆشگوزارانیمان بوو. ترس و دڵەڕاوکێ، ژیانمانی ئاڵۆز کردبوو و مێشک و بیر و دیدمان ئاڵۆزکاو بوو. هەموومان مرۆڤگەلێکی ئاڵۆزکاو بووین. کۆمەک و هاریکاری و بەتەنگەوەهاتنی مرۆڤی خودان پێویستی و لێقەوماومان فەرامۆش کردبوو. ئێمە نەماندەزانی، هەموو مرۆڤایەتی گرێدراوی یەکدین. ئێمە دەبێ جیهان بە جۆرێکی دیکە بینا بکەینەوە. جیهانێک بھێنینە گۆڕێ و دروست بکەینەوە، مێشک و بیر و دەروونی مرۆڤ، لەسەر بنەما و بناخەی خۆشەویستی مرۆڤ و هاریکاری و

کەمەک و نەهێشتنی جیاوازیی چینایەتی و ڕەگەزی و ئایینی و نەتەوەیی، بینا بکاتەوە، چون بە ئەوانە، بە مێشک و دەروونی ئاسوودە و دروست و ئارام، لەشساغی نایەتە گۆڕێ.
جیهان بە دەبە دوای ڕێبەر و دارا و دەسەڵاتدارگەلێک بکەوێت، خۆیان بخەنە پێش هەموو مرۆڤەکانی دیکەوە و هەموو بەرژەوەند و ئارەزوو و خواستەکانی خۆیان، بە پێویست بزانن و وەپێش هەموو کەس و هەموو شتێکی دیکەی بخەن! وەها ڕێبەرگەلێک دەبێ نەمێنن و وەلانرێن. بە بەرەوڕووبوونەی هەر نەهامەتی و دەرد و پەتا و ئاریشەیەک، مەرەق، گەل، خەڵک پێویستیان بە شارەزا و زانای باوەڕپێکراو هەیە، پێویستیان بە باوەڕبوون بە دەسەڵاتدارانێکی دەسەز هەیە، دەسەڵاتدارگەلێک، هەرچەندە دەگمەنن، کە خەمی گەل و وڵات و مرۆڤایەتی دەخۆن، وڵاتەکانیش پێویستیان بە باوەڕبوون بە یەکدی هەیە. لە جیهاندا سەدان میلیۆن مرۆڤ هەن تەنانەت سەرەتاییترین، مەرجەکانی ژیانێکی شایستەی مرۆڤیان نییە، ئیدی لە ئاوی خواردنەوەوە بیگرە و بە نان و کوێبەیەک بە تەدا ژیان و پۆشاک و هەموو پێویستییەکانی دیکەوە تا دەگاتە خزمەتی تەندروستی و بژیشک و دەرمانیان نییە، کە هەموو ئەوانە دەبنە هۆی مەترسی و دژواری، نە تەنە بۆ ئەوان، بەڵکە بۆ هەموو مرۆڤایەتی.
دەوڵەتەکان، نەتەوەکان، لەسەر ئەوە ڕاهاتوون، تەنە بیر لە لەشساغی لەنێو وڵات و خەڵکانی خۆیاندا بکەنەوە، لە دابینکردنی چارەسەر و تەندروستیی باش بۆ هەر وڵاتێک چین، ئیتالیا، کووبا سۆمال یا ئێران، بە قازانجی گەلانی فرانسا، ئەمەریکا، برازیل یا سوێدیش دەگەڕێتەوە. تووشبوونی مرۆڤ بە کۆرۆنا یا هەر پەتایەکی دیکە، لە ئێران، چین، ئیتالیا یا سپانیا، هەڕەشەیەک نییە تەنە بۆ خەڵکی ئەو دەڤەرانە، بەڵکە بۆ هەموو یەکێک لە ئێمە لەم جیهانەدا. هەموو مرۆڤایەتی لە سەر یەک تەپی زەوی دەژین، ئاو و هەوا و خۆر و سروشت و ژینگە و خاک و ئێستا و داهاتوویان، گرێدراوی یەکدین و لە ژیان و مردندا هاوبەشن. هەموو مرۆڤایەتی بەرپرسە لە پاراستنی هەموو مرۆڤێک، هەموو تاکێک، هەموو ئاژەڵێک، هەموو درەختێک، لە هەموو وڵاتێک، لە هەموو جیهاندا. ڕێبەر و سەرکردەی توانا و لێهاتوو و خاوەن بڕیار بە کارەساتگەلێکی وەک کۆرۆنا لە جیهاندا پێویستن.
ئەمە، کە لەنێو ماڵەدا خۆمان حەشارداوە، ئەگەر بە ئاشکرا و ڕاشکاوانە نەیڵێین، وادەزانین لەبەر هەموو دەرگا و هەموو پەنجەرەیەک و لەژێر هەموو بەرد و تاوێرێک و لەبان هەموو دار و دەوەن و بنجک و تەختە و هەموو توێکڵی میوەیەک و لەبن هەموو دیوارێکدا، کۆرۆنا خۆی مەڵاس داوە و زۆرجاران وا بیر دەکەینەوە و

وامان بە خەیاڵدا دێت، کە ئەگەر دەرگا یا پەنجەرە یا هەر کونێکی ماڵەکەمان کراوە بێت، ڤایرۆسی کۆرۆنا بە سەلام و چاک و خۆشێ، خۆی وەژووردا دەکات، وەک چاوەڕوانی کردنەوەی دەرکە و پەنجەرە و دەلاقە و کون و کەلەبەر بێت بۆ هاتن بۆ نێو ماڵە.

ئەوەی ئێستا بەسەر مرۆڤایەتیدا تێدەپەڕێت، باجی هەڵسوکەوت و بەرخورد و ڕەوشتە نامرۆڤانەییەکانی ڕێژیم و دەسەڵاتەکانی سەر گۆی زەوییە. زادەی چاوچنۆکی و گەنهزرینی ئەوانەن، هەوساری جیهانیان بەدەستەوەیە و بە ئارەزووی خۆیان داژەن و مرۆڤایەتی بەرەو هەڵدێر و لەبەینچوون دەبەن. ئێستا جیهانی سەرمایەداری زۆر ئاشکرا و بێ شاردنەوە، لە زمانی سەرکردەکانیانەوە، باس لەوە دەکەن، کە چاوەڕوانی لە بەینچوونی70%ی خەڵکانی وڵاتەکانیانن و داوا لە خەڵک دەکەن، ئامادەی ئەوە بن، ماڵاوایی و خوداحافیزی، بۆ دواجار، لە خۆشەویستان و کەسە نزیکەکانیان بکەن، چونکە ئیدی ڕەنگە نەیانبیننەوە! ئەو کەسە نزیکانە و ئەو خۆشەویستانەی ئەوان باسیان دەکەن، پیرەکانن، حەفتاساڵان و بانتر. ئەوانەن ڕۆژێک لە ڕۆژان هەموو کارا و پڕهێز و گورجوگۆڵ، کاریان دەکرد و بەرهەمیان هەبوو و خشتیان دەخستە سەر خشت و ئەم جیهانەی ئەمڕۆیان دروست دەکرد.

جیهانی سەرمایەداری، ئەوروپا، ئەمەریکا و...ڕێژەی پیر لە وڵاتەکانیاندا 70% پێکدەهێنن و گەنجیان کەمترە. کەمتر زاوزێ دەکەن و منداڵیان کەمتر دەبێت. مرۆڤیان تەمەندرێژن و درەنگ دەمرن. هەشتا و نەوەت و سەت ساڵانیان فرەن و زۆر جاریش لە دەرێ دەبینرێن و چالاکن و وەرزش دەکەن و دەژین. ئەو پیرانە، نزیکەی هەر هەموویان بە تەنێ دەژین. ئەگەر لە ماڵێکیشدا بە تەنێ نەژین، لە خانەی پیران هەریەکەو ژووری خۆی هەیە. ڕۆژاوا و جیهانی سەرمایەداری، لەوە تێدەگەن، کە ئەم هەموو پیرە، کار ناکەن، بەرهەمیان نییە، مووچەی خانەنشینی وەردەگرن، دەمیان هەیە و دەستیان نییە، پێویستیان بە دەرمان و کۆمەکی لەشەکی و مەسرەف و خۆراک و هەموو شتێکە و بە خۆیشیان توانستی دابینکردنی ئەو هەموو شتەیان نییە، ئیدی بوونی ئەمانە، لە چاوی سەرمایەداری و ڕۆژاوای بێ دڵ و بێ بەزەییەوە، زیادەیە و کەمبوونەوە و نەبوون و نەمانیان، سەرمایەداری و سەرمایەداران، بە قازانجی دادەنێن.

ئەو تێڕوانینە بۆ خەڵکانێکی بێ بەرهەم و "دەمدار و بێدەست"، زادەی ئەم ڕۆژگارە نییە، بەڵکە بنجوبناوانێکی لە بەڵک دید و هزردا هەیە، کە لەمێژە لەنێو جفاکی ڕۆژاوادا هەن. هزر یا تیۆرییەکەی مالسەس لەمەڕ زانستی دانیشووانەوە، کە لە 1798دا، لەژێر ناونیشانی"گوتارێک لەمەڕ بنەما گشتییەکانی دانیشتووان"دا، بڵاوی کردەوە، دەڵێ:" هێزی زیادبوونی دانیشتووان مەزنترە لە هێزی

زەوی لە بەرهەمهێنانی خۆراکدا". مالسەس، پێیوایە ژمارەی مرۆڤ هەر 25 ساڵ جارێک بەگوێرەی یەک بەدوای یەکی ئەندازەییدا (4-8-16-32-64-128…) زیاد دەکات، هەرچی بەرهەمی خۆراکە بە گوێرەی یەک بە دوای یەکی ژمارەییدا (10-20-30-40-50…) زیاد دەکات. مالسەس دەڵێ:"مادام مرۆڤ بەبێ خۆراک ناتوانێت بژی، ئەم دوو هێزە نایەکسانە لە گەشەسەندندا، دەبێ هەندێک ڕێگر بێتە ڕێیان بۆ ئەوەی وەک یەکیان لێ بێت، واتە: کەمکردنەوەی ڕێژەی زیادکردنی دانیشتووان، بۆ ئەوەی لەگەڵ ڕێژەی بەرهەمهێنانی خۆراکدا هاوتا ببنەوە". بەگوێرەی مالسەس ئەم ڕێگریانەی، کە ڕێگری لە زاوزێی خەڵک دەکەن، هەم نەرێنی و هەم ئەرێنین. هۆکارە نەرێنییەکان، لە شوونەکردن و ژننەهێناندا بەهۆی دەستکورتییەوە دەبینرێن، هەرچی هۆکارە ئەرێنییەکانە لەپاش سەرنەکەوتنی هۆکارە نەرێنییەکان دێن، کاتێک سروشت و مێژوو، بە نەخۆشی و برسییەتی و جەنگ، قڕ دەخەنە نێو مرۆڤ، ئەو کاتە ئیدی هاوسەنگیی لەنێوان دانیشتووان و خۆراکی دەستبەرکراودا ڕادەگیرێت. ئەوەی مالسەس ئاماژەی پێ دەکات، لە ململانێیەکانی باکووری دەوڵەمەند و باشووری هەژاری تۆپی زەویدا و لە سیاسەتی ڕێژیمە نازیست و فاشیست و سەرمایەدارییەکاندا، هەمیشە بینراوە. هەموو ئەم ڕێژیمانە، قڕکردن و کوژتنی بەکۆمەڵی گەلانیان، ئافراندووە و ئەنجام داوە. لە دوو جەنگی جیهانیدا و لە دەیان جەنگی کۆڵۆنیالیزمدا، دیوە دزێوەکەیان وەدەرکەوتووە.
کورتەی بیرۆکەیەک مالسەس دەریدەبڕێ دەڵێ:"ئەو مرۆڤەی کەسێکی نییە بیژێنێت و ناتوانێت لەنێو جڤاکدا کارێکی دەستکەوێت، دەشبینێت لەسەر خاکەکەی خۆیشیدا، چ بەشە خۆراکێکی چنگ ناکەوێت و نییە، ئیدی لە ئەنجامدا، ئەو کەسێکی زیادەیە لەسەر خوانی سروشت، چون ئەو دەورییەکی نییە لەنێو دەورییەکاندا و بەو پێیەش سروشت فەرمانی پێدەدا زەمەن جێبهێڵێت".
کە زیادبوونی ژمارەی مرۆڤ و کەمیی بەرهەم، بگاتە بارگرانی زەوی و تەحەممولنەکردنی (carrying capacity of land)، بە بۆچوونی مالسەس، ئیدی ڕەوشەکە دەگاتە قۆناخی چڕی و تەقینەوەی دانیشتووان و بەو پێیەش ڕێژەک دادە خۆراک بەشی دەمە برسییەکان ناکات و ئەوەش دەبێتە هۆکاری دروستبوونی جەنگ لەپێناوی خۆراک و ئاودا، ئەوە لایەنە نێودەوڵەتی و جیهانییەکەی، هەرچی پەیوەندداریشە بە یەک جڤاکەوە، لەنێو یەک جڤاکدا، دەبێتە هۆی مانەوەی مرۆڤە بەهێز و تواناکان. ئیدی هەژاری و دەرد، بڵاو دەبێتەوە و جەنگیش لەنێوان دەوڵەتاندا و هەژاری لەنێو یەک جڤاکدا دەبنە واقیع و ڕاستی.
مالسەس دەڵێ:"جڤاکی مرۆڤایەتی بەم جۆرە تەنە ململانێیە، زیان بە

ئەوانە دەمێنێتەوە، باشترینن و سامان و داراییش لەم ململانێیەدا، تەنە خەڵاتە بۆ ئازا و لێهاتووەکان". هەموو ئەو ڕێگریانەی بەلای مالسەسەوە پێویستن گۆڕەکە بکرێن یا بێنە دی: برسییەتی، دەرد، جەنگ، هەموو ئەمانە لە وڵاتانی دواکەوتوو و هەژار و گەشەنەسەندوودا ڕوودەدەن و دەبنە هۆی لەنێوبردنی بەشێک لە دانیشتووان، کە ئیدی هاوتایی و هاوسەنگیی بۆ دانیشتووان و چەندێتی خۆراک دەگێڕدرێتەوە، دیارە بە دەسەڵاتداران و دارایانی ئەو وڵاتانە، نەک هەموو مرۆڤەکان. ڕێگرییە خۆپارێزی و ئارەزوومەندییەکان، ژنومێردایەتی نەکردن یا دواخستنی، ئەمە لە وڵاتانی پیشەسازییە پێشکەوتووەکاندا باوە، کە لە کۆتاییدا هاوسەنگییەک لەنێوان ژمارەی دانیشتووان و چەندێتی خۆراکدا دێتە گۆڕێ.
مالسەس، گۆڕان و گەشەکردنی دۆزینەوە و داهێنانە زانستییە نوێییەکان و ئاستە هونەرییەکانی، کە بوونەتە هۆی زیادبوونی بەرهەم بە ڕێژەیەکی زۆر، لەبەرچاو نەگرتووە. هەروەها بڵاوبوونەوەی زانیاری و ئاگایی فەرهەنگی، کە بوونەتە هۆی کەمبوونەوەی زاوزێ، نەک بەهۆی ژنومێردایەتی نەکردن، یا دواخستنی، بەڵکە بەهۆی بەکارهێنانی ئامرازی زانستیی نوێ بۆ ڕێگریکردن لە منداڵبوونی، لەبەرچاو نەگرتووە. ئێستا ڕێژەی زیادەی خۆراک گەلێک لە ڕێژەی زیادبوونی دانیشتووان زیاترە، بە تایبەت لە گەلێک لە وڵاتانی پیشەسازییدا، مالسەس ئەوەیشی لەبەرچاو نەگرتووە. مالسەس، نادادی و ناهاوسەنگی و ناهاوتایی، لە دابەشکردنی خۆراکدا، لەنێوان وڵاتانی دەوڵەمەندی باکووری زەوی و وڵاتانی هەژاری باشووری زەوی، کە کەمینە بەشی زۆرینە دەخوات، لەبەرچاو نەگرتووە. لەگەڵ هەموو کەماسییەکدا لە تیۆرییەکەی مالسەسدا، ئەم تیۆرییە بووە بە بنەمایەک و تیۆری (چێبوون و گەشەکردن/Theory of Evolution/ نظرية النشوء والإرتقاء)ی چارڵس داروین و تیۆری (مانەوەی تواناکان /بەهێزەکان/Theory of survival of the fittest/ البقاء للأصلح)ی فرێدریک نیچە (Friedrich Nietzsche)ی بەرهەم هێنا، کە بوون بە سەرووشبەخشی نازیزم و فاشیزم و کۆلۆنیالیزم و کەپیتالیزم و نیولیبرالیزم.
سەرمایەدارییی، کە ئیدی گەیشتووەتە قۆناخی ئیمپریالیزم و هیچ دەرفەت و بوارێکی بە باشووری هەژاری گۆی زەوی نەهێشتووەتەوە و تەواوی 50%ی سامان و ئابووری جیهان، ئەگەر لەو ڕێژەیەش زیاتر نەبێت، بە دەست 1%ی جیهانەوەیە، کە دارا و سەرمایەدارانی وڵاتانی باکووری گۆی زەوین. ئێستا ژمارەی میلیۆنەرانی جیهان 36 میلیۆن میلیۆنەرن و لە ساڵی 2022دا دەبنە 44 میلیۆن میلیۆنەر. ئێستا

15،3 میلیۆن میلیۆنەر لە ئەمەریکا(USA) و2،7 میلیۆن میلیۆنەر لە ژاپۆن و 2،2 میلیۆن میلیۆنەر لە بریتانیا (UK) و 1،9 میلیۆن میلیۆنەر لە چین هەن . وڵاتانی سەرمایەداری و سەرمایەداران، ئابوورییان، سامانیان بە بەرهەمهێنانی میلیۆنان شتی بەکەڵک و ناپێویست و زیادە هەیە. ئابووری و سامانیان بە بەرهەمهێنانی فرە و بە کەمەوە و لە یەک کاتدا میلیۆنان جۆر و ڕەنگ و میلیاران تەن و دانە(Massproduktion)ی لێ دروست دەکەن، کە تێنە بازاڕی پێ پێدەکەنەوە و گیرفانی خەڵکی پێ بەتاڵ دەکەنەوە هەیە. ئابووری و سامانیان بە دروستکردنی چەک، ئەتۆم، بۆمب، تانک، فڕۆکە، گازی ژاراوی، هەزاران جۆرە تفەنگ و دەمانچە و چەکی لیزەری و بەزمی دیکە، کە بیلیۆنان دۆلاری تێدەچێ هەیە. ئابووری و سامانیان بە دەسەڵاتداری تووڕەهات و جقینی بە نرخ و بە بایەخ و ئاهەنگی ناپەسەند و کۆشک و تەلاری ڕازاوە و پۆشاکی گرانبەها و وەرزشکار و فووتبۆڵیست و هەزاران جۆری ئەلکحوول و سیگار و خشڵ و زێڕ و سەدان هەزار شتی دیکە هەیە، لە ئێستا بە مرۆڤ، بە لەشساغی، بە خۆپاراستن، بە هەژار و نەدار و برسی و ڕووت و بێماڵ و پەنابەر و هەڵاتوو و لەقەوماو و دەردار، نییە. ئەوەی ئێستا ڕوودەدات، پیادەکردنی جۆرێکە لەو تیۆری و هزر و سیاسەتانەی، کە بە کەمکردنەوەی دانیشتووانی هەژار و نەدارەکەی سەر زەوی، خۆشگوزەرانی بە داراکانی سەر زەوی دەستەبەر بکرێ، ئەویش بە سازکردنی جەنگ و پەرەپێدانی هەژاری و دروستکردنی دەرد و نەخۆشی و پشتگوێخستنی ژیانی مرۆڤەکانی دەرەی بازنەی سەرمایە و یانەی سەرمایەداران.

تازەکی لەگەڵ (سوعاد)ی خێزانمدا لە ساڵانی 1980دا هاتبووینە سوێد. زینەت شاکەلی، خێزانی یەکەمی فەرهادی برام، کە باسی نەخۆشخانەکانی سوێدی دەکرد، دەیگوت: هێندە پاک و خاوێنە، ئەگەر خۆراک، چێشت هەروا ڕۆبکرێتە سەر زەوی نێو نەخۆشخانەکە، نێو ژوورەکانی، ڕاڕەوەکانی، مرۆڤ دەتوانێت دانیشی و بە کەوچک و چنگال خۆراکەکە بخوات. مەبەستی لەوە بوو، کە بەتام پاکە. دواتر تووشی نەخۆشخانە و نەشتەرگەری هاتم و دیتم ئەلحەقی ئەو قسەیە ڕاست و دروستە و وایە. ئیدی دوای ئەم هەموو ساڵەی لەم وڵاتەم بۆم ڕوون بووەوە، کە هێندەی گرنگیی بە پاک و خاوێنی و گۆڕینی چەرچەف و پەتوو و بالیف و جێگە و دەسماڵ و دەستەوانە و لیوانی ئاوخواردنەوە و دەفر و سابوون و خواردن و قاوە و چای و فنجانی قاوە و دەسکی دەرگا و پەردە و پۆشاک و تابلۆی نێو ژوورەکان و تەختەی خەوتنەکە و…دەیان وردە شتی تر دەدرێن، هێندە گرنگیی بە نەخۆشی و نەخۆشەکە نادرێ. هێندەی پارەوپووڵ بە ئەو وردە شتانە

بەفیڕۆ دەدرێ، هەندێ پارە بە بژیشک و پەرستار و نەخۆش و نەخۆشی خەرج ناکرێت. هاوڕێم کاک حەکیمی کاکەوەیس(یادی بەخێر و ڕۆحی شاد)، یەک دانە ساڵ و نێو هێنایان و بردیان دوای ئەوە توانیان نەخۆشییەکەی دەستنیشان بکەن، ئەویش کەی، دوو مانگ پێش ماڵاوایی لە ژیان! سوێدییەکان، هەندێ بەکاوەخۆ کار دەکەن، گەلێ جار، نەخۆشییەکە تەشەنە دەکات و کار لەکار دەترازێت. ساڵانی 1980 لەگەڵ ئەستادا دنیایەک جیاوازیی هەیە. ئەودەم سیاسەتی ماڵی گەل و بیمەی لەشساغی و کۆمەڵایەتی و جۆرێک لە هەرەوەزی و سۆسیالیزم لە گۆڕێدا بوو و نەخۆشخانەکان و بژیشکەکان، سەر بە دەوڵەت بوون، ئێستا زۆرێک لە نەخۆشخانەکان فرۆشراون و بوون بە تایبەت و سەر بە کەرتی تایبەتن. ئێستا دەوڵەت دەستبەرداری بەشی زۆری نەخۆشخانە و خوێندنگەکان بووە و کەرتی تایبەت بوون بە خاوەنیان.

لەم دابارینی کۆرۆنایەدا، سیاسەتێکی هەندێ نەرم و لاستیکیانە پەیڕەو دەکەن، مرۆق وەڕس دەکات. چین، ئێران، ئیتالیا، سپانیا، ئەڵمانیا و...کۆمەڵێک وڵاتن، تووشی ئەم پەتایە بوون. چین هەر لە دەسپێکی سەرهەڵدانی دەردەکەوە، لە بەر ئەوەی حوکوومەت و دەسەڵات و مەرکەزییەت هەیە، توانیی تا ڕادەیەک ڕێگە لە بڵاوبوونەوەیەکی خێرای دەردەکە بگرێت. شارێکی گەورەی 11 میلیۆنیی وەک ووهان(Wuhan)ی کەرەنتینە کرد و لە جیهان دایبڕی و هاتووچۆ و بازاڕ و زانستگە و خوێندن و کارگە و کارگێڕی و هەرچی شتی دیکەیە لە وڵاتدا داخست و بەوە توانیی ڕێگە لە بڵاوبوونەوەی پەتاکە بگرێ. ئیتالیا و ئەڵمانیا و سپانیا، چونکە سەر بە فەرهەنگێکی ترن، نەیانتوانی وەها کارێک بکەن، بۆیە تەشەنەی کرد. سوێد، لە دەسپێکدا خۆی لە پەتاکە نەبان کرد و بیریان لەوە دەکردەوە، پەتاکە پتر بڵاوببێتەوە، بۆ ئەوەی ببێتە نەخۆشیی کۆمەڵ(گەلەدەرد) و هەموو جڤاک بیگرێتەوەو بە دیتنی ئێمان، کە وای لێهات، ئەودەمی زۆرینەی خەڵک بەرگریی لەش پەیدا دەکەن و لەیەکدییەوە تووش نابن و لەو نەخۆشیی کۆمەڵ و گەلەدەردەوە دەگۆڕدرێت و حاڵەتی بەرگریی کۆمەڵ(گەلەبەرگریی) دێتە گۆڕێ . دەرکەوت ئەمە فشەکێکی گەورەیە. خڕبوونەوەی 500 کەسیان پێش حەفتەیەک قەدەغە کرد، لە خڕبوونەوەی 499 کەس ڕێگە پێدراو بوو. ئەمڕۆ خڕبوونەوەی 50 کەسیان قەدەغە کرد و خڕبوونەوەی 49 کەسیان ڕێگە پێداوە! ئەمە مەگەر تەنێ کەسێکی کەمئاوەز و دەروون ئاڵۆز بتوانێت لێی تێبگات! سوێد هێشتا لەوە تێنەگەیشتووە، هاتنی ئەپ پەتایە وەک هەڵگیرسانی جەنگێکی جیهانییە، هێشتا ناتوانێت هاتوچۆ، گەشت، بازاڕ، خوێندنگە، فڕۆکەخانە و...دابخات. ئازدی دەداتە ئەو جێگە و خەڵکەکان، بە خۆیان بڕیار بدەن. مرۆق کاتێک ئەمە دەبینێت، وەک ئەوە وایە، بۆمباران

و جەنگ و زرمەی تۆپ و تانک و فڕۆکە و هێرشی لەشکرە و خەڵکێکی نەزان و منداڵ و لاو، هەڕا دەکەن و خۆ دەدەنە بەر تەقە و لە تانک و سەربازەکانی دوژمن نزیک دەکەونەوە و دەسەڵاتیش یا گەورەکان تەماشایان دەکەن و دەڵێن: ئەوان بە خۆیان ئازادن و بە خۆیان بڕیار لەسەر ژیان و هەڵسوکەوتی خۆیان دەدەن و بە خۆیان هەڵبژاردەی خۆیان دەکەن. لە وەها ڕەوشێکدا دەبێ ئەو ئازادی و هەڵبژاردنە پشتگوێ بخرێن و ژیان و خۆپاراستن و سەلامەتی بە تەبزی بەسەر ئەو مرۆڤانەدا بسەپێندرێت، لە ئەمە هەرگیز سوێدییەک تێناگات! سوێد، بەو هەموو دەوڵەمەندی و سامانەی هەیەتی و بەو هەموو باجەی، کۆمپانیا و کارگەکان و لە هەموو تاکێکی سوێدی وەریدەگرێت، کە 30% داهاتی هەموو وڵاتی و دانیشتوویەکی سوێدە، بە خانەنشینکراوەکانیشەوە، کە داهاتێکی گەلێک کەم وەردەگرن، هاواری ئەوەی لێ هەڵساوە، کە جێگە بە تووشبووانی کۆرۆنا لە نەخۆشخانەکاندا نییە. ئامۆژگاریی نەخۆش دەکەن، لە ماڵەوە دانیشی و خۆی کەرەنتین بکات، نەک هەر پیر، بە گەنجانیش شتێک ناکەن. ئەگەر تەماشایەکی نەخۆشخانەکانی سوێد بکەیت، دەبینیت حەفت دانە نەخۆشخانە تا بەڕێی مەزنی تێدایە، هەریەکەیان چمانی شارێکە، دوای ئەوانە دوانزدە دانەی دیکەیان هەن، کە کەمێک لەوانە گچکەترن و دوای ئەوانەش شەش دانەی دیکەیان هەن، کە کەمێک لەوانە گچکەترن. هەر یەک دانە لەو بیستوپێنج نەخۆشخانانە دەشتێکی داگیرکردووە و هەریەکەو سەدان ڕاڕەو و ژوور و هەزاران دەسگە و ماشین و کارمەند و چووزانم چی تێدان و پێشکەوتووترین ئامێریان لەبەردەستە، کەچی هاواری ئەوە دەکەن، چە بکەن و چۆن بەرەوڕووی ئەم پەتایە ببنەوە! سوێدێک سەدان ساڵە، نە جەنگ، نە برسییەتی نە ئاوارەیی و هەڵاتن و نەهامەتی نەدیوە، کەچی دەستەوەستان دەوەستێ و ناتوانێت چارەسەری نەخۆشەکانی بکات و نەخشە و میکانیزمێک بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و بەرگریکردن و ڕاگرتنی کۆرۆنا دانێت. هەشتا هەزار ڕەحمەت لە کوردستانێکی هەژار و کەمئەزموون و کەمئامێر و کەمدەسگە و کەم بژیشک، کە دەتوانێت بڕیار بدات و کار بکات و فریای نەخۆشەکانی بکەوێت و کۆمەک بە هەموویان، بەوەی پێوستی پێیەتی، بە جیاوازیی بکات.

هەرچی بڵاوبوونەوەی پەتای کۆرۆنایە لە سوێد، سوێدییەکان، لە دەسپێکدا کردیان بە هەرا، کەوا لە ڕێگەی یەک دوو ئێرانییەوە، کە لە ئێرانە ڕا گەڕاونەوە، بڵاوبووەتەوە. ئێرانییەکان هەر ژمارەیەکی یەکجار کەمیان تووش کرد، ئەویش خێزان و ماڵی خۆیان بوون، لە بڵاوبوونەوەی پەتاکە بە شێوەیەکی بەربڵاو، لە لایەن ئەو سوێدیانەوە بوو، لە چیاکانی ئەلپ و ئیتالیا و نەمسا و فرانسا و

سپانیاوە گەڕانەوە و کە بە گەشتیاری و ڕابواردن و وەرزش بۆ ئەو دەڤەرانە ڕۆیشتبوون، ئەوانەیشی لەو وڵاتانە بوون و گەڕانەوە، بەشێکیان خەڵکە دەوڵەمەند و وەرزشکار و بەناوەکانی سوێد بوون و هەر لە فڕۆکەکانی ڕا، کە پێیان دەهاتنەوە، خەڵکیان تووشی ئەو دەردە کردبوو تا دەگەیشتنەوە شار و گەڕەک و کۆڵان و ماڵەکانی خۆیان، ئەو دیارییەیان دەبەخشییەوە. سوێد هەرگیز باسی لەوانە نەکرد، چون بێجگە لەوەی لە چینە دەوڵەمەندەکەن، لە ئەوروپاوە هاتبوونەوە و بە ئەمان، سوێدییەکان دیارە لەکن هەموو ئەوروپاییانی دیکەش هەروایە، ناوهێنانی ئەوروپا بە خراپە یا نەخۆش، کارێکی نەکردەیە. ئەوەش گرێدراوی پاشخانە ڕەگەزپەرستییەکەیە، کە لەکن ئەوروپاییان زۆر بە ڕوونی دەبینرێت. سوێد لە هەمبەر ئەو هەموو تووشبووەی لەوانەوە تووش بوون، متەقی نەکرد و خۆش خۆش باسی ئێرانەی دەهێنایە گۆڕێ. خەڵکێکی زۆر لە سوێد بەو پەتایە مردوون و بەشێکی زۆر لەوانە، خەڵکە بیانییەکەن. ڕێژەیەکی زۆر لە سۆمالییەکانی دانیشتووی سوێد مردن. سوێدییەکان، دەسبەجێ، مردنی ئەو سۆمالی بیانیانەی گەڕانەوە بۆ ناڕێکوپێکی هەلومەرجی ژیانیان و سەردانیکردن و هاتوچۆ و پێوەند و تێکەڵاویی گەرمیان لەگەڵ یەکدیدا. سوێدییەکان باس لەوە ناکەن، کە زۆرینەی بیانییەکان، لە بەر هەژاری و دەستکورتی و نەداری، زۆرێک لە خێزانەکان تێکەڵ و لەگەڵ یەکدیدا دەژین. باپیر و داپیر و کوڕ و کوڕەزا، دەتوانن لەگەڵ یەکدیدا بژین، بەڵام سوێدییەکان هەریەکەو دایکم گوتەنی: وەک قازی کوێر، بە تەنێ خۆی، دەژی و ماڵ و جێگەی خۆی هەیە. سەرەڕای ئەوە، ئەو سۆمالی و بیانیانەی دیکە، هەموو کاری دەرێ، کاری خزمەتگوزاری، بەقاڵی، خۆراکفرۆشی، کارگێری چێشتخانە و قاوەخانە و مەیخانە و ئۆتۆبووس و شەمەندەفەر و پاککردنەوە و ئاژۆری و تاکسی و کاری نەوماڵان و خزمەتی پیر و پەککەوتە و پیرخانە و زارۆکخانە و...زۆری دیکەی لەو جۆرە دەکەن، کە ناچارن و هەر دەبێ بڕۆنە دەرێ، بۆ پەیداکردنی پووڵێک و پاروویەک نان، چون ئەو کارانەی ئەوان لە ماڵەوە ناکرێت، وەک ئەوەی بە زۆرینەیەک لە سوێدییەکان دەلوێ. ئیدی بە چوونە دەرەوەیشیان، ئەو بیانیانە و لەنێویشیاندا سۆمالییەکان، لەبەر ئەو تێکەڵاوییەیان و خزمەتکردن و گەیاندن بە خەڵکانی جیاواز، بە هۆی کارەکانیانەوە، ئیدی تووشبوونیان بەو پەتایە، لە خەڵکی دیکە، ئاسانتر و خێراتر دەبێت. نزیکەی زۆرترینی سوێدییەکان، کە نێشتەجێی شارانیشن، لە دەرەی شارەکان، لە دەشت، کەنار زەریا و ڕووبارەکان، نزیک بە جەنگەڵەکان، خانووی تایبەتی هاوینە و جێی وچان و پشوودان و ئیسراحەتیان هەن، کە لە شڵەژانێکی وەک ئەمەی ئێستادا، سواری

ماشێنەکانیان دەبن دەچنە ئەو جەنگەیانە، کە ئیدی دەرد و بەڵایان پێ ناگات. جیاوازیی چینایەتی، ئەگەر تاکە هۆکار نەبێت بۆ دەرد و بەڵا و پەتا و نەگبەتی و بەدبەختی و کێشەکانی جڤاک و مرۆڤ، ئەوا هۆکارێکی هەرەگرنگ و سەرەکیترین هۆکارە.
مرۆڤ ناتوانێت بڵێت ئەم ڤایرۆسی کۆرۆنایە دروستکراوە، لە بەدەوکارییەکی لەم جۆرە، لە سروشت و بیرکردنەوەی ئیمپریالیزم و نوێلیبرالیزمەوە دوور نییە. تەواوی ئەوەی ڕوو دەدات، شەرعییەتی سەرمایەداری و ئەم جۆرە ڕێژیمانەی چارەنووسی تۆپی زەوی و گەردوون و مرۆڤایەتییان بەدەستە، دەخاتە ژێر پرسیارەوە، ئایا ئیدی کاتی ئەوە نەهاتووە مرۆڤ بیر لە جۆرێکی دیکەی بەرهەمهێنان و سنوودارکردنی بەرهەمهێنانی ناپێویست و ڕۆڵی پتری دەوڵەت لە ئابووریدا بکاتەوە! ئایا کاتی تووڕهەڵدانی سیستمی سەرمایەداری بە هەموو گەماری و قڕێژی و نامرۆڤایەتییەکانییەوە نەهاتووە و کاتی ئەوە نەهاتووە دەوڵەتی خەڵک، دەوڵەتی جڤاک، دەوڵەتی سۆسیالیستی، مرۆڤدۆست، ژینگەدۆست و خاوەنی ئابوورییەکی نەخشە بۆ دانراو و ئاراستەکراو، بێتە گۆڕێ و بڕێک مەرکەزییەتی تێدا بێت! ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە، دیموکراتی و ئازادی، کە ڕۆژاوا هەمیشە خستوونیە و دەیانخاتە پێش هەموو شتێکەوە، بخرێنە دوای نان و لەشساغی و تەندروستی ئاسایشەوە!

27-03-2020

ئەمجەد شاکەلی

کەرکووکەخەم – سیانزدە – ئەمجەد شاکەلی

ئەگەر لەنێو تەلەفزیۆنە کوردییەکاندا، یەک دانە وەک باشترین و کارامەترین و چالاکترین و ڕێکوپێکترین و بەڕێکترینی دیکەش هەڵبژێردرێت، پێم وایە تەلیڤزیۆنی ڕووداو ئەو دانەیە. وەک بۆ خۆیشیان زۆر جاران دەڵێن"یەکەمی بێ ڕکابەر"ە. ئەمەی دەیڵێم ڕێکلام نییە بۆ ڕووداو، بەڵکە ڕاستییەکە و زۆرێک لە شارەزایانی بواری میدیا ددانی پێدا دەنێن، لە ئەمە بە هیچ شێوەیەک ناکاتە بە عەیبی

و بێ خەوشی و نەبوونی کەماسی لەکن ڕووداو. ڕێکلامەکی یەکجار فرە و بەردەوام و وەڕسکەر بۆ کاڵا و خۆراک و بەرهەمی تورکی، ئیدی لە ئاڵتوونسا و برنج و مۆبیلە و ناوماڵە و پۆشاک و شیر و سەدان شتی دیکەوە تا دەگاتە پەخشکردنەوەی ڕاستەوخۆی گوتار و چالاکییەکانی سیاسەتکاران و بازرگانان و پێشانگە و شوێنە گەشتیارییەکان و فیلم و شتگەلی دیکەی تورکیا، دەکات. دیارە نەک هەر ئێستا، بەڵکە تەنانەت لەو دەمەشدا، کە تەواوی خەڵکی کوردستان باسی لە بایکۆتی کاڵا و شتومەکی تورکیی دەکرد.
ئەو مێشک پڕکردنەی مرۆڤی کورد، لە لایەن ڕووداو و گەلێ تەلەڤزیۆنی دیکەی کوردییەوە، لە تورکیا و تورکی و تورکایەتی و شتگەلی دیکەی پەیوەندیدار بەو ناو و وشانەوە، کاریگەرییەکی یەکجار نەرێنی و خراپی لەسەر مرۆڤی کورد، بەتایبەت نەوەی نوێ و خەڵکانێکی ڕاڕا و بێهێز دەبێت. ئەو ڕێکلامانە گەورەکردنەوەی تورکیا و تورک و بچووککردنەوەی کوردستان و مرۆڤی کوردە.

ماوەیەکە ڕۆژانە چەندین جار ڕێکلامێک لە ڕووداوەوە پەخش دەکرێت، کە گوێت لێی دەبێ لات وایە یەکێک لە شتە هەرەگەورەکان یا گەورەترین شت لە مێژووی کورددا، ڕوویداوە یا ڕوودەدات! دەنگێکی پاک و ڕوون و پڕهێز مژدەیەک ڕادەگەیەنێت، بە خەڵک، نەک هەموو خەڵکێک، خەڵکێکی تایبەت، بە دانیشتووانی شاری کەرکووک، وەک ئەوەی هیچ هەما و شوێنەوارێکی عەرەباندن لە کەرکووک نەمابێت و تەواوی عەرەبی هاوردە گەڕابێتنەوە، وەک ئەوەی مزگێنی ڕزگاربوونی کەرکووک و تێکەڵبوونی بە هەرێمی کوردستان ڕابگەیەنێت، وەک ئەوەی کەرکووک و تەواوی ئەو دەڤەرانەی نەهاتوونەوە سەر هەرێم، گەڕێنرابێتنەوە، وەک ئەوەی لە زاخۆوە تا زرباتییە و بەدرە و جەسسان، واتە تەواوی باشووری کوردستان، ئازاد کرابێت و ئیدی گەلی باشووری کوردستان خاوەنی تەواوی خاکی خۆیەتی، مژدەکە وا دەتە بەرگوێ! کەچی ئەو مژدەیە بە کەرکووکییان، مژدەی چای، کیسەیەکی چای بەنداری ڕەنگ بەڕە، کە کابرای مژدەدەر بە “چای معطر کیس رصاصي” ڕێکلامەکەی بۆ دەکات و مژدەکەی بەو هەموو هێز و وزەیەوە بە دانیشتووانی کەرکووک دەگەیەنێت، وەک ئەوەی کەرکووکییان پەرووشی ئەو مژدەیەن و بەو مژدەیە ئیدی تەواوی کێشەکانی پتر لە سەد ساڵەیان چارەسەر دەبن. ئەو ڕستەیەی “چای معطر کیس رصاصي”یە و بەو دەربڕینە عەرەبییە توند و خەستە، بە جۆرێک دەتە بەگوێ و بەرچاو، هیچ وشەیەکی کوردی بە چای معطر کیس رصاصي نەبێت!
2020-02-27

خۆرەگەلێک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن … چوارەم … ئەمجەد شاکەلی

باشووری کوردستان، زۆرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، جڤاکەکەی، بێجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، ب□رh□م و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

چوارەم …
ئەمجەد شاکەلی

-کەرتی تایب□ت-

ئ□و ب□ش□ی باشووری کوردستان، کە پێی دەگوترێ هەرێم، تا ساڵی 1991، لە هەموو ڕوویەکەوە، بەشێک بوو لە عیراق و تەواوی قانوونەکانی عیراقی تێدا پێڕۆ دەکران. دیارە ئێستاش هەر بەشێکە لە عیراق، لێ بڕێک جیاوازیی لەنێوان ئەو هەرێمە و عیراقدا هەیە، چون هەرێم، لە هەندەک بواردا، جۆرێک سەربەخۆیی هەیە. ئەوەی من مەبەستمە بیی□□م، بواری ئابوورییە. ئابووریی عیراق و کوردستانیش ئەمڕۆ، لەسەر بنەمای "ئابووریی ئازاد، ئابووریی بازاڕ، بازاڕی ئازاد"، دامەزراوە و ئەوەی بۆ کراوە بە بناخەی ئابووری. ئابووریی بازاڕ، لە هەموو جیهاندا پشت بە کەرتی تایبەت دەبەستێ و پشت دەکاتە کەرتی گشتی. وەها ئابوورییەک، دەکاتە: سەرمایەداری.

کەرتی تایبەت، پێچەوانەی کەرتی گشتییە. کۆمپانیا، ئیدی گەورە یا گچکە، لە کەرتی تایبەتدا، کەسێکی تایبەت، خێزانیک، یا چەند کەسانێکی تایبەت، یا چەند خێزانێک، خاوەنداریەتی دەکەن، لێ لە کەرتی گشتیدا، دەوڵەت، کارگێڕییە گشتییەکان، ئوستانداری یا شارەداری، خاوەنداریەتی دەکەن. وەک نموونە، لە سوێد کۆمپانیاکانی ئیکییا(Ikea)، ڤ□ڤ□ (Volvo)، هۆئێم (H&M) و کۆمپانیا گچکە

ئاساییەکان، هەموو کەرتی تایبەت خاوەنیانن. کۆمپانیای وزە(ئەلەکتریک) و تاقگەکان، دوو کۆمپانیان، سەدلەسەد سەربە کەرتی گشتین و لەلایەن دەوڵەتی سوێدەوە خاوەنداریەتی دەکرێن. کۆمپانیای دیکەش هەن، وەک کۆمپانیای خانووبەرە، لەلایەن هەموو شارەدارییەکانەوە خاوەنداریەتی دەکرێن، ئەوانەش هەر سەر بە کەرتی گشتین. کەرتی تایبەت، بەگوێرەی پێناسەکەی، هی کەسانێکی تایبەت یا خێزانگەلێک یا کۆمەڵە و ڕێکخراوگەلێکی پێکهاتوو لە کەسانێکی قازانجخواز، کە لە چوارچێوەیەکدا خڕدەبنەوە، هەموو ئەمانە وەدووی دەسکەوتی ئابووری و قازانجدا وێڵن. هەندێ جار لەنێوان کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتدا، کەرتێکی دیکە هەیە، کەرتی سێیەمی پێ دەگوترێ، یا کەرتی خێرخوازی و کاری جڤاکی و کاری هەرەوەزی و خانەی هزر و ئەو جۆرانە، کە نە هی دەوڵەتن و نە هی کەسی تایبەت، بەڵکە خەڵکانێک پێکەوە خاوەنداریەتی دەکەن، هەندێ وەدووی قازانجەوە نین. ئەو جۆرە کۆمپانیانەی کەرتی سێیەمە، هەندێ جار دەخرێنە خانەی ڕێکخراوەیل و کۆمپانیایەیلی ناحوکوومەتییەوە، کە(NGO)یشیان پێ دەگوترێن.

سەرمایەداری، بە دابەشکردنێکی نادادوەرانە و پشتگوێخستنی زۆرینەی نەداران و پشتبەستن بە چینە باڵا دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕەکان و دەسەڵاتەوە، گرێدراوە. سەرمایەداری پامانەی بازاڕ دەکات و ئەوەیشی ئەو پامانە و داگیرکارییە دەکات، کەمینەیەکی نێو جڤاک و وەڵاتە، کە تەنانەت حوکوومەتیش دەگرێتەوە و وەها حوکوومەتێکیش دەبێتە حوکوومەتی کەمینە، کە لە بازاڕی سیاسەتدا، حوکوومەتی ئۆلیگارکی (Oligarchy) پێ دەگوترێ. وەها حوکوومەت و دەسەڵاتێک، خەڵکانێک دەستی بەسەردا دەگرن، کە: پایەی باڵای چینایەتییان هەبێت، وەک ئەوەی سەربە چینێکی ئەریستۆکرات و ناسراو بن، ساماندار و دارا بن، ڕایەڵە و پەیوەندێکی خێزانی توندوتۆڵ و خزمایەتی و خوێن لەنێوانیاندا هەبێت، خوێندەواری بەرز و خاوەن بڕوانامەی باڵا بن، خاوەنی کۆمپانیای مەزن و سەرمایە بن، ڕوومەتێکی ئایینی بن و دەسەڵاتێکی ئایینییان هەبێت، پلەوپایەیەکی سیاسییان هەبێت، خاوەنی هێزی چەکدار بن یا خەڵکیان، ئیدی بە هەر هۆیەکەوە، وەدووکەوتبن. ئەو جۆرە خەڵکانە، کە کەمینەشن، هەم پامانەی بازاڕ(ئابووری) و هەم پامانەی دەسەڵات (سیاسەت) دەکەن، ئیدی بەو دووە، کە لفانەی یەکدین، گەل، وەڵات، زۆرینەی ڕەهای خەڵک و هەرچی بوارێکی ژیانە، دەیخەنە بندەستی خۆیانەوە. وەها هەژموون و دەسەڵاتێک، هەندێ جار لەنێو خێزانەکاندا، وەک بۆماوەیی، نەوە لە دوای نەوە دەمێنێتەوە و گەلێ جاریش، بۆماوەیی، مەرج نییە بە

گەیشتن و بوون و پاراستنی وەها دەسەڵاتێک!

سیستمی سیاسی و ئابووریی سەرمایەداری، خاوەندارێتی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و بازرگانی و پێشەسازی، دەداتە دەست تاک و کۆمپانیا تایبەتەکان، کە تەنیا ئامانجیان قازانجە و هیچ دەرفەتێک بە حوکوومەت ناهێڵرێتەوە و بنەما و پایەکانی ئەو ئابوورییە، موڵکیەتی تایبەت، کەڵەکەکردنی سەرمایە، هەڵپەی قازانج و بازاڕی ڕکابەریە. بەشایی نێوان موڵکدار و موڵکنەدار، دارا و نەداران، بە هۆی دابەشکردنی ناڕەوای داهاتەوە، هەمیشە فراوانتر دەبێت. سەرمایەداری مافی تاکی بە گرنگە، کە دەتوانێ هەڵبژێری، کاڵا، ماددە، خوێندنگە، نەخۆشخانە، ئۆتۆمۆبیل، شەمەندەفەر، خواردنگە، قاوەخانە، مەیخانە، جل و پۆشاک، خواردنەوە، جگەرە، گۆشت، ئامێر، تەکنەلۆگی، بازاڕ و فرۆشگە و هەزاران شتی دیکە هەڵبژێرێ، لێ کێن ئەوانەی هەڵدەبژێرن؟ باشترینی ئەو کاڵا و خزمەتانە، ئەو تاکانە هەڵیاندەبژێرن، کە دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕن و خاوەن پارەوپووڵن، هەژاران توانستی هەڵبژاردنیان نییە و هەمیشە لەو هەڵبژاردنانەدا مایەپووچ و بێبەش دەبن و هیچیان دەستناکەوێت. سەرمایەداران دەتوانن بە ئارەزووی خۆیان کاریگەر بن لە بڕیاردان بەسەر نرخ و بازاڕدا و لە بەر دەستتێکەڵکردنیان لەگەڵ دەسەڵاتدا، یا لە بەر ئەوەی ئەوان خۆیان دەسەڵاتن و دەسەڵاتیش ئەوانە، چ ڕێگرییەکیان لێ ناکرێ، تەنانەت ئەگەر بڕیارەکان بە زیانی زۆرینەی خەڵک و وڵاتییانیش بگەڕێنەوە، کە لە ڕاستیشدا هەر بەو جۆرەیە. سەرمایەداران، تەنانەت کۆنەکۆمۆنیستەکانیانیش، کە ئیدی بوون بە سەرمایەدار و کە شارەزایی و پسپۆرییەکی باشیان لە ئابووری بازاڕ و ڕکابەری بازاڕ و نێونەتەوەییدا هەیە، تەنانەت ئەو کۆمۆنیستانەشیان، هەرگیز وژدانیان نابزوێ و تێرکردنی زگێکی برسی و پۆشتەکردنەوەی ڕووتێکی سەرمابردەڵە و تیمارکردنی نەخۆشێکی گیرفانبەتاڵ، بەخێوکردن و گرتنەخۆی زارۆکێکی بێ سەرپەرشت، بەبێ بەرانبەر و مفت، بە دواکەوتوویی و بێمێشکی و لەدەستدانی ئاوەز، دەزانن.

ئەوەی سەرە، کە تا هەنووکە گوترا، ڕێک ئەو ڕەوش و واقیعەیە، کە لە کوردستاندا پیادە دەکرێ.
ئەمڕۆ لە کوردستان، تەندروستی، نەخۆشخانە، دەرمان و هەموو ئەو شتانەی بەندن بەو بوارەوە، بە زۆریی کەوتوونەتە بندەستی کەرتی تایبەت. سەدان نەخۆشخانەی گەورەی بواری جیاواز، سەدان تاقیگە و دەرمانخانە و کارگەی دەرمانسازی، هی سەرمایەداران و لە نێویشیاندا

بەرپرسانی حیزب و دەسەڵات، کە ئەوانیش هەر سەرمایەدارن. بژیشک، کە لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کار دەکات، دوای یەک دوو ساڵێک لەوەی خوێندن تەواو دەکات و پسپۆڕیی لە بەشێکی تەندروستیدا وەردەگرێ، ئیدی دەتوانێت خاوەنی کلینیکی خۆی بێت و کارەکەی لە نەخۆشخانە دەوڵەتییەکەشدا هەر هەبێت و مووچەی ئەویش وەرگرێت. لە سوێد، بژیشک ئەگەر لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کاری کرد، ناتوانێت و بۆی نییە، کلینیکی خۆی هەبێت.

ئەو بژیشکەی کوردستان، کە خاوەنی کلینیکی خۆیەتی و لە نەخۆشخانەی گشتیی دەوڵەتدا کار دەکات، نەخۆشەکانی، ئەگەر نەخۆشییەکیان هەبێت لەو بوار و بەشەیدا، کە کاکی بژیشک پسپۆڕیەتی، لە نەخۆشخانەگشتییەکە چارەسەریان ناکات و کلیاندەکات بۆ کلینیکەکەی خۆی، بەوەی بە پارە تیماریان بکات و دوو سێ کیلۆ دەرمانیان بۆ بنووسێت و بیاننێرێ بۆ ئەو دەرمانخانەیەیشی، کە هی خۆیەتی یا هاوبەشە لەگەڵ کەسێکدا تێیدا، بۆ کرینی دەرمان. ئەو نەخۆشخانە تایبەتانە، کە هی کەرتی تایبەتن، پارەی خەیاڵییی لە نەخۆش وەردەگرن بۆ چارەسەرییەکی تەنانەت گچکەیش.

لەو نەخۆشخانانەدا بە نەشتەرگەرییەک، باس لە چەندین هەزار دۆلار دەکرێ. ئێستا لە کوردستان، وەک بڵێی بەشێکە لە ئەمەریکا، کە باس لە پارە دەکرێ، خەڵک بە دۆلار قسە دەکات، تەنێ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەمەریکادا ئەوەیە، لە کوردستان بە دۆلار، زمانی گەڵا و دەفتەر و بلۆک بەکاردەهێنرێت. بەرپرسان و سەرمایەداران، کە ئەو هەموو بەڵایەیان بە خەڵکە هەژارەکە ساز کردووە، بۆ خۆیان، بۆ چارەسەر و تیماری نەخۆشییەکانیان، دەچنە دەرەوەی وڵات. ژمارەی نەخۆشخانەی تایبەت لە بازاڕەکانی کوردستاندا، تا دێ لە زیادبووندایە. بێجگە لە بەرپرس و سەرمایەداری کوردستان، دەیان نەخۆشخانەی وڵاتانی دەوروبەری کوردستان و دەرەکی، کە ئەوانیش هەر هی سەرمایەدارانی ئەو وڵاتانەن، لە کوردستان هەن. بە پارەی زۆر و خەیاڵیی، سەرمایەداران لە ڕێگەی بەڵێندەر و ئۆفیسی تایبەتەوە، گەشتی بژیشکی و تیماری نەخۆش بۆ دەرەوەی کوردستان، بۆ تورکیا، ئێران، هیندوستان و ئەوروپا، ڕێکدەخەن.

شەل و کوێر و کەڕ و لاڵ و سەقەتکردنی نەخۆش، گەلێ جاران، لەو نەخۆشخانە تایبەتانەی کوردستاندا ڕوودەدەن و کەس خۆی لێ ناکات بە خاوەن. بژیشکی ئوردونی، ئێرانی، تورکیایی و شوێنانی دیکە، لە ڕێگەی بەڵێندەر و خەڵکانی دیکەوە دەهێنرێنە کوردستان و بە سەر خەڵکی هەژار و بەڵەنگازی وڵاتدا دەیانکەن بە جالینۆس و

ئیبنولهه□یسه□م(إبن الهیثم) و ئیبنونه□فیس(إبن النفیس) و ئه□لکیندی(الكندي) و به□ ماوه□ی چه□ند □□ژ□کی مانه□وه□یان له□ کوردستان، هه□نده□ی سا□□کی وه□□اتی خ□یان پاره□ خه□ده□کانه□وه□ و به□ گیرفانی هه□□ته□بزاوه□وه□ ده□گه□□□نه□وه□ ماڵه□ی خ□یان و ئه□وه□یشی هه□ناوونی به□ کوردستان، ئه□ویش له□و ئاهه□نگی □ووتاندنه□وه□ی هه□ژاراندا، پارووی چ□وری خ□ی ده□گله□نه□. هاوردنی ده□رمان، له□ ده□ره□ □ا، که□ ئه□ویش بازرگانییه□که□ بیلیه□نان ده□لاری ته□دا قازانج ده□کره□، له□نه□ویاندا سه□دان ج□ری خراپ و به□که□□ک و کاتبه□سه□رچوو و زیانبه□خش هه□ن، که□ له□ هه□موو قوژبنه□کی ئه□م دنیایه□وه□، به□ گو□دانه□ هیچ مه□رجه□ک به□جگه□ له□ قازانج، وه□ک ژار و ده□رد، ده□رخواردی نه□خ□شی کوردستان ده□دره□ن، ته□واوی ئه□مانه□ □ووتاندنه□وه□ی خ□□که□ هه□ژاره□که□ و کوشتنیان و هه□□ئاوسانی گیرفانی سه□رمایه□دارانی کوردستانه□.

بواری خو□ندن و خو□ندنگه□ و زانستگه□، بواره□کی دیکه□ی بازاه□ی که□رتی تایبه□ته□. باژ□□ و شاره□که□ نییه□ له□ کوردستاندا، زانستگه□ و له□ته□زانستگه□ و شته□کی له□و ج□ره□ی ته□دا نه□به□ت. ده□یان زانستگه□ی بیانی، تورکی، لبنانی، ئه□مه□ریکایی، ئینگلستانی، فرانسی و شو□نانی دیکه□ کراونه□وه□ و خو□ندکار به□ پاره□ ته□یاندا ده□خو□نه□ت. دیاره□ ئه□و خو□ندکاره□ به□چووه□ ده□وه□□مه□ندانه□ی، له□ زانستگه□ ده□وه□□تییه□کاندا به□هه□ی که□میی نمره□وه□ وه□رناگیره□ن، له□ زانستگه□ تایبه□تییه□کاندا به□ پاره□ جه□گه□یان ده□کره□ته□وه□ و دوای چه□ند سا□□ک، به□ هه□ر شه□وه□یه□ک به□ت، خو□ندنی خ□یان ته□واو ده□که□ن و □کابه□ری خو□ندکارانی زانستگه□ ده□وه□□تییه□کان ده□که□ن و له□به□ر ئه□وه□ی له□ بنه□مادا به□ خ□یان به□چکه□ ده□وه□□مه□ندن، بواری وه□رگرتنی کار به□ ئه□وان نه□ک هه□ر ئاسانتره□، به□□که□ تا □اده□یه□ک مسه□گه□ریشه□. ته□نه□ زانستگه□ی تایبه□ت نییه□، که□ له□ کوردستان په□ره□ی په□ درابه□ و زه□ر بن، به□□که□ خو□ندنگه□ی تایبه□تیش هه□موو ئه□و وه□□اته□ی ته□نیوه□ته□وه□.

له□ دایه□نگه□ و باخچه□ی زاره□کان و سه□ره□تاییه□وه□ ته□یدایه□ تا ده□گاته□ ئاماده□یی و دواتر. ئه□و خو□ندنگه□ تایبه□تانه□ و ئه□و زانستگه□ تایبه□تانه□، به□جگه□ له□وه□ی دامه□زراوه□یله□کن به□ قازانج و خ□کردنه□وه□ی پاره□ کراونه□وه□، به□شه□کیشیان، له□ په□نای کاره□کانیاندا، کاری مسیه□نه□ری و به□□اوکردنه□وه□ی ئایینی عیسایی ده□که□ن و مه□شکی زاره□ک و خو□ندکاری کوردستان ده□ئه□وروپایه□نن و ده□خ□راوایه□نن. خو□ندن له□و خو□ندنگه□ و زانستگه□ تایبه□تانه□دا، به□ زمانی ئینگلیزییه□، وه□ک به□□ه□ی کوردستان به□شه□ک به□ت له□ وه□□اتانی که□منوه□□س و به□شه□ک به□ت له□ ئه□مه□ریکا، ئینگلستان یا ئه□وسترالیا. خه□زانی کورد وای له□هاتووه□

شانازی بەوەوە دەکات، کە منداڵەکەی وا لە خوێندنگەی سەرەتایی، ناوەندی، ئامادەییە تایبەتەکاندا دەخوێنێ، هەموو وانەکانی بە زمانی ئینگلیزییە و کوردی نازانێ! ئەوانەیشی منداڵیان لە زانستگە تایبەتەکاندا دەخوێنن، ئەوانیش گەلێکیان پێ باشە، لەو زانستگەیە زمانی خوێندن ئینگلیزییە! کورد، کە لە زمانەکەی زیاتر هیچی دیکەی نییە و تەنێ زمانەکەیشیەتی لە تواندنەوە دەیپارێزێ.

شاعیری عەرەب مەحموود دەرویش(محمود درويش)، لە شیعرێکیدا بە ناوی “کورد بێجگە لە با هیچی تری نییە”، دەڵێ:”سێبەری سەر ناسنامەکەی دەتەکێنێت: ناسنامەکەم زمانەکەمە. من..و من. من زمانەکەمم. من دوورخراوەی نێو زمانەکەمم” . کورد، دەبوو کوردینەزانین و کوردینەخوێندنی پێ شەرم بووایە. دەبوو تەواوی بابەتەکانی بە زمانی کوردی بخوێندایە و کە کوردییەکەی ڕەوانکرد، ئەودەمی لە زمانە بیانییەکاندا، زمانی عەرەبی بە پلەی یەکەم، ئەوجا زمانی فارسی و ئەوجا زمانی تورکی خوێندبا و فێربووایە، چون ئەو سێ زمانە هێ سێ نەتەوە و چوار دەوڵەتن، دەوری کوردستانیان داوە و کوردستان و ئەو دەوڵەتانە لە یەک جیۆگرافیادا دەژین.

کوردستان نە لە ئەوروپایە، نە لە ئەفریقا و ئەمریکای سەروو و خواروو! بە گوێرەی هەندێک ئاماری وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی هەرێمی کوردستان، لە هەرێمی کوردستان 16 زانکۆ (زانستگە، ڕاسترە لە زانکۆ)ی حکوومەتی هەن، کە بەسەر شارەکانی کوردستاندا دابەش بوون، لە هەر بەگوێرەی ئەو وەزارەتە، 19 زانستگە و لقەزانستگەی تایبەت و 14 پەیمانگەی تایبەت، کە دەبنە 33 زانستگە و پەیمانگەی کەرتی تایبەت و ئەهلی، لە شار و شارۆکەکانی هەرێمەدا هەن. واتە ژمارەی زانستگە دەوڵەتی و حوکوومەتییەکان لە کوردستان لە نیوەی ژمارەی زانستگە و پەیمانگە تایبەت و ئەهلی و نادەوڵەتی و ناحوکوومەتییەکان، کە تەواویان هی کەرتی تایبەتن، کەمترن. تێکڕای زانستگە و پەیمانگە دەوڵەتی و نادەوڵەتی و تایبەتەکان دەکەنە 49دانە. ئەوە تەنێ زانستگە، خۆ ئەگەر تەماشایەکی ژمارەی دایەنگە، باخچەی زارۆکان، خوێندنگەی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی بکەین، ئەوا سەیروسەمەرەی زیاتر دەبینین.

دانیشتووانی سوێد، سەرووی دە(10) میلیۆن کەسن و دوو هەندە و بڕێکیش زیاترن لە دانیشتووانی هەرێمی کوردستان، کە بڕێک لە پێنج (5)میلیۆن زیاترن. بە گوێرەی ئامارەکان، لە سوێد 48 زانستگە و خوێندنگەی باڵا هەن و 36 لەوانە حوکوومەتین و سەر بە دەوڵەتن و

12یشیان نادەوڵەتین و سەربە کەرتی تایبەتن، لە کاتێکدا ژمارەی زانستگە و پەیمانگە لە کوردستان زیاترن لە سوێد و ژمارەی زانستگە و پەیمانگەی تایبەت و نادەوڵەتی لە کوردستان دوو هێندەی ئەوانەی سوێدن. سوێد یەک هەزار ساڵە دەبێت وەک قەوارەیەک، وەک دەوڵەتێک، هەبووە. کوردستان نە دەوڵەت بووە نە ئێستاش دەوڵەتە. سیستمی سیاسی و ئابووریی لە سوێد، سەرمایەدارییە، لە سەرمایەدارییەکی مەرجدار و تایبەت بە سوێد خۆی. بە بەراورد لەتەک وڵاتانی دیکەی ئەوروپا و ئەمەریکای سەرمایەداریدا، سوێد تا ڕادەیەک بڕێک بنەمای سۆسیالیستی و دادپەروەری و یەکسانی تێدایە. کوردستان لاسایی سوێد و وڵاتێن مانەندی ئەو ناکاتەوە، بەڵکە لاسایی ئەمەریکا دەکاتەوە!

لە وڵاتێکی وەک ئینگلستان، کە وەک بنگەی سەرمایەداری و دیموکراتی و لیبرالیزم، سەیردەکرێت، لە وتارێکدا لە 12 فێبریوەری 2019دا، لە ڕۆژنامەی گاردیان(The Guardian)ی لەندەنیدا، خوێندنگە تایبەتییەکان بە “مۆتەری نادادی” یا “بزوێنەری نادادی” ناو دەبات و پێیوایە، ئەو خوێندنگەیانە ،جیاوازیی لەنێوان خوێندکاراندا چێدەکەن و دەبنە کارگەی بەرهەمهێنانی ڕێبەر و کارگێڕ و میدیاکار و هونەرمەند و پەرلەمانتار و سیاسی و دادوەر و وەرزشکار و خەڵکانی دەستڕۆیشتوو و بەوە، خوێندکارانی خوێندنگە دەوڵەتییەکان، پشتگوێ دەخرێن و دوا دەکەون. خوێندنگە تایبەتییەکان لە ئینگلستان 6%ی ژمارەی خوێندکارانی ئەو وڵاتە فێردەکەن و باردەهێنن، کە دەکەنە625000 شاگرد و بەسەر 2600 خوێندنگەدا دابەش دەبن. ئەوە لە ئینگلستان، خەڵکی بەتەنگەوەهاتووی وڵات و مرۆڤی ئەوە بەو جۆرە دەنێڕنە ئەو مژارە، لە لە کوردستانە تا بیناقاقا لە گەندەڵیدا چەقیو و خنکاوەکەی لەمەڕ خەمان، هەرگیز باسێک لەو بابەتە نییە و هەرگیز کەس بەلای ئەوەدا ناچێت، کە پلەوپایەی جڤاکی و دەسەڵات و هەژموونی مرۆڤێک، بەماوەیی سامان و دەوڵەمەندی، لە باوکودایک و باوانەوە دیاری دەکات و هەمیشە ئەو خەزانە دارایانە دەبنە خودانی دەسەڵات و هەژموون و پایە و خەزانە هەزارەکانیش وەک پاشکۆ دەمێننەوە .

بواری گوازتنەوە، یەکێکە لە کارەساتاویترین بوارەکانی ژیان لە کوردستان، کە هەر هەمووی کەرتی تایبەت داگیری کردووە. هاتوچۆی نێو شارەکان، هاتوچۆی نێوان شارەکان و دەرەی شارەکان، هاتەچۆی دەرەی کوردستان، هەمووی کەرتی تایبەت ئەنجامی دەدات. ساڵانە زیاتر لە 100 هەزار ئۆتۆمبیل دەهاوردرێن بۆ هەرێمی کوردستان، بە ئەوەی یەک گەردیلە بیر لە ژینگە، شەقام، ڕێگەوبان، ڕووداوی ناخۆش

و زیانی گیانی و ماددی بکرێتەوە. لەبری سەدان هەزار تاکسی و مینیبووس و ئەوانەی کەرتی تایبەت، کە بە هاتوچۆی خەڵک، لەسەر جادەکانن، دەشێ حوکوومەت، نەک کەرتی تایبەت، بە یەک لە سەدی1%ی ئەو ژمارەیە، ماشێنی گەورە، بووس، مینیبووس، ترام و هی دیکە، بخاتە بواری هاتوچۆی خەڵکەوە و ژمارەی ئۆتۆمۆبیل لەو وڵاتەدا بهێنێتە سەر نیوە و چواریەک و ژیانی هەزاران خەڵک بپارێزرێ و ژینگە پاکژتر بێت. دەگوترێ، کە تەنێ لە شاری هەولێردا نزیکەی یەک میلیۆن ماشێنی تایبەت هەن و ڕۆژانە بەسەر ئەو شەقامانەدا دەخولێنەوە، ئەوجا لەوە گەڕێ، کە چەندی هی حوکوومەت و چەند تاکسی و هی دیکەش هەن. دیارە لە باژێڕەکانی دیکەش حاڵ لەوە باشتر نییە.

بواری کشتوکاڵ لە کوردستان، دەکرێتە قوربانی بەرهەمی کشتوکاڵی وڵاتانی دەوروبەر. هەموو بەرهەمێکی کشتوکاڵیی تەنانەت ئەوانەیشی لە کوردستان فرەن، بازرگانان بە گوێدانە ئەوە هەر دەیانهێنن. زەوی کشتوکاڵ و کێلگە دەکرێنە خانوو و دەفرۆشرێن. گوڵ لە هۆڵاند و کینیاوە، مریشک لە برازیلەوە، هێلکە و ساوەر لە تورکیاوە، گوشتی مەڕ لە نیوزیلاندەوە، ڕانکوچۆغەی دووراو لە چینەوە و لە هەموو دنیاوە، بازرگانانی کورد دەیانهێنن، بە ئەوەی بیرێک لە وەرزێر و جووتیار و ئاژەڵدارانی کوردستان بکرێتەوە. پێستی ئاژەڵ، کە دەشێ دەیان شتی لێ دروستبکرێ، دوای سەربڕینی ئاژەڵەکە و خواردنی گۆشتەکەی، فڕێدەدرێ! خوری مەڕ و مووی بزن، کە جاران دەڕێسران و جاجم و خورج و کڵاش و هەڕە و نەوو و فەرەنجی و کەڵەک و دەیان شتی دیکەیان لێ دروستدەکران، ئێستا لە کوردستان دەسووتێنرێن! هەرچی کاڵایە، تەنانەت ئەو کاڵایانەیشی کوردستان بە خۆی بەرهەمی دەهێنێت، لە دەرەوە ڕا دەهاوردرێن. ئەوە هیچ لە تورکیا و ئێران و سووریا و عیراقەوە، لە چین و ئەڵمانیا و برازیل و ئەمەریکا و نیوزیلاندەوە تا دەگاتە بنی دونیا بازاڕەکانی کوردستانیان لێ پڕ دەکرێن. تەواوی ئەو ماڵوێرانییەیە بە پێزانینی حوکوومەت و بە بەشداریی سەرمایەدارانی حیزب و ئەوانی دیکە دەکرێ.

لە هەموو جیهاندا، باس لە خراپی و زیانی جگەرە دەکرێ و لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهانە، لە شوێن و جێگە گشتییەکاندا، تەنانەت لە ڕیستۆرانت و مەیخانەکانیشدا، سیغارکێشان قەدەغەدەکرێت، کەچی لە کوردستان، بازرگانیکردن بە جگەرەوە دەگاتە ترۆپکی برەو. کوردستان، جاران بە خۆی گارگەی جگەرەدروستکردنی لە هەولێر و لە سلێمانیش هەبوون و تووتنی خۆماڵیی لەو کارگانەدا بەکاردەبران. ئێستا و ساڵانێکە، لەودەمەوە، کە ئیدی هەرێم هەیە، بازرگانی

کوردستان، لەوپەڕی دنیاوە جگەرە دەنێتە نێو کوردستانەوە و لەوێشەوە بۆ قازانج دەینێرێتە هەندەران. بەپێی ئاماری وەزارەتی بازرگانیی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان، لە سێ ساڵی ڕابردوودا بایی نزیکەی سێ ملیار دۆلار جگەرە هاوردراوەتە هەرێمی کوردستان. هاوردەی جگەرەش ساڵ بەساڵ زیادی کردووە، بەجۆرێك ساڵی ڕابردوو بە بەراورد بە ساڵی پێشتر 51% زیادی کردووە.

هەر بەپێی ئامارەکان نزیکەی 170 مارکە و جۆری جگەرە لە 42 وڵاتەوە دەهاورێنە کوردستان. هەندێک جۆری جگەرە لە کوردستان بەرچاو دەکەون، لە هیچ جێیەکی دنیادا نابینرێن. هەرێمی کوردستان بووەتە ناوەندێك بۆ هەناردنی جگەرە بۆ وڵاتانی دەوروبەر، مانگانە پتر لە 100 هەزار کارتۆن جگەرە بە هەموو جۆرەکانییەوە لە هەرێمی کوردستانەوە دەهەناردرێت بۆ ئێران و تورکیا و سووریا و عیراق. بازرگانی کورد، فەرهەنگی نێرگەلەکێشانیانیشیان هێناوەتە کوردستانەوە و بە سەدان نێرگەلەخانە لە کوردستان پەیدابوون.

جگەرە و نێرگەلە ئێستاکە کلاسیکن، دەرمان و حەبی مەستبوون و گێژبوون و ماددەی هۆشبەر و بەنگکێشانیش کوردستانی تەنیوەتەوە و هەڕەشەیەکی گەلێ گەورە لە دانیشتووانی وڵاتەکە دەکات. تەنێ جگەرە و نێرگەلە و ماددەی هۆشبەر نییە، کە بازرگانانی کوردستان، کوردستان و وڵاتانی دەوروبەریشیان لێ پڕ کردووە، خواردنەوە ئەلکهوولییەکانیش بە هەموو جۆرەکانییەوە، لە کوردستان بازاڕیان گەرمە و لە کوردستانەوە ئاوەدیوی ئێران دەکرێن، چون ئێران بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەلکهوول تێیدا قەدەغەیە. ئەو کۆڵبەرە کوردانەی لە نێوان ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستاندا، ئەمدیو و ئەودیو دەکەن و هەر بەینە جارێک بەڕێکیان لێ دەبنە قوربانی، بەشێکیان خواردنەوە ئەلکهوولییەکان دەگوێزنەوە. زۆرینەمان فیلمی"ساتێک بۆ مەستیی ئەسپەکان"ی بەهمەنی قوبادیمان دێتەوە یاد، کە باس لەو کۆڵبەرانە و باری ئەسپ و هێسترەکانیان دەکات.

لە سوێد، کە بە وڵاتێکی گەلێ لیبرالی ئەوروپا دەژمێردرێت و لە هەرە پێشکەوتووەکانیشیەتی، کڕین و فرۆشتن و تەواوی وردەکارییەکانی پەیوەندار بە ئەلکهوولەوە، بە کۆمپانیایەکەوە گرێدراوە، سەر بە دەوڵەتە. ئەو کۆمپانیایە، کە پێی دەگوترێ سیستەم بولاگێت (Systembolaget)، لە ساڵی 1955ەوە دامەزراوە، خاوەنی سەرمایەیەکە، کە نزیکەی 31 بیلیۆن کرۆنی سوێدییە و دەکاتە نزیکەی سێ بلیۆن و سێسەدوسی میلیۆن (3330000000 دۆلاری ئەمەریکی و نزیکەی 3500کەس کاری تێدا دەکەن. بێجگە لە ئەلکهوول(بە هەموو

جۆرەکانییەوە، سووک و قورس و مەی و بیرە)، ئەو کۆمپانیایە کار لە کڕین و فرۆشتنی وردەواڵەی دیکەشدا دەکات. لە ساڵی 1994دا بە ئەوەی سوێد ببێتە ئەندامی یەکێتیی ئەوروپا یا نەبێت، دەنگدان کرا و بە زۆرینەی دەنگی دانیشتووانی سوێد، دەنگ بە چوونە ناو یەکێتیی ئەوروپا درا. لە یەکێتیی ئەوروپادا ئەلکهوول لە بازاڕدا و لە هەموو فرۆشگەیەکدا ئازادانە وەک کۆکاکۆلا و ئاوی خواردنەوە و جاجکە و ڕۆژنامە و هەموو شتێکی دیکە دەفرۆشرێت، لە سوێد ئەوەی قەبووڵ نەکرد و سستەم بڕاگەکەی خۆی پاراست و هێشتەوە و تەواوی قانوونگەلێکی پێوەندداری بە ئەلکهوول و خواردنەوەی و کڕین و فرۆشتنییەوە و تەواوی بازرگانی و چالاکییەکانی ئەو بوارە و ئەو کۆمپانیایە لە دەستی دەوڵەتدا هێشتەوە.

بوارێکی دیکەی کەرتی تایبەت لە کوردستان، بازرگانیکردنە بە نەفتەوە. لەو خاڵەسنوورییانەی نێوان هەرێمی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی کوردستان/ئێرانەدا، بە پێی ئامارگەلێک، کە کەسانێکی شارەزا و زیتەڵە و وریای دانیشتووانی ئەو خاڵەسنوورییانەی پەروێزخان و باشماخ و حاجی ئۆمەران، دەیگێڕنەوە، ڕۆژانە نزیکەی 900 تانکەر نەوتی ڕەشی پاشماوەی پاڵاوتەکان، کە "نەفتا"یشی پێ دەگوترێ، دەبرێنە دیوی ئێرانەوە و لەوێوە ڕەوانەی بەندەری ئیمام، بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە پەروێزخانەوە، ڕۆژانە 700 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئیمام دەکرێن. لە پێنجوێن و باشماخەوە ڕۆژانە 25 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە حاجی ئۆمەرانەوە ڕۆژانە 150 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. هەر یەک تانکەر لەوانە 25 تەن(تۆن) نەفت دەگرێ. هەر یەک تەن لەو نەفتە بە 600 دۆلارێک دەفرۆشرێت. ئەو نەفتەی دەنێردرێتە بەندەر ئیمام، بە کۆمپانیای بیانی دەفرۆشرێت، چون ئێران ئەو بەرهەمانە ناکڕێ. ئەگەر داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەفتە بژمێرین، دەگەینە ئەم ئەنجامانەی خوارە:

لە پەروێزخانەوە هەر ڕۆژەی 700 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەر یەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: دەمیلیۆن و پێنجسەدهەزار(10500000) دۆلار.
لە پێنجوێن و باشماخەوە هەر ڕۆژەی 25 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: سێسەدوحفتاوپێنج هەزار(375000)دۆلار.
لە حاجی ئۆمەرانەوە هەر ڕۆژەی 150 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ،

پارەکەی دەکاتە: دوومیلیۆن و دووسەدوپەنجا هەزار(2250000) دۆلار. سەرجەمی داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەوتە لەو سێ خاڵە سنوورییەوە، دەکاتە: سێزدەمیلیۆن و سەدوبیستوپێنج هەزار (13125000) دۆلار. تەواوی ئەو بازرگانییەی ئەو نەوتە ڕەوانەکردن و فرۆشتن و پارەوەرگرتنە هی دوو کۆمپانیان: کۆمپانیای"قەیوان/ Qaiwan Group" کە یەکێتییی نیشتمانیی کوردستان خاوەنییەتی و کۆمپانیای "عیراق ئۆیل/Iraq Oil" کە پارتیی دیموکراتی کوردستان خاوەنییەتی. کۆمپانیای قەیوان، نەوتەکەی خۆی لە ڕێگەی پەروێزخان و باشماخەوە ڕەوانە دەکات، هەرچی عیراق ئۆیلە لە حاجی ئۆمەران و جارجار کەمێکیش لە باشماخ و پەروێزخانەوە دەنێرێت. ئەو دوو کۆمپانیایە، دوو کۆمپانیای کەرتی تایبەتن، چون حیزب خاوەنیانە، نەک دەوڵەت و حوکوومەت. تەواوی ئەو داهاتانەش دەگەڕێتەوە بۆ حیزب.

کەرتی تایبەت، لەم ساڵانەدا گرنگییەکی فرە بە کردنەوە و دامەزراندنی بازاڕی یەکجار مەزن دەدات، کە (مۆڵ)یان پێ دەگوترێن. ئەم مۆڵانە، بازاڕێلەکن، هەرچی کاڵایە تێیاندا، لە هەندەرانەوە هاوردراون. کاڵاگەلێکی تێیاندا دەفرۆشرێت، لە بازاڕەکانی سوێددا، گەلێک لەو نرخانەی کوردستان هەرزانترن. مۆڵ، دەکاتە لەنێوبردنی فرۆشگە و دوکانی گچکەی خەماڵی و نەریتی. مۆڵ، تەنێ خزمەت بە چینە دارا و بەرکپێڵەکان دەکات.
سەرمایەداری کوردستان، وڵاتەکەی پێکردووە لە مەساجخانە، کە هەموو شتێکی دیکەیە، بێجگە لە مەساج. هەزاران ژنی نیپالی، ئەفریقایی، تایلاندی و شوێنانی دیکە، لە لایەن بەڵێندەر و سەرمایەدارانەوە، دەهێنرێنە کوردستان، بە کارکردن لە ماڵە دەوڵەمەندەکاندا، بە کارکردن لە مەساجخانەدا، بە کارکردن لە بواری ئاوەووبەری دیکەدا، کە تەواوی ئەوانە سووکایەتیکردنە بە مرۆڤ و بە ژنان بە تایبەت. ڕێکخستنی هەڵبژاردنی شاجوان، لە کوردستان بووەتە نەریتێک، کە لە مۆڵەکاندا دەکرێ و سەرمایەداران بە میلیۆنان دۆلاری تێدا خەرج دەکەن. بانگهێشتنی چەندین سترانبێژ و بەناو هونەرمەندی وڵاتان عەرەب، تورکیا و شوێنانی دیکە، بووەتە ئامرازێکی دیکەی تێکدانی جڤاک و خۆکردنەوەی پارە.

بەڕێوەبەریەتی گشتیی کۆمپانیاکان لە کوردستان. لە ساڵی 2017دا، باس لە بوونی21000 کۆمپانیای ناوخۆیی و3100کۆمپانیای بیانی لە کوردستان دەکات، کە تێکڕا دەکەنە 24100 کۆمپانیای تایبەت، ئەهلی، ناحوکوومەتی سەربە کەرتی تایبەت.

فیدەل کاسترۆ(Fidel Castro ،13/08/1926-25/11/2016)ی شۆڕشگێڕی ڕێبەری شۆڕشی کووبا، لە 25ی نۆڤەمبەری 2016دا، لە تەمەنی 90 ساڵیدا، کۆچی دوایی کرد. لاشەکەی سووتێنرا و خۆڵەکوو(خۆڵەمێش)ەکەی لە هاڤانای پێتەختی کووباوە بە کەژاوە و کاروانی هەزاران مرۆڤ و ماشێنەوە، بە هەمان ڕێگەی کە لە جەنیوەری 1959دا، کاروانی ئازادی، شۆڕشگێڕانی کووبای، بە ڕێبەریی کاسترۆ، پێدا هاتبوون بۆ هاڤانای پێتەخت و جاڕی ڕزگاری و سەرکەوتنی شۆڕشیان بەسەر ڕێژیمی باتیستا(Fulgencio Batista)دا، دا و کاسترۆ و هاوڕێیانی دەسەڵاتیان گرتەدەست، بە درێژایی 900 کم خۆڵەکووەکەی کاسترۆ، بەنێو باژێڕ و ئاوایی و جەماوەری خەڵکدا، برایەوە بۆ سانتیاگۆ دی کووبا (Santiago de Cuba)، ئەو باژێڕەی کاسترۆ تێیدا هاتبووە دنیاوە و لەوێ لە گۆڕستانی سانتا ئیفگێنیا (Santa Ifigenia Cemetery)، دوای 9 ڕۆژان لە تازیەباری، بە خاک سپێردرا.

هاوڕێیەکم، کە لە سوێد دەژی، لەو کاتەدا لە کووبا بوو و لەگەڵ ڕەوتی کەژاوەی گەڕانەوەی خۆڵەکەوەی لاشەسووتێنراوەکەی کاسترۆدا ڕۆیشتبوو و هەموو ئەو ڕۆژانەی تازیەبارییەکە بەشداریی کردبوو، تا بەخاکسپاردنی. هاوڕێیەکەم گێڕایەوە و گوتی:"کاسترۆ، ماوەیەک پێش مردنی، کە نە لە دەسەڵات و نە لە ڕێبەریی حیزب مابوو، لەگەڵ ڕێبەرایەتی حیزبی کۆمۆنیست و ڕێبەرانی دەوڵەتدا، کۆبووبووەوە و پێی گوتبوون، من دەزانم جیهان لە گۆڕاندایە و ئەمەریکا و ڕۆژاوا، لە دوای سەردانەکەی ئۆباما(Obama)وە بۆ کووبا، ئیدی هاتوونەتە نێو کووباوە و هەژموونی خۆیان لەم وڵاتەدا دەبێ و ڕەنگە ئیدی نەکرێ بەریان پێ بگیرێت.

ئەوەی من داواتان لێ دەکەم، ئەگەر دەسبەرداری تەواوی بەها و دەسکەوتەکانمان دەبن و ئابووری و شێوازی ژیان و کارگێڕی دەگۆڕن و دەسکاری دەکەن، هەرچەندە من حەز ناکەم و لەگەڵی نیم، لێ گرنگ نییە بەلامەوە چ دەگۆڕن، ئەوەی بۆ من گرنگە، دوو شتە، هەردوو کەرت و بواری تەندروستی و خوێندنە. ئەو دوو بوارە، کە بوارێیەلێکن پێوەندیان بە ژیانی خەڵکەوەیە، جەماوەرەکە، خەڵکە فراوانەکە، ئێمە لە کووبادا تێیاندا سەرکەوتوو بووین و لە هەردوویاندا خەڵک، هەموو خەڵک، سوودمەند بوون و نموونەیەکی ڕەنگینمان بە مرۆڤایەتی پێشانداوە، داواتان لێ دەکەم هەرگیز مەیانگۆڕن و دەسکاریان مەکەن و وەک خۆیان بیانهێڵنەوە".

باشووری کوردستان، زۆرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، جڤاکەکەی، بەجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی

ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، بەرهەم و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

حوکوومەت و دەوڵەت، ئەگەر بۆخۆی موڵکی حیزب نەبێت و حیزبیش کەرتی تایبەت و سەرمایەدار ن□ب□□ت، بەرپرسە لە سنووردانان بۆ ئەو نایەکسانی و نادادییە و دەتوانێت لە ڕێگەی نەخشە و بەرنامەگەلێکەوە، کە ب□ ه□زاران سوودبەخش بن، بەرنامەگەلێکی وەک: خوێندنی بەخۆڕایی، خزمەتی تەندروستی و لەشساغی و دەرمان و نەخۆشخانە بە خۆڕایی، کۆمەکی جڤاکی و بیمەی ژیان بە پەککەوتە و پیران و نەداران، وەرگرتنی ڕێژەیەکی بەرزتری باج لە دەوڵەمەندان، دابینکردنی جێگەی ژیان و خانوو و ماڵ بە مفت یا بە نرخێکی هەرزان بۆ دەستکورتان، هاتوچۆکردنی بە خۆڕایی یا هەرزان، بە ئامرازەکانی گواستنەوە بۆ نەداران، کورتکردنەوەی دەستی کەرتی تایبەت و ڕادەستکردنی هەموو بوارە گرنگەکانی، کە پێوەندن بە ژیانی خەڵک و داهاتوویانەوە بە کەرتی گشتی و بە دەوڵەتیکردنیان و زۆری دیکە، لەسەر بنەمای نەخشەدانانی ئابووری ناوەندەکییەوە، کە یەکسانی دێنێتە گۆڕی و هانی یەک جۆرە دەرفەت بۆ هەمووان دەدات، دەتوانێت چارەسەری ئەو ماڵوێرانییە بکات و هەژمـوونی چینی سەرمایەدار نەهێڵێت. ئەگەر وا نەبێت و بەو جۆرە نەبێت، چ تام و چێژ و خۆشی و ئۆمێدێک لەو نیشتمانەدا هەیە؟
سوارەی ئێلخانیزادەی شاعیر (1937-1976)، له شیعری “شار” دا، کە یه‌کێکه له به‌ناوبانگترین شیعره‌کانی و بۆ خۆشەویستەکەی نووسیوە و من ل□ب□□دا تەنێ یەک دوو کۆپلەیەکی دەگوێزمەوە، دەڵێ:

گوڵم!
دڵم پڕە لە دەرد و کوڵ
ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت
چلۆن بژیم لە شارەکەت
کە پ□ بەدڵ دژی گزەم؟!
لە شارەکەت زەلیلە شێر،
باوی ڕێوییە
ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت
گوڵم، هەرێمی زۆنگ و زەل
چلۆن ئەبێتە جاڕەگوڵ
لە شاری تۆ، لە بانی عەرشە قۆنەرەی دراو
شارەکەت

ئاسکە جوانەکەم!
تەسکە بۆ ئەوین و بۆ خەفەت ھەراو
کێ لە شاری تۆ، لە شاری قاتڵی ھەژار
گوێ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ؟
ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت گوڵم

لە نیشتمانێکدا، کە بەدەست کەرتی تایبەت و بەرپرسی سەرمایەدار و سەرمایەداری مەعموولییەوە، پڕ بێ لە گزی و باوی ڕێوی بێت و شێر تێیدا زەلیل، دەڤەرێک بێت بۆ زۆنگ و زەل، کەوشی پارەوپوووڵ لە بانی عەرش بێت و ھەژارکوژ بێت، دەبێ ژیان بۆ نەداران و چینەکانی خوارێی پلیکانێی جڤاک چ واتایەکی ھەبێت؟
فیلۆسۆف و دەو□□ت□م□داری ئایرلەندی ئێدمۆند بورک(/Edmund Burke)(1729-1797)، کە لەلایەن زۆرێکەوە بە دامەزرێنەری بیــــــــری کۆنسێرڤاتیزم دادەنرێ، دەڵێ:"بۆ ئەوەی نیشتمانمان خۆش گەرەک بێت، دەبێ شتگەلێک لە نیشتماندا ھەبن پاڵمان پێوە بنێن بۆ خۆشویستنی. ئەگەر لە نیشتماندا، ئەو شتگەلە پاڵنەرانەی، کە وامان لێ دەکەن خۆشیمان بووێت و ھەست بە ئینتیما بکەین بۆی، نەبن، ئەوا ئەوەی ناوی نیشتمانی لێ دەنێین درۆیەکەی گەورەیە".

2019-02-19

پەراوێزەکان:

شیعرەکەی (مەحموود دەرویش)، بە عەرەبی ناوی"لیس للکرد إلا الریح"ە و بە (سەلیم بەرەکات) پێشکەش کراوە.
https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/feb/12/the-guardian-view-on-private-schools-motors-of-unfairness

---

خۆرەگەلێــک، جڤــاکی کوردســتان بنکۆڵ دەکەن – ســــێیەم- ئەمجەد

شاکەلی

–3

-ئابووری بازاڕ-

جڤاکی باشووری کوردستان وەک هەموو جڤاکەکی ئەم جیهانە، لە کۆمەڵێک چین و توێژی کۆمەڵایەتی پێکهاتووە. جاران، کە کشتوکاڵ و ئاژەڵداریی، بنگەی ئابووریی کوردستان بوون، تەنێ دوو چینی سەرەکی: ئاغا و دەرەبەگ و موڵکدار(چینی سەرەوە) و وەرزێر و ڕەشایی و کرێکار و ڕەنگە بەشەکی دیکەیشی وەک سوعلووک بە زیاد بکرێ(چینی خوارەوە) هەبوون و لەنێوان ئەو دوو چینەشدا، کەموکەیەکیش چینی ناوەند هەبوون.
دوای 14ی تەمموزی 1958 و گۆڕانی ڕژێم لە پاشایەتییەوە بە کۆماری و دواتریش بزاڤی چەکداریی کورد و دەسەڵاتی حیزبی بەعس، ئیدی ئەو دابەشبوونە چینایەتییە گۆڕدرا. گوند و ئاغا و دەرەبەگ و موڵکدار و وەرزێر، نەمان. زۆرینەی خەڵکی کوردستان، بە تەبزی و هەندێکیش بە ئارەزوو، ڕوویان کردە شاران و بوون بە "شلەشاری". ئیدی لەبری بەرهەمهێنانی هەموو جۆرە دانەوێڵە، میوە، سەوزە، شیرەمەنی، گۆشت، هێلکە، هەندێک پۆشاک و جلک و کاری دەستیی و شتی نەومانە، کە تەواوی ئەوانە پێداویستییەکانی خۆیانی دەشتەکی پێدەکردەوە و شارییەکانیشیان پێیان دەژیان، تەواوی ئەو شلەشارییانە، لە بەرهەمهێنەرەوە بوونە بەرخۆر.

ئەوان، لەوەی لە ئاواییدا خاوەنی جێگە و خانوو و ماڵی خۆیان بوون، لە شاردا بوونە کرێنشین. ئەوان لە فرۆشیارەوە بوونە کڕیاری هەموو شتێک. دەبوو ڕیز بگرن بۆ نانکڕین و هێلکە، مامر، ڕۆن، میوە، شیرەمەنی، نەفت، سەوزە، ئارد، ساوەر، دانەوێڵە، گۆشت و هەموو خۆراکێک و تەواوی شتەکانی دیکەش بکڕن. دەبوو لەبری، وڵاخ(هێستر، کەر، ئەسپ و مایین)، ئۆتۆمۆبیل، ماتۆرسایکل و پایسکیل، بەکاربهێنن و سواری تاکسی ببن. دەبوو لەبری خانووی قوڕ و دار و قامیش و دارسووتاندن بۆ گەرمی و چێشتلێنان، بلۆک و چیمەنتۆ و ئاسن(بۆ زستان سارد و بۆ هاوین گەرم) و نەفت و گاز و کارەبا بەکاربێن، کە تێچوون و خەرجییەکی زیاد بوو بۆیان. دەبوو منداڵیان لە خوێندنگەکانیاندا لەبری جلکی کوردی یا دشداشە، پانتۆڵ و جلکی ئەوروپایی لەبەر بکەن، چون ئیدی شارنشینن و ئەو جلکە لادێیانە "شەرمهێنەر" بوون بۆیان. دەبوو لەبری مەڕ و

بزندەشین و شیری چێژ خواردنەوە و پەنیر و ژاژی و کەرە و ماست و دۆن و دەینە و قەرەخەرمان وجاجم و بەڕە و لباد و تەلیس و هەوە و شەڕتە…دنیایەک شتی تری دەسکردی خۆیان، ببنە کڕیاری تەواوی ئەوانە لە بازاڕدا.

دەبوو لەبری خوری و بەرگن و موو و پەڕ و گۆرەوی و پووزەوانە و دەستەوانە و کڵاو و فەرەنجی و کەڵەک و کڵاش، ئیدی وەدووی کەوشی ئیتالی و تورکی و شتی پلاستیکی و تەتکەولەرزانەدا غار بدەن. دەبوو لەبری دروستکردنی ترشی و ترخێنە و ساوەر و قەرەخەرمانی خۆماڵی، هاوردەی تورکیا بکڕن و لەبری بەستووقە و دەفری گڵینی جوان و خاوەنی کەرکووک و خورماتووو، پەقرەجە نایلۆن و پلاستێکی ژاراویی ئێران و تورکیا بەکار ببەن. ئیدی دەیان دەبووی دیکەی لەو جۆرە.. بەهۆی لەنێوچوون و تێکشکانی ئاواییەوە، کە بنگەی ئابووری کوردستان بوو و بەهۆی شێواندنی چەمکی ئاوایینشینییەوە، ژینگەی وڵات گۆڕا. بیرکردنەوە و جیهانبینیی مرۆڤی باشووری کوردستان، لە مرۆڤێکەوە، کە خۆی پشتوپەنای خۆی و بەخێوکەری خۆی و وەدەستهێنەری بژێوی خۆی بوو، گۆڕا بە مرۆڤێکی چاولەدەست خەڵک بوو و مشەخۆری چاولەدووی مووچە و کۆمەکی دەوڵەت و خۆراکی پاکەت و قوتووخۆر و چاولەڕێی شتی ئامادەکراو.

لە وەها بارێکدا، چینێکی مشەخۆری هەلپەرستی ناوەند(بۆرژوازی) لە شاردا لەسەر حیسابی زەرینەی دانیشتووانی کوردستان، لەسەر حیسابی گوندی و وەرزێران، لەسەر حیسابی ڕووخان و دادەپینی گیانی هەرەوەزی وەرزێر و ڕەشایی و لادێیی، هەلی قۆستەوە و بە هەموو جۆر و ڕێگەیەک، نایاسایی و تەنانەت بێڕەوشتانەیش، گەشەی کرد و بە سەرەوە هەڵکشا و دەستی بەسەر ئابووری وڵاتدا گرت. ئەم چینە، چینی ناوەند بوو، کە چینێکە لەنێوان"سەرمایەدار و چینی باڵا" و “کارگەر و ڕەشایی و سوعلووک”اندا. چینی ناوەند، کە چینی بۆرژوازیشی پێ دەگوترێ، بە خۆی یەک پێکهاتە نییە، بەڵکە چینی ناوەندی باڵا(بۆرژوازی گەورە) و چینی ناوەندی ناوەند (بۆرژوازی ناوەند) و چینی ناوەندی خوارە(بۆرژوازی بچووک یا وردەبۆرژوازی)، ئەمەی دواییان لە کارگەر و نەدار و وەرزێرانەوە نزیکە، لە سروشتێکی هەلپەرستانەی هەیە و وەدووی خوانی چەور و پووڵی مفتدا دەگەڕێ و مشەخۆر و بە بەڵێن و بە ئاوەڕووە، ئەو دووانەی سەرەش، لە سەرمایەدار و موڵکدارانەوە نزیکن و دەزانن چۆن قەڵ ببرن.

ئەم چینی ناوەندە ئابوورییەکی تێکشکاوی پووچەڵی خزمەتگوزاری (services) و بەرخۆریی لە کوردستاندا بەرهەمهێنا، کە جۆرە

ئابوورییەکە، چ سامانێکی ماددی، چ بەرهەمێک، بە وەڵات نابەخشێ و ئەوەی دەیهێنێتە دەست، سامان نییە، چون خزمەتگوزاری لە بنەمادا، وەک نۆکەر و پاشکۆ (subservient)ی بەرهەمهێنانی کاڵا هاتووەتە گۆڕێ و لە خزمەتی سەرمایە و سەرمایەداریدایە. ئەو ئاسانکاری بە گەشەکردنی سەرمایەداری و کەڵەکەکردنی فرەتری سامانی سەرمایەداران دەکات. خزمەتگوزاری، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ گرێدراوی کاڵا و بەرهەمەکانی سەرمایەدارییە، ئەو، کاڵا فرۆشراوەکانی وەک ئۆتۆمۆبیل، جلشۆری، ماشینە ئەلەکتریکی و ئەلیکترۆنییەکان خاس دەکاتەوە و دەپارێزی، خانووبەرە و تەلار و باڵەخانە بەکرێ دەدا، ئۆتۆمۆبیل و ماشینی دیکە بەکرێ دەدا، بیمە و پارێزەری و کۆمەکی قانوونی دابین دەکات، بە ماشین ئۆتۆمۆبیل دەشۆرێ، ژمێریاری بە خاوەن کۆمپانیا و فرۆشگە و شوێنی دیکە دەکات، ڕاوێژکاری قانوونی و خزمەتی دارایی و خزمەتی هەناردن و هاوردن و خزمەتی گەشتوگوزار، خزمەتی هوتێل و سینەما و یانە و جێگەی کار دەکات، ماڵ و ئۆفیس و پەنجەرە و بنمیچ و دووکەڵکێش و مێز و ئاودەستخانە و حەمام و زۆری دیکەش خاوێن دەکاتەوە، ئاهەنگ و زەماوەند و تازیەباری و ئەو بەزمانە ساز دەکات و هۆڵ و جێگە بۆ گێڕانی ئەو بەزمانە بە کرێ دەدا، ڕێکلام و بانگەشەی هەموو جۆرە کاڵایەک تەنانەت ئەگەر کاڵاگەلێکی زیانبەخشیش بن بۆ جڤاک و تاکی مرۆڤیش دەکات، بانگەشەی ئایین و دژەئایینیش لەیەک کاتدا دەکات، تەنانەت نووسینی سیڤیش بە ئەوانەی وەدووی کاردا دەگەڕێن، ئیدی هەر جۆرە کارێک بێت، ئەوەش دەکات و هەموو ئەوانە و زۆری تریش دەکات.
خزمەتگوزاری بەرهەم نییە، واتە: بەرهەمێکی ماددی نییە، کە بەهایەکی بەکارهێنانی هەبێت. مارکس، هەمیشە جەختی لەسەر ئەوە دەکردەوە، کە کار بە تەنیا، تاکە سەرچاوەی سامانی ماددی نییە، هەر شتێک بەهای بەکارهێنانی هەبێت، کار باوکیەتی و زەویش دایکی. ئەو دەیگوت: کار و زەوی (یا سروشت) و نەیدەگوت خزمەتگوزاری، چون ئەو بە دایکە.

کە دەڤەری نەفڕین لە لایەن دەوڵەتانی ڕۆژاواوە بە بەشێک لە باشووری کوردستان پەسەند کرا، ئیدی هێزە سیاسییەکانی کورد لە 1991دا، لە کەژوکێوان هاتنە خوارێ و شۆڕبوونەوە نێو باژێڕان و بوون بە سەرداری ئەو دەڤەرە. ئەوان دەستیان بەسەر وەڵاتێکدا گرت، کە ڕێژیمی بەعس تەواوی ژێرخانی ئابووری تێکشکاندبوو و وەڵاتێکی بەدگێڕاوی لێ چێکردبوو. بەعس، بنەما و بنگەی ئابووریی باشووری کوردستانی لە ئابوورییەکی دامەزراو لەسەر کشتوکاڵ، ئاژەڵداری، ئاوایی خۆبەخێوکەر و بەرهەمهێنەری پێداویستییە سەرەتاییەکانی

خۆی، کاری دەستیی و بەرهەمهێنانی هەندێ کاڵای وەک پێشاک و کەوش و کڵاش و کاری دار و تەختە و شیرەمەنی، کارگەی وردە بەرهەمهێنەری کاڵای ناوماڵ و زۆری دیکە، کە سەرچاوەی تەواوی ئەوانە ئاوایی و خاک و ئاو و ئاژەڵ و وەرزێر وکارگەر بوون، گۆڕیبوو بە وێرانەیەک، کە تێیدا نە ئاوایی و نەخاک و نەئاو و نەئاژەڵ و نەوەرزێر و نەکارگەری، هێشتبوو، هەمووی سڕیبووە. خاک و ئاوایی، وێران کرابوون و سووتێنرابوون و ڕووخێنرابوون، ئاو، ژاراو کرابوو، ئاژەڵ، لەگەڵ کاولکردنی گوندا، نەمان و ئاژەڵداران، ناچارکرابوون بە فرۆشتنیان و لەبەینبردنیان و وەرزێر و کارگەریی لادێییش، ناچاری بارکردن و ڕاگوێزتن کرابوون بۆ شاران یا بۆ ئۆردووگە زۆرەملێیەکان. حیزبە کوردییەکان، بەسەر ئەو ڕەوشەدا هاتنە سەر کار.

پاش دامەزراندنی پەرلەمان و حوکوومەت، دەسەڵاتە کوردستانییەکە، لەبری تێکدان و سڕینەوەی تەواوی شوێنەواری بەعس و کردە و نەخشە و بەرنامە و ئەنجامی کارەکانی و کاریگەرییەکانی لەسەر جڤاکی کوردستان، بەوەی گوندەکان چێبکەنەوە و کۆمەک بە وەرزێرەکان و لادێییانی پەڕیوەی شاران بکەن و بیانگێڕنەوە بۆ ئاواییەکانیان و بۆ نێو خانووە قوڕەکانیان، کە خاوێنترین ژینگە بوون و لەبری ڕووخاندنی تەواوی ئۆردووگە زۆرەملێیەکان و لەبری ئەوەی ئاژەڵداری و کشتوکاڵ بکەنە بنەمای ئابووری وڵات، ئەوان، ئابوورییەکی بێ بەرنامە و بێ نەخشە و پاشکۆی هەر چوار دەوڵەتانی دەوروبەری کوردستانیان هێنایە گۆڕێ. ئابووری خزمەتگوزار(Service economy) وەک لە ئەدەبی بۆرژوازیدا پێی دەگوترێ، ئابووری بەرخۆر نەک ئابووری بەرهەمهێنەریان چێکرد. ئابوورییەکیان پیادەکرد، لە هیچ نەدەچوو و نموونەی لە جیهاندا نەبوو.

زۆرینەی سەران و بەرپرسانی حیزب، ئەوانەی لە چیا، خۆیان بە مامۆستای شۆڕشگێڕی و جەنگاوەری دەزانی و گەلێ جاران لەسەر سۆسیالیزم و مارکسیزم و ماویزم و زۆرێکی دیکە لەو ئیزمانە، ڕایان لە کەس نەبوو و خۆیان بە ڕاستینەی ئەو هەموو ئیزمانە دەزانی، لە ساڵانێکی کەمدا، لەگەڵ چینە بۆرژوازییە هەلپەرستەکەی نێو شار، دەستیان تێکەڵ کرد و دەستیان بەسەر ئابووری وڵاتدا گرت و بە خۆیان، دەمامک و جلکی شۆڕش و جەنگ و مامۆستایی و سۆسیالیستییان تووڕدا و گیرفانەکانیان بەرین بەرین کردەوە و سەرتاپای لەش و جلکیان بوونە شەڵتە و خورج و هۆڕ و هەرچی کونوقوژبنەکیان لەو دنیایە شک دەبرد، پڕیانکرد لە پارەوپووڵ. پارەیان بە ژوور و

هۆدەی پڕاوپڕ، بە لۆری، بە میلیۆن و بیلیۆن دۆلار دەژمـــــــارد و شانازییان بە بوونی میلیۆنێر و بیلیۆنێرانی کوردستانەوە دەکرد. زەوییان داگیرکرد. خانوو و تەلار و کۆشک و باخیان، دروستکرد. کۆمپانیایان بە میلیۆنان دۆلار پێکەوەنا. بۆ سڕینەوەی بازاڕی کۆنی جاران و فرۆشگەی گچکە و کاری دەستی و خۆماڵی، ئەمان مۆڵی زل و زەلام، نەک دانەیەک دەیانیان قوتکردەوە، کە یەک شتی خۆماڵیی تێدا نییە و سەرلەبەری هاوردەیە. ژن و زارۆکیان، هەموو کرانە مووچەخۆر و هەموو تایبەتمەندییەکیان بۆ دابین کران. سەدان پاسەوانیان وەدووی خۆ خست.

ئەوان بۆ خۆیان بەکون فەیەکوون"کن فیکون"ێک، لە چەکدار و شۆڕشگێڕ و جەنگـاوەر و سۆسیالیستـەوە، کە لەڕاسـتیدا هیـچ یەکێـک لەوانە نەبوون و تەنێ بانگەشەی ئەوەیان دەکرد، بوون بە سەرمایەدار و هاوپشکی سەرمایەدار. بەو جۆرە چینێکی مشەخۆری مرۆڤخۆری پێکهاتوو ل□: س□ـ□ران و بەرپرسـی حیـزب و دەســەڵاتداران+ چیـنـی نێوەنـدی بۆرژوازی، چینێکی نوێیان پێکهـێنـا، کە ڕەنگە ئەگەر ڕەوانشاد کارڵ مارکس، ئێستا لە ژیاندا بووایە، نەیتوانیایە ناوێکی لێ بنێ. ئەم چینە نوێیە بوو بە خودانی ئەو ئابوورییە مشەخۆرە، کە تا هەنووکە شیرازەی جڤاکی کوردستانی شڕ کردووە و هەڵوەشاندووەتەوە و هەرچی ڕایەڵە و پێوەنـدە کۆمەڵاتەییەکـان و یـادەوەرییە مێژووییەکـان و فەرهەنگە ساکار و باو و ڕەسەنە گوندییەکانە، هەمووی لوولداوە و بەرەبەرە دەیانخاتە چاڵی فەرامۆشییەوە. هاتنەگۆڕێ و سەرهەڵدانی وەها چینێکی نوێ، لەسەر بنەمای ئەو پێکهاتەیە، لە هیچ هەژمار و لێکدانەوەیەکدا بە بیری هیچ کەسێکدا نەدەهات.

ئەو چینە نوێیە تێکەڵەیەی دەسەڵاتداران و بۆرژوازییە ناوەندەکان، بە هەردوویانەوە، کە ئیدی دەشێ وەک سەرمایەدار سەیر بکرێن، هەموو ئاوەز و چالاکی و زانیاری خۆیان خستە بواری خزمەتگوزاریییەوە نەک بەرهەمهێنان. وەک ئاشکراشە، هەموو زیادەکردنێک لە بەرهەمهێنانی خزمەتگوزاریـــدا، زیـــادەکردنیشە بۆ تێچـــوونی ئەو کاڵـــانەی بەرهەمده□نرێن و دەخرێنە بازاڕ. بە تێچوونی سامانێک بۆ تەنێ خزمەتگوزارییەک، کە چ پێوەندێکی بە بەهای بەکارهێنانەوە نییە، باری سەرشانی کاڵاکان و کڕیار و بەکارهێنەرانیان گران دەکات. کـاتێک کەســێک کاڵـایەک لە بـازاڕ دەکڕێــت، دەبێ تێچــووی تەواوی خزمەتگوزارییەکانی، وەک: پێچانەوە، پڕکردن، گواستنەوە، پارەی باج و بانک و گومرک و گەنجینە، هەڵگرتن و دابەشکردن، کە ئەو کاڵایە تەواوی ئەوانەی لەنێو خۆدا هەڵگرتووە، بێ ئەوەی هیچ سوودێکی بۆی

هەبێت، دەبێ بیدات. ئەمە ئەو سیستەمە ئابوورییە نوێیەیە، کە ئابووری بۆرژوازی، مزدەدەرێتی و هەردەمە بە ناوێکەوە، دەمەک وەک ئابووری بازاڕ و دەمیک وەک ئابووری زانیاری و دەمەکیش وەک ئابووری ئازاد. دەردەکەوێ.

دەسەڵات و بۆرژوازییانی کوردستان(واتە: چینە مشەخۆرە نوێیەکە)، وەها ئابوورییەکیان بە کوردستان کردە دیاری. ئەوان، مۆبایل، کاڵای ئەلیکترۆنی، ئۆتۆمۆبیل، جلکی مۆدەی ئەوروپایی، خۆراکی لە قوتووکراوی تورکیا و ئێران و وڵاتانی دیکە، هوتێل، گازینۆ، قومارخانە، مەیخانە، مەساجخانە، نۆکەر و کارگەری بیانی، ژنی فلیپینی و ئەسیووپیایی و تایلاندی، هەزاران باڵەخانە و تەلارخانەی بیست و سی نهۆمی، سەدان کەناڵی تەلیفزیۆنی بێ کەڵک و وێرانکەری جڤاک، سەدان دەسگە و پەخشخانەی پەخش و بڵاوکردنەوەی بێبایەخ، نەخۆشخانەی تایبەتی گرانبەها، کە تەنێ چینە دەوڵەمەندە باڵاکە سوودمەندە لێی، خوێندنگە و زانستگەی تایبەت، کە بە منداڵە تەنبەڵ و تەڕە و تەوەزەلەکانی خێزانە دەوڵەمەندەکانە، هەزاران چێشتخانە، نێرگەلەخانە و بازاڕی جگەرەی قاچاخ، کە نموونەیان لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، بێجگە لە کوردستان نابینییەوە و سەدان شتی بێبایەخ و ناپێویستی دیکەیان بۆ خەڵکی کوردستان، کردنە دیاری، کە تەنێ سوودیان بە گیرفانی خۆیان و زیانیان بە خەڵکی کوردستان هەبووە و هەیە.
ئەو ئابووریی بازاڕە، ئازادە، زانیارییە، کە ئەو چینە نوێیە کردیانە پۆشاکی جڤاکی کوردستان، بەو هەموو ڕەنگ و ناوە جوداکانییەوە، لەسەر یەک پایە و بنگە و ڕێباز ڕاوەستاوە، ئەویش هێشتنەوەی پتر لە نیوەی هێزی کارە، هێزی کارگەر و جووتیار و وەرزێر، هێزی بەرهەمهێنەر، بە بێکاری. چون ئەو هێزی کارە پێتوانست و پێهێز و وزە و هیوا و ئامانجە، لە لایەن چینە باڵادەستەکەوە(بەرپرسانی حیزب و دەسەڵات و چینە ناوەندەکەوە) بە مەبەستی دیکە بەکارهێنران، ئەوان کران بە، پاسەوان، شوان، گاوان، باخەوان، قەڵەوان، چایدانەر، چێشتلێنەر، سەگەوان، ئاژەر، دەرگەوان، پۆلیس و دەیان کاری بێکەڵکی بێنرخی دیکە، لە ماڵ و جێی کار و شوێنی ڕابواردنی ئەو چینە باڵادەستە. ئەوەی، چینە باڵادەستەکە، بەناوی کارەوە، بە هێزی کار دەیژمێرێت، تەنێ پاراستنی بەرژەوەندە ئابووری و سیاسییەکانی خۆیانە و کەڵەکەکردنی پتری سەرمایەیە و بێجگە لە بێکاری بە چینە هەژارەکەش، هیچی دیکە نییە. ئەو هێزی کارە، سەرگەرمی شتێک دەکرێ، کە بە بەرهەم و وزەفەوتێن و سستکردن و مراندنی توانست و ئومێدەکانە. بێکارییەکە،

بەرهەمهێنەری هیچ بەهایەک نییە، کە بشێ بگەڕێتەوە و سوودێک بە جڤاکی کوردستان و مرۆڤایەتی بگەیەنێت. ئەوەش ڕێک پێکخستن و زیانپێگەیاندنی بەرهەمهێنەرە ڕاستینەکانە (کارگەران و وەرزێران).

گرنگیدان بە خزمەتگوزاری و بانگەشەی ئەوەی، کە مرۆڤی سەردەم هەندەی پەیوەستی بە خوێندن و بارهێنان و فەرهەنگ و مۆسیقا و وەرزش و مۆبایل و تەلیفزیۆن و ئۆتۆمبیل و خۆراکی قوتوو و مۆدەی پۆشاکی ئەوروپایی و نێرگەلە و شامپۆ و دارودەرمانی ڕوومەت و پرچ و ئارایشتگە و دیکۆر و نەخش و نیگاری بیانی نەگونجاو و مۆبیلە و...سەدان پێخۆشەواتی دیکەی جڤاکی بەرژوازی، هەندەی پەیوەستی بە کەوش وکراس و جلک و نان و ئاو و گەرمی و ساردی و ئەو شتانە نییە، تەنزەکە چینە باڵا بەرژوازییە سەرمایەدارە حیزبییەکەی کوردستان وەک هەموو چینە ناوەندەکان و سەرمایەداران و سەسیالدیموکراتەکان لە جیهاندا، پەرەی پێدەدەن و پشتی دەگرن.
چینی نەوەند، چینەکی مشەخۆرە و مارکس بە چینی بەرجوازی بچووک یا وردە بەرژوا(Petty Bourgeoisie)ناوی دەبات. ئەو چینە، هەرگیز ناتوانێت وەک هێزیکی بەرهەمهێنەر لە جڤاکە نوێیەکاندا، پێگەی سەروەری وەدەستبهێنێت و بە وەها ئەرکەک سست و بێ وزەیە. چینی نەوەند، لەبەر ئەوەی خاوەنی ئامرازەکی بەرهەمهێنان نییە، کە بتوانێت هەموو پەیوەستییە بنەڕەتییەکانی جڤاک دابین بکات، بۆیە ناتوانێت سیستمەکی جڤاکیی سەقامگیر و چەسپاو دابمەزرێنێت. ئەم چینە بانگەشەی ئەوە دەکات، کە خودانی زانیارییە، بۆیە ئاڵای"ئابووری زانیاری" هەڵدەکات، لە زانیاری، ئامرازی بەرهەمهێنان نییە. زانیاری، لە کۆمەککردن بە ئامرازەکانی بەرهەمهێنان زیاتر، تێناپەڕێت، مرۆڤ هەر لەمێژە بەبێ زانیاری نەیتوانیوە ساکارترین ئامێرەکانی بەرهەمهێنان بەکاربهێنێت. دیارە ئەو زانیارییانەی پەیوەست بوونە بە دروستکردنی چەرخ لەو زانیارییانەی، کە ئەمڕۆ پەیوەستن بە دروستکردنی مووشەک یا بۆمبی ئەتۆم، پێشکەوتووتر و باڵاتر بوونە. زانیاری، ئامرازی بەرهەمهێنان نییە و تایبەتیش نییە بە دابەشکردنی کار، تا چینەکی جڤاکی پسپۆر لە بەرهەمهێنانی زانیاریدا چێ ببێت. پەیوەندی دیالیکتیکی کارگەر بە ئامرازەکانی بەرهەمهێنانەوە، ئەو پزدانەیە، کە هەموو زانیارییە جیاوازەکانی تێدا دەئافرێن، چون چینی ناوەند بێجگە لە خزمەتگوزاری هیچی دیکە بەرهەم ناهێنێت. ئەو چینە خاوەنی ئامرازی بەرهەمهێنان نییە تا بتوانێت سامانی نەتەوەیی بەرهەم بهێنێت.
بەم ئابوورییە خزمەتگوزارییە مشەخۆرە، وابەستەیەی داهاتی نەفت و

هاوردەی هەموو شتێک، لە تەماتە و هێلکە و ساوەر و هەزاران پێویستی دیکەوە لە هەندەرانەوە، بەم ئابوورییە، کە تەلار و باڵەخانە بە حەڵەحەڵەی ئاسمان بەرزدەکاتەوە، بەم ئابوورییە، کە شانازی بە زیادکردنی ژمارەی ئۆتۆمۆبیل و کۆمپیووتەر و مۆبایلەوە دەکات، بەم ئابوورییەوە، کە هەژار هەژارتر دەکات و دەوڵەمەند دەوڵەمەندتر و بە...بە...بە و هەزاران بەی دیکە، هەرگیز کوردستان ناگاتە جەنگەیەک و تا دێت پتر دادەتەپێ. چارەسەر ئابوورییەکی کشتوکاڵییە وەک بنگە و بیناکردنی پیشەسازییەکە لەسەر ئەو بنگەیە. ئابوورییەک دەوڵەت، دەوڵەتی خەڵک و مرۆڤ ئاسایی و هەژارەکانی کوردستان، بەڕێوەی ببات. ئابوورییەک هێزی کار تێیدا نۆرەی خۆی ببینێ و بەرهەمهێنەر و وزە بەخش بێت و دواڕۆژ دروست بکات. ئابوورییەک ئەگەر سەدلەسەدیش سۆسیالیستی نەبێت، ڕێژە زۆرەکەی سۆسیالیستی بێت. ئابوورییەک دەستی بەرپرس و حیزب و دەسەڵاتدار و ئەو چینە ناوەندە، کورت بکاتەوە و لە دواییدا بیبڕێ، ئابوورییەک بەها بە مرۆڤەکانی خوارەی پلەکانی جڤاک بگەڕێتەوە، نەک هەندەی دی لێ قوڕیان بگرێ.

قانیعی شاعیر(1898 – 1965)، لە شیعرێکیدا بە ناوی"پێنج خشتەکی لەسەر شیعری موفتی پێنجوێنی" دەڵێ:

بۆ شایی خاکەکەم ڕازیم و ئەیپێشم هەتا مردن
لە فاسۆن و گەبەردین تا ئەبەد سەڵتە و کەوا ناکەم

لە شیعرێکی دیکەیشیدا بە ناوی "بە چییە؟" دەڵێ:

تا کڵاشی بەنچنی ژێرمەحکەمی خۆم دەسبدا
قۆندەرەی تەسک و تروسک و لار و خوارم بەچییە؟
تا سەبیلی زەرد و سووری فیتکەدووری خۆم ببێ
فەتەفەتی نێرگەلە و تەپی سیغارم بەچییە؟
شەربەتی هەرمێ لەت و دۆشاوی شەکەم دەسکەوێ
ئارەق و تریاکی هەروەک ژەهرەمارم بەچییە؟
نەی کە شومشاڵە عەزیزم، سەد گراما فۆن ئەژی
سۆزی شومشاڵم ببێ من عوود و تارم بەچییە؟
ڕانک و چۆخەم دەسکەوێ، چیمە لە فاسۆن و حەریر؟
جاوی خۆماڵیم ببێ چیتی توجارم بەچییە؟
(بانی خۆڵان) ئاوەدان بێ بۆ قەڵەم بۆ کوردەکان
تازە ئیتر ئووچی پیسی بێدنیگارم بەچییە؟
تا ببێ بەفراو و مێرگ و چیمەن ئۆڵاخی خۆم
ئاوی سوێر و دەکەزەردەی گەرمەسارم بەچییە؟

حەفتا ساڵێک پێش ئەمڕۆ، قانیعی شاعیر، ئەوەی گوتووە، ئەو قسانە بۆ ئێستاش کۆن نین و کاتیان بەسەر نەچووە. ئێستاش کۆمەڵەی

کوردستان پێویستی بە گۆڕانەوەیە بە خۆ، بە دۆزینەوەی خۆ، بە لەسەرپێی خۆ ڕاوەستان. کۆمەڵ و نەتەوە و گەل و خەڵک و وڵاتی پاشکۆ و تەوەزەل و بێبەرهەم و خۆهەڵواس و چاولەدەست و چاولەدووی کۆمەک و خێری ئەم و ئەو و بەرخۆر، هەرگیز ناتوانێت بگاتە ئامانج و هەمیشە لە دەرەوەی مێژوو دەمێنێتەوە.

2019 – 01 – 22

خێرەگەلێک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن –دووەم ... ئەمجەد شاکەلی

بەشی دووەم ...

-جێگر-

جێگر، دەستەواژە و ناونیشانێکە، پلەیەکی کار و پۆستێکە، هیچ کەسێک نییە لە کوردستان نەیزانێ، تەنانەت مرۆڤ دەبینی ناوی “جێگر”یان لێ نراوە و خەڵکیش دەبینی ناوی”ڕێگر”یان لێ نراوە، کە نە ئەویان جێگرە و نە ئەمیشیان ڕێگر و ڕەنگیشە هەردووکیشیان هەو بن!

سەرۆکی هەرێم، سەرۆکی حوکوومەت، سەرۆکی پەرلەمان، وەزیر، لە وەزیر خوارەوەتر، بەڕێوەبەری گشتی، سەرۆکی شارەداری، دادگە، ئوستاندار، سەرۆکی زانستگە، سەرۆکی تەندروستی شار، بەڕێوەبەری پۆلیس، سەرۆکی یانەیەکی وەرزشی، میراو، سەرۆکی ئەلەکتریک، سەرۆکی فرۆشگە، تەنانەت بەڕێوەبەری خوێندنگەی سەرەتایی و سەرپەرشتیاری چاپخانە و چایخانە و مەیخانە و چێشتخانە و نازانم چی، هەموو جێگریان هەیە و جێگرەکان، جێگریان هەیە و جێگری جێگرەکان، جێگریان هەیە و ئەوانیش سکرتێریان هەیە و سکرتێرەکان، جێگریان هەیە و ئیدی ڕەنگە تا کوێخا(موختار)ی ئاواییش بەردەوام بێت و ئەویش جێگری هەبێت. لە کوردستان لەشکرێک

جێگر هەن و ئەوانیش پلەوپایەی خۆیان هەیە و بودجە و تایبەتمەندیی و کەشوفش و بەزمی خۆیان هەیە.

وڵاتگەلێکی جیهان، کە کارگێڕیی تێیاندا لەسەر بنەمای خزمەتکردن بە هاووڵات و بە مرۆڤ دانراوە، هەندێ گرنگیی بە دروستکردنی کورسی و پۆست و پلەوپایە، تەنیا لە پێناوی دروستکردنی کەسێک و پڕکردنەوەی کورسییەکدا، نادرێت. وڵاتێک، ژیانی دانیشتووانی وڵاتەکەی، خۆشگوزەرانی ئەوان، پێشکەوتنی ئەوانی مەبەست و ئامانج بێت، هەرگیز پلەوپایە بە دەسەڵاتدارانی بە گرنگ نابینێت. لە کوردستان، پلەوپایە، بە ئەوەی پێویست بن و بە ئەوەی سوودێک بە هاووڵاتێکی کوردستان بگەیەنن، دادەتاشرێن و مووچە و دەرماڵە و نەوماڵە و پشتماڵە و ژێرماڵە و بانماڵە و دەیان جۆرە پارەی دیکە دەخرێنە خزمەتیانەوە و دەسگە و دامەزراوەی زەلام و قەبەیان بە چێدەکرێن و کۆشک و تەلاریان بە تەرخان دەکرێن و پاسەوان و ئاژەر و نۆکەر و چایلێنەر و چێشتلێنەریان بە مسۆگەر دەکرێن.

لە وڵاتی سوێد، کە من بە خۆم ساڵانێکە تێیدا دەژیم، سەرۆکی حوکوومەت، جێگری نییە. هەرکاتێک لە دەرەی وڵات بێت و مانەوەی درێژە بکێشێت، کە هەرگیز ڕوونادات، و لەو کاتەدا لە وڵات پێشهاتێک بێتە پێشێ و ڕووداوێکی گرنگ بێتە گۆڕێ، کە وەها ڕەوشێکیش هەرگیز نە هاتووەتە پێش و نەش دێتە پێش، ئەودەمی یەکێک لە وەزیرەکانی حوکوومەتەکەی، لەبری ئەو سەرپەرشتیی کارەکانی دەکات. واتە: جێگری سەرۆکی حوکوومەت، کە کاری ئەو تەنێ جێگریی بێت و هیچی دی، وەک کار و پلەیەکی دیاریکراو، هەرگیز نییە. ئیدی لەوەوە وەرە خوارە تا دەگەیتە بەڕێوەبەری خوێندنگە، کە جێگری نییە. واتە: وەک چەن کارگوزار(فەڕاش) لە سوێد نین، هەر بەو جۆرەش جێگر نین، ئەگەریش هەبن، یەکجار دەگمەنن. وەک ڕیزپەڕێک لەوانە، سەرۆکی پەرلەمان جێگری هەیە. دیارە ئەو نموونەی سوێدە، وڵاتانی دیکەی ئەوروپاش دەگرێتەوە و ئەوانیش هەر وەهان. ئێستا لە عیراقیشدا جێگری سەرۆککۆمار و جێگری سەرۆکی حوکوومەت نەماوە. لە باشووری کوردستانیش، کە بە قانوون هێشتا بەشێکە لە عیراق، دەبوو جێگری سەرۆکی هەرێم و جێگری سەرۆکی حوکوومەت نەمابا و وەک عیراقی لێ کرابا.

دانانی جێگر لە کوردستان، داتاشینی پۆستێکە، بە ڕازیکردنی ئەم حیزب و ئەو حیزب و ئەو باڵە و ئەم باڵە، نەک بەهرە و کارایی و شارەزایی ئەو جێگرانە. نەبوونی ئەو جێگرانە، چ بۆشاییەک ناهێنێتە گۆڕێ، ڕێک بەپێچەوانەوە، بارسووکییەکە بە سەرۆکی حوکوومەت و

سەرۆکی هەرێم، چون دەستیان دەکاتەوە و لە کارەکانیاندا سەرپشک دەبن و ئازادانە و ئاسانتر، دەتوانن بیریبکەنەوە و کار و ئەرکەکانی خۆیان ئەنجام بدەن. گەلێ جار جێگر، ئیدی جێگری هەرکێ بووبێت، بەهەی ئەوەی سەربە حیزبێکی جیاواز بووە لەوەی سەرۆکەکەی، بووەتە ڕێگر و بەربەست، لە بەردەم جووڵانەوە و چالاکی و کارایی ئەو کارگێڕییەی کاری تێدا کردووە.

ئەگەر بڕیارە و هەر دەبێ جێگر بۆ سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حوکوومەت و سەرۆکی پەرلەمان هەبن، ئەوا هیچ پێویست ناکات جێگری سەرۆکی هەرێم و جێگری سەرۆکی حوکوومەت بدرێن بە یەکێتی یا گۆڕان، کە هەردوو ئەو حیزبانە، کەون بە کەون وەدوای دەستهێنانی ئەو پۆستانەوەن، نەک هەر ئەو دوو حیزبە، بە من پێویست ناکات بدرێن بە هیچ حیزبێکی دیکەی کوردی. باشترین و ڕاسترین هەڵبژاردەیەک بۆ جێگرانی سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حوکوومەت ئەوەیە، کەسێک لە نەتەوەی تورکمان و کەسێک لە کریستیانەکان بن. دیارە پۆستی کێهە لەو جێگرانە، جێگری سەرۆکی هەرێم یا جێگری سەرۆکی حوکوومەت گرنگترە، بدرێ بە نوێنەری تورکمان و بێجگە لەو جێگرە، چەند وەزارەتیکیش بدرێن بە تورکمان. بەشی تورکمان لە هەموو دەسگە و کارگێڕییەکاندا، تەنانەت لە ڕیزی لەشکر و پۆلیسیشدا دابین بکرێ، چون تورکمان لە کوردستاندا نەتەوەی دووەمن. مرۆق، کاتێک باس لە تورکمان دەکات، گەرەکە جیۆگرافیای باشووری کوردستان لەبەرچاو بگرێت و تەلعەفەر، هەولێر، پردێ،کەرکووک، تاوغ، خورماتوو، کفری، قەرەتەپە، جەلەولا(قەرەخان)، خانەقین، قزڕەبات و مەندەلی لە یاد بکات و بخوێنێتەوە، کە خەڵکی نەتەوەی تورکمانی تێدان، دیارە کریستیانیش هەر بەو جۆرە، لە دەڤەری بادینان، هەولێر، کەرکووک و سلێمانی هەن و ئەوانیش لە پاش تورکمان دەبنە پێکهاتەی سێیەم، چون کریستیانەکان وەک ئایین، هەموو یەک ئایینیان هەیە، لێ وەک نەتەوە، چەند نەتەوەیەکن. بە هەردوویانەوە، تورکمان و کریستیان، دوو پێکهاتەی سەرەکی کوردستانن.

لە حاڵێکدا سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حوکوومەت، جێگریان هەبوون و جێگرەکان دران بە تورکمان و کریستیان، ئەگەر جێگرەکانی سەرۆکی پەرلەمان، بدرێن بەو حیزبە کوردییانەی، پارتی لەگەڵیاندا پێکدێت، ئیدی یەکێتی، گۆڕان، ئیسلامی یا هەر لایەنێکی دیکەیە، ڕەنگە ئەوە چارەسەرێک بێت بۆ قایلکردنی ئەوان، لە ئەگەر سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی حوکوومەت جێگریان نەبوو، ئەوا جێگرەکانی سەرۆکی پەرلەمان بدرێن بە تورکمان و کریستیانەکان، ئەوەش باشترین هەڵبژاردەیەکە، کە دەبێ بکرێ و هیچ پێویست ناکات حیزبێکی کوردی ئەو جێگرییە

وەرگرە.
کە مرۆڤ باس لە تورکمان دەکات، هیچ گومانێک لەوەدا نییە، ئەگەر ژمارەی تورکمانی هاووڵات و دانیشتووانی کوردستان ڕەچاو بکرێن، ئەوا بە هەموو پێوەرێک لە حیزبی یەکێتی و گۆڕان زیاترن، ئیدی بۆ ئەوان مافی وەرگرتنی ئەو جێگرانەیان نەبێت و یەکێتی و گۆڕان هەیانبێت! ئەوانەی لە 16ی ئۆکتۆبەری 2017دا بە ڕادەستکردنی کەرکووک و دۆڕاندنی لەنیوەزێتری خاکی باشووری کوردستان و گەڕانەوەی پرسی کوردستان بۆ خانەی یەکەم و تەواوی ئەو نەگبەتی و بەدبەختییەی بەسەر کوردستانیاندا هێنا، هەرگیز تورکمان نەبوون، بەڵکە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بوو، کەچی "چەرمی ڕووی هەند قایمە شمشێری میسری نایبڕێ…" ، هێشتا ئەوانن ناز دەکەن و دەیانەوێ مەرج و پێشمەرج و خواست و داواکانی خۆیان بەسەر حوکوومەتی زۆرینەدا بسەپێنن!

لەنێو جڤاکی کوردستاندا، تەنانەت لەنێو کوردەکەیشیدا، هەندێ بەشی خەڵکی کورد هەن، تایبەتمەندیی ئایینییان هەیە، کە بێگومان لەبەرچاوگرتنیان و گرنگیدان پێیان، بەهێزکردن و سەقامگیری و یەکگرتنەکی پتری جڤاکی کوردستان و دڵنیاییەکی زیاتر و مەزنترە بۆ ئەو خەڵکانە، نموونەکانیشیان: کوردانی فەیلی(کە لە خوارووی کوردستان و بەغدا دەژین و لە ڕووی ئایینزایشەوە شیعەن)، ئێزدییەکان(چ ئەوانەی خۆ بە کورد نازانن و چ ئەوانەیشی خۆ بە کورد دەزانن) و کوردانی یارسان(کاکەیی).
سیاسەتی ڕاست و دروست ئەوەیە، بەرژەوەندی کوردستان و خەڵکەکەی لەبەرچاو بگیرێت و دانیشتووانی وەڵات بێ جیاوازی، وەک هاووڵات سەیر بکرێن. ئەڵبەت پێوەری یەکەم بۆ پێشاندانی ڕەسین و پێگەیشتن و پێشکەوتن و ئاستی ئەخلاقی و شارستانێتی هەر جڤاکێکیش، چۆنیەتی مامەڵە و بەرخوردی ئەو جڤاکەیە، لەگەڵ نەتەوەکانی دووەم و سێیەم و کەمینە و گرۆ و خەڵکانێک، کە خودان تایبەتمەندییەکی بەڕێک جیاوازن لە زۆرینە،

13–01 – 2019

خۆرەگەلێک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن -1- ... ئەمجەد شاکەلی

یەکەم

– هێزی چەکداری حیزب –

هێندەی لە کوردستان، لە میدیا و ل□ نێو خەڵکی سەرجادە و هەموو کون و قوژبنێکدا، باس لە دیموکراتی دەکرێ، ڕەنگە لە هیچ وڵاتێکی دەوروبەری کوردستان و تەنانەت ئەوروپاش، نیوهێندە باسی لێوە نەکرێت. دیموکراتی، بە واتا گشتییەکەی، هەموو بوارەکانی سیاسی، ئابووری، جڤاکی و تەواوی وردەکارییەکانی ژیانی مرۆڤ، چ وەک کۆمەڵ و چ وەک تاک، دەگرێتەوە، لێ لە کوردستان، کە باس لە دیموکراتی دەکرێ، تاکە یەک دیوی دەبینرێ، تەنێ ئەو دیموکراتییەی گرێدراوی سیاسەتە و مەبەست لێی سیستمی پەرلەمانتاریزمە، ل□ بەرچاو دەگیرێت، واتە: هەڵبژاردنی خەڵکانێک لە حیزب و گرۆ و دەستە و ڕێکخراو و نەتەوە و ئایین و تەنانەت تاکیش، کە بەرنامە و نەخشەڕێگەیەکیان هەبێت، وەک نوێنەری خەڵک، بۆ ئەندامیەتی پەرلەمان و دواتریش بۆوەی ئەوانە ببنە پارێزەری سیستمە سیاسییەکە و داڕێژەری قانوون لە وڵاتدا و بەڕێوەبردنی وڵات و کارگێڕی و دەسەڵات.

لە سیستمی دیموکراتی پەرلەمانتارییدا، زۆرینە و کەمینە، بنەمای سەرەکی دەسەڵات و هەموو بڕیارێکە. لە کوردستان، دیموکراتی تەنێ لەو هەڵبژاردن و ب□نجەمۆرکردنەدا دەبینرێ، کە ڕۆژی هەڵبژاردن و لەسەر سندووقەکان، پێشاندەدرێن. ئیدی لەوە بەولاوە، دیموکراتی لە هیچ شتێکی دیکەدا نییە و دیموکراتی ڕۆنەچووەتە خوارێ بەنێو کۆمەڵ و هەموو دەمار و جمگەکانی ژیاندا، بەنێو خێزان و بیرکردنەوە و ئاوەزی تاکدا، بەنێو ئابووری، جڤاک، فەرهەنگ، دادوەری، پەروردە و بارهێنان و خوێندن، تەندروستی و لەشساغی، گواستنەوە، کشتوکاڵ، میدیا و...تەواوی بنەما و ڕایەڵەکانی دیکەی ژیاندا و وەدی ناکرێ.

لە هەڵبژاردنی مانگی سێپتەمبەری 2018ەدا، لەنێو حیزب و هێزەسیاسییەکانی کوردستاندا، پارتی دیموکراتی کوردستان، زۆرترین دەنگ و زۆرترین ژمارەی پەرلەمانتاری هێنا و لەگەڵ دووەم حیزبدا،

کە یەکێتیی نیشتمانی کوردستانە جیاوازییان 24 پەرلەمانتارە واتە:(پارتی 45 – یەکێتی 21). بە دوای ئەوانیشدا حیزبەکانی دیکە دێن.
بە گوێرەی هەموو پێوەرێکی سیستمی پەرلەمانتاریزم، دەشێ پارتی، وەک بەرەندە و مافی بەرەندەیی، بەو جۆرەی خۆی دەیەوێ، حوکوومەت پێکبهێنێت. پارتی، دەتوانێت لەگەڵ یەک حیزبی دیکەدا، کە خاوەنی شەش نوێنەر بێت لە پەرلەماندا، یا لەگەڵ چەند وردیلەحیزبدا، کە بە هەموویانەوە شەش ئەندامی پەرلەمانیان هەبێت، حوکوومەت دامەزرێنێت، چون ئەودەمە ژمارەی پەرلەمانتارانیان(پارتی و ئەو حیزبە یا ئەو وردیلەحیزبانە) دەبنە 51، ئەوەش دەکاتە زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان. ئەمەی دەیڵێم، وەک قانوون و ڕێسایەک، لە هەموو سیستمێکی دیموکراتی پەرلەمانتاریزمی جیهاندا، پەیڕەو دەکرێ و ڕێزی لێ دەگیرێ، لێ لە کوردستان وەها باسێک، دەبێتە مایەی هەڕەشە و ماسولکە دەرپەڕاندن و خۆگیڤکردنەوە و هێزپێشاندان.

ئەوەی مرەق لە کوردستان دەیژنەفێ و خەڵک دەیڵێنەوە، ئەوەیە، کە دەبێ پارتی لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانی حوکوومەت پێکبهێنێت و یەکێتییش بەگەزی خۆی بیپێوێ، ئیدی فەلانە پۆستی گەرەکە و بە فەلانە پۆست ناڕازییە و دەبێ حوکوومەتەکە وا بێ و وا نەبێ و زۆری تریش. ئەوەی وا دەکات، هەم یەکێتیی خۆی و هەم خەڵکیش بەو جۆرە بیربکەنەوە، تاکە یەک شتە، کە وەها بۆچوونێک دەنێتە گۆڕێ، ئەوەش بوونی هێزی چەکدارە. هەردوو حیزبی پارتی و یەکێتیی خاوەنی هێزە چەکدارن و هیچ یەکێک لەوان ئەگەر بەرەندەش بێ و ڕێژەی پەرلەمانتارانی بگاتە 70%یش، بەگوێرەی ئەو پێوەرە نادروستە باوەی کوردستانە، هەر ناتوانێت بە تەنێ خۆی حوکوومەت پێکبهێنێت، چون لەوی دی دەترسێ، لەوەی یاخیبوونێک، کوودەتایەکی سەربازی، چەکداری، سیاسی بەسەردا بکات یا جاڕی جیابوونەوەی دەڤەری کەسک و زەرد لەیەکدی بدات. تەواوی بەڵا و نەهامەتی و نەگبەتی و سیابەختیی پرۆسی سیاسی لە کوردستاندا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە چەکدارە حیزبییانە.

70 و 80، ناوی دوو هێزی چەکداری یەکێتیی و پارتیین و ئەو هەموو"حەفت و هەشتە"یشی دەیکەن، هەر بەهۆی ئەو دوو هێزەوەیە. بێجگە لەو دوو هێزە چەکدارە حیزبییە، هێزی دژەتێرۆر و ئاسایش و پۆلیسی نهێنی و پۆلیسی ئاسایش هەن، کە هەر هەموویان حیزبین. هێزی چەکدار، لە وڵاتێکی فرەحیزبیدا، هەرگیز نابێ سەر بە حیزب بێت. لە سۆڤیەتی جاران، چین یا کووبا، کە تاکە حیزبێک فەرمانڕەوا

بوو، لەشکر و هێزی چەکدار، بۆ دەست ئەو تاکە حیزبەوە بوو و ئیدی چ مەترسییەک چاوەڕوان نەدەکرا، چون ئەو حیزبە هەموو تاکێکی ئەو وڵاتەی خۆی، بە هزر و ئایدیۆلۆگیی تایبەتی ئەو حیزبە دەسەڵاتدارە بارەهێنا و پەروەردە دەکرد. لە کوردستان، تا سەردەمی سەرۆک مستەفا بارزانی، وەها هێزێکی چەکدار هەبوو، چون یەک ڕێبەر، یەک حیزب، یەک هێزی پێشمەرگە هەبوون. ئێستاش لە هەموو جیهاندا، هەموو دەوڵەتێک، یەک هێزی چەکداری تێدایە، کە لەشکری وڵاتە و بە داکۆکی لە وڵات و پاراستنی خاک و وڵات، دامەزراوە و یەک فەرماندار و ڕێبەری هەیە. ئەو ڕێسایە نە تەنێ وەڵاتەن پێشکەوتووی وەک ئەوروپا، ئەمەریکا، چین، ژاپۆن و...ناگرنەوە، بەڵکە تەنانەت وڵاتانی وەک ئێران، تورکیا، سووریا، سعوودییە، پاکستان، تەنانەت عیراقی سەردەمی سەددام حوسێین و ئەم عیراقە فشەڵە و بێسەروبەرەی ئەمڕۆش، دەگرێتەوە.

دەسەڵاتی پاش 1991ی کوردستان، لە یەکەم ڕۆژەوە، کە هەموو ئەو حیزبانەی چیا، گەڕانەوە و هەریەکە کۆمەڵێک چەکداری خۆی هێنایە شارەوە، ئیدی هەر یەکە کەوتە هەڵپەی بەهێزکردنی هێزەکەی خۆی، بۆ پاراستنی حیزبەکەی خۆی، نەک بۆ پاراستنی کوردستان. لەبری دامەزراندنی یەک هێزی چەکدار، لەشکرێکی ناحیزبی، هێزێکی سەربازیی چەکداری وەک هەموو ئەو هێزانەی جیهانە، کە وەلاء تێیدا تەنیا بۆ خاک و وڵات و نیشتمان، واتە: کوردستان، بێت، نەک بۆ حیزب. ئەوە نەکرا. ئەوان، هەر حیزبە و چەکداری خۆی وەک دابەستە بەخێو کرد، هەرچی چەکداری خۆی هەبوو، هەموو بەناوی پێشمەرگەی دێرین و سەرکردە و بنکردە و شەهیدی سەنگەر و...دەیان ناوی دیکەوە، خانەنشینییان بۆ بڕایەوە. کەنە شوان، کەنە گاوان، کەنە سەربازێکی ئاسایی هەڵاتووی لەشکری عیراق، کەنە دەوەرە، کەنە کەتریاز، چەقەکێش، کەنە خوێندکارێکی تەنبەڵ، کە شەشەمی سەرەتایی تەواو نەکردووە، کەنە 16، 17 ساڵانێک، کە لەگەڵ باوکیدا تێکچووە و هەڵاتووە، کەنە گەنجێک، کە حەزی لە کچێک کردووە و بۆی نەبووە و بە گەیشتنتی شاد نەبووە، کەنە کوڕی گەڕەکێک، کە لە کوڕانی گەڕەکەکەی ئەولایانەوە هەڕەشەی لێکراوە، کەسانێک تەنێ وەک میوان و بە ماوەیەکی کەم لە چیا، وەک وەستگەیەک بۆ پەڕینەوە بەرەو هەندەران ماونەوە و زۆر جۆری دیکەی مرۆڤ، لە تەک ڕێزمدا بە هەموو ئەو جۆرە مرۆڤانە و هەر پیشە و پاشخانێکیان بوو بێت، هەموو ئەمانە، بە گوڵێک تاج و ئەستێرە و شمشێر و داڵ و پلەی خەیاڵیی عەقید و جەنراڵ و فەریق و ڕائید و دەیان ناوی قەبەی دیکە، کە من نایانزانم، خانەنشین کران و مووچەی خەیاڵییان بۆ تەرخان کران.

هەموو یەکێک لە ئەمە دەیان لەو ئەفسەرە قوللابی و ساختانە دەناسین، کە تەنێ بەهۆی حیزبیبوونیانەوە بوون بە ئەفسەر یا وەک ئەفسەر خانەنشین کراون، کە زۆرینەیان تاکە ڕۆژێکیش نە ئەفسەر بوون و نە شتێک لە ئەفسەری و زانستی جەنگ دەزانن و تەنانەت سەربازییشیان نەکردووە و ڕەنگە فیشەکێکیشیان لە ژیانیاندا نەتەقاندبێ، ئەوانە و چەندین جۆری دیکە هەن، تەواوی ئەوانە، تەنیا دەمچەورکردن و کڕینی ئەو مرۆڤانە بوون و بۆ پاراستنی بەرژەوەندی حیزبەکان وەها کردەیەک جێبەجێ کراوە.

لە کوردستان، لە 1991ەوە، کە ئیدی دەسەڵاتەکی کوردیی نیمچەسەربەخۆ، جێی عیراقی گرتەوە، تا هەنووکە نەتوانراوە هیزی چەکداری پێشمەرگەی سەر بە حیزب و هێزی ئاسایش و هێزی دژەتێرۆر و هێزی پۆلیسی نهێنی و پۆلیسی ئاسایی، بکرێن بە یەک لەشکری ناحیزبی. یەک ئاسایش، یەک دژەتێرۆر، یەک پۆلیس. تا ڕەوشەکە بەو جۆرە بێت، وەک هەیە، تا ئەو هەموو ئەفسەرە پلەدارە، پلەباڵا خانەنشینکراوە ساختانە هەبن، تا هەر حیزبەو هێزی چەکداری خۆی هەبێت، تا ئەو هەموو پارەوپووڵە بەو چەکدارە حیزبییانە بدرێن و ئامادەبکرێن بۆ جەنگی حیزبەکە یا حیزبەکانی ڕکابەریان، هەرگیز شەوە و تارمایی هەڕەشەی دابەشکردنی دەڤەرەکان، بەگوێرەی ڕەنگ، ناڕەوێتەوە و هەرگیز ئارامی و ئاسوودەیی، جێگیر نابێت و هەرگیز چەمکی زۆرینە و کەمینەی پەرلەمانتاریزم پێڕەو ناکرێت و پرۆسەی سیاسییش هەر لە خانەی یەکەمدا، بۆ هەمیشە لە سمکۆڵان لەجێی خۆیدا، ناکەوێ. ئەگەر چارەسەرێک بۆ ئەو ڕەوشە هەبێت ئەوەیە: ئەو دەسەڵاتەی(سەرۆکایەتی حوکوومەت، سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان) کە لە کوردستان دێتە سەر کار، یەکەم کارێک، گەرەکە لە زووترین کاتدا بیکات، هەڵوەشاندنەوەی هەموو هێزێکی چەکداری حیزبییە لە کوردستان و دامەزراندنی یەک هێزی چەکدار، یەک لەشکری نیشتمانیی کوردستانییە.

2019- 01-04

جەمال نەبەز، ڕووناکبیر و بیرمەند، لە سیاسییەکی کەڵە ... ئەمجەد شاکەلی

بڕوا ناکەم هیچ کەسێکی بە وژدان بتوانێ، خۆ لە کار و بەرهەم و تێکۆشانی پتر لە 60 ساڵی تەمەنی جەمال نەبەز، نەبان بکات و هەموویان بسڕێتەوە و پشتگوێیان بخات. جەمال نەبەز، زمانەوان و مێژوونووس و ڕووناکبیر و نووسەر و بیرمەند و سیاسەتکار بوو. ئەو وەک چۆن لە بیرکردنەوەی سیاسیی خۆیدا، هەموو ئامانج و خەونێکی یەکبوونی کورد و یەکخستنەوە و دامەزراندی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان بوو، لە زمانیشدا، زمانێکی یەکگرتووی کوردیی، وەک زمانی ڕەسمی و ستاندارد، گەلێک بەلایەوە مەبەست و جێی بایەخ بوو. کارێکی گرنگی دیکەی جەمال نەبەز، ساغکردنەوەی مێژووی کورد و ناساندنی مێژوو و کێشەی کورد و کوردستان بوو، بە ئەوروپاییان و بیانییان بە گشتی. نووسین و هزرەکانی، بنەما و فێرگەیەک بوون، بۆ بارهێنانی نەوەیەک و پێگەیاندن و وەئاگاهێنانەوەی زۆرێک لە خەڵکی کورد. ئەو مرۆڤیکی بزێو و چالاک و کارا بوو و هەمیشە دەجووڵا و دەکۆشا، بۆ وەدیهێنانی خەونەکانی، کە هەموویان بە دەوری کوردستان و نەتەوەی کورددا دەسووڕانەوە.

ئەوەی سەرەوە دیوێکی گەشی جەمال نەبەزە، لە هیچ کەسێک، هیچ مرۆڤێک، سەدلەسەد هەموو دیوەکانی، هەموو لایەنەکانی ژیانی، هەموو دید و هویرەکانی، گەش و سوودمەند نین و تەنێ شایستەی پەسن نین و دەشێ مرۆڤ لە دیوێکی دیکەوە و بە جۆرێکی دیکە، بیانخوێنێتەوە و پێیان قایل نەبێت و ڕەخنەی لێیان هەبێت.

لەنێو کۆمەڵە و وڵاتی خۆمان(کوردستان)دا، وەک باوە، کە کەسێک، کۆچیدوایی دەکات، بە تایبەت ئەگەر مرۆڤێکی بەناوە بێت و لە بوارێکدا، کارێکی کردبێ و کاریگەرییەکی بووبێ و بەرهەمێک یا شوێنەوارێکی لەپاش خۆی جێهێشتبێ، ئیدی پاش مردنی، تەنێ پەسن دەدرێ و تەواوی کردەوەگەلێکیشی، کە سوودمەند نەبووبن یا چەوت بووبن، بەگوێرەی تیۆری"شەیتان و ڕەحمان دەستیان لێی شۆردووە"، دەسڕدرێنەوە و ڕەخنەیان لێ ناگیرێت و ئەگەر هەڵەیشی کردبێت، پەردەپۆش دەکرێت. بە من، مرۆڤ، دەبێ سەرلەبەری ژیانی بخوێنرێتەوە و تەواوی مێژووی ژیانی و تەواوی ئەو وێستگە و قۆناخانەی پێیدا تێپەڕیوە و سەرجەمی کار و کردەوە و گوتار و بیروڕاکانی، خاس و

نەباش، بە بازدان بەسەر تاکە یەک شتیشیدا، لەبەرچاو بگیرێن و هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێن. ڕەنگە لەمەڕ ئەم بابەتەی بەردەستتان بگوترێ، ئەوەی ئێستا لەمەڕ مامۆستا جەمال نەبەزەوە دەگوترێ، دەبوو کاتێک، کە لە ژیاندا بوو، بگوترابا، لە من باش دەزانم ئێستا بەجگە لە پەسن، هیچ یەکێک لەوانەی باسی مامۆستا نەبەز دەکەن، توخنی لایەن و دیوەکی دیکەی ئەو ناکەون. بۆیە ئەوەی من لێرەدا دەیڵێم، شتێکی نوێ و شاراوە نییە و بێگومانیشم لەوەی، خەڵکێک هەن، لەگەڵ بۆچوونەکانمدا هاوڕا بن، هەر بۆیە بە ڕای من پێویستە بگوترێن.

جەمال نەبەز، وەک مرۆڤێک، بە گەواهی ئەوانەی لە نزیکەوە دیویانە، ناسیویانە، کاریان لەگەڵ کردووە، ژیاون: گەلێک خانەگومان و خۆویست بووە. هاوبیرێکی جەمال نەبەز گێڕایەوە، کە جارێک، خوشکەکی جەمال نەبەز لە کوردستانەوە هاتووە بۆ سەردانی بۆ ئەڵمانیا و لەتەک خۆیدا، وەک دیاری، چای بۆ هێناوە، کیسەیەک چای وشک، چای دووغەزاڵ(بە عەرەبی: أبوغزالین)، کە ئەودەمی زۆر باو بوو. ئەودەمە وەک ئێستا نەبوو و لە ئەوروپا هەندێ چای نەبوو و ئەگەر هەشبووبێ، ئەوا چاییەک لە وڵاتەوە هاتبێ و دیارییش بووبێت، گەلێ خۆشویست بووە و خوشکەکەیشی هەر بەو مەبەستە بۆی هێناوە. کە خوشکەکەی کیسە چاییەکەی داوەتە دەستی جەمال نەبەزەوە، لە خوشکەکەی پرسیوە، ئەوە چییە، ئەویش گوتوویەتی چاییە. جەمال نەبەز دەسبەجێ کیسە چاییەکەی فڕێداوەتە نێو زبڵدانەکەوە و بەوەش دڵی خوشکەکەی شکاندووە. ئەو کارەی بۆیە کردووە، چون گومانی ئەوەی کردووە، کە ڕەنگە حوکوومەتی عیراق ئەوەی وەک ژار و دەرمان، بۆ کوشتنی ئەو ناردبێ!
گەلێک تەنگەجیقەدان و لە خۆڕازی بووە و هەڵسوکەوت و دەستایەتی لەگەڵیدا هەرگیز ئاسان نەبووە، بەڵکە گەلێ سەخت و گران بووە. هەمیشە خۆی بە ڕاست و خەڵکانی ناهاوڕای بە ناڕاست زانیوە و کەمجاران ددانی خۆی بە خەڵکدا ناوە.

هیچ مرۆڤێکی کوردی زیرەک و چالاک و کارای بواری نووسین و زمان و مێژوو و سیاسەتی، خۆشنەویستووە و هەموو کوردێکی لەو جۆرەی بە ڕکابەری خۆی زانیوە. هاوبیرێکی بۆی گێڕامەوە گوتی:"جارێکیان لەگەڵ جەمال نەبەزدا دانیشتبووین، ئیدی باسی سیاسەت و کورد و نووسین و...زۆر شتی دیکە کرا. هەر ناوێکی دەهاتە سەر زارمان، جەمال نەبەز شتێکی خراپی لەبارەوە دەگوت. لەپڕ باس هاتە سەر کەسێکی ناسراو، کە نووسەرێکی کارا و شارەزا و چالاک بوو و من هەندێ پەسنم

دا، ئەو دەسبەجێ دەستی بە زۆمکردنی کرد و گوتی، من دوو چاوم هەن، لە یەک دانەیشیان هەڵنایە و ئەوی پێ نابینم، کوێرایم دادە، ئەگەر ئەو کابرایە دەبینم!" دەی ئەوە لە "ئێرەیی" و "ڕەقبوونەوە لە مرۆڤ" زیاتر، ناوەکی دیکەی لێنانرێت.

لەسەر شتگەلێکی بچووک و کەمبایەخ گەلێ جار، لە کەسە نزیکەکانی و ئەوانەی لە دەوری دەبوون و کەمەکیان پێ دەکرد و ڕێزیان لێی دەگرت، دەتۆرا و دەکەوتە باسکردنیان بە خراپە و ناوزڕاندنیان، بە نووسین و بڵاوکردنەوە.
جەمال نەبەز، لەم ساڵانەی دواییەدا، لە ڕووی زمانەوە، کۆمەڵێک دەسکاری و گۆڕینی لە ڕێنووس و دەربڕین و دەستەواژە و وشە کوردییەکاندا دەکرد، بە بیانووی ئەوەی هەندە تیپ، کە کورد بەکاریان دەهێنن، کوردیی نین و لە زمان و تیپی عەرەبییەوە هاتوونەتە نێو زمانی کوردی و گەرەکە کورد، ئەو تیپە عەرەبییە"لایدە و نامۆ"یانە وەدەرنێ و زمانی کوردیان لێ پاکژ بکاتەوە. جەمال نەبەز، لە کاتێکدا ئەوەی دەگوت، کە بەخۆی ئێرانناسی خوێندبوو و فارسیزان و کوردزان بوو. ئەو وشە و دەستەواژانەی، تیپی "ح"، "ق"، "ع"، "غ"یان تێدابووایەن، ئیدی لە پێشەوە، لە ناوەندا یا لە کۆتاییدا، ئەو دەیانیگۆڕین بە تیپی دیکە. بۆ نموونە:(حوسەین، حەمە، مەحموود، حەسوود، حەمکە، حەسیرەکە، حەیوان، حەز، حەوت، حەوتەوانە، حەسار، حاجی، لای ئەو دەبوونە: هوسەین، هەمە، مەهموود، هەسوود، هەمکە، هەسیرەکە، هەیوان، هەز، هەوت، هەوتەوانە، هەسار، هاجی).

(قەوڵ، قارەمان، قەقەنە، قەلەڕەش، قەوزە، قەیسەری، قاز، قەرەتەپە، سەقز، خانەقی، قەرەداغ، قلیاسان، قاڵی، قەری، بەعشیقە، نەقیزە، لای ئەو دەبوونە: کەوڵ، کارەمان، کەکەنە، کەلەڕەش، کەوزە، کەیسەری، کاز، کەرەتەپە، سەکز، خانەکی، کەرەداخ، کلیاسان، کاڵی. کەری، بەئشیکە، نەکیزە). (عەلی، عومەر، عەرەب، سەعید، جومعە، عەبا، سەعات، باعەباع، عەربەت، عەلی عەسکەری، عەلی ئەسغەر، لای ئەو دەبوونە: ئەلی، ئومەر، ئارەب، سەئید، جومئە، ئەبا، سەئات، بائەباء، ئەربەت، ئەلی ئەسکەری، ئەلی ئەسخەر). (غاردان، بەغدا، غەیدین، غاز، غیرەت، غەوارە، غەریب، لای ئەو دەبوونە: خاردان، بەخدا، خەیدین، خاز، خیرەت، خەوارە، خەریب). بەڕاستی ئەوەی جەمال نەبەز دەیکرد، بەجگە لە ئەتککردنی زمانی کوردی، چتێکی تر نەبوو. جەمال نەبەز، زمانەوان و مێژوونووس بوو، سەرباری ئەو ئەتکەیشی بە زمانی کوردی، هێشتا دەیتوانی شتی

دیکەی باش پێشکەش بە زمان و مێژووی کورد بکات. سەد بریا لە بری سیاسەت، خەریکی ئەو بوارانە بووایە!

ئەو لە ساڵی 1962ەوە، واتە: ماوەی 56 ساڵان بوو، کوردستانی جێهێشتبوو و هەرگیز بە تاکە یەک جاریش سەردانی کوردستانی نەکردەوە. مرۆڤ، ئەگەر خۆشەویستیی بۆ خاک، وڵات، زێد، نیشتمان، گەڕەکەکەی، ئاواییەکەی، کۆڵانەکەی، یادەوەریی منداڵیی و سەردەمی لاویی، خەڵکی وڵاتەکەی، هاوشارییانی، دۆست و هاوڕێ، کەسە نزیکەکانی، خانەوادە و خزمە نزیکەکانی، باوک و دایک و خوشک و براکانی هەبێت، ئەڵبەتە خۆڕاناگرێ و لەو ماوە دوورودرێژەدا، 56 ساڵان، چەندین جار سەردانی کوردستان دەکاتەوە. ئەو وەنەبێ تەنێ سەری باشووری کوردستان، کە لێی هەڵهاتبوو، نەداتەوە، بەڵکە سەری باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژاوای کوردستانیشی نەدەدایەوە، کە هەمیشە بە خۆی باسی کۆمەڵێک پارچەی کوردستانی دەکرد و هەموو کوردستانی وەک یەک وڵات تەماشا دەکرد. دیارە هیچ پاساوێک بۆ ئەو نەگەڕانەوەیە و سەرنەدانەوەیە، نەبووە و نییە، ئەگەر لای نەبەز خۆیشی بووبێ، هەرگیز جێی باوەڕپێکردن نییە و تەنێ کەماسی خۆشەویستی بۆ خاک و خەڵکی کوردستان، پێشان دەدات.

ئەو بە خۆی هەر کاتێک باسی نەگەڕانەوەی بۆ کوردستان کردبا، دەیگوت، "خولەی فڕێنەگولە"، ڕێگەی لە گرتووم و نەیهێشتووە بگەڕێمەوە کوردستان. لە "خولەی فڕێنەگولە"یش، مەبەستی سیاسەتکاری بەناوەی کورد، دکتۆر مەحموود عوسمان بوو. ئەو باسی ئەو سەردەمەی 1970 تا سەرەتای 1974ی دەکرد، سەردەمی پێکهاتنی سەرۆک بارزانی لەگەڵ حوکوومەتی عیراقدا و ڕێککەوتننامەی 11ی مارسی 1970. ئەو بە خۆی ئەگەر مەبەستی گەڕانەوەی کوردستانی بووایە، بێگومان نەیبووە، نەک دکتۆر مەحموود عوسمان، هیچ کەسێک نەیدەتوانی ڕێگەی لێبگرێ! ئەو وا لە خۆی دەنۆڕی، کە دەبێ سەرۆک بارزانی یا کەسانی نزیکی ئەو، بانگهێشتی تایبەتی بۆ بکەن و وەک سەرکردە و ڕێبەر پێشوازی لێبکەن. دەنا ئەگەر وانییە، خۆ هەزاران کوردی پاژەکانی دیکەی کوردستان، لەو چوارساڵەیدا، کە کورد تا ڕادەیەک لە ڕەوشێکی باش و ئارامدا بوو، لە باشووری کوردستان و لە سایەی ڕێبەرایەتی سەرۆک مستەفا بارزانیدا دەژیان و تێکەڵ بە واقیعی نیشتمان بووبوون و ئەمیش دەیتوانی وەک ئەوان خۆی بخزێنێتە نێو زانستگە و کۆڕی زانیاری و بوارە فەرهەنگییەکەوە و لە پێناشدا سیاسەتی خۆیشی بکات. نەگەڕانەوەی دکتۆر نەبەز، تەنیا پێوەندی بە لووتبەرزی و خۆبەگەورەزانینەوە بووە و هیچی دی.

ئەگەر پێش هەرەسی 1975، تەنە سەرۆک بارزانی تاکە ڕێبەر و سەرکردە بوو و یەک حیزب(پارتی دیموکراتی کوردستان) لە کوردستاندا دەسەڵاتی هەبوو و یەک هێزی پێشمەرگە هەبوو، لە کە شۆڕشی کوردستان هەرەسی هێنا، ئیدی مەیدان و گۆڕەپانی کوردستان لە یەک سەرکردە و یەک ڕێبەر و یەک حیزب و یەک هێزی پێشمەرگە و یەک بزاڤی چەکداری و یەک جووڵانەوەی سیاسی، چۆڵ بوو و ڕژێمی بەعسی بەغدا، دەسەڵاتی حوکوومەتی عیراق، گەیشتە دووردەستترین و سەختترین جێگە و هەموو کونجێک لە کوردستاندا. پاش ماوەیەک جارێکی دیکە ڕێکخراو و حیزب و گرۆی چەکدار پەیدابوونەوە و جەنگی دژ بە ڕژێم دەستی پێ کردەوە. لەو دەمەیدا، ئیدی سیاسەتکردن و بزاڤە چەکدارییەکە و کورد و کوردستان بە گشتی، بە سەر مایەوە و لەتلەت بوو و هەموو جۆرە گرۆ و دەستە و حیزبێکی تێدا پەیدابوون. ئەوانە وەک کوارگی بەهارە هەڵدەتۆقان و هەرەوەژەی ناوێکی نوێ دەهاتە نێوانەوە. زۆرێک لەو گرۆ و دەستە و حیزبانە، کە بەشێکیان دەستکردی پێتەختەکانی دەوروبەری کوردستان بوون، بە خۆیان پێیانوابوو، چەپانە دەهزرێن و دەپەیفن، چون ئەوان، هەموو نەهامەتی و داڕووخان و هەرەسیان، دەخستە ئەستۆی سەرۆک بارزانی و بزاڤەکەی، کە ئەمان بە ناچەپیان دەزانی. ئەوانە، ئەو بیری چەپایەتییەی خۆیانیان پێوە هەڵدەکێشا، تەنە ڕواڵەت و ڕووکەش و دەمامکێک بوو، بە خۆ لە چاوکردن و فریودانی خەڵک و بەجگە لە بانگەشەیەکی پفدراو و درۆ، هیچی دیکە نەبوو.

لەو گێژاوە و بە سەروبەرییەی دوای هەرەس، هەموو جۆرە بیر و هەموو جۆرە ڕەنگێک لەو دەڤەرەدا سەریان دەرهێنابوو و هاتبوونەگۆڕێ، تەنیا یەک جۆرە بیر و ئایدیۆلۆگی لە کوردستان، ئامادەیی نەبوو، ئەویش هزری نەتەوەیی(ناسیۆنالیستی)کوردی بوو. جەمال نەبەز، کە خۆی بە دامەزرێنەری ئەو فەرگە نەتەوەییە کوردییە و ڕێناس و باوکی ئەو هزرە دەزانی، دەبوو وەک هەستی نەتەوایەتی و بەرپرسیارێتی و چۆنایی دەنگە نەتەوەییەکە، لە کوردستان، ئەو دەرفەتەی بقۆستایەتەوە و ئەگەر بەڕاستیی باوەڕی بە بیر و پەیامەکەی خۆی هەبوو، دەبوو دەستبەرداری ژیانی ئەورووپای بووایە و بە هیچ یەکودوو و بیرکردنەوەیەک گەڕابایەوە کوردستان و بنەمای بزاڤێکی نەتەوەیی دانابا و خەڵکە هەوادارەکانی خۆی خڕکردباوە و لە مەیداندا سیاسەتی خۆی کردبا. جەمال نەبەز وای نەکرد. ئەو لە ئەڵمانیا ڕوونیشتبوو و تەنە قسەی دەکرد و دەهزری و گەرێکیبوو خەڵک بیژنەفن و بەگرێی ملدا بدەن و بەژن"ئەشهەدو ڕاست دەفەرمووی…". ئەو پەیوابوو بەو نووسین و تیۆری و قسانە لە

ئەورووپاوە دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان ڕادەگەیندرێ. هزر هەرگیز لە کارکردن گرنگتر نییە. عەلی شەریعەتی دەڵێ:"ئەو خەڵکانەی ڕێبەرایەتی شۆڕشیان کردووە و کاری هەستەوەر و خەباتی کردەییان کردووە، لەو بیرمەند و فیلەسەفانەی، جەنگی ژیانیان نەکردووە، گرنگترن" .

جەمال نەبەز، کە دامەزرێنەری کاژیک بوو و کرۆکی هویری کاژیکیش، نەتەوەیی بوو، بەجگە لە کەمێک دەستەواژەی توندی نەتەوەیی و تەسکبیری و بەرچاوتەنگی و تووڕەیی، لە کاژیکنامە و ئەو هزرە نەتەوەییە و ڕێبازەکەیدا، لایەنێکی تیۆری و فەلسەفەیی و ئایدیۆلۆگی و شیکردنەوەی جڤاکی، ئابووری، سیاسی و مێژوویی و نەخشە و بەرنامەیەکی هەمەلایەنەی گرێدراو بە فەلسەفە و تیۆرییەک، کە ببێتە چرایەک و نەخشەڕێگەیەک بۆ کۆمەڵەی کورد و وڵاتی کوردستان، نابینییەوە. لە تێزەکانیدا گەلێ جاران، جەمال نەبەز، جەختی لەوە دەکردەوە، کە بیری نەتەوەیی کوردی، نە بیری قەومییەتی ڕۆژهەڵاتی و نە بیری ناسیۆنالیزمی ڕۆژاوایە و لەگەڵ ئەوانەدا جیاوازە، لە تە کە کاژیکنامە دەخوێنییەوە و دواتریش لە گوتار و ووتاری جەمال نەبەز و پەڕەیانی فەرگەکەی وردەبییەوە، تا ڕادەیەکی زۆر باندۆری فەلسەفە و تیۆرییەکانی ساتیع ئەلحوسەری(ساطع الحصري) و میشێل عەفلەق(میشيل عفلق) و بەعس و نەتەوەییە عەرەبەکان، لەسەر جەمال نەبەز و تێڕوانینی وی و فەرگە نەتەوەییەکەیشی بە ڕوونی دەبینی. سرووشی کاژیکنامەیش لەو پاشخانەوە بۆ جەمال نەبەز هاتووە.

ئەو فەرگە نەتەوەییە و بیروباوەڕەی جەمال نەبەز، کە بوونە پێشاک و چوارچێوە و بنەمای کاژیک و دواتریش پاسۆک، هەرگیز نەبوونە فەرگە و بیروباوەڕێک، زۆرینە یا زۆرێک، لە خەڵکی کوردی لە دەور گلێر ببنەوە. هەمیشە دەستەیەکی کەمژمارە هەواداری ئەو ڕەوتە بوون. بۆ من ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ شێوەی ئەو دوو ڕێکخستنە، کاژیک و پاسۆک، ئەوانە پتر دەڤەریی، لەکاڵی بوون و لە سنووری باژێڕی سلێمانی نەچووبوونە دەرێ و تا ڕادەیەکیش مەرک و سیما و ڕەنگ و بۆی سلێمانییان پێوە دیار بوو. جارێکی لەگەڵ کاک ئازاد مستەفادا، کە هەشتا لەگەڵ جەمال نەبەزدا نێوانیان تێکنەچووبوو، باسی بیری نەتەوەیی و پاسۆک و ڕەوشی کوردستانمان دەکرد، گوتم:"کاک ئازاد، ئێوە باسی چوار و پێنج و هەندێ جار زیاتریش پاژی کوردستان دەکەن، خۆتان بە خاوەنی فەرگەیەکی نەتەوەیی دەزانن و حیزبەکەتان بە نوێنەری هەموو کورد دەزانن، وانییە؟". گوتی:"بەڵێ وایە".

گوتم:"یەک پرسیارت لێ دەکەم، هیوادارم ڕێکوڕەوان و دروست وەڵامم بدەیتەوە". گوتی:"گومانت نەبێ، ئەوەی ڕاست بێ، پێت دەڵێم".

گوتم:"ئەوەی پاسەک، لە ئامەدی، لە دهۆک، لە مووسڵ، لە خورماتوو، لە کفری، لە خانەقین، لە مەندەلی، لە زرباتییە، لە بەغدا، لە ئیلام، لە کرماشان، لە بانە، لە ورمێ، لە قووچان، لە هەورامان، لە یەرەڤان، لە وان، لە دەرسم، لە دیاربەکر، لە مەردین، لە غازی ئەنتاب، لە قۆنیە، لە عاموودا، لە دەرک، لە قامشلوو، لە شام، لە بەیرووت، لەنێو کوردانی فەیلیدا، لەنێو کوردانی ئێزدیدا، لەنێو کوردانی کاکەییدا، لەنێو کوردانی شیعەدا، یەک ئەندامی پاسەکتان هەیە؟". گوتی:"نا وەڵڵا نیمانە…". گوتم:"ئەوە هەرچەندە دروشمەکانتان گەورە و زەق و قەبەن، لە هەرگیز لە چوارچێوەی سلێمانی نەچوونەتە دەر، لەوێ هەن، بەڵام کەمیشن". گوتی:"دەی بە خوا ڕێک وایە..". گوتم:"کاتی ئەوە نەهاتووە بە خۆتاندا بچنەوە و خوێندنەوەیەک بۆ مێژوو و داهاتوو و تەواوی بیر و کرداری خۆتان بکەنەوە و گۆڕینێکی ڕادیکال لە بوونی خۆتاندا بکەن!". بڕێک ڕاما و سەرێکی بادا و گوتی:"وایە، دەیکەین ئینشائەڵڵا". هەکاری سەرەکی بڵاونەبوونەوەی بیری نەتەوەیی نەبەزیزم و بچووکیی کاژیک و پاسەک، لە تەسکبیری و خانەگومانی و وشکی و تووڕەیی و باوەڕنەبوون بە خەڵک، لە دامەزرێنەری ئەو بیر و فێرگەیەوە، جەمال نەبەز و کەسە نزیکەکانی دەوروبەری ئەوەوە هاتبوون و ئیدی بووبوونە پەتایەک، هەرگیز لەو بزاڤە نەتەوەییە نەبوونەوە و تا ئێستاش هاتن، تا ئیدی مەرگ لە 2018-12-08دا، باوکە ڕۆحییەکەی پێچایەوە و هەموو خەونەکانی لەگەڵ خۆیدا لوولدا.

من بۆ خۆم، لە نزیکەوە جەمال نەبەزم نەناسیوە و هەرگیزیش هیچ جۆرە پەیوەندیەکم لەگەڵیدا نەبووە، لە بەشێک لە نووسینەکانیم خوێندوونەوە و چەندین جار، لە ستۆکهۆڵم، ئامادەی کۆڕ و سیمیناری ئەو بووم و تا ڕادەیەک ئاگاییم، لە بیر و بەرخورد و هەڵسوکەوتی ئەو هەبووە و زۆریشم لە هاوبیرانییەوە لەبارەی ئەوەوە ژنەفتووە، لەو باوەڕەدام جەمال نەبەز ئەگەر سەدلەسەدیش نەبێت، ڕێژەیەکی نزیک لەو ڕێژەیە، حاڵەتێکی ترس و سڵەمینەوە و دڵەڕاوکێ و گومانکردن و باوەڕنەبوون بە خەڵک و چاوەڕوانی خراپەکاری لە خەڵک، لە بیرکردنەوەیدا هەبووە، کە تەواوی ئەوانە، پتر لە خۆبەزلزانین و لەخۆڕازیبوون و ڕاڵەخۆبوونەوە دێن، کە بە لاتینی و زمانانی ئەوروپایی پێی دەگوترێ (Paranoia). ئەو حاڵەتە کارێکی وا دەکاتە سەر مرۆڤ، کە وەک لە ئەمەریکا و لەسەرجادە و بازاڕ و زمانی میللی

و نو خک دن، مرق هست بکات و پیوابێ، خک همووی ودووی ئو کوتوون و دیانو بیگرن و ب:(هموو‌کس ودوومون ب گرتنم”Everyone is out to get me”). تواوی ئو بیرکردنوی و ئو دیدی ب ژیان و سیاست و شوازی وتار و کارکردن و داخراویی، ل جمال نبزو شبووبوو و چوو‌بوو خوار، ب نو کخستنکانی کاژیک و پاسک و سکس و ئو فرگ و بزاڤ نتوویی، ک برهمی هزری جمال نبز و هاوبیرانی بوون و تانت ب نو هاوبیر و هوادارانیشیان.

جمال نبز، لودمی نتوییان، بو جری خی باوی پبوو و کاژیکان دهزری، ئیدی هرگیز نوبوونو و گانک ل بیرکردنویدا، لو بوارمدا، ندبینرا. ئو هر لسر همان ه دیشت و همیش هر شتکانی خی، ک چندین سای بسردا تپیبوون، دگوتنو و چندپاتی دکردنو.
هاوبیرکی جمال نبز دیگایو، ک جمال نبز، ل تمنی لاویی و دسپکی نووسینیدا، ب ناوی “جمال ک”و ناسراو بوو، هر بستیش پموای پرفسر دکتر ماموستا جمال نبز، نووسر و ووناکبیر و مژوونووس و زمانوان و بیرمند بوو، ل سیاسییکی ک!

23-12-2018

____

رسول، فاضل، هكذا تكلم علي شريعتي، دار الكلمة للنشر، الطبعة الأولى 1978، بيروت- لبنان، ص 70.

کرکووکخم – دوانزد ....
ئمجد شاکلی

پاش نیوییکی 47 پلیک گرم، کپشتکم ب کمو بوو، ب کانکی ئو گکی پی دگوتر”گی بغدا” ل کرکووک، دیشتم و چاوان بووم تاکسییک پیدا بت و سوار بم و بگم گراژی بغدا. ئو گراژی ماشنی هموو دڤرکانی خوار یا

باشووری کەرکووک(تاوغ، خورماتوو، کفری، کەلار و بەغدا و…) لەوێوە دەهێن. تاکسییەک پەیدا بوو، دەستم لێ بەرز کردەوە و ڕاوەستا، دەرگاکەیم کردەوە، کە سەرم وەژووردا کرد، ئاژەڵێکی گەنج تەمەنی لە 20 ساڵ کەمتر لە پشتی سوکان(فەرمان)ی ماشێنەکەوە، تا ڕادەی پەڕدانەوە یەکجار پانوپۆڕ، تەنانەت ئەژنۆی لاقی ڕاستی لەسەر لایەکی ئەو کورسییە دانابوو، کە دەبوو منی لەسەر دانیشم، ناوگەڵی بە ئارەزووی خۆی بڵاوکردبووەوە و لێی دانیشتبوو.

کوڕێکی بەز و دەز و ڕەشتاڵەی نیوەی سەر تاشراو و ئەو کەمە قژەیشی مابووی لوول و ئاڵۆزکاو و چەور(بەو گەرمایە!)، هەر دەتگوت سەری لەکوولەکە ڕەنگەکەی سەید عەلی سەیاح یا هیزە ڕەنگەکانی جارانە هەڵژەندووە. تیشەرتەکی بەقەدەی گوڵگوڵی سوور و شین و مۆر و کەسک و زەرد و تووتیڕەنگ و تاووسڕەنگ و هەمەڕەنگی لەبەردا بوو و شۆرتەکی تەسکی بەلەشەوەنووساو و کورتی ڕەش و خەتخەت و پڕئەستێرە و گوڵگوڵی لەپێدا بوو و سێ چوار پێنج زریزە و ملوانکە و کلکەوانەی لە مل و مەچەک و دەست و پەنجەدا بوون و سیغارێکی باریک و درێژی لە دارسیغارێک گیرکردبوو و لە لالێوی توندکردبوو و مژی لێدەدا و دووکەڵەکەی بە بادا دەدا، ماشێنەکەی پڕکردبوو لە دووکەڵ. لە سەروسیما و شێوەدا دیاربوو عەرەبە و منیش بەعەرەبی لێم پرسی، ئایا عەرەبی، تورکمانی یا کوردی قسە دەکات! بە دەنگێکی بڵندی پێکەنی و پڕ بە ماشێنەکە و گەلێک باوەڕبەخۆبوو، گوتی:عەرەبی، عەرەبی"عربي، عربي…". ئیدی عەرەبی بوو بە زمانی ئاخاوتنمان. پێمگوت دەچمە گەراژی بەغدایە. گوتی باشە.

کە وەڕێکەوت، گوتی: تۆ ئەمەریکاییت؟ گوتم: کوێم ئەمەریکاییە، بە چیمەوە ئەمەریکایی بم، چاوی شینم، باڵای بەرزم، قژی زەردم، زمان و قسەکردنم، مەگەر من لەگەڵ تۆدا بە عەرەبی قسە ناکەم؟ گوتی: بە کەڵەپشتەکەت ئەمەریکاییت! گوتم: چۆن دەزانیت ئەمەریکایی کەڵەپشتیان لە کەڵەیە؟ گوتی: لە بەسرە گەلێکم لێیان دیوە. گوتم: بە جەنابت خەڵکی بەسرەیت؟ گوتی: بەڵێ. گوتم: ئەی لێرە چ دەکەیت؟ گوتی: بۆ ماڵەوە هاتووین و لێرە دەژین، خزمەکانمان زۆریان لەمێژەوە لێرەن. گوتی: ئەی تۆ خەڵکی کوێیت؟ گوتم: نەتگوت کە من ئەمەریکاییم! گوتی: بەڵێ، بەڵام تۆ دەڵێی تۆ ئەمەریکایی نیت! گوتم: من خەڵکی ئەم شارەم.

لەم قسەوباسەدا بووین، نزیکەی چارەکەسەعاتێک ڕۆیشت و بەلای گەراژی بەغدادا تێپەڕی و بەرەو خوار ئاژۆتی. من لەو جێیەوە کە سواری تاکسییەکە بووم، دەمزانی و دەمتوانی هەر بە پێیان بڕۆم بۆ گەراژی

بەغدا و هەندێ ئەو کاتەی پێنەدەچوو، کە لەگەڵ ئەم مرۆڤەدا بووم، چون ڕێگەکە بەڕێوەد و شارەزابووم و دەیان جار ئەو ڕێگەیەم بە پێیان بڕیبوو. گوتم: تۆ بۆ کوێ دەچیت؟ گوتی: ئەی تۆ بۆ کوێ دەچیت؟ گوتم: مەگەر پێم نەگوتی دەچمە گەراژی بەغدایە! گوتی: ئەی گەراژی بەغدا لە کوێیە؟ گوتم: تۆ لە بەسرەوە هاتوویت بۆ کەرکووک و خەت بۆ کەرکووکی دەزانیت و بوویت بە کەرکووکی و تاکسیش داژۆیت و نازانی گەراژی بەغدایش لە کوێیە؟ گوتی: ئەی بە نەء! گوتم: هەر بەڕاستی ئەی بە نەء! لەسەر کۆڵانێکدا پێمگوت: ئا لێرە لەکن خەت ڕاوەستە تا بێمخوارێ. ڕاوەستا و دووهەزار دینارم دایە دەستی و نە من دەنگ و نە ئەو دەنگ دابەزیم. چون گەلەک دووری خستبوومەوە، ناچار تاکسییەکی دیکەم ڕاگرت و ئەویش هەر عەرەب دەرچوو و پێی گەڕامەوە بۆ گەراژی بەغدا.

ئەوەی دەیگێڕمەوە نموونەیەکی گچکەی کەرکووکی دوای 16ی ئوکتۆبەری 2017 یە. کەرکووک لەودەمەوەی بە پێکهاتنێکی نێوان برازاگەل و کوڕەکی جەلال تاڵەبانی و بەشێک لە سەرانی حیزبەکەی تاڵەبانی و لە پشتەوەش بە پشتوپەنا و قایلبوونی کۆمپانیای نەوتی بریتانی(British Petrolium) یا BP، لەگەڵ دەسەڵاتی بەغدایە، ڕادەستی حەشدی شەعبی و هێزەکانی عیراق کرایەوە، ئیدی بارێکی دیکە هاتە گۆڕێ. دەسەڵات بە دەست حیزبە کوردییەکانەوە و لەنێویشیاندا حیزبەکەی تاڵەبانی خۆی، نەما.

ئەگەر کۆمپانیای نەفتی بریتانی(BP) وەک تۆڵەسەندنەوەیەک لە دەسەڵاتی کوردستان بەرانبەر پێکهاتنیان لەگەڵ کۆمپانیای نەفتی ڕووسی، ڕووسنەفت یا ڕۆزنەفت (Rosneft) وەها کارێکیان پەسەندکرد بێت، ئەوا ئەو دەستەیەی نێو حیزبەکەی تاڵەبانی(دەستەی 16 ئوکتۆبەر)، وەک لە ئەنجامی کارەکەیاندا دەردەکەوێت، تاکە مەبەستیان لەو کارەیان، وەدەرنانی پارتیی بووبێت لە کەرکووک و تەواوی دەڤەرە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم، ئیدی لە مەندەلی و خانەقی و قزڵڕبات و جەلەولا و قەرەتەپە و خورماتوو و تاوغ و کەرکووکەوە تا دەگاتە شنگال و ئەو دەڤەرانە و داخستن و داگیرکردنی بنکە و بارەگاکانی وان و ڕادەستکردنی بە حەشدی شەعبی و عیراقییەکان بووبێت.

کەرکووکییە ئاساییەکان، کە هیچ پەیوەندێکیان بە حیزب و دەسەڵاتەوە نەبووە و نییە، گۆڕانێکی زەق و لەبەرچاو لە دوای 16ی ئوکتۆبەرەوە بەسەر ژیانی ڕۆژانەیاندا نەهاتووە. لە هەموو سەردەمەکاندا، کەرکووکییەکان، کوردی، تورکمانی، دیانی و عەرەبە کۆنەکانی،

پێکەوە هەڵیانکردووە و بێ کێشە و گرفت ژیاون و ئێستایش هەر بەو جۆرەن. عەرەبی هەناردن□ی بەعس بۆ کەرکووک، هەر لە ساڵانی 1963ەوە و دواتریش لەتوپەتکردنی کەرکووک لەنێوان ئوستانەیلی دیالە و سلێمانی و تکریتدا، کە حیزبەکوردییەکان هەمیشە خۆیان لێ کەڕ و نەبان کردووە، هۆکارێلێکی سەرەکی تێکچوون و نائارامی و گۆڕینی ڕەوشی کەرکووک بوونە لە هەموو ڕوویەکەوە.

پیاسە و گەڕانی گەڕەک و نێو شەقامەکان، وەک من بۆ خۆم دیتم و بۆ منێکی ئاسایی، تا ڕادەیەک ئاسایی بوو. تا ئێوارەیەکی درەنگ، لە ئیمام قاسم و ئیسکان و ئازادی و شۆرجە و موسەللا و حیسابات و پریادی و ڕەحیماوا و تەپپەی مەلا عەبدوڵڵا و شاترلوو و قۆریە و ئەحمەداغا و جادەی جەمهووری و دەوروبەری مەرکەزعام و ڕێگەی بەغدا و واسیتی و تسعین، مر□ق د□توانێت بگەڕێ، پیاسە بکات و بازاڕ بکات، تەنانەت ڕێگەی بەغدا و تسعین تا دەرەنگانی□کی شەو کراوەیە و من بۆ خۆم دەوروبەری سەعات دوانزدە و دەوانزدەونیوی نیوەشەو لە دەرەوە بووم. ئەو ئاساییەی من بۆ خۆم دیتم، خەڵک هەن پێیانوایە کاتییە و ڕەنگە بێ ئەوەی بە خۆ بزانیت یا چاوەڕوان بیت، لەپڕێکدا شتێک بقەومێ.

خەڵکە ئاساییەکەی کەرکووک پێیانوایە:

* ئێستا لە کەرکووکدا یەک دەسەڵات هەیە، ئەویش دەسەڵاتی عەرەبە و لەنێو ئەوانیشدا عەرەبی شیعە، لێ لە پێش 16 ئوکتۆبەر یەکیەتی و پارتی وەک دوو دەسەڵاتی جیاواز کاریان دەکرد و بەوەش خەڵکی کەرکووک لەنێوان ئەو دوو هێزەدا دابەش بووبوون.
* لە سەردەمی دەسەڵاتی یەکیەتی و پارتییدا، خەڵکانی نەتەوەکانی ناکورد و هەندێ جار خەڵکانی کوردی ناحیزبییش تووشی چاولێسوورکردنەوە و تۆقاندن و پشتگوێخستن دەهاتن و لەنێوان ئەوان و دەروێشانی ئەو دوو حیزبەدا جیاوازیی دەکرا.
* ئێستا ئەگەر، لە ڕووی پلە و پایە و نێزیکی لە دەسەڵات و لووتکەی دەسەڵاتەوە، ڕیزبەندییەک بۆ خەڵکی کەرکووک بکەین، عەرەبی شیعە پلەی یەکەمە و عەرەبی سوننە پلەی دوومە، تورکمانی شیعە پلەی سێیەمە و تورکمانی سوننە پلەی چوارەمە، دیان پلەی پێنجەمە و کورد پلەی شەشەمە، واتە: لە ڕووی نەتەوەییەوە عەرەب یەکەمە، تورکمان دووم□م، دیان سێیەمە و کورد لە دوای دواوەیە و چوارەمە. دوندی هەرەمی دەسەڵات بە دەست عەرەبەوەیە و خواری خوارەوەی هەرەمەکە، کارە ئاسایی و خزمەتگوزارییەکان، کورد کاری تێدا دەکەن.
* پتر لە 60 ساڵە کەرکووک و د□ق□ر□ن کوردستانیی□ن دەرێی هەرێمی

کوردستان، دەعەرەبێنرێن، ئێستاش لە دوای 16ی ئوکتۆبەرەوە کردەی عەرەباندن گوڕ و تەنەک و وزەیەکی بەهێزی وەبەرهاتووەتەوە و بەردەوامە. هیچ جۆرە دروشم و هێما و ئاڵا و نیشانەیەکی کوردستانی و کوردی لەنێو کەرکووک و ئەو دەڤەرانەدا نەهێڵراون، هەموو لابراون.
* ئەگەر ئاشتی و ئارامییەک ئەمڕۆ لە کەرکووکدا لەبەرچاو بێت و ببینرێت، ئەوا لەبنەوە بەو جۆرە نییە و کاری تەقاندن و هەڵکوتانە سەر خەڵک و تەبزی و ڕفاندن و کوشتن و… لەلایەن دەسەڵاتەوە بەرانبەر ئەوانەی کەرکووکیان پێ کوردستانە و لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندا بوونە و هەن، هەیە و دەکرێ.
* دژایەتی کورد تەنێ نێو بازنەی کەرکووک ناگرێتەوە، بەڵکو دەڤەرەکانی دووبز و خورماتوو و تاوغ و گوندە کاکەییەکان و حەویجە و هەموو ئەو دەوروبەرانەش، کە دەستەی 16 ئوکتۆبەر ڕادەستی کردوونەوە، دەگرێتەوە و کورد لە ژیانی خۆیان دڵنیا نین و هەمیشە لە دڵەڕاوکێدان.

* خزمەتگوزاری و کار و باری ئابووری خەڵک بە گشتی سستی و بێهێزی تێکەوتووە و بێزاری و نائاسوودەیی و بێئومێدییەک لە ڕوومەت و دەروونی خەڵکدا دەخوێندرێتەوە.
* ئەگەر تا پێش 16ی ئوکتۆبەری 2017، بەشێک لە داهاتی هەناردەی نەوتی کەرکووک، لە چوارچێوەی پرۆژەیاسای"پیترۆدۆلار"دا، دوای ئەوەی لە بەرپرسانی کارگێڕی و دەسەڵاتی حیزبە کوردستانییەکان لە کەرکووک، بە جۆرێک لە جۆرەکان، هەر هیچ نەبووایە، ڕێژەیەکی کەمی لێ دەمایەوە و ئەو ڕێژەیە بۆ پرۆژەی پێشخستن و خزمەتگوزاری شارکە تەرخان دەکرا، لە دوای 16ی ئوکتۆبەرەوە ئیدی ئەو ڕێژەیەش نەما و بڕا، دەستەی ١٦ی ئوکتۆبەر و حەشدی شەعبی و هەموو ئەو گرۆ و دەستانەی دەسەڵاتداری ئێستای کەرکووکن، تانکەرە نەوت لە ڕێگەی سلێمانی و گەرمیانەوە هەواڵەی ئێران دەکەن و داهاتەکەیشی، چش لە کەرکووک و کەرکووکییان، بەرەو گیرفانی خۆیان دەڕوا.

* لەنێو شاردا و لە دەیان جێگە، سەرکۆڵان و ناوەندی کۆڵان و سەر جادەی سەرەکی و ناوەندی گەڕەک و شوێنی جیاواز، چەکداری پێچەک و جلڕەش، لە ئەوپەڕی توندتیژی و ئامادەییدا، بە تەنیشت ماشێن و زرێپۆشە ڕەش و زلەکانیانەوە دەبینرێن، ڕاوەستاون، ئەگەر هیچیش نەکەن، خەڵکەکە لێیان دەتۆقن. ئەو چەکدارانە سەر بە هێزی تایبەتی عیراقین.
* نەکردنەوەی ڕێگەی نێوان کەرکووک و هەولێر، زیانێکی گەلێ مەزنی

بە پەیوەند و بازرگانی و هاتوچۆی خەڵکی کەرکووک و گەرمیان و هەولێر گەیاندووە. خاسەکردنەوەی ئەو پردەی پردێ، کە نێوەی ڕووخاوە، بە دەسەڵاتی بەغدا ئەرکێکی گران نییە و نەکردنەوەی ئەو ڕێگەیە لە لایەن بەغداوە، تەنێ سەپاندنی سزایەکە بە سەر هەولێردا و بە سەر دەسەڵاتی هەولێردا، چون دەنگی بە سەربەخۆیی کوردستان دا و پێشەنگی ئەو داخوازییە بوو، دەنا خۆ ڕێگەی نێوان کەرکووک و سلێمانی ئاساییە و هیچ کێشەیەک لە هاتوچۆدا نییە.

* خەڵکانێکی زۆر لەوانەی دوای 16 ئۆکتۆبەر هەڵهاتبوون و کەرکووکیان جێهێشتبوو، زۆریان هێشتا نەگەڕاونەوە، چون لە سەلامەتی و پاراستنی ژیانیان و پشتگوێنەخستنیان و سزا، دڵنیا نین.

* ئەو تەقینەوە و دانانی بۆمب و مین و کوشتنی خەڵکی هەژار و بێدەسەڵاتانەی لە دەوروبەری گوندانی سەر بە کەرکووک یا خانەقی و دەڤەرەکانی دیکەی دەرەی هەرێم(ئەوانەی ماددەی 140 دەیانگرێتەوە)، کە زۆرجاران لە میدیاکانەوە دەگوترێن، کە ئەوانە کاری داعشن، گەلێ خەڵک لەو باوەڕەدان، حەشدی شەعبییش وەها کارێلێک دەکەن، تەنیا بە ڕاونانی کورد و چۆڵکردنی گوندەکان لە لایەن کوردەوە و دواتر داگیرکردن و عەرەباندنیان. خەڵکی کەرکووک و تەواوی خەڵکی دەڤەرە کوردستانییەکانی دەرەی هەرێم، لەوە دڵنیا نین، ئەو کارانە داعشن یا حەشدی شەعبی! تێکەڵاوییەکی وا هاتووەتە گۆڕێ، کە بەو کارانە جیاوازییەک لە نێوان حەشدی شەعبی و داعشدا نەمابێ و لە یەکدی جوێنەکرێنەوە.

کەرکووکی ڕۆژانی پێش 16ی ئۆکتۆبەری 2017، لەتەک کەرکووکی ئەمڕۆدا، گەلێک جیاوازە. ئێستا کەرکووک بەجگە لە داگیرکراوی، ناتوانی ناوێکی دیکەی لێبنێی. ئێستا پرۆسێسی عەرەبەناندن چالاک کراوەتەوە و شێوە و سیمای شارەکە لە هەموو نیشانە و هێمایەکی کوردی دەسدرێتەوە. ئێستا تۆ ئەگەر خەڵکی کوردزمان لە کەرکووکدا نەبینی و نەبیسیت، وا هەست دەکەیت لە شارێکی عەرەبدایت، وەک ناسرییە، دیوانییە یا تکریت. ئێستا دەسەڵات بە دەستی حەشدی شەعبی و حەشدی تورکمانییەوەیە و کورد بەم ڕەوشەی ئێستایەوە، لە دەرەی هەموو هاوکێشەکانە و ناوی لە ناواندا نییە و نەماوە.

کە سپای دەوڵەتی عوسمانی هەر لە سەدەکانی سێزدە و چواردەوە هێرشی کردووەتە سەر وڵاتانی ئەوروپا و هەر لە سربیا و کرواتیا و دەڤەری بەڵکانەوە پێدا هات تا لە 1529دا گەیشتە شاری (ڤییەن) و وڵاتی نەمسای داگیرکرد و لەو ساڵانەشدا جێ پێی خۆی لە بوڵگاریا، بۆسنیا، قوبرس، جۆرجیا، یۆنان، کۆسۆڤۆ، ڕۆمانیا و ئەلبانیا کردەوە و تورکێکی زۆریان لەو وڵاتەیلە و لەو دەڤەرەیلە چاند و

جێگیرکرد، کەسێک، تاکە یەک کەس لە ئەوروپا، نەیدەگوت و ناڵێ:"سپای دەوڵەتی عوسمانی هات و دەستی بەسەر ئەو وڵات و دەڤەرانەدا گرت.." بەڵکە دەیانگوت و دەڵێن:"تورک یا سپای تورک هات و ئەو وڵات و دەڤەرانەی داگیرکرد.."، واتە جەخت لەسەر داگیرکاریی تورک دەکەنەوە. کە سپای ئیسلام و دەوڵەتی ئەمەوی لە دوای ساڵانی 700دا هیرشی کردە سەر ئیسپانیا و داگیری کرد و سەدان ساڵ تێیدا مایەوە، خەڵکی ئیسپانیا و ئەوروپا، کە باسیان دەکەن، ناڵێن:"سپای دەوڵەتی ئەمەوی.."، بەڵکە دەڵێن:"سپای موسوڵمانان، سپای عەرەب، داگیرکارانی موسوڵمان هاتن و ئیسپانیایان داگیرکرد..". لە جەنگی دووەمی جیهانیدا، کە سپای ئەڵمانیای نازی هێرشی کردە سەر وڵاتی سۆڤیەت و تا دەوروبەری مۆسکۆ ڕۆیشت و دواتر لەهەمبەر لەشکری سووری سۆڤیەت شکا و وەدەرنرا، هیچ ڕووسێک یا کەسێکی خەڵکی وڵاتی سۆڤیەتی جاران، نەیاندەگوت و ناڵێن :"سپای ئەڵمانیا هات و ویستی سۆڤیەت داگیر بکات.."، بەڵکە دەیانگوت و دەڵێن:"ئەڵمانییەکان، ئەڵمانییە نازییەکان هاتن و ویستیان سۆڤیەت داگیر بکەن..".

من بۆ خۆم ساڵی 1986 لەسەردەمی گۆرباچۆڤدا، کە هێشتا سۆڤیەت مابوو، لە سۆڤیەت بووم و بە گوێی خۆم چەندین جار لەو گاید(ڕێنوێنیکار، دەلیل)ەی لە لێنینگرادی ئەودەم و سانت پێتەر بورگی ئەمڕۆم دەبیست، کە لەگەڵماندا بوو و باسی ئەو هێرشەی ئەڵمانیای بۆ دەکردین، هەر دەیگوت:"کە ئەڵمانەکان یا ئەڵمانییەکان هێرشیان کرد، سپای سوور قارەمانانە تێکیشکاندن.... ئەڵمانەکان یا ئەڵمانییەکان هەڵاتن..". ئەو شێوازی دەربڕینە و ناوهێنانی سپای ئەڵمانیا بە ئەڵمانەکان و ئەڵمانییەکان، بە هاوڕێیەکانم و تەنانەت منیش بەڵک سەیر بوو و پێمانوابوو ئەوە جۆرێکە لە نەتەوەپەرستی و شۆڤینیزم! لێشاوی هەناردنی عەرەب، هەر لە 1963ی سەردەمی بەعسەوە تا دەگاتە ڕێژیمی ئێستای بەغدا، بە قایلبوون و خواستی عەرەبەکان بۆ خۆیان و بۆ شێوازێکی نەخشەبۆداڕێژراو، لە خوارووی عیراقەوە لە ماوەی دەیان ساڵدا بۆ کەرکووک و داگیرکردنی خاک و زەوی و کشتوکاڵ و گەڕەک و کۆڵانی خەڵکی کوردی کەرکووک و گۆڕینی هەموو سیما و شێوەیەکی کوردستانی و کوردیی شارەکە، دەبێ لە عەرەباندن زیاتر چ ناوێکی لێ بنرێ و کەنگێ ئیدی کورد و تورکمان و دیانی کەرکووک و دەسەڵاتدارانی کوردستان، دەتوانن و دەوێرن، ڕێکوڕەوان و بە پێچوپەنا و ڕاشکاوانە، بەو عەرەبە هەناردانە، لەنێویشیاندا ئەو ئاژۆری تاکسییەی منی لەگەڵ سواربووم، بڵێن: داگیرکەر!

07-07-2018

پەراوێز:

سەید عەلی سەیاح، لە سەییدەکانی گەرمک بوو و دانیشتووی کەلار بوو. خاوەنی زەویوزار نەبوو و کاری کشتوکاڵ و وەرزێری نەدەکرد و لە ڕیزی چینی"ڕەشایی"دا بوو، واتە: ئەوانەی خاوەنی زەوی نین. پیاوەکی ڕەنگسووری لووتباریکی برەی تا ڕادەیەک تەکڵەڵ و کەمەک بەخێیەوە بوو. قژەکی ماشوبرنجی درێژ بەسەر شانیدا شۆڕ بووبووەوە. کەمدوو بوو، بەڵام لە کاتی قسەکردندا برێک تەنگەنەفەس و هەناسەسوار بوو. زۆرجاران کراسەکی درێژی ڕەنگ قاوەیی یا زەردباوی لەبەر دەکرد و لە سەرەوەیشی شتەکی مانەندی ئەلەک(سوخمە) و لە بنەوەش دەرپێیەکی سپی درێژی لەپێ دەکرد.
مشکییەکی دەدا بە سەریدا و پارچەیەکی سەوزی دەپێچایە سەرییەوە، وەک نیشانەی سەییدیەتی. زۆر دەگۆڕا و دەچووە گوندانی دەوروبەری کەلار و گەرمیان، هەربۆیە نازناوی"سەیاح"یان لێنابوو. هەردەم ئەگەر بۆ ماڵێ هاوسێیەکیشی چووبا، مەتارەیەکی پڕ لە ئاوی لەگەڵ خۆیدا دەگێڕا. دوعای دەکرد و دەنووسی و کەڵەشاخیشی دەگرت. زۆرجاران لەبری ئەو نوشتە و دوعا و کەڵەشاخە، وەک “سەرقەڵەمانە” و حەقدەست، ڕوونی ئاژەڵ و کەرە و ساوەر و دەینەی وەردەگرت و بۆ خۆی لەو گوندانەی دەچوویە داوای ئەوانەی دەکرد. بەردەوام کوولەکەیەکی ملاوی و چەقۆیەکی گەورەی تەورئاسای یا شمشێرەکی پێبوو و هەندە جاریش هیزەی هەڵدەگرت. ئەو کوولەکەیە، کە کوولەکە ملاوییان پێدەگوت، لە بنەوە بەرین بوو و ملکەکی هەبوو، وشک دەکرایەوە و وەک دەفر بۆ شت تێداهەڵگرتن، مانەندی ڕۆن و کەرە و خوێ و دانەوێڵە و ئەو جۆرە شتانە لە ماڵاندا بەکاریان دەهێنا، سەیید عەلی ڕۆن و کەرەی تێدەکرد.
وا باو بوو، کە سەیید هەرگیز لە ژیانیدا ڕووەکی و دروستکراوی نێو قوتوو و تەنەکە و ئەوانەی بە هیچ جۆرێک نەخواردووە و تەنە ڕۆنی ئاژەڵیی دەخوارد. هەربۆیە کوولەکەکەی هەمیشە ڕۆنی تێدا بوو و چۆڕی لێ دەتکا. هەندێ خەڵک “سەیید عەلی نانەخۆر”یشیان پێدەگوت، چون هەموو خۆراکەکی نەدەخوارد و حەزی بە خواردنی خۆش و چەوری بە ڕۆنی ئاژەڵ دروستکراو بوو. ئەگەر چووبایەتە ماڵێک و ڕۆنی ئاژەڵییان نەبووایە بەوەی چیشتی بۆ لێبنێن، بۆ خۆی لە کوولەکەکەی خۆی ڕۆنی ئاژەڵیی دەدانێ. گەلێ حەزی لە کەباب بوو و وەک دەگێڕنەوە هەر چەند ڕۆژ جارێک لە کەلاری کەنەوە، کە ئەودەمی، هەرچەندە گوندەکی گەورە بووە، لە خواردنگەڵ و کەبابخانەی تێدا نەبووە، بە پێیان بۆ ئەوەی سواری ماشێن ببێت،

چووە بە کەلاری شار و تازە و نەوەندی قەزاکە بە کەبابخواردن. هەر کاتێک هاتبا بۆ شاکەل و کە لە پاسەکەی حاجی حەسەنی کوێخا فەرەج دادەبەزی، هەموو منداڵانی گوند هەر کە چاویان پێی دەکەوت، هەڵایان دەکرد و خۆیان لێ دەشاردەوە، چون لێی دەترسان، نەک لەوەی کە ئازاریان دەدا، بەڵکە تەنێ لەبەر شێوەی پۆشاک و پرچی درێژ و شمشێرەکەی. دادە تەلیعەی کچی ئەکبەری کەمەری ڕۆغزادی جاف، کە جاران دانیشتووی شاکەل بوو دەگێڕنەوە، کە جارێکیان سەیید عەلی داوای ساوەر لە دادە مەنیج، کە دەبێتە میمکی دادە تەلیعە و خێزانی فەرەجی ئەحمەد ڕەمەزانی گڵاڵی، دەکات. دادە مەنیجیش دەڵێ: “سەیید گیان بوومەقوروانت هێشتا ساوەرم نەکردووە! سەیید پێی دەڵێ:”ئەی عەمرت نەمێنێ لەو هاوینا هەر سەوەرە خۆشوە قنگی تێئەکەی، ساوەرەکە ئەخەیتە پاییز، جا ئەوەنە جیە ئەوە ناخورە، یاخوا لات وە دەوار وێ”.

2 هیزە لە پێستی بەرخ دروست دەکرێت، بەڵێک نەرم و شل و لووس و بریقەدارە و تایبەتە بە هەڵگرتن و پاراستنی کەرە و ڕۆنی ئاژەڵییی.

دەگێڕنەوە کە بەشیر موشیر دوای 50 ساڵ پێکەوە ژیان لەگەڵ ژنەکەیدا، کە دایکی “شامیل”یان پێگوتووە، لە ژنە جودا بووەتەوە یا بەکوردییەکەی تەڵاقی داوە. خەڵک و دەست و ناسیاوان لێی دەپرسن، کە بۆ ئەو ژنەی تەڵاق داوە،ئەویش لە وەڵامدا دەڵێ:” ئەمڕۆ بەم دەرکەوت عەرەب دەرچوو”، واتە: دوای ئەو هەموو ساڵە بەو تازەیە پێیزانیوە عەرەبە.

وردە ئاهەنگەکانی 16ی ئوکتۆبەری 2017 و کێکەکەی شوباتی 1964 ... ئەمجەد شاکەلی

ساڵانێک بوو، کەرکووک، بەجگە لە “دڵی کوردستان”، هیچی دیکە نەبوو، بەڵام هەر بە کاڵکردنەوە و بەرەبەرە سڕینەوەی دروشمی “کەرکووک دڵی کوردستانە”، کە سەرۆک موستەفا بارزانی دایهێنابوو، جەلال تاڵەبانی، دەستەواژەی”کەرکووک قودسی کوردستانە”ی داهێنا.

قودس، کە دەکاتە ئۆرشەلیم، ئەو شارەی بەلای هەموو موسوڵمانان و هەموو عەرەبەوە پیرۆزە و بە لای جوولەکەیشەوە پیرۆزترە و کە لە 1948ەوە لەژێر دەسەڵاتی ئیسرائیلدایە، هەموو عەرەب و موسوڵمانانی دنیا و تەنانەت هەندێ وڵاتی دەستی عەرەب و موسوڵمانانیش هاوار دەکەن، بدرێتەوە بە فلستین، ئیسرائیل نەک هەر نایداتەوە بە فلستین، بەڵکە لە فلستینییەتی و تەنانەت ئیسلامەتییش دایدەماڵێ و دەیەوێ بیکاتە پێتەختی ئیسرائیل و هەموو ڕۆژێک زیاتر دەیئیسرائیلێنێت و دەیجوولەکەیەنێت. ئەو داهێنانەی تاڵەبانی، ناودێرکردنی کەرکووک بە قودسی کوردستان، ڕێک بۆ ئەوە بوو کەرکووک بە قودس بچوێنێت. تاڵەبانی، پیاوێکی فرەزان بوو و دەیزانی چی دەڵێ. بە داهێنانی ئەو دەستەواژەیە، ویستی بە خەڵکی کوردستان بڵێ، ئەوە دەبێ هەر خەون بە کەرکووکەوە ببینن و کەرکووک، بەدەردی قودس ڕۆیشت و تەواو! تاڵەبانی ویستی ڕێک ئەو قسەیەی تاریق عەزیز، لەمەڕ کەرکووک، بە کورد بڵێتەوە، کاتێ لە ساڵانی 1990دا و لەسەردەمی گوتوبێژدا لەنێوان حوکوومەتی بەغدا و سەرکردەیەتیی سیاسیی کوردستاندا، بە شاندە کوردستانییەکەی گوتبوو:"چۆن عەرەب بۆ ئەندەلوس گریان، ئێوەش هەزار ساڵ بۆ کەرکووک بگرین". تاڵەبانی، بەو دەستەواژەیەی، دەستبەرداری کەرکووک بوو، ئەو باش دەیزانی قودس ڕۆیشتووە و عەرەب و موسوڵمانان، دوای کڵاوی بابردوو کەوتوون و مەگەر هەر بڵێن "ئێم نانە بەو ڕۆنە". کە کەرکووک، کە بە قودسی کوردستان ناودێر کرا، خرایە ڕیزی ئەندەلوس و ئەهواز و ئەسکەندەرەنە و قوبرس و قودسەوە، ئیدی لەو دەمییەوە کەرکووک فرۆشرا!

پاش ڕووخانی ڕێژیمی بەعس، جەلال تاڵەبانی، بە یاوەریی سەنعان قەسساب، کۆنەکورد و نوێتورکمان و نوێتەرانی، چووە کەرکووک و یەکەم کەمیتەی بەڕێوەبردنی کەرکووکی لەنێوان 24 کەسدا دابەشکرد، 6 تورکمان، 6 عەرەب و 6 مەسیحی و 6 کورد، کورد، بەوە ئەژماری 25%ی دانیشتووانی کەرکووکی بۆ کرا و تاڵەبانی کوردی لە زۆرینەوە کرد بە کەمینە. کەرکووک، ئەو کاتە فرۆشرا!
دوای ماوەیەکی دیکە، جەلال تاڵەبانی، پرۆژەی برۆکسلاندنی کەرکووکی هێنایە گۆڕێ و دەسەڵاتی لەنێوان پێکهاتەکانی کەرکووکدا، بە ڕێژەی 32% بۆ تورکمان و 32% بۆ عەرەب و 32% بۆ کورد و 4% بۆ مەسیحییان، دابەشکرد، هەمدیس کورد کرانەوە بە کەمینە، کەرکووک، ئەو کاتە فرۆشرا!
چ ئەودەمەی 6 جار 4 و چ دەمی 3 جار 32%+4%ی کەرکووک، هەرگیز بۆ

تاکە یەک جاریش، جەلال تاڵەبانی نەیتوانی وەک چۆن دەسەڵاتی لە کەرکـــووک بەو جۆرە دابەش دەکـــرد، لە بەغـــدایش، کە پتـــر لە چواریەک(25%)ی کوردنشینە و لە کووت و دیالە و مووسڵ و شوێنانی دیکەش هەروا، داخوازی ڕێژەی چەند لە سەدێک بۆ کورد بکات!

تەواوی ئەو ماوەیەی(لە 2005ەوە تا مانگی دیسەمبەری 2012، کە ئیدی نەخۆش کەوت)، جەلال تاڵەبانی سەرۆککۆماری عیراق بوو، تاکە یەک بڕیـاری ڕژێمـی بەعسـی لەمەڕ عەرەبـانـدن و پاکتـاوی نەتەوەیـی و گۆڕینی دیمۆگرافی و خاکی کەرکووک، نەسڕایەوە و پووچەڵ نەکرایەوە و یەک میتـر خـاکی دابڕاو لە کەرکووک(خورمـاتوو، کفـری، کەلار، چەمچەماڵ و ناحیە و گوندەکانیان) نەگەڕێنرایەوە سەر کەرکووک و تاکە یەک عەرەبی داگیرکەری کەرکووک، نەنێردرایەوە بۆ زێدی خۆی، کەرکووک، ئەو کاتە فرەشرا!
لە نێـوان 1964 و 2017دا 53سـاڵە هەیە، لە مـاوەی ئەو 53 سـاڵەدا، ئیدیۆلۆگییەک، بیروباوەڕێک، دیدەک، کە ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی دامەزرێنەری بوون، هاتە گۆڕێ و چەکەرەی کرد و بوو بە وزە و هێـز و خڕبـوونەوە و دەسـتە و گـرۆ و حیـزب و بەنـەو هەمـوو شادەمارەکانی ئەم گرۆ و حیزبانەدا دەهات و دەچوو و دێت و دەچێت و هەمـوو جمگەکانیـانی تەنیبـووە و تەنیـوەتەوە: پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان(باڵی ئیـبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبـانی/ بـاڵی مەکتەبـی سیاسی).

پـــارتی شۆڕشگێڕی کوردســـتان(حیزبەکەی ئیـــبراهیم ئەحمەد-جەلال تاڵەبانی). پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان(حیزبەکەی شێخ عەبدوسەتتار تـاهیر شەریـف). بـزووتنەوەی پێشکەوتنخـوازانی کـورد(حیزبەکەی مەلاماتەر). یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان (بزووتنەوەی شۆڕشگێڕان + هێڵی گشتی + کۆمەڵەی مارکسی- لێنینی کوردستان/کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردسـتان). ئاڵـای شۆڕش. بـزووتنەوەی گۆڕان و هاوپەیمـانی بۆ دیموکراسی و دادپەروەری. ئەو ئیدیۆلۆگی و بیروباوەڕە و دیدە لەنێو هـزری تەواوی ئەو گرۆیـانەدا خۆی بینییەوە و جێـی خۆی کـردەوە و سنووری باشووری کوردستانی بەزاند و بەنێو حیزب و خەڵکی کوردی بەشەکـانی کوردسـتاندا، تەشەنەی کـرد و تائێسـتاش بەردەوامە. ئەو بیروبـاوەڕە و دیـد و ئیـدیۆلۆگییە، کە لەو دەمییەوە، ڕەبـاز و فەرگەیەکە و بە "جەلالی" ناوی دەرکردووە و لەگەڵ گیانی شارچێتی سلێمانیدا، تێکەڵ و ئاوێتە بووە. جەلالی و شارچێتی(سلێمانیچێتی)، تـاکە یەک فەلسـەفەیان لە ژیـان و بوونـدا هەبـووە و هەیە و هەوادارانـی لیە گلێـر بـوونەوە و بـووە بە بـازنەیەک بۆ

خەبوونەوەیان، ئەویش سڕینەوەی مێژوو و ناو و ماڵی بارزانییە و هیچی تر.

لەپێناو گەیشتن بەو ئامانجە(سڕینەوەی مێژوو و ناو و لەنێوبردنی ماڵباتی بارزانی و بارزانیزم) و بە گوێرەی ئەو هزرەی جەلالیزمی لەسەر دانراوە، گرتنەبەری هەموو ڕێگەیەک شیاوە و هیچ ئامرازێک نەشیاو نییە. جەلالییان، بەس بە لەبەینبردنی ماڵباتی بارزانی، ئامادەن خۆ لەبەین ببەن، ئامادەن وڵات و خاک و گەل بفرۆشن و ببنە کەواسووری بەر لەشکری نەیارانی کوردستان و بە کردەوەیش کردوویانە. 16ی ئوکتۆبەری 2017 و ڕادەستکردنی کەرکووک بە دەسەڵاتدارانی بەغدا، ترۆپکی خەباتی 53 ساڵەی ئەو فەرگە فەلسەفەییە بوو. ئەوان، کە دیتیان نزیکەی 95%ی خاکی باشووری کوردستان، ڕزگار بووە و نزیکەی 93%ی خەڵکەکەی، بە کەرکووک و تەواوی ناوچە دابڕێنراوەکانی دیکەوە، دەنگیان بە سەربەخۆیی کوردستان داوە و نەرەی بارزانی و هەولێر لە هەڵکشاندایە، هەستیان بە لاوازی و بچووکبوونەوە و گرگنی خۆیان کرد و لەپێناوی لاوازکردن و سڕینەوە و شکاندنی ماڵباتی بارزانیدا، تەواوی ئەوەی گەلی کوردستان لە ماوەی سەد ساڵدا پێیگەیشتبوو، بە چەند سەعاتێک دایان بە ئاودا و لە دوندەوە، وەک جێبەجێکردنەکی فەلسەفەکەی جەلال تاڵەبانی"دەوڵەتی کوردی خەونی شاعیرانە"،کورد و پرسی کورد و خەونی سەربەخۆیی و ئازادییان، هێنایە خوارێ و هەر هیچ نەبێت بۆ ماوەیەک دایانڕووخاند و دوایانخست.

هەر دوای چەند سەعاتێک لە داگیرکردنی کەرکووک لەلایەن بەغداوە، کۆمپانیای بریتش پیترۆلیۆم(British Petroleum) یا(BP)، گەیشتنە کەیوان. ئەو کۆمپانیایە سەر بە وڵاتێکە، هەمیشە کەرکووکی بە هی خۆی زانیوە، چونکە ئەو یەکەم وڵات بووە، نەوتی کەرکووکی دەرهێنا و هەر ئەویشە، خۆی بە زڕبابی کوردستان و هەموو عیراق دەزانێت. ئەمە هەر هیچ دەرنەخات، ئەوە پێشان دەدات، کە ئەوانەی کەرکووکیان ڕادەستی بەغدا کرد"دەستەی 16ی ئوکتۆبەر"(کوڕەک و برازاکانی تاڵەبانی+بڕێک لە سەرانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) و دەسەڵاتدارانی بەغدا و ئەوانەی ئێرانن، کە بە کۆمەکی 16ی ئوکتۆبەرییە کەواسوورەکانی بەر لەشکر هاتبوون، هەموو دەچنەوە سەر یەک سەرچاوە و هەموو لەسەر یەک خوان دەلەوەڕێن، ئەویش ئەو وڵاتەی خاوەنداریەتی BP دەکات و هەموو لەبنەوە گرێدراوی یەکدین. بریتانیا، هەر لە یەکەم ڕۆژی باسوخواسی گشتپرسییەوە، بە شاردنەوە، دژی بوو و هەرگیز لەگەڵ سەربەخۆیی باشووری کوردستاندا

نەبووە، چون سەربەخۆیی باشووری کوردستان و دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان، دەکاتە تێکشکان و داڕووخانی ئەو پەیکەرەی، بریتانیا بەخۆی دروستی کردووە، واتە: عیراق. عیراق، شاکاری بریتانیایە، چۆن بریتانیا لەگەڵ دەسکاری و گۆڕینی نەخشەی عیراقدا دەبێت؟ ئەوانەی کەرکووکیان دا بە دەستەوە و کەرکووکیان داگیرکرد، شاگردی بریتانیان و بە میرات لە باپیر و باوک و مامیانەوە، بۆیان ماوەتەوە.

ئەوانەی کەرکووکیان ڕادەستی بەغدایە کرد، هەمیشە ئاگری ژێرکا ئاسا، تەواوی توانستی ماددی و دارایی خۆیان و پەیوەند و ڕایەڵە و میدیاکانی خۆیان، تەرخان کردووە بۆ شۆردنەوەی مێشکی خەڵکی ئەو دەقەرە کەسکەی بندەستیان، بەوەی، کە مووچە لە نەتەوە و خاک و نیشتمان و هەرچی شتی ترە گرنگترە، چون ئەگەر وانییە، بۆ هەموو ئەو گەنجە خوێنگەرمانەی دەهاتنە سەر شەقامەکان و سنگیان بۆ گوللەوە دەنا، تاکە یەک ڕۆژ دژبە ڕادەستکردنی کەرکووک و دژ بە ڕادەستکەرانی کەرکووک، نەچوونە سەر شەقام و یەک وشەیان لە زار نەهاتە دەر!
لە مێژووی نوێی کوردستاندا، دوو دانە خاڵی تاریک، گەلێ تارێک هەن، یەکەمیان دووبەرەکی 1964 و جودابوونەوەی جەلالییان بوو لە پارتی دیموکراتی کوردستان و سەرکردەیەتی بارزانی، کە تا ئەم ساتەیش گەلی کوردستان، تەواوی کوردستان، باجەکەی دەدات و سەرتاپا کوردی کەرت کردووە، دووەمیشیان، 16ی ئوکتۆبەر و ڕادەستکردنی کەرکووک بوو. قارەمان و کوڕەئازاکانی ئەوەی یەکەم(1964)، باپیر و باوک و مامی کەتنکەرانی دووەم(2017) بوون.

لە مێژووی نوێی کوردستاندا، دوو دانە خاڵی ڕوون وەک “ڕۆژی نیوەڕۆ” و وەک “چاوی قرژانگ” و وەک “کانییەکی ڕوونی بەر تریفەی مانگەشەو..” هەن، یەکەمیان، ڕێککەوتنی 11ی مارسی 1970ی نێوان سەرکردەیەتی کوردستان و حوکوومەتی بەعسی بەغدایە، دووەمیشیان، گشتپرسیی 25ی سەپتەمبەری 2017، بۆ سەربەخۆیی باشووری کوردستان. پێکردنی ئەو هەردوو چرایە، لەسەر دەستی بارزانی باوک(مەلا موستەفا) و بارزانی کوڕ(مەسعوود)بوون. ئەگەر ئەوەی یەکەمیان، خۆشترین چوارساڵەکی بۆ باشووری کوردستان و کوردی عیراق، هێنا بێ، ئەوەی دووەمیان هەڵکشانێک بوو بەرەو ترۆپک، چون بۆ یەکەمجار بوو لە مێژووی کورددا، تێکڕای خەڵکی کوردستان، بە کۆی دەنگ، بەڵێن نەء بە ژێردەستیی و سەربەخۆیی هەڵبژێرن. 25ی سەپتەمبەری 2017 و گشتپرسی و دەنگدان بۆ سەربەخۆیی باشووری کوردستان، ئازاترین

هەنگاو و درەوشاوەترین لاپەڕەیەکە لە ژیانی مەسعوود بارزانیدا. ئەوەی بارزانی لە 25ی سەپتەمبەریی 2017دا کردی، نە سەرەڕۆیی بوو و نە هەڵە، نە خواست و ئارەزوویەکی خۆیی و کەسەکی و بنەماڵەیی بوو، وەک نەیارانی بارزانی وێنای دەکەن، بەڵکە هەڵبژاردنی بەرەی گەل و چوونەپاڵ خواستی گەلی کوردستان بوو و پەیامێک بوو بە نەتەوە سەردەستەکانی دەوروبەر (تورک، عەرەب و فارس) و هەموو جیهان، کە گەلی کوردستانیش هیچی لە گەلانی دیکەی دنیا کەمتر نییە.

بەو کارەیشی، بارزانی، وەک ڕێبەر و سەرکردەیەک لە مێژوودا ناوی خۆی تۆمار کرد. جەلالیزم، چۆن چاوی بەرایی دەدات و بەو شکۆمەندییە قایل دەبێت! هەرگیز نەء. دەستەی 16ی ئوکتۆبەر و کوڕ و برازاکانی جەلال تاڵەبانی و بەشێک لە سەرانی حیزبەکەی تاڵەبانی، بە دەستتێکەڵکردن لەگەڵ دوژمنانی کورد و داگیرکەرانی کوردستاندا، کەرکووکی هەمیشە برینداریان، کە تازە برینەکانی خەریکبوون ساڕێژ دەبوون و تازە بەرگی بووکێنی پووشیبوو و زەماوەندی بۆ ساز دەکرا و دەگوێزرایەوە، لە خوێندا دەیگەوزێنن و لە دووکەڵدا قانگی دەدەن و تارا و بەرگی بووکێنییەکەی دەسووتێنن و دەستی دەدەنە دەستی داگیرکەرانی دڕندە و تینووی شەهوەتەوە و هەموو زیناکەرانی شەو دەکەن بە ژوورەکەیدا و لە پشتی دەرگاکەیەوە ڕادەوەستن، گوێ لە هاواری سمینی پاکیزەیی دەگرن .

لە جیهاندا لە دووڕوویی و هەلپەرستی و خۆیەکلایینەکردنەوە و منجەمنجکردن و خەساغنەکردنەوە و ناڕوونی و لایەنگرتندا، حیزبێکی دیکە لە وێنەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان نابینرێتەوە و ئەگەر هەبێتیش دەگمەنە! حیزبەکە لەیەک کاتدا: لەگەڵە و لەگەڵیش نییە، پێی باشە و پێیشی خراپە، بەڕاستی دەزانێت و بەناڕاستیشی دەزانێت، مارکسیست و ماویست و چەپ و سۆسیالیستە و ئیسلامی و سەرمایەداری و هاندەری کەرتی تایبەتیشە، کوردستانییە و ناکوردستانی و عێراقییشە، ئەمە و ئەویشە و ئەوەیە و ئەمەیشە و ئەمانە و ئەوانەیشە و لەمانە و لەوانیشە و...تاد. تەواوی ئەو سیاسەت و دیدە دووڕوویی و هەلپەرستی و خۆیەکلایینەکردنەوە و منجەمنجکردن و خەساغنەکردنەوە و ناڕوونی و لایەنگرتنە، هەڵقوڵاوی یەک فەلسەفەیە، کە هەموودەم جەلال تاڵەبانی دەیگوتەوە و جەختی دەکردەوە، ئەویش فەلسەفەی"چەپکەگوڵ"ە، چەپکەگوڵەکەی تاڵەبانی، کە پەڕەیانی وەک دروشمێکی پیرۆز، وەک بڕگەیەک لە ئایینێک، وەک ڕێباز و هزرێک، تەماشای دەکەن و دەیڵێنەوە. ئەو فەلسەفەیە ڕوونتر ئەو سیاسەتە، کە "چەپکەگوڵ" بنەما تیۆری و هزرییەکەیەتی و بووە بە

ن□خش□□گ□ و چرایەک بۆ جەلالییان، ڕێک ئەوە کەرکووکی بەو دەردە برد وا دەیان ساڵە پێوەی دەتلێتەوە و دەناڵێنێت.

ئەوەی لە 16ی ئوکتۆبەری 2017دا لە کەرکووک ڕوویدا، بێجگە لە ناپاکی و خیانەت، ناکرێ ناوێکی دیکەی لێبنرێ. ئەوانەی لەو ڕۆژەدا و لە ئەنجامی پێکهاتنێکی ژێربەژێریی، حەشدی شەعبی و هیزی دەرەکی و دەسەڵاتدارانی بەغدایان پەلکێشی کرد و کەرکووکیان وەک دیارییەک، ڕادەستیان کرد، بێجگە لە خیانەتکار و وڵاتفرۆش، ناکرێ ناوێکی دیکەیان لێبنرێ.

شاعیری گەورەی کورد شێخ ڕەزای تاڵەبانی دەڵێ:

پیر کە کۆکی و نەتڕی دوورە لە مردن هێشتا
وردەئاهەنگی دوای کۆکە نیشانەی ئەجەلە
پیر کە کۆکی و تڕی، دەنگی وەک بارەزەلە
شاهیدی موعتەبەرم عیززەتی مەئمووری تەلە

کۆکەکەی شوباتی 1964ی جەماعەت درێژەی کێشا تا ڕەسییە وردەئاهەنگەکانی 16ی ئوکتۆبەری 2017 و ئیدی نیشانەکانیشی وا بەرەبەرە دەردەکەون.

2017-11-17

نیوە دێڕێکە لە شیعری"جوانی بێ ناو"ی مامۆستا گۆران.

شاعیری عیراقی، موزەففەر ئەننەوواب(مظفرالنواب)لە شیعرێکیدا، بە ناوی: قودس، بووکی عەرەبایەتیتان"القدس عروس عروبتکم" دەڵێ:

القدس عروس عروبتكم
فلماذا أدخلتم كل زناة الليل إلى حجرتها ؟؟
ووقفتم تستمعون وراء الباب لصرخات بكارتها
وسحبتم كل خناجركم
وتنافختم شرفا
وصرختم فيها أن تسكت صونا للعرض
فما أشرفكم
أولاد القحبة هل تسكت مغتصبة ؟
أولاد القحبة
لست خجولا حين أصارحكم بحقيقتكم
إن حظيرة خنزير أطهر من أطهركم

کتێب- سەدەیەک گەڕانەوە بە قووڵایی مێژوو – گەشتێک بە ئیسیووپیا .... نووسینی: ئەمجەد شاکەلی

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ....]

پیاوە بنجگەباڵاکە ... ئەمجەد شاکەلی

سێشەممە 26ی سێپتەمبەری 2017، یەک ڕۆژ دوای گشتپرسییەکەی کوردستان بۆ سەربەخۆیی، لەبەردەم خواردنگەیەکی گچکەی فەلافیل(فلافل) لە ستۆکهۆڵم، کە خاوەنەکەی عیراقییەکی عەرەبە، دانیشتووم و خەریکی خواردنی فەلافیلم. پیاوێکی پانتۆڵ و چاکەت لەبەری، سەر و ڕدێن سپی، باڵا ناوەندی، چاویلکە لەچاو، تەمەنی نزیکەی 77 ساڵ، لەگەڵ گەنجێکدا، کە پێدەچوو باوک و کوڕ بن، لەبەردەم خواردنگەکەدا ڕاوەستان و گەنجەکە پیاوەکەی بەجێهێشت و پێیگوت، کەمێکی تر دەگەڕێتەوە لای.

بە شێوەی ئاخاوتنەکەیان دیار بوو خەڵکی سلێمانین. پیاوەکە بە عەرەبییەکی ڕەوان, لەگەڵ خاوەنی خواردنگەکەدا، کەوتە قسان و داوای خواردنەکەی کرد و لێی پرسی، خەڵکی کوێیە، ئەویش لە وەڵامدا گوتی، خەڵکی دیالا و باقوبە(بعقوبه)یە. پیاوەکە، هەناسەیەکی گەرمی پڕ بە سینگی هەڵکێشا و لەتەک یەک تەپەڵە ئاخ و ئەف و مخابن و بەداخەوە و حەیفدا دەراندی، دەتگوت کۆستێکی گەورەی کەوتووە و نزیکترین و خۆشەویسترین کەسی مردووە.

بە گەرووییەکی نووساوی خەماوی و پڕ لە گریانەوە، بە خاوەنی خواردنگەکەی، نەک جارێک دە یان جار گوت: وەی بەداخەوە بۆ ئەو عیراقە، دەک حەیف بۆ ئەو عیراقە، وەی کوێراییم دابێت بۆ ئەو عیراقە، بریا قەت ئەم ڕۆژەم نەدیتبایە! خاوەنی خواردنگەکە لێی پرسی، ئەو خەڵکی کوێیە، ئەویش گوتی: سلێمانی.

تۆ ئەگەر لەوناوە بووایەیت و تەنیا گوێت لە ئاخ و ئەفی پیاوەکە بووایە، واتدەزانی، لە کۆنە بەعسییە عرووبییە وەحدەوییەکان یا قەومییە عەرەبییە ناسرییەکان یا ئەندامێکی حیزبی دەعوەی ئیسلامی یا عەرەبێکی مووسڵاوی، باقووبەیی، فەللووجەیی بەسرەیی یا پسمامی زەعیم سددیق و عەلی حەسەن مەجید و مولازم موحسینە. پیاوەکە بە ئاخ و ئەفەوە نەوەستا، ئەوجا یەک شیعری عەرەبی، نزیکەی هەشت نۆ دێڕی، بە عەرەبییەکی جوان و پوختە، کە پەسنی بەغدا و عیراق و مێژووی عیراق بوو، بەسەردا کرد و خۆش خۆشیش دەیگوت: ئاخ بۆ بەغدا، کە هەمووماانی کۆکردبووەوە، حەیف بۆ بەغدا، کە پایتەختی هەموومان بوو، وای بۆ عیراق، کە وڵاتی هەموومان بوو، ئەف بۆ عیراق، کە وای بەسەر هات و خەڵکانی ناپاک و خراپەکار و دەستی دەرەکی و سیخوڕ و بەکرێگیراو خەریکن تێکی دەدەن و بەشبەشی دەکەن! خاوەنی خواردنگەکە، هەر گوێی دەگرت و پیاوەکەش هەر قسەکانی خۆی دەکرد.

بە سەروسیما و عەرەبیزانینەکەی، پیاوەکە، لە کۆنە مامۆستایەکی زمانی عەرەبی، یا کارمەندێک، کە چەند ساڵێکی ژیانی لەگەڵ عەرەبدا ژیابێ، دەچوو. کە گوێم لە قسەکانی بوو، بە خۆمم گوت تۆ بڵێی ئەم پیاوە خەڵکی ئەو سلێمانییە بێت، کە شێخ ڕەزای تاڵەبانی لەبارەیەوە گوتوویەتی:

لەبیرم دێ سولەیمانی کە دارولمولکی بابان بوو
نە مەحکوومی عەجەم نە سوخرەکێشی ئالی عوسمان بوو
لە بەر قاپی سەرا سەفیان دەبەست شێخ و مەلا و زاهید
مەتافی کەعبە بۆ ئەربابی حاجەت گردی سەیوان بوو
لە بەر تابووری عەسکەر ڕێ نەبوو بۆ مەجلیسی پاشا
سەدای مەزیقا و نەققارە تا ئەیوانی کەیوان بوو
دریغ بۆ ئەو زەمانە ئەو دەمە ئەو عەسرە ئەو ڕۆژە
کە مەیدانی جریدبازی لە دەوری کانی ئاسکان بوو !

تۆ بڵێی خەڵکی ئەو سلێمانییە بێت، کە یەکەم پێتەختی یەکەم شانشینی کوردستان بوو، کاتێک شێخی نەمر، مەلیک مەحموود، یەکەم شای کوردستان بوو لە مێژوودا!

تۆ بڵێی خەڵکی ئەو سلێمانییە بێت، کە پێی دەڵێن: شاری هەڵمەت و قوربانی و شاری پیرەمێرد و حەمەساڵح دیلان!
تۆ بڵێی خەڵکی ئەو سلێمانییە بێت، کە فایەق بێکەسێکی تێدا هەڵکەوتووە، پەنجەی کردووەتە چاوی ئەدمۆندزی ئینگلیزی داگیرکەردا و پێی گوتووە:

بیست و حەوت ساڵە من ڕەنجبەری تۆم
بە نان و ئاو و جل و بەرگی خۆم
خزمەتم کردی لە ئێران و ڕۆم
لە پێناوی تۆ شکاوە ئێستەم
کەچی هێشتا هەر دیل و ڕەنجەڕۆم
گوناهم چی بوو بەم دەردەت بردم؟
بە چی بە ناحەق وا سووکت کردم؟

تۆ بڵێی ئەو خەڵکی ئەو سلێمانییە بێت، کە پێش نزیکەی سەدساڵێک، دژی لکاندنی باشووری کوردستان بوو، بە عیراقەوە!
بە من، نەو! بە من، ئەو خەڵکی ئەم سلێمانییەیە، کە کەمترین ڕێژەی خەڵک تێیدا 50%ی لەگەڵ سەربەخۆییدا بوون و ئەوەیشی دەنگی بە سەربەخۆیی دا، خەڵکە هەژار و کارگەر و شەکەت و جەرگسووتاو و تامەزرۆی ئازادی و نیشتمانپەروەرەکانین، دەنا ئەندامان و هەوادارانی حیزبە دەسەڵاتدارەکانی سلێمانی، نە تەنیا لە سلێمانی، بەڵکە لە تەواوی ئەو دەڤەرەی بندەستیان بە گەرمیان و هەڵەبجەیشەوە، مەگەر دانە دانەیەکیان، دەنا شتاقیان دەنگیان بە بەڵێ بە سەربەخۆیی نەداوە و ئەگەر بەشداریی گشتپرسییەکەیشیان کردبێت و پەنجەی مۆرکراویشیان لە میدیاکانەوە پێشانی خەڵک دابێت، ئەوا بە نەخێر یا بە سپی دەنگیان داوە. ئەو خەڵکی ئەم سلێمانییەیە، کە سەردارانی نەیانگەرەکە لە عیراق دوورکەونەوە، بەلکە دەیانەوێ لە هەولێر دابڕێن! ئەو پیاوە فەلافیلخۆرە گرگنە، کورتەڵە، گزگلە، بنجگەباڵیە، خەڵکی ئەو سلێمانییە نەبوو، کە میلیۆنان کورد، بە خۆیشمەوە، هەمیشە، وەک ئاگرەکی زیندوو و لانکی داهێنان، سەیریان کردووە، ئەو خەڵکی ئەم سلێمانییەی ئەمڕۆ بوو.

26 – 09 – 2017

کێشەکانی دەنگدانی کوردستانییانی هەندەران بۆ گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستان ... ئەمجەد شاکەلی

بەگوێرەی ڕاگەیەندراوەکی(کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی) بۆ هاووڵاتیانی دەرەوەی وڵات، واتە: کوردستانییانی هەندەرانشین، داوایان لێ دەکرێت بۆ ئەوەی بتوانن بەشداریی پرۆسەسی دەنگدان و گشتپرسیی بۆ سەربەخۆیی کوردستان بکەن، لەنێوان 2017-9-1 تا 2017-9-7، سەردانی ماڵپەڕەی ئەو کۆمسیۆنە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت بکەن، کە ئەمەی خوارەوەیە:
www.khec.krd

کە مرۆڤ دەچێتە نێو ئەو ماڵپەڕەوە، دەتوانێت هەریەک لە سێ زمانانی کوردی، عەرەبی و ئینگلیزی هەڵبژێرێت. کە دەچێتە سەر هەر یەکێک لەو زمانانە، تۆمارێکی دەنگیی یەک خولەک و نیوی دانراوە، کە بە کوردییە، بەڵام زووزوویش دەنگەکە دەبڕێ و دەتەوێ و گەلێک بە خێرایی، باسی شێوازی خۆتومارکردن و پڕکردنەوەی فۆرمەک دەکات و پێت دەڵێ، بۆ ئەوەی بتوانیت فۆرمەکە پڕکەیتەوە دەبێ تەختەکلیلی، من بە خۆم دەڵێم تەختەکلیل، دەنا دەنگەدەڵێ: کیبوورد(Keyboard)ی عەرەبیت هەبێت. ئەوجا باسی نووسینی ناوی سیانی و ژمارە و وێنەی کارتی ناسنامەی عیراقی و ڕەگەزنامەی عیراقی و دواتریش ژمارەی فەرمی خۆراک دەکات. من بۆ خۆم، هەرکە لە 2017-9-2دا، ئەو تۆمارەدەنگییەم بیست و چوومە نێو ئەو ماڵپەڕەوە، خۆم پێ نەگیرا و دەسبەجێ نامەیەکم بۆ سێ ناوونیشانی ئیمەیلی جیاوازی ئەو کۆمسیۆنە نووسی. کۆمەڵێک خاڵم بۆیان ڕوون کردەوە و دواتر لە ڕۆژی 2017-9-3دا، لەوانەوە دوو وەڵامی کورت و هیچ نەگەیەنم بۆ هاتەوە، کە والێرەدا ڕێک وەک خۆیان دایاندەنێم:
یەکەم وەڵامی کۆمسیۆن: "سلاو بەریزم، بەریزم دەتوانی سود لە فورمی خۆراکی خیزانی وەرکریت لە ناوەوەی هەریم بۆ بەری یەکەم بەریز دەبیت ناوەکە بە دروستی داخیل بکەبت بە زمانی عەرەبی دەتوانن ناوەکانتان بنیرن بۆتان دلنیا دەکەینەوە، دەتوانی بەیوەندیمان بیوە بکەن لەریکەی وەتس ئەب و فایبەر".
دووەم وەڵامی کۆمسیۆن:"سڵاو بەڕیز ..جەژنتان پیرۆز، بەڕێز گیان

سوپاس بۆ تێبینییەکەت بەڵام ئەم لەجاوی ئەوانە کراوە و دەکرێ هەر کەسەك لەسەر فۆرمی خۆراکی مالی باوکی دەنگ بدات، بەداخەوە ئەگەر کوردەکیش لە دەرەوە ژیابێت دەبێ هاتبێتەوە کوردستان و فۆرمی خۆراکی دەرکردبێت ئەگەرنا لە دەسەلاتی ئەمە نییە، بە زانیاریشت وەبسایتەکە بە زمانی ئینگلیزی و عەرەبیش ە و تەنها بزمانی کوردی نییە. لەگەڵ ڕێزدا ".

من هیچ نالێم، بەڵام ئەو وڵاتانە بۆ کەسەکی کوردستانیی، کە بە خۆیەوە سێ پشتی دانیشتووی، ئەڵمانیا، ئەمەریکا، بریتانیا، فرانسا، سوێد یا هەر وڵاتەکی دیکەی هەندەران بێت و بیەوێت دەنگ بە سەربەخۆیی کوردستان بدات، چ دەکرێت! ئەمە بەجگە لە ڕەشکردن و دزەوکردنی گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستان و دەستبەڕووودانی کوردستانییانی هەندەران و پاڕپەوەنانیان بە بەشدارنەبوون و دەنگنەدان هیچی دیکە دەگەیەنێت؟

من لەبەردا ئەو خالە لاوازانەی پەیوەنددارن بەو بانگەوازە و بەو ڕێنوێنییانەی کۆمسیۆنەوە، کە بەشەکیم بە ئەوانیش نارد، دەخەمە پێش چاوی ئێوەی هەژا:

1 . ئەو دەنگەی ڕێنوێنییەکان دەخوێنێتەوە هەر زۆر خێرا دەیڕێتەوە و زووزوویش دەبێژێ، واتە: زۆر ڕوون نییە.

2 . تە بچیتە سەر هەر کام لەو زمانانە: کوردی، عەرەبی یا ئینگلیزی، تۆمارە دەنگییەکە هەر هەمان دەنگە و تەنیا بە زمانی کوردی دەیخوێنێتەوە، ئەویش کوردیی خواروو. لەنێو کوردانی هەندەراندا، هەموو جۆرە کوردێک هەن و بە شێوەزاری جیاوازیش قسە دەکەن: کرمانج، هەورامی، کەڵهوڕ، فەیلی، سۆران، زازا و..کە هی وایان تێدایە لە شێوەزارەکەی خۆی زیاتر، شێوەزارەکی دیکەی کوردی نازانێت. دەبوو ئەو تۆمارەدەنگییە بە کەمەکێک شێوەزاری کوردی دانرابا.

3 . باشووری کوردستان، تەنیا کوردی لێ نازی، تورکمان، کلدان، ئاشووری، ئەرمەن و عەرەبیشی لێ دەژین. لەنێو کوردستانییانی هەندەراندا تەواوی ئەو نەتەوانە هەن، دەبوو تۆمارە دەنگییەکە بەو زمانانەش هەبووایە.

4 . بەشەکی زۆری لاوان و گەنجانی کوردستانییانی دەرەی کوردستان، دەتوانم بەڵێم پتر لە 90%یان زمانی کوردی بە باشیی نازانن و ڕەنگە وشەوشەیێک قسەی پێ بکەن و زۆریان هەرگیز کوردستانیان نەبینیوە و

تێیدا نەژیاون، دەبوو تۆمارەدەنگییەکە، بەجگە لە زمانی کوردی(بە هەموو شێوەزارەکانی)، بە زمانانی عەرەبی، تورکمانی، کلدانی، سریانی، ئاشووری، ئەرمەنی، فارسی، ئینگلیزی، فرانسی، ئەڵمانی، ئیسپانی، ڕووسی و زۆرێک لە زمانە ئەوروپاییەکانی دیکە هەبووایە، چونکە ئەوان زمانی ئەو وڵاتانەی لە هەندەران تێیدا دەژین، زۆر بە باشی دەزانن و بە ئەوان زمانی یەکەمیانە.

5 . زۆرێک لەو کوردستانییانەی دەرەوەی کوردستان، هیچ جۆرە بەڵگەنامە و ناسنامە و ڕەگەزنامە و پاسپۆرت و ئەو شتە عیراقییانەیان نییە و لە تەمەنێکیشدان، کە مافی دەنگدانیان هەیە و نزیکەی هەر هەموویشیان لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندان، زۆرێک لەوانە نەک هەر خۆیان، کە لە هەندەران لەدایک بوون، ڕەنگە باوک و دایکیشیان لە هەندەران لەدایک بووبن، یا هەیە دایکی یا باوکی بیانییە و یەکێکیان عیراقییە، ئەویش بە ڕەگەز، کە ئەویش هیچ بەڵگەنامەیەکی نییە. زۆرێک لە کوردانی فەیلی لە هەندەرانن، ئەوان زۆریان نە کوردی دەزانن و نە کوردی تێدەگەن و نە کوردی دەخوێننەوە، بەڵام لە من و تۆیش کوردترن و سەدلەسەد لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستانیشدان، زۆرینەی ئەوانەش هیچ جۆرە ڕەگەزنامەی عیراقی و ئەوانەیان نییە، چونکە لەنێوان عیراق و ئێراندا هەمیشە ماڵوێران و دەربەدەر بوون، چۆن دەنگی ئەوانە وەردەگیرێت؟

6 . پڕکردنەوەی فۆرم بە عەرەبی، سەختییەکی گەورەیە بۆ کوردستانییانی دەرەوەی کوردستان، چونکە هەموو ئەو خەڵکە کیبووردی عەرەبییان نییە و پێویستیشیان بە کیبووردی عەرەبی نییە، تەنانەت ئەگەر هەشیان بێت ڕەنگە عەرەبی هەر نەزانن و نەتوانن فۆرمی عەرەبی پڕ بکەنەوە.

7 . ناوی سیانی لەو وڵاتانەی هەندەران، کە کوردستانییانی تێدا دەژین، هەرگیز نە هەیە و نە باوی هەیە، چونکە سیستمی ناو لە هەندەران جۆرێکی دیکەیە. ئەو بۆی هەبێ دەنگ بدات، بۆ بە بەڵگەنامە بیانییەکانی خۆیەوە دەنگ نەدات؟ بۆ وەک چۆن دەنگ بۆ هەڵبژاردنێک لە سوێد، دانمارک، بریتانیا یا ئەمەریکا دەدات، بۆ سەربەخۆیی کوردستانیش وەک خۆی و بەوجۆرە دەنگ نەدات؟ ئەو ناوی سیانی و سیستمە کۆنە عیراقییە بۆ کوردستانییانی هەندەران، کێشەیەکی گەورەیە.

8 . لە تۆمارەدەنگییەکەدا داوا دەکرێت ژمارەی فۆرمی خۆراک لە فۆرمی خۆتۆمارکردنەکەدا بنووسرێت. کوردستانییەکی لە ئەوروپا،

ئەمەریکا، ئوسترالیا، ئەفریقا، لاتین ئەمەریکا، چین، هیندوستان، یا هەر وڵاتێکی دیکەی ئەو دنیایە دەژی، کوا فۆرمی خۆراکی هەیە؟ نەک خۆی کە ڕەنگە لاوێکی 19 ساڵان بێت نییەتی، باوک و دایک و داپیر و باپیریشی، کە ڕەنگە دانیشتووی هەندەران بن، هەر نییانە.

9 . لەو ماڵپەڕەی کۆمسیۆندا بەجگە لە تۆمارەدەنگییەکە، هیچ نووسینێک لەمەڕ ئەو گشتپرسییەوە نەنووسراوە، کە دەبوو بەجگە لە تۆمارەدەنگییەکە، بە نووسین، بە زمانە گرنگ و سەرەکییە جیاوازەکانی دنیا، ڕێنوێنییەکان پەخش کرابایەوە و مرۆڤ بیتوانیایە وەک فۆرم لەسەر کاغەز کۆپیی کردبا.

10. میدیای کوردی و دەسگاکانی پەیوەنددار بە گشتپرسییەوە، دەبوو لە باسکردنی گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستاندا، پتر جەخت و ئاراستەی قسە و میدیا و ڕێنوێنییەکانیان، بە کوردستانییان بووایە، نەک تەنیا کورد، بە هەموو باشووری کوردستان بووایە نەک تەنیا هەرێمی کوردستان. تۆ کە باس لە کەرکووک و مەندەلی و شنگال و خورماتوو و زرباتییە و بەدرە دەکەیت، دەبێ دەستەواژەی هەرێم کەمتر و دەستەواژەی باشووری کوردستان پتر بەکاربهێنیت.

11. نوێنەرایەتی هەرێمی کوردستان لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و شوێنانی دیکە، حیزب و هێزە کوردستانییەکان، ئەوانەی لەگەڵ سەربەخۆیی و گشتپرسیدان، کە لە دەرەی کوردستان نوێنەرایەتی و خەڵکیان هەن، ڕێکخراوە ناحوکوومەتی و مەدەنی و چالاکوانەکانی کوردستان و بیانییانی دۆستی کوردستان، دەبوو چالاکانە و بە گوێرەی شێوەی ژیان و سیستمی سیاسی و جقاکی ئەو کۆمەڵە و وڵاتانەی تێیدا دەژین، پرۆسەی بەشداربوون و گشتپرسییان لە هەندەران ئاسان کردبا. لاوانی کوردستانییانی زمانزان و بە فەرهەنگی ئەوروپایی و ئەمەریکایی و هەندەرانی گەورەبوو و بارهاتوو و پێگەیشتوو، بخستبایەتە گەڕ و ئەوان تەواوی ڕێکخستن و کارئاسانییەکیانیان جێبەجێ کردبا. بەجگە لەوەش دەکرا بە ئاسانی سوود لە بیانییانی دۆستی کوردستان وەرگیرێت، کە پسپۆری و شارەزاییەکی باشیان لە بواری ئەم جۆرە کارانەدا هەیە. کۆمسیۆنیش دەتوانێت، سوود لە تەواوی ئەو وزانە وەرگرێت.

12. باشووری کوردستان، کە دەیەوێت لە عیراق دابڕێت و دوورکەوێتەوە و دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان دروست بکات، ئەو هەموو عیراقییەت و شتە عیراقییانە چییە لە خەڵک داوا دەکرێن! تۆ دەتەوێت وشەی عیراق و عیراقییەت لە خۆت و وڵاتەکەت بکەیتەوە،

کەچی، گەنجەکی باشووری کوردستانی خۆی و دایک باوکی و داپیر و باپیری، لەدایکبووی سوێد، فرانسا، توونس، ئەڵمانیا، ئەمەریکا و…بە تەبزی دەکەنەوە عیراقی و داوای دەیان شتی عیراقییانەی لێ دەکەن، ئەمە کەی ڕەوایە!

13. ئەم گشتپرسییە بۆ سەربەخۆیی کوردستانە و گەلێک لە هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و ئەوانە گرنگترە. بۆ ئەو هەڵبژاردنانە، لە هەندەران ئامادەییەکی پێشوەختەی باش و هەموو کارئاسانییەک بۆ دەنگدەران دەکرا و شایلەغانی بۆ دەکرا، کەچی ئێستا کە کەمتر لە بیست ڕۆژی ماوە، نەک هەر هیچ ئامادەکارییەک نەکراوە، تەنانەت نووزەیەکیش نییە و هیچ باسێک و هیچ چالاکییەک و هیچ دەنگەدەنگێک نییە و سەرباری ئەوانەش ئەو هەموو سەختگیرییەی بۆ دەکرێت. کوردستانیگەلێکی یەکجار زۆر لە وڵاتانی جیاوازی هەندەران دەژین، ئەگەر کارەکان بەمجۆرە بەڕێوە بچێت و هەندە سەخت بێت، هەرگیز لە1% زیاتری ئەو خەڵکەی هەندەران، ناتوانن دەنگ بۆ سەربەخۆیی بدەن و 99%ی دەنگی کوردستانییانی هەندەرانشین دەسووتێ و دەفەوتێ و بەفیڕۆ دەڕوات.
ڕەنگە لەم کاتەدا من ئەم کەلێنانەم بەرچاوکەوتبن، لە لەوانەیە تۆ زیاترت بینیبن! دەنگی خۆت بڵند بکە و شتەکانی خۆت بڵێ!

2017-09-04

ڕامانێک لە گشتپرسی و سەربەخۆیی وکاڵبوونەوەی نەتەوەیەک … ئەمجەد شاکەلی

بازاڕی قسەکردن لەسەر گشتپرسی و سەربەخۆیی باشووری کوردستان، ماوەیەکە گەرمە و زۆری لەسەر دەگوترێ، دەنووسرێ، دەبیسرێ و دەبینرێ. خەڵکی کوردی کردووەتە دوو بەرەی "لەگەڵ" و "دژ"ی، زۆر دوور لە یەکەوە و دوو سەنگەری جیاوازە. ئەو پاساو و گومان و دڵەڕاوکێ و ڕەخنە و پرسانەی، دژەکان دەیورووژێنن، لە گەندەڵی و دزی و نادادی و ئەزموونێکی خراپ و سەقەت و ناتەواوی فەرمانڕەوایی

و کارگێڕی و…ئەگەر بە ویژدانەوە سەیربکرین و لەبەرچاو بگیرێن و بخوێنرێنەوە، باوەڕ ناکەم، کەس لاریی لییان هەبێ. هەموو ئەوانەی بەشدارن لەو کارانەدا، ئەوانەن، لە چیاوە باریکەڵە و قەڵەمی و جووتی کەلاش لەپێدا و چەغەوەانەکەکی خاکی لەبەردا و تفەنگێک لە شاندا و پارەیەکی کەم لە باخەڵدا، گەڕانەوە نێو شار و ڕوونیشتنە سەر تەخت و دەسەڵات و ورگیان گەلێک لە پێش پێیەکانیانەوە دەڕوات و هەرچی هێڵی فڕۆکەوانی جیهانە و هۆتێلی چەندین ئەستێرەی شارە گەورەکانی جیهانە، خۆیان خێزان و منداڵیان تاقییان کردووەتەوە و بوون بە خاوەن پارەی خەیاڵی و کۆمپانیا و چەندین خانوو و چەندین پارچە زەوی و چەندین ئۆتۆمبیل و چەندین ژن و چەندین پاسەوان و چەندین بیرە نەفت و دەیان چەندینی تریش. ئەوەی دەگوترێ، ڕەخنەیە لە حیزب، لە حوکوومەت و لە دەسەڵات.

دەوڵەت، لە حیزب و حوکوومەت و دەسەڵات جیاوازە. گشتپرسیی بە دامەزراندنی دەوڵەتە، واتە: قەوارەیەک، نەک بە هەڵبژاردنی پەرلەمان و حوکوومەت و هێنانی حیزبێک بە سەر تەخت. دەوڵەت قەوارەیەکە، کۆمەڵێک مرۆڤ لە چوارچێوەی سنوورێکدا و لەژێر ئاڵایەکدا، گلێر دەکاتەوە و پێکەوە دەژین و لەسەر ئاستی جیهان و نێودەوڵەتییشدا، وەک یەکەیەکی خودان کەسیەتی خۆی و سەربەخۆیی خۆی ددانی پێدا دەنرێ و دەناسرێت. حوکوومەت و حیزب و دەسەڵات، بەرگەڕان و هەرگیز تاسەر نامێننەوە، دێن و دەڕۆن. تۆ بنۆڕە دەوڵەتگەلێکی مانەندی ئەفغانستان، سۆمال، عیراق، کە دەسەڵات و حوکوومەت و حیزب و کوودەتا، تیایاندا وەدووی یەکدا هەمیشە قەتارەیان بەستبوو و پشوویان نەدەدا، کەچی وەک دەوڵەت و قەوارە لەسەر نەخشەی جیهان، بە هەموو شەقوشەی و پەرپووتییەکی خۆیانەوە، ماونەوە و هەر هەن. کە باس لە سەربەخۆیی کوردستان دەکرێ، باسکردنە لە چێکردنی ئەو قەوارەیە. ئەمە کە باسی دەکات؟ کێ لە پشتییەوەیە؟ کێ ڕێبەرییەتییە و پێشەنگی ئەو باسەیە؟ بۆ دەکرێ؟ بۆ ئێستا؟ پاشان چۆن دەبێت؟ و…دەیان پرسی دیکە، کە دژەکان دەیورووژێنن، بابەتگەلێک نین، بۆ وەڵامدانەوەیان، مرۆڤ خۆی تووشی سەرئێشە و سەخڵەتبوون بکات! عەرەب دەڵێن:"ثبت العرش ثم أنقش"، واتە: تۆ زەوینە و تەختێک جێگیر بکە و بچەسپێنە، پاشان بینەخشینە. تۆ قەوارەیەک بۆ خۆت پێکبهێنە ودروست بکە و بچە ڕیزی ئەو هەموو دەوڵەتانەی جیهانەوە و ببە خاوەنی خۆت و لە بندەستیی خۆت ڕاپسکێنە و بێنەدەر، دواتر ڕەنگ و نیگاری بکە و بیڕازێنەوە، بەو جۆرەی بۆ خۆت گەرەکتە و ئەودەمی خودای دەکرد، سەدجاران حوکوومەت و دەسەڵاتت دەگۆڕی!

کورد لەو دەمەوەی، وەک گەلێک یا نەتەوەیەک خۆی ناسیوە، لەسەر خاکێک ژیاوە و دەژی، کوردستانی پی گوتراوە. کورد، لە دەڤەرێکی دیکەوە یا لە جیهانێکی دیکەوە، نەهاتووەتە سەر ئەو خاکەی. نەتەوەکانی چواردەوری کورد، بەجگە لە فارس، هیچیان خەڵکی ڕەسەنی ئەو خاکە نین، کە ئێستا قەوارەی بە ناویانەوەیە و لەسەری دەژین. عەرەب و تورک، هەردوو، لە ئەنجامی داگیرکاری و کوشتارەوە، لە عیراقی ئێستا و تورکیای ئێستادا، بە هەردوو بەشە کوردستانەکانیانەوە، نەشتەجێ بوون. ئەمە، نە فیلەسەفییە و نە تیۆری و نە هیچ خۆشەکەتکردنێکی گێڕەکە تا مرۆڤ پێی بگات، بەڵکە ڕاستینەیەکە، مێژوو و واقیع، گەواهی دەدەن و دەیسەلمێنن. پرسی کورد، لە باشووری کوردستان، بە بەراورد لەتەک بەشەکانی دیکەی کوردستاندا، بەڕێک چووەتە پێش و قەوارەیەک چێ بووە، لە ئەو قەوارەیە، کە لە سێ قوتە باژێڕی دهۆک، هەولێر و سلێمانیدا، خۆ دەنوێنە، هەموو باشووری کوردستان نییە و بەشە زۆرەکەی دیکەی، نەهاتووەتەوە نێو ئەو قەوارەیە. باشووری کوردستان، تەنێ کوردی لە ناژی، تورکمان نەتەوەی دووەمی دوای کوردە و ئیدی پاش ئەوان کلدان و ئاشووری و ئەرمەن و عەرەب دێن. باشووری کوردستان، تەواوی باشووری کوردستان، لە قەوارەی دەوڵەتێکی سەربەخۆدا یەکبگرێتەوە، دەوڵەت و جڤاکێکە فرەڕەنگ، فرەنەتەوە، فرەئایین، فرەئایینزای لە پێک دێ، کە بەو هەموو ڕەنگ و جیاوازییانەوە، تابلۆیەکی جوان و پڕڕەنگ و دەوڵەمەندییەکی فەرهەنگی بە مرۆڤایەتی دەبەخشێ و هەرگیز بیروباوەڕی نەتەوەپەرستی"ناسیۆنالیزم"ی تونداژۆ و ئایینی و ئایینزایی تونداژۆی تێدا سەرهەڵنادات، بەڵکە فەرهەنگی پێکەژیان و قەبوولکدنی یەکدی و خۆشەویستی تێدا زاڵ دەبێت، چوون کورد بەخۆی وەک سروشت، تونداژۆ نییە.

****

هاوڕێیەکم، لە ژیانیدا گەلێک لە قۆناخ و باڵەکانی مارکسیزم و جۆری دیکەی چەپایەتی وەک ئەنارکیزم، تاقی کردووەتەوە و یەکێکە لەوانەی تا ئێستاش خەون بە عیراقەوە دەبینێت و هەندەی عوروبییەکی عیراقی لە خەمی یەکپارچەیی خاکی عیراق و دابەشنەبوونیەتی و تا ئەو ڕادەیەی بەکارهێنانی وشەی"کوردستان"ی کاتێ لەگەڵ ناکوردستانییەکدا بپەیڤێ، پێ ئاسان نییە و سەخت بۆی دەردەبڕدرێ، لە عیراقەکەی لەسەر زار خۆشتر و ڕەوانتر بە دێت. دیارە بەو پێیە دەبێ دژی سەربەخۆیی کوردستان و دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان بێت، ڕێک وایە و دژیەتی! زۆرجاران ئەو دژایەتییەی بە

بەدەوڵەتبوونی کوردستان، دەخاتە چوارچێوەی دژایەتییەوە بە دەوڵەت بە شێوەیەکی گشتی، واتە: وەک ڕوانینێکی ئەنارکیستییانە بۆ دەوڵەت، بەڵام ئەم بەخۆی ئێستا ئەنارکیست نییە و گاڵتە بە ئەنارکیزمیش دەکات. ئەم تەنیا ڕقی لە دەوڵەتی کوردستانی و کوردییە. دەنا ئەگەر ڕقەکەی لە ڕوانگەیەکی ئەنارکیستانەوە بێت، هەرگیز جێی ڕەخنە نییە. دەوڵەت وەک چەمک، کاتێک هاتووەتە ئاراوە، کە شێوازی دیکەی جیاواز لە کارگێڕی و پێکەوە ژیان و ڕێکخستنی جڤاک، تاقیکراونەوە و لە کۆتاییدا ئاوەزی مرۆڤ گەیشتووەتە ئەوەی دەوڵەت پێکبهێنێت. ئیدی پاشخانی چێکردنی دەوڵەت، چینایەتی، ئایینی، ئابووری، نەتەوەیی، داگیرکردن، یا هەر شتێکی دیکە بووبێت، لە ئێستادا بێجگە لە دەوڵەت، هیچ شێوازێکی دیکەی کارگێڕی و پێکەوەژیانی مرۆڤ، ڕێکخستنی ئابووری و سیاسی و هەموو لایەنەکانی دیکەی ژیان، کە بتوانێت، جێ بە پێویستبوونی دەوڵەت لەق بکات و بە خۆی جێی وی بگرێتەوە، نەهاتووەتە گۆڕێ. بنگە و بناخە و پایەکانی دەوڵەتداری لە جیهاندا زۆرینەی وەک یەکن و لە هەندێ حاڵدا کەمێکەیەک جیاوازیی لەنێوان دەوڵەتێک و یەکێکی دیکەدا هەیە، لە ئەوێش پتر سیستم و جۆری دەسەڵاتە، کە ڕەنگ و سیامەیەکی دیکەی دەداتێ. دەوڵەت، وەک سنوور و پاسپۆرت و ئاڵا و تایبەتمەندییەک، بە خۆی گرێدانی مرۆڤە، لە چوارچێوەی قەوارەیەک و ئینتیمایەکدا. وەک بیرکردنەوە و تیۆری و فیلەسەفییەک، بۆ من، سنووردارکردنی ئازادییەکانی مرۆڤە. من بۆ خۆم هەمیشە ئاواتی ئەو ڕۆژە دەخوازم، دەوڵەت لە جیهاندا نەمێنێت و هەموو جیهان ببێتە یەک خاکی بێ سنوور و بێ پاسپۆرت و بێ ئاڵا و هەموو مرۆڤ، بە هەرچی پاشخان و باوەڕ و ئایین و نەتەوە و ڕەنگ و جیاوازییەکانیانەوەیە، لەمسەری دنیاوە بۆ ئەوسەری دنیا، بێ هیچ مەرج و ڕێگرییەک، بێ هیچ کێشە و بەڵگەنامەیەک، لە سایەی ئاشتی و خۆشەویستیدا، ئازادانە تەراتێن بکەن و بسووڕێنەوە و کار بکەن و بژین، بەڵام ئەمە خەون و خەزگە و ئاواتێکە، دەخوازم بێتە دی. ئەکتەر و دانەری شیعری گۆرانی و گۆرانیبێژی میللی ئەمەریکی ناسراو ئێد مەککێردی(Ed McCurdy 1919-2000)، شیعرێکی لە ساڵی 1950دا دژی جەنگ و بەناوی"دوێنێ شەو سەیرترین خەونم دیت"(Last night I had the strangest dream)، بە ئینگلیزی نووسیوە و بەخۆیشی ئاوازی بۆ داناوە وەک سترانێک گوتوویەتی . شیعرەکە بەم جۆرەیە:

دوێنێ شەو خەونێکم بینی
هەرگیز پێشتر نەمبینیوە
لە خەونمدا جیهان هەموو قایل بوون
بەوەی کۆتایی بە جەنگ بێنن

لەخەونمدا ژوورێکی یەکجار گەورەم دی
ژوورێکە پڕبوو لە پیاو
قەواڵەیەکی، کە واژۆیان دەکرد
تێیدا نووسرابوو، ئیدی هەرگیز ناجەنگن
کاتێک هەموو کاغەزەکان واژۆ کران و
میلیۆنێک کە پێیان لەبەر گیرانەوە
هەموو دەستیان لەنێو دەستی یەکدی نا و سەریان دانەواند و
دوعا و وەرد و نوێژی سپاسگوزارییان خوێند و
خەڵکیش لەسەر شەقامەکانی خوارێ
سەما لە دوای سەمایان دەکرد و
چەک و شمشێر و پۆشاکە سەربازییەکان
لەو سەر زەوییە بە پەرتوبڵاویی فڕێدرابوون

کەواتە تا ئەو ڕۆژەی ئەو خەون و ئاواتە دێتە دی و سنوورەکان هەڵدەوەشێنرێنەوە و چەکدار و سەرباز و سپاکان دەنێردرێنە ماڵەوە و بنکە و بارەگاکانیان دەکرێنە باخچەی زارۆکان و گولستان و یاریگە و چەکەکانیان دەکرێنە شمشاڵ و لەیستۆکی منداڵان و ناوی دەوڵەتانی جیهان سەرلەبەریان دەسڕدرێنەوە، دەوڵەت هەیە و دەبی هەبی و پێویستە! عەرەب و تورک و فارسی، دەوروبەری کوردستان، هەریەکەو خودانی دەوڵەتی خۆیەتی. عەرەب نەک دانەیەک، پتر لە بیست دانەیشی هەیە. سەدان دەوڵەت لەو جیهانە هەن و خودانی قەوارەی خۆیانن. کە ئەوانە هەموو دەوڵەتیان هەبێ و دەوڵەت پێویست بێت بۆیان، کوردستانیش مافی خۆیەتی وەک ئەوان دەوڵەتی هەبێت. کە ئەوان بە گشتی دەستبەرداری دەوڵەت بوون و دەوڵەت لە جیهاندا نەما، باسکردنی دەوڵەت بەجگە لە گەمژەیی و گەوجیی، شتێکی دیکە نییە، چوون ئەودەمی بەشر ئەلحافی(بشرالحافي) گوتەنی: “يأتي على الناس زمان تكون الدولة فیە للحمقی”، واتە: سەردەمێک بەسەر خەڵکدا دادێت دەوڵەت بە گەوجانە . ئیدی کوردستانیش پێویستی بە دەوڵەت نابێت و حاڵی ئەویش وەک هەموو مرۆڤی ئەو جیهانە.

دژایەتی دەوڵەت، دەولەتی کوردستان، وەک جۆرێک بیرکردنەوە لەنێو خەڵکی کورددا زۆرە و کۆمەڵێک خەڵکی بەناو”ڕووناکبیر” و “نووسەر” و “خوێندوو” و هەندێ جار”بیرمەند” و..کردوویانە بە دروشمێک و دژایەتی باسکردنی دەوڵەت و سەربەخۆیی و هەموو بابەتە پێوەنددارەکان بەو باسەوە دەکەن. ئەمانە دەوەرن تەنیا بە کورد بڵێن، دەوڵەت و سەربەخۆیی بەچییە! بەشێکی زۆری ئەم خاوەن تێز و هزرانە، لە ئەوروپا دەژین و لە ئەوروپاش بەبەرچاوی

ئەمانەوە،سکۆتلاندییەکان، ئایرشەکانی باکوور، باسکەکان، کاتالۆنییەکان، فلاندەرزەکان، لەکاتێکدا لە هیچیان کەم نییە و لەنێو دەوڵەتگەلێکی دیموکراتی و پارێزەری مافی مرۆڤ و خۆشگوزەراندا دەژین و چ جیاوازییەکی زەقی فەرهەنگی و زمانیشیان لەگەڵ دەوڵەتەکانیاندا نییە، کەچی خوازیاری ئەوەن و هەوڵدەدەن بە جوێبوونەوە لە بریتانیا، فرانسا، سپانیا و بەلژیک و وەدووی سەربەخۆییدا وێڵن. ئەم خاوەن تەز و هزرانە، شاهیدی هەڵوەشاندنەوە و جوێبوونەوەی، چیک و سلۆڤاکییەکان و دابەشبوونی یۆگوسلاڤیا و یەکێتیی سۆڤیەتن.

ئەم خاوەن تەز و هزرانە، هەرگیز ناتوانن و ناوێرن، بە یەک دانە سکۆتی، ئایرلاندی، باسک، کاتالۆنیایی، فلاندەرزی، چیکی، سلۆڤاکی، کرواتی، سەربی، بۆزنەیی، مەکەدۆنی، کۆسۆڤۆیی، ئۆکراینی، ئازەری، تاجیکی، کازاخی، تورکمەنستانی، ئیستۆنیایی، لاتڤیایی، لیتوانیایی، خوارووی سوودانی، فلستینی، بڕاوانی ڕۆژاوا، بڵێن ئێوە بۆ گەڕەکتانە لەو دەوڵەتانەی تێدان جوێ ببنەوە؟ یا بۆ جوێ بوونەوە و دەوڵەت و سەربەخۆییتان بۆ چی بوو و بۆ چییە؟ ئەمانە هەرگیز ناتوانن بە عەرەبێک بڵێن، ئێوە ئەو بیستوئەوەندە دەوڵەتەتان بۆچییە؟ ناتوانن بە تورکێک یا فارسێک بڵێن، بە دەوڵەتەکانی تورکیا و ئێران هەڵناوەشێننەوە و واز لە دەوڵەتداریی ناهێنن؟ ناتوانن بە ئایسلاندییەک، نەرویژییەک، سویدییەک، دانمارکییەک، فینلاندییەک، ئەڵمانییەک، فرانساییەک، هۆڵاندییەک، ئیتالیاییەک، چیکییەک، سلۆڤاکییەک، مەجەرستانییەک، پۆرتوگالییەک، سپانیێلییەک، یۆنانییەک، کە هەموو دەوڵەتگەلێکی ئەوروپایین، بەجگە لە سەدان دەوڵەتی دیکە لەم جیهانەدا، بڵێن ئێوە دەوڵەتەکانتان لەسەر بنەمای نەتەوەیی دامەزراوە، بە دەستبەرداری نابن و نایسڕنەوە! ئەمانە تەنیا بە کورد دەوێرن. ئەمانە لە ئەمستردام و لەندەن و پاریس و ستۆکهۆڵم و بەرلینەوە، لە فەنکایی و سەوزایی و تەڕی و جوانی و خاوێنی و ڕێکوپێکیی، وڵاتگەلی قانوون و مافی مرۆڤ و ئازادی و فەرهەنگ و خۆشگوزەرانییەوە، چنگ لەسەر شان، بە هەڵەداوان دەگەڕێنەوە بە کوردستان و خۆ دەگەیەننە “کەلار”ی نێوەندی گەڕ و گەرما، کە بە پێناسەی حوسێینی ئەحمەد بەگی جاف، یادی بەخێر:”ئیستیعلاماتی جەهەنەمە” و پلەی گەرما تێیدا یەک دوو پلە سەرووی پەنجایە، تەنیا بۆ ئەوەی بە گەرمیانییان، بەد بەختترین خەڵک و دەڤەرێک لە باشووری کوردستان، کە لە هەموو جێیەکی دیکەی کوردستان زیاتر قوربانیی چەوسانەوە و وێرانکردن و قڕان و لەتوپەتکردن بووە، بڵێن: دەنگ بە سەربەخۆیی مەدەن و دژی گشتپرسی

بن! هیچ یەکێک لەم خاوەن تێز و هزرانە، تاکە یەکجاریش، ئەوی من پێ بزانم، بە زمانێکی ئەوروپایی و بە خەڵکی ئەوروپایی و لە باژێڕیکی ئەوروپادا، کۆڕێک، خۆبوونەوەیەک، باسێکیان لەبارەی دەزی میللەتەکەیانەوە و ئەو هەموو نەهامەتی و ماڵوێرانییەی بەسەریدا هاتووە، نەکردووە و نەنووسیوە و خۆیان بە وەها کارێک ماندوو نەکردووە، لە سەدان گوتار بە زمانی کوردی و بە کورد دەنووسن و هەزاران کیلۆمیتر ڕێگە دەبڕن و ڕوودەکەنە ئەو دەروازەی دۆزەخە، بەوەی وشەی "نەخێر بە گشتپرسی" لە مێشکی خەڵکەکەیدا بچەسپێنن! دەگەڕێمەوە سەر هاوڕێیە کۆنەمارکسیست و ئەنارکیستەکەم، ئەو ئێستا تاقە هیوایەکی هەیەتی و گرەوی لەسەر دەکات: گەڕین و شۆڕش و هێنانەدی خەونی خەڵک، لەسەر دەستی کەسێک دێتە دی، کلیلی چارەسەری کێشەکانی لە بەرکدایە و هاکەزانیت قەومانی و ئیسرافیل ئاسا فووی کرد بە کەڕەنایدا، نەفخی سووری ژەند"نفخ في الصور" و ئازادی و ڕزگاری و بەختەوەریی بە گەل بەخشی و وەڵاتی بردە پێشەوە بەرەو سەردەمی موحەممەدی مەهدی(المهدي المنتظر)، کە ئیدی گورگ و مەڕ پێکەوە ئاو دەخۆنەوە! ئەو وەڵاتەی ئەو کەسە دەیگەڕێی، عیراقە و ئەو کەسەی چاوەڕوانی ئەو گەڕینەی لێدەکرێ، موقتەدا سەدر(مقتدى الصدر)ە. خەیاڵێکی خۆشە، مرۆڤ ساڵانێک، تەمەنێک، مارکس، لێنین، ترۆتسکی، ماو، کاسترۆ، گیڤارا، چیاب، هۆ شی مین، ڕۆزا لوکسمبۆرگ، باکۆنین، پرۆدۆن، وەک پێشەنگ و ڕێبەر و فریادڕەس بزانێت و ئێستا ئیدی موقتەدا سەدری لێ ببێت بە فریادڕەس، ئەویش بە وەڵاتێک، کە تەنێ ناوی وەڵاتە، دەنا هیچ شتێکی لە وەڵات ناچێت ، ئێمە تەنێ گرەوەکە لەسەر کەلاکی مردارەوەبووێک، چاوەنۆڕ بیت زیندووببێتەوە! ئەوجا ئەگەر موقتەدا سەدر، کەڕەنایەکەی خۆی ژەنی و خەڵک ڕابوون و وەڵاتی عیراقی گەڕی، بەرەو کوێی دەبا، مەگەر "سەرگا هەر دەڕێ" نییە، بەرەو تاران نەبێت بەرەو هیچ جێیەکی دیکەی وەکێش دەکات! ئیدی چ گەڕینەکیش دەکات، بیجگە لەچێکردنی دەوڵەتێکی ئایینی مەزهەبی، کە بە ناوی"الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر"ەوە، ڕۆژانە سەدان کچ و کوڕی لاو، وەبەر قامچی دەدرێن و دارکاریی دەکرێن، تەنێ لەبەر ئەوەی گۆرەویان لە پێ نەکردووە یا لاقیان یا چەند تاڵێکی پرچیان وەدەرکەوتووە یا لە ڕەمەزاندا جگەرەیان کێشاوە یا چۆڕێک عەرەقیان خواردووەتەوە! بێجگە لە چاوەڕوانیی موقتەدا سەدر"گۆدۆ"، ئەم هاوڕێیەم لەو باوەڕەدایە، کە دەبێ هێزێکی سیاسی یا بزاڤێکی جەماوەری میللی بێتە ئاراوە و کورد و عەرەب و هەموو گەل و خەڵکانی عیراق لەنێو خۆیدا جێ بکاتەوە و هەوڵ بدات بە چێکردنەوەی عیراقێکی نوێی ئازاد و پڕ لە عەدالەت و بەختەوەریی مرۆڤ.

ئەم ئاواتخواستنە لە کاتێکدایە، پێشەنگی ئەو خەونەوەڵاتە، وەک ئاوات و هەوڵ و خەبات بۆ هێنانەدیی، نەک هەر لە عیراق، بەڵکە لە ئێران و سووریا و تورکیاش، کە هەر یەکەیان بەشێکی گەلی کورد و بەشێکی کوردستانی تێدایە، حیزبە کۆمۆنیستەکانی ئەو وڵاتانە بوون، کە بەشێکی زۆری ئەندامان و هەواداران و تەنانەت سەرکردە و ڕێبەرانیشیان، کورد بوون. ئەوان نەیانتوانی ئەو ئێرانە، سووریایە، تورکیایە، عیراقەخەونە بهێننە دی، ئێستا وەها کارێک بۆ موقتەدا سەدر دەکرێ؟

خەڵکی عیراق، ئەوانەی هاوڕێیەکم بۆ تەمایانە، لەنێو هەموو جیهاندا و بە ددانپێدانانی سەدان سیاسی و جڤاکناس و شیکار، لە مێژوودا، بە هەڵپەرست و حولحولی و ڕاڕا و دووڕوو ناسراون و بێناوبانگن. هەر خەڵکی کووفە بوون، بانگی ئیمام حوسێنیان کرد، بۆ ئەوەی لە عەرەبستانەوە بێت و ڕزگاریان بکات لە حوکمی یەزیدی کوڕی موعاویە و دەوڵەتی یەکسانی و دادپەروەرییان بۆ دابمەزرێنێت، کەچی دواتر پشتیان تێکرد و لە کەربەلا لەسەر دەستی چەتەکانی یەزید، شەهید کرا و خانەوادەکەیشی هەموو وەک سەبایا بران بۆ شام.
کە عەبدوسسەلام عارف(عبدالسلام عارف)، سەرۆککۆماری عیراق لە نێوان(8ی فەبریوەری1963-13ی ئەپریلی1966)، سەردانی مسر دەکات، جەمال عەبدوناسر(جمال عبدالناصر)ی سەرۆککۆماری مسر لە نێوان (1956-1970)، ئەم پرسیار و وەڵامە دەکەوێتە نێوانیانەوە:

ناسر: ژمارەی کۆمۆنیستەکانی عیراق چەندن؟

عارف: 8 میلیۆن کۆمۆنیستن.

ناسر: ئەدی ژمارەی نەتەوەییەکان چەندن؟

عارف: 8 میلیۆن نەتەوەیین.

ناسر سەری سووڕدەمێنێ و دەپرسێت: ئەی ژمارەی ئیسلامییەکان چەندن؟

عارف: 8 میلیۆن ئیسلامیین.

ناسر واقی وڕدەمێنێ و قەڵەمەکەی دادەنات و دەڵێ: ئەمە چییە سەرەک، ئەگەر وایە، ئەدی ژمارەی هەموو عیراقییەکان چەندن؟

عارف: 8 میلیۆنن، گەرەکتە کۆمۆنیست بن دەبنە، گەرەکتە نەتەوەیی بن دەبنە، گەرەکتە کۆنەخواز و پاشڤەڕو بن دەبنە، گەرەکتە ئیسلامی بن دەبنە، عیراقییەکان بە هەموو شتێک دەبن و دەلوێن، هەریەکێکیان بگریت، لە سیاسەتدا کیسنجەرە و لە ئابووریزانیدا ئادەم سمیسە و لە ئایینیدا ئیبن حەنبەلە، چەنت دەوێ ئەو دەبێتە و دەلوێ، هیچ چارەیەکمان نییە.

مرۆڤ لە وەها خەڵکیک، دەبێ چ چاوەڕوانییەکی هەبێت!

لەنێو هەموو ئەو هێزە نەتەوەیی و ئایینی و ئایینزایانەی عیراقدا،

تاکە یەک هێز نابینییەوە لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندا بێت. ئەمە تاکە هێزێک لە هێزە سیاسییەکانی عیراق، کە لەگەڵ سەربەخۆیی بەمەرجی کوردستاندایە، حیزبی کۆمۆنیستی عیراقە! دیارە کۆمۆنیستەکانی کوردستان و کۆمۆنیستەکارگەرییەکانی کوردستانیش هەر ئەو دیدەیان هەیە و لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندان. کۆمۆنیستەکارگەرییەکان، هەر لە ساڵانی 1990ەوە و لە سەردەمی مەنسووری حیکمەتدا و لەسەر زمانی وی، داوای سەربەخۆیی باشووری کوردستانیان کرد و بە پێویستیان زانی. ئەمە هیچ جۆرە پێوەندێکی سیاسی، ئابووری، جڤاکی، ڕێکخراوەیی، لەنێوان کارگەر و جووتیار و هەژارێکی باشووری کوردستان و یەکێکی خەڵکی بەسرە(البصرة) یا عەفەچ(عفك) یا تویریج(طویریج)دا نییە و نەماوە و هیچ شتێک پێکەوە گرێیان نادات، مەگەر تەنیا وەک سەزێک. هەمان شت بۆ نێوان ڕەمادی(الرمادي) و ناسرییە(الناصرية) یا مووسڵ(الموصل) و دیوانییە (الدیوانیة) یا تەنانەت تەلەعفەر(تلعفر) و زوبیر(الزبیر)یش دەشێ بگوترێ. بە پێچەوانەوەی چینەکانی خوارەی کۆمەڵەوە، سەرمایەدار و لیبرالانی کوردستان و عیراق، لە ڕۆڵی خۆیان باش تێدەگەن و ئاگان و هەموو هەوڵێکیشیان بۆ داکۆکی لە و پاراستنی بەرژەوەندە ماددییەکانی خۆیانن، لە هەموو کات و سەردەمێکدا، ئەوان هاوڕا و هاوسۆز و هاوقازانج و هاریکارن، لە هەژارترکردنی چەوساوە و ستەمدیدەکانی کوردستان و عیراقدا و پێوەندی پتەو و تونوتۆڵیان هەیە و بەردەوامە. بەشێکی بەرچاوی گەلی کورد، کوردانی فەیلین لە بەغدا و زرباتییە و بەدرە و مەندەلی و قزڵڕبات و خانەقین و گەلێ دەڤەری دیکەی باشووری کوردستان و عیراق، لەڕووی ئایینزاوە، شیعەن، کە ئایینزای دەسەڵاتەکەی حوکوومەتی بەغدایش، هەرچەن لە ڕابردوودا تووشی وەدەرنان و کوژتن و لەبەینبردن بوون، ئێستاش کە هێشتا هیچ ڕووینەداوە و کوردستان سەربەخۆ نەبووە، دەسەڵاتی بەغدا و هێزە نەزیکەکانی لەو دەسەڵاتەوە، هەموو ڕۆژێک هەڕەشەی تاڵانکردن و لەبەینبردن و کوژتنیان لێدەکەن.

****

ئەوەی دژی گشتپرسی و سەربەخۆییە، سەدان پاساو و بیانوو دەهێنێتەوە بەوەی دژایەتی ئەو پرۆسەسە بکات و ئەژنۆی خەڵکی کورد بشکێنێت. سەدان "بەڵام" دەهێنێتەوە تەنیا بۆ ئەوەی نەخێر سەرکەوێت. ئەوانەی لە بازنەی دژایەتی گشتپرسی و سەربەخۆییدا دەخولێنەوە، سەرچاوە و دەسپێکی دید و بۆچوونەکانیان لە دوو شت بەدەر نییە:

یەک: ئێستاش بە عەقڵییەتی پێنجاوسێ ساڵ لەمەوبەر، ناوەڕاستی ساڵەکانی 1960 بیر دەکەنەوە. ئێستاش دروشمی فەرگە و ڕێبازێک بەرزدەکەنەوە و دەڵێنەوە و لەو بازنەی دیدی ڕێبازەکدا دەخولێنەوە، کە بە ددانپێدانانی دامەزرێنەرانی و ڕێبەرە هەرە مەزنەکانی، هەڵە بووە و دڕاوە و تێکشکاوە. ئیدی "خوویەکە گرتوویانە بە شیریی و تەرکی ناکەن بە پیری" و لەسەر هەمان بنج ڕاون و بەردەوام دەڕوێنەوە.

دوو: ئەو دەنگی "نەخێر" بە گشتپرسییە، کە بەخۆی لەڕاستیدا نەخێرە بە سەربەخۆیی، چونکە لەو کارت و کاغەزەی خەڵک ڕای خۆیانی تێدا دەردەبڕن، دەبێ بەرسقی یەک پرس بدەنەوە، ئەویش ئەوەیە: ئایا تۆ لەگەڵ سەربەخۆیی باشووری کوردستاندایت؟ ئیدی دوو دانە هەڵبژاردەیان لەبەردەستە ئەویش ئەوەیە: ئایا تۆ لەگەڵ سەربەخۆییی هەرێمی کوردستاندایت بە ناوچە کوردستانییە دابڕێنراوەکانیشەوە لە دەوڵەتێکی سەربەخۆدا؟ ئیدی ئەگەر دەنگت بە "نەخێر" دا ئەوە تۆ دەنگت دژی سەربەخۆیی کوردستان داوە و خۆ ئەگەر بە "بەڵێ" دەنگت دا، ئەوا تۆ لەگەڵ ئەوەی باشووری کوردستان ببێتە دەوڵەتێکی سەربەخۆ. هاتوهاواری نەخێر، لە خەڵکانێکەوە دەبیسرێ، کە توێژاڵێکی خۆ بە "خوێندوو، ڕووناکبیر" زانن و پێانییان خەڵکی سلێمانین و کەمەڵێک گەرمیانی ڕێدووکەوتوویشیان ، کە بە هەی جۆری بیرکردنەوەیان، قسەکانی ئەوان دەڵێنەوە و خۆیان بەو "ڕووناکبیر و خوێندوو"انەی ئەو شارەدا هەڵواسیوە. بازنەی سلێمانی لە دروستبوونی دەوڵەتی عیراقەوە تا ئەمڕۆ، لەبەر ئەوەی دانیشتووانەکەی یەک پێکهاتە و یەک زمانن، هەرگیز خۆیان بە بندەست نەزانیوە و ئەو هەستی چەوساندنەوە و سڕینەوە و سووکایەتیپێکردن و لەنێوبردن و تواندنەوەیەی، کوردێک لە زوممار، شنگال، مووسڵ، مەخموور، دووبز، حەویجە، کەرکووک، تاووغ، خورماتوو، کفری، قەرەتەپە، جەلەولا، خانەقین، قزڵڕبات، مەندەلی، بەدرە، زرباتییە، بەغدا و...هەستی پێ کردووە و دەکات و چەشتوویەتی، کەسێکی سلێمانییەیی، هەرگیز نە تێی دەگات و نە هەستی پێ دەکات. من باوەڕ ناکەم، کەسێکی نیشتەجێ و خەڵکی ئەو دەڤەرانەی زوممار تا زرباتییە یا کوردانی بەغدا، تەنانەت ئەگەر لە چوارچێوەی ئەو دیدەیشدا بێت، کە لە خاڵی یەکەمدا ئاماژەم پێکرد و خوێندوو و ڕووناکبیریش بێت، بتوانێت دژایەتی سەربەخۆیی بکات و بچێتە بەردەم سەندووقی دەنگدانەکە و بڵێ "نەخێر بە سەربەخۆیی"، مەگەر وێژدانی ژەنگی هەڵهێنابی و بیری کەڕووی گرتبێ، لە ڕەنگە گوتنی "نەء" بە لای خوێندوو و ڕووناکبیرێکی سلێمانییەوە، نەک خەڵکە هەژار و داماو و ئاساییەکەی، ئاسانتر بێت. زۆرێک لەو خوێندوو و ڕووناکبیرانەی

سلێمانی، بەبێ ئەوەی بەخۆ بزانن، دووچاری دەردی خانەگومانیی لەهەمبەر خەڵک، وەهم، تۆمەت هەڵبەستن، ترس، پارانۆیا “Paranoia” و دەردی خۆبەزلزانیی، لووتبەرزی، خۆ پێ شتبوون، لەخۆڕازیبوون، لەخۆبایبوون، کەیف بەخۆهاتن ، نارسسیزم”Narcissism”ن. هەربۆیە بەو بیرکردنەوەیەی هەیانە و بەو دەردانەی، وەک خۆرە، دەروونیان دەخوات، هەرگیز چاوەڕوانی باشتریان لێ ناکرێت. ئەوان تەنیا سلێمانییان پێ شارە و بە شاری شاران و سەرچاوەی فەرهەنگ و زانست و عەقڵ و سیاسەتی دەزانن و تەنانەت تا ڕادەی ئەوەی، کوردی هیچ دەڤەرێکی دیکەی کوردستان، ئەگەر جیاواز لەوان بیربکاتەوە، بە کوردی نازانن و هەر خۆیان پێ کوردە و هەر خۆیان پێ ڕاستە. ئەمانە بە هەموو توانست و لەهاتوویی و وزە و چالاکییەکی هەیانە، کار لەسەر شۆردنەوەی مێشکی خەڵکانی ئاسایی و لاوان دەکەن و خەڵکێک، کە ڕەنگە تەنیا وشەگەلی “ڕووناکبیر و نووسەر و بیرمەند”، لە خشتەیان ببات و گوێیان بۆ ڕادێرن. دیارە تێنەگەیشتنی هاوبەش بە مێژوو، یا تێگەیشتنی ناهاوبەش بە مێژوو، مێژووی ناهاوبەش دروست دەکات و تێگەیشتنی هاوبەشیش بە مێژوو، مێژووی هاوبەش دروست دەکات

****

سەرتەراشخانەی کوردێکی ناسیاوم لە ستۆکهۆڵم هەیە، بۆ سەرتەراشین دەچمە کنیان. جارێکی چووم و دانیشتم و چاوەڕوان بووم ئەوەی، کە هەموو جاران سەرم دەتەراشێت دەستی بەتاڵ بێت و بچمە ژێر دەستی، چوون دەستی گیرابوو. ئەو هاوڕێیە فلستینییە و بە عەرەبی پێی گوتم، ئەو هاوڕێیەی ئێستا کەسی لەبەردەست نییە، ئاماژەی بە کورسییەکەی ئەودیوی خۆی کرد، کە گەنجێکی بیستویەک بیستودوو ساڵە بوو، جوان تراش دەکات و لە خۆیشتانە کوردە، بچۆ بەردەست ئەو. منیش چوومە بەردەستی و پرسیی، چۆنم گەرەکە سەرم بتەراشێ، منیش بەم باس کرد. ئەوجا پێمگوت: تۆ لەم جۆ کارە تازەی وانییە؟ چونکە پێشتر لێرە نەمدیوە. گوتی نەک هەر لە جێ کارەکە بەڵکە لە سوێدیش تازەیە. ئیدی تێگەیشتم لە پەناهەندە نوێیەکانە. گوتم؛ تۆ خەڵکی سلێمانیت، وانییە؟ گوتی: بەڵێ. گوتم: ئەی بۆ لەو وڵات هەڵاتووی و هاتووی بۆ ئێرە، خۆ ڕەوشی سلێمانی باشە و چ کێشەیەکی گەورە و مەترسییەک لەسەر ژیانی خەڵک نییە؟ گوتی: ئەی چۆن هەڵنەیەم، نە مووچە هەیە و نە کارەبا هەیە و نە ئاو هەیە و نە دامەزراندن هەیە و نەژیان هەیە و گرانییە و مەسعوود هەرچی بودجە و پارەی نەوت و قووتی خەڵکە دەیدزێ و کورسییەکەی گرتووە و وازناهێنێت و ناڕوات! گوتم: تۆ لە سلێمانی چ کارێکت دەکرد؟ گوتی: سەرتەراش بووم. گوتم:

لە دوکانی خەڵکدا کارت دەکرد یا بەخۆت دوکانت هەبوو؟ گوتی: بەخۆم دوکانم هەبوو و بەخۆم کارم دەکرد. گوتم: کارەکەت باش بوو و پێی دەژیایت؟ گوتی: زۆرباش بوو، نەک هەر خۆم کۆمەکێکی باشی ماڵیشم دەکرد. گوتم: خێزاندار بووی؟ گوتی: نەخێر. گوتم: ئەی ئێستا تۆ هاتووی دوکانەکەت ماوە یا نەء؟ گوتی: بەڵێ ماوە. گوتم: کێ کاری تێدا دەکات؟ گوتی: برایەکم. گوتم: ئێستاش کارەکەی باش دەڕوات؟ گوتی: بەڵێی هەر زۆر باشە. گوتم: ئەی مووچەت لە حوکوومەت وەردەگرت؟ گوتی: نەء. گوتم: حوکوومەت مووچەی تۆی بڕیوە؟ گوتی: نەء. گوتم: دەی تۆ چیت داوە لە مووچە و باسی مووچە و بودجە و قووت و ئەم بەزمانە بۆ دەکەیت، خۆ تۆ بە هەموو پێوەرێک لە ڕەوشێکی باشدا ژیاویت و ئێستاش کارەکەت پێکی نەکەوتووە و پارەی خۆت هەر وەردەگرێت! گوتی: چۆن باسی نەکەم، مەگەر ئەوە نییە مەسعوود دەیخوات و یەک شت بە خەڵک نادات و کورسییەکەی بەرنادات ! گوتم: هاوڕێ تۆ کە خەڵکی سلێمانیت، حوکوومەتی شارەکەی تۆ لە هەردوو شارەکەی دیکەی هەرێم، دهۆک و هەولێر، پارەی زیاتر دەستدەکەوێت. مووچەی کارمەندانی سلێمانی و گەرمیان لە حوکوومەتی سلێمانییەوە وەردەگیرێت.

ئەو دزی و مفتەخۆری و گەندەڵییەی لە سلێمانیدا هەیە، هیچی لە دهۆک و هەولێر کەمتر نییە، ئەگەر زیاتر نەبێت. تۆ و کەسانێکی شارەکەی تۆ، چاوتان تەنیا مەسعوود بارزانی دەبینێت، کە لە شارەکەی تێدا و لەلایەن خەڵکانێکەوە، تەمەنێکە بە بەرنامە و نەخشە، تەنێ کار لەسەر دزێوکردنی دەکرێت، ئەی بۆ سەیرێکی بەرپرسە حیزبی و حوکوومەتییەکانی سلێمانی ناکەیت و ناچێت داوای مافی خۆت و خەڵک لەوان و لە نزیکترین بنکەی دەسەڵاتەوە، لە ماڵەکەی خۆتەوە، بکەیت. وەرە تۆ و من دەچین لە کەنار ئەم شەقامەی بەردەم ئەم دوکانەی ئێمە ئێستاکە تێیدا دانیشتووین، ڕادەوەستین و لە سەد مرۆڤ لەوانەی بە بەردەمماندا تێدەپەڕن دەپرسین، کە ئایا دەزانن بودجەی سوێد چەندە؟ بودجەی سوێد چۆن خەرج دەکرێت؟ وەزیری ئابووریی سوێد کێیە؟ سەرەکوەزیرانی سوێد کێیە؟ چ حیزبێک ئێستاکە لە سوێد حوکوومەت بەڕێوە دەبات؟ بزانە لە سەد مرۆڤ چەندیان دەزانن وەڵامی ڕاستی ئەو پرسانە بدەنەوە. ئەگەر لە سەدا بیستی زانییان وەڵامی دروست بدەنەوە، ئەوا زۆرە. لێرە لە سوێد تەنیا سیاسییەکانی، سیاسەت دەکەن و باسی سیاسەت دەکەن، ئەو خەڵکە ئاساییە، سەرگەرمی کار و ژیانی خۆیەتی و خۆی لە کاروباری کەسێکی دیکە هەڵناقورتێنێت، لە لە وڵاتەکەی تۆ، هەرچی خەڵکە خۆی لە هەموو کاروبارێکدا، پێوەندیشی پێوە نەبێت و هی خۆیشی نەبێت و

بواری خۆیشی نەبێت و لێیشی نەزانێت، خۆی تێهەڵدەقورتێنێت و لووتی تێوە دەژەنێت، لەوە هەرچی خەڵکە سیاسییە و سیاسەت دەکات. هەر یەکەو لە ئاستی خۆی وتەبێژ و شیکار و بیرمەند و فیلەسۆف و پسپۆڕە، بۆیە هەندێ حاڵی وەها تێکەمان جوانە! ئەوانەمان گوت و بەشێکیش زیاتر. بەدەم ئەو گوتوبێژەوە ئیدی کاتی سەرتەراشینەکەم تەواو بوو و هەڵسام و گوتم: لەبری ئەوەی سەری خۆت بەو باسانەوە دەئێشێنیت، باشتر وایە هەوڵدەیت زمان فێر بیت، کار بکەیت، بخوێنیت و بۆ خۆت بژیت. کورد لەمێژە گوتوویەتی:"بیانووی تڕ نانی جۆیە" یا "بیانووی تس نانی جۆیە".بیانووی هەرچی نەهامەتی و ماڵوێرانی و گەندەڵییە لە کوردستان و بیانووی دژایەتی گشتپرسی و سەربەخۆییش، کە ئێستا باسی لەوە دەکرێ، لەبەر هەر هۆیەک بێت، لەو دەڤەری گەرمیان و سلێمانییە، تەنێ نانەجۆکەیە، واتە: مەسعوود بارزانی! ئەو بیانوو و دژایەتییە، بێجگە لە ئاوکردن بە ئاشی ئەنقەرە و بەغدا و شام و تاراندا و درێژەپێدان بە بندەستیی گەلی کوردستان و خاکەکەی، شتێکی دیکە نییە.

****

هەموو بیانییەک لە جێی کار، خوێندنگە، باخچەی منداڵان، نێو شەمەندەفەر و ئۆتۆبووس و تاکسی و فڕۆکە، بازاڕ و فرۆشگە، سەرتەراشخانە، چێشتخانە و هەموو کون و قوژبنێک و جێیەک لە ئەوروپا، ئەمەریکا، هەندەران، بەتایبەت، کە تۆ بە ڕەنگ و ناو و زمان و ئایین و فەرهەنگ و زۆرینەی شتەکانت لەگەڵ دانیشتووانی وڵاتەکە سەد لە سەد وەکنایەنەوە و تۆ بەڕێک جیاوازی، ڕۆژانە تووشی ئەم پرسیارە دەبێت: تۆ خەڵکی کوێی؟ یا لە چ وڵاتێکەوە هاتووی؟ یا بە ڕەچەڵەک کوێندەرییت؟ هەموو یەکێک لە ئێمە هەزاران جار تووشی وەها پرسیارێک بووە. وەک کوردێک، ڕەنگە بڵێی من خەڵکی کوردستانم. هەرکە وات گوت، پرسیاری دووەمی ئەو کەسەی لێت دەپرسێت، لە باشترین حاڵدا ئەوەیە: کوردستان دەکەوێتە کوێوە؟ ئەوجا تۆ بۆی باس دەکەیت. پاش ئەوە دەڵێ: کام پارچەیان؟ وەڵامی ئەوەیش دەدەیەوە. لە جاری وا هەیە و زۆرجارانیش بەو جۆرە، کابرای پرسیارکەر دەڵێ: کوا وڵاتێک هەیە بە ناوی کوردستان! یا دەڵێ: وەرە لەسەر نەخشەی جیهان وڵاتەکەتم پیشاندە! یا دەڵێ: بۆ ناڵێی عیراقی، ئێرانی، تورکیایی یا سووریاییم! تۆ ئەگەر لەسەر وشەی کوردستانەکەی خۆت سوور و مکوڕ بیت، گەرەکە هەمیشە ئامادەی ئەوە بیت ڕوونکردنەوە و بەڵگە و نەخشە و وێنە و دەیان دەردەسەریی دیکە بە کەسی پرسیارکەر بخەیتە ڕوو و بگێڕیتەوە. خۆ ئەگەر ئەوەی لێت دەپرسێت عەرەب بێت، نە تەنیا عەرەبی عیراق یا سووریا، بەڵکە مەغریبی، عومانی، شامی، ئەهوازی یا مووسڵاوییش بێت، یا تورک بێت،

ئیدی نە تەنیا تورکی تورکیا، بەڵکە تورکی بوڵغارستان، تورکمەنستان، قوبرس، ئازەربایجانیش بێت، یا فارس بێت، نە تەنێ فارسی ئێران، بەڵکە فارسی تاجیکستان، ئەفغانستان، هیندوستان، نەجەفیش بێت، موسوڵمانیش بێت، ئیدی موسوڵمانی ئیندۆنیزیا، مۆریتانیا، کۆنگۆ، چین، پاکستان یا هەر عەردێکی دیکە بێت، هەر دەسبەجێ لێت دەردەپەڕێ و دەتداتە بەر ڕێژنەی قسەی ناشیرین و تووڕەییت بەسەردا دەبارێنێت. عەرەبەکە، پێیوایە تۆ وەڵاتی عەرەب و خاکی عەرەب لەتلەت دەکەیت(ئەو لە ڕوانگەی دەسەڵاتی مێژوویی خۆی و داگیرکارییەکی مێژوویی خاکەکەی تۆ و ژێردەستەیی و دەستەمۆیی تۆوە دەنۆڕێتە تۆ) وتورکەکە، پێیوایە خاکەکەی لەت دەکەیت (لە ڕوانگەی ئیمراتۆریای عوسمانییەوە، وەک هیچ و بێ بەها لە تۆ دەنۆڕێ) و فارسەکە تۆ بە خوازیاری لەتکردنی وڵاتەکەی دادەنێ(لە دیدی ئیمپراتۆریای فارس و ئێران و مێژووی هەزاران ساڵەی دەسەڵاتی خۆیەوە دەنۆڕێتە تۆ و تۆیش وەک نەتەوە بە بەشێک لە فارس تەماشات دەکات و زمانەکەشت بە شێوەزارێکی زمانی فارسی دەزانێت)، موسوڵمانیش بێت، خەمی تێکنەچوونی یەکیەتیی موسوڵمانانە و تێکنەچوونی دەوڵەتی ئیسلامییەتی. ئیدی گەلێ جار مر□ق ئ□گەر بڕێک نەرمونیان بێت و وزە و ئارەزووی ئەوەی تێدا نەبێت، داکۆکی لە خۆی بکات و حەزی لە دەمەقاڵە و شەڕەقسە نەبێت، لە کورتی دەیبڕێتەوە و خۆی لە س□ر□ئ□شە لادەدات و دەڵێ: من عیراقیم، ئێرانیم، تورکیاییم، سووریاییم، بە گوێرەی ئەوەی بە ڕەسمیی هاووڵاتیی کام لەو وەڵاتانەیە.

ساڵانە دەیان بۆنە لە باخچەی منداڵان و خوێندنگەکاندا ڕێکدەخرێن و مامۆستاکان، لەلەکان لە زارۆکەکان داوا دەکەن وێنەی ئاڵاکانی خۆیان بکێشن و لە دیواری ژووری خوێندنەکەیاندا هەڵیانواسن، یەک جاریش نەبووە منداڵانی کورد تووشی دوودڵی و سەرسووڕمان و شەرم نەبن، لەوەی کە نازانن چ ئاڵایەک دانێن. دیارە ئەوە پەروەردە و بیرکردنەوەی دایکوباوک و خێزانی منداڵەکە لەو پرسەدا ن□ر□□ د□بینێت. ماڵبات هەیە منداڵەکانیان فێری وشەی کوردستان و ئاڵای کوردستان و ئەوانە کردووە و ماڵباتیش هەیە منداڵیان بە عیراقی، ئێرانی تورکیایی و سووریایی پێگەیاندووە و ئاڵای ئەو وەڵاتانە دەناسێتەوە. زۆرجارانیش ئەو پرسی ئاڵایە دەبێتە باس و دڵەڕاوکێیەک بۆ زارۆکەکە، کە دەبینێ سۆمالی، ئەفغانی، ئێرانی، تورک، ئێریتری، ئیسیووپی، هیندوستانی..داروبەرد و هەموو دنیا ئاڵای هەیە و دێتەوە بۆ ماڵ و لە دایک و باوکی دەپرسێت: ئێمە بۆ ئاڵامان نییە؟ دایک و باوکیش ئیدی بەگوێرەی دید و بیرکردنەوەی

خۆیان بۆی ڕووندەکەنەوە، یا خۆیان لە وەڵامدانەوەی گەل دەکەن، لە هەردوو حاڵەتیشدا هەرگیز ناتوانن ئەو زارۆکە قایل بکەن و وەڵامەکەیان هیچ ئاسوودەیی و دڵنیاییەک بە زارۆکەکە نابەخشێت.

ئەگەر کەس لە بێ دەوڵەتی و بێ وەڵاتی تێنەگات، کوردی هەڵاتوو لە کوردستان و لە هەندەران ژیاو، دەبوو زۆرباش تێگەیشتبان. دوو نەتەوە یا دوو گەل، لە جیهاندا، بەتایبەت لە ئەوروپا بڵاوبوونەوە، ڕۆم(قەرەچ) و کورد. ڕۆمەکان، لە ئەوروپا لە کورد کەمترن. ڕۆمەکان، نەک هەر دەوڵەت، خاوەنی خاکی خۆیشیان نین. ئەوان دەگەڕێن و لەهەرکوێیەک ژیان، ئیدی ئەوە وەڵاتی ئەوانە. ئەوان بە مووزیک، سەما، فەرهەنگ، دەستڕەنگینی و چەوسانەوە و لەبەینبردنیان لە مێژوودا، دەناسرێنەوە. کوردیش، ئەنفال، گازبارانی هەڵەبجە، کۆڕەو و جەنگ، دنیایەک نەگبەتی و ماڵوێرانی، بە خەڵکی ناساندووە، دەنا لێدانەوەی قەوانی سوواوی بەشی عیراق و ئێران و تورکیا و سووریا و چوارپارچە و چل میلیۆن و ئەو باسانە، گێڕانەوەی ئەو شانامەیەی، کە دەبێ هەمیشە ئامادەی گێڕانەوەی بیت، هەرگیز ئەوروپاییەک ناگەیەنێتە ئەو باوەڕەی، کە تۆ وەڵاتێکت هەیە و ناوی کوردستانە، چونکە تۆ لەسەر نەخشە نیت و وەڵاتەکەت دەوڵەت و ددانپێدانراو نییە و ئەندامی ڕێکخراوی دەوڵەتە یەکگرتووەکان(UN) نییە و لەو وڵاتە ئەوروپاییەی تێیدا دەژیت باڵیۆزخانەیەکت نییە بەناوی"باڵیۆزخانەی دەوڵەتی کوردستان". هەرچەندە باوەڕی نەتەوەیی چ لە ڕووی مێژوو و چ لە ڕووی ناوەڕۆکەوە نوێیە و بەرهەمی هزری بۆرژوازی سەدەی هەژدەیەم و دواترە، لە نەبوونی قەوارەیەکی ددانپێدانراو، کە پێی بڵێی وەڵات و خودانی پاسپۆرت و ئاڵا و خاکێکی سنووردار، ڕووحێکی سەرگەردان و وێڵ و بێ ئینتیما دەنێتە بەرهەم.

****

فیلەسەفی میژوو ومیژوونووسی بریتانی، ئارنۆڵد توێنبی(Arnold Joseph Toynbee 1889 – 1975)، لە لێکۆڵین و توێژینەوەکانیدا، لەمەڕ پەیدابوون و لەنێوچوونی ژیارییەکانەوە دەڵێ:"نەتەوەکان ناکوژرێن، بەڵکە خۆیان دەکوژن"، واتە: "سەرتەپ و دەستەبژێرە زاڵ و دەستڕۆیشتووەکانیان، دەکەونە ڕەوشی ملانێ و جەنگێکی بەردەوام و هەمیشەییەوە، کە ئیدی بڕست و توانستی ئەو نەتەوەیە، بۆ دۆزینەوە و داهێنانی چارەسەری گشتی و قایلکەری هەمووان و بۆ سوودی هەمووان، بۆ کیشە و گرفتە ژیانییە کەڵەکەبوو و کۆنەکان، دەبڕێ". کاری سیاسی لە کوردستان و لەنێو حیزبەکانی

کوردستاندا، ل د ر زمان و ، ه ر ل ناو ندی سا انی 1960 و ،
ل س رد م ک و ، ک ئیدی ما ب ش کرا و برا ل برا جو بوو و ،
ب جگ ل ملان یەکی وت و ئاشکرا و ب پەردەی ه ز و بازوو، شت کی
دیک ن بوو . ز ر جاران ب فەرهەنگی و ب ئامانجی و ب مەبەستیی کی
هزریی، ب س ریدا زا بوو و تەنانەت ئەو ووپ ش و دەمامکە
ئیدی ل گیەیشی، گ ل جاران هە یانگرتوو و هە یدەگرن،
نەیتوانیو و ناتوان ت، بەرژەوەند و دەسکەوتە کەسەکییە استەوخ
و زەقەکانیان و کین و قیان وەش ر . پا نەر و هاندەر کی
بنە ەتیی کارکردنی ئەوان، د ڤ رچ تی و ناوچ گ ری بوو و ئاوەز و
خواست کی قازانجخوازیی بازرگانیی سەرمایەدارییش، هاند ر ک. و ها
هزر و کردار و ر وتاریک، ه رگیز نابن ه و ن چ کردنی ن ت و و
و ات. ب پ چ وان ی م سعوود موح مم د و ک د :"خ ک د توان
ل دینی خ ی د رچ ، ل و ط نی خ ی د رچ ، ل نازانم چی خ ی
د رچ ، ب م ناتوان ل ق ومی خ ی بترازێ ، ئ گ ر کورد ب
ناتوان ب من کورد نیم. قو ب س ری، کورد م گ ر ب ژوو ب ،
چونک ب میرات ب ی ماو ت و ، ک واتە کوردای تی ئ صیل و
ب ه زتر ل ه ر و سف ب م ر ی د ه نیت و …" ، ب ب وای من،
نەتەوە ب ماوەیی و میرات نییە، ب ک دروست دەکر . مر ڤ، ه ر ل
زار کیی و ، دایکوباوک، خ زان، بن ما ، ه ز و خ ، خو ندن گ ،
ج یکار، ک م ، ه موو ئ وان ل دروستکردنیدا د بینن و ئ و
ک سی تیی ی د د ن ، ک ه ی تی و د یب . زار ک، ک د ت دنیاو ،
ب خ ی هیچ ئینتیمای ک ی نیی و د کر ت ، کورد، فارس، تورک،
ع ر ب، فرانسی، چینی، شیع ، سون ، ئ زدی، پر تستانت، کات لیک،
ئ رت د کس، جوو، بوودایی، هیند س یا ه ر شت کی دیک . د ش
مندا کی فرانسی، سو دی، ع ر ب، چینی، ه ر ک د ن دنیاو ،
ج گ ک یان پ بک یت و دان ی کیان بب یت ن و خ زان کی ئیندیان و
دای کیان بب یت ن و خ زان کی م(ق ر چ) و دان ی کیان بب یت
ن و خ زان کی س مالی و دان ی کیان بب یت ن و خ زان کی
ئ بوریجینی ل ئ وستالیا و ه موویان گ ور ببن، ئایا ئ وان
د بن و فرانسی، سو دی، ع ر ب، چینی یا د بن ئیندیان، ق ر چ،
س مالی، ئ بوریجین؟ ئ ود م ت د گ ین، ک ن ن ت و و ن ئایین،
هیچیان چ سپاو و ب ماو یی و میرات نین و هیچ س نای تیی کیشیان
ت دا نیی ، د ش مر ڤ ل ی د رچ ت و ه ر ن شچ ت و س ری، ئ و
س ن و د م ن ت و و چ سپاو ، ت ن مر ڤ بوون . کوردای تیش، ب
واتای کوردبوون و ه ستکردن ب کوردبوون و ه و دان ب پرسی
ن ت و یی کورد، باو م وای ، نەتەوە ئەگەر بە خولیا و کار کی
نەتەوەییەوە گر نەدر ، دەسیس و دەپووک تەوە. بنەماکانی نەتەوە

لەبەریەک هەڵدەوەشێنەوە: خاک داگیر دەکرێ و ناگەڕێتەوە و کەم دەبێتەوە، زمان هەڵدەوەشێتەوە و بەش بەش دەبێت، مێژوویش لەنێوان تێگەیشتنێکی کاڵفامانە و ناتەواو و هەڵەدا، بزر دەبێ و فەرهەنگیش دادەڕزێ و تێک دەبێ.

****

لە هەر کۆمەڵگەیەکدا، چوارچێوەی دەوڵەتێکی یەکگرتوو کەی نەکاتەوە، مەگەر گەیشتبنە ئەو جێیەی، مارکس لە کۆمۆنیزم یا پرۆدۆن(Pierre-Joseph Proudhon) باکۆنین(Michail Bakunins) و کرۆپۆتکین(Pjotr Kropotkin) و گۆڵدمان(Emma Goldman) لە ئەنارکیزمدا، باسی دەکەن و هەوڵی بۆ دەدەن و چاوەڕوانین بێتە دی، چەک جێگەی گوڵ لەیەکگرتن و گەنگەشە و وتووێژ دەگرێتەوە و ڕێکخراوە سیاسییەکان و حیزب دەبنە میلیشیا و دەستەی چەکدار و بونیادی دامەزراوەیی و پایەی دەوڵەت لەبەر یەک هەڵدەوەشێنەوە و کۆمەڵ شی و شیتاڵ دەبێتەوە، ورد دەبێتەوە و پاژپاژ دەبێت و دەبێتە خڕبوونەوە و گردبوونەوەیەلێکی پێش دەوڵەت ئاسا، دەبێتە بەرەباب و تیرە و خێڵ و هۆز و هەرێم و میرانی جەنگ دەبنە کۆڵەگا و میرمحێ و سەرکردە و دەمڕاستی ناوچەیی و نەژادی و ئایینی و ئایینزایی و سەرمایەدار و چێتە و دەیان جۆرە گرێ و دەستەی دیکە، لەژێر دەیان ناوی جیاوازدا، کە ئێستا نەک تەنیا باشووری کوردستان، بەڵکە هەموو کوردستان بۆ دەستییەوە دەناڵێنێت. کاتێکیش، کە دەوڵەت، وەک چەمک و تێگەیشتن و بوون، بە بێ جۆرە پێکهاتنێکی گشتی چێ نەبێت و دروست نەبێت، نەبوونی ئەو پێکهاتنە گشتییە، دەبێتە هۆی ئافراندنی بۆشایی و چۆڵاییەکی سیاسی لەنێو کۆمەڵدا، کە زەمینە خۆش دەکات و ڕێگە دەکاتەوە بۆ دەستتێوەردانی دەرەکی. لێرەدا ڕێبەرایەتییەکی شارەزا و لێزان و دەسڕۆز، ڕۆوشەکی لەو گێژاوە دەردێنێت و وڵات و کۆمەڵ، بەرەو کەناری ئازادی دەبات. ڕێبەرایەتی، شارەزایی و زانینێکی گشتیی بەماوەییە و لە ئەنجامی کەڵەکەبوون و کردەی مێژوویدا خۆ دەبێتەوە و لە بنەماشدا لە گەشەکردنی ئاگایی ستراتیگیی گەلەوە سەرچاوە دەگرێ، کاتێک تێدەگات و دەزانێت و ئاگایە لەوەی، هەندێک پیرۆزی و تایبەتمەندیەتی خۆی هەیە، کە نابێ دەستی کەسی بگاتێ و بەرژەوەندگەلێکی خۆی هەیە، کە ناشێ دەستبەرداری ببێ. هەموو نەتەوەیەک کۆمەڵێ پیرۆزی و بەرژەوەندی خۆی هەیە، کە ڕای گشتی بڕیار لەسەر پاراستنیان دەدات و ئەو دەستەبژێر و سەرتەڵە داهێنەرانەی نێو گەل و نەتەوە و نیشتمان، بڕیار دەدەن، کەنگی خەڵک ئامادە بکرێن بۆ جەنگ بۆ پاراستنی بەها

و بەرژەوەندە نەتەوەیی و نیشتمانییەکان و چەسپاندنی بناخەی دەوڵەتێکی یەکگرتوو، چونکە دەوڵەت بۆخۆی، ئامرازێکە بۆ بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی خەڵک لەچوارچێوەی قەوارەیەکدا. ئەو قەوارەیە، کە پێی دەگوترێ دەوڵەت، سەرچاوەی هەموو نەهامەتی و بەڵا گەورەکانە، ئەگەر حوکمڕانییەکی دروست و باش و دادپەروەری تێدا نەبێت و هیچ چاودێرییەکی توندی لەسەر نەبێت، لێ مر□ق □□نگە لە نەبوونی پاریزگاری و دەسەڵات و پەروەردە و بارھێنانی سیاسییشدا، ببنە گیانلەبەر و دڕندەی ترسناک ڕەنگە مرۆڤخۆریی، کانیبالیزم(cannibalism)، کە لە مێژووی مرۆڤدا هەبووە، جارێکی دیکە سەرھەڵداتەوە و ببێتە مۆدەی سەردەم. دەوڵەتی یەکگرتوو دەفری پرۆژەی ژیارییە، هیچ ژیارییەک بێ دەوڵەتی مەزن و پێشکەوتنی زانستی، چێ نابێت وونییە.

****

کاک "م"، پیاوێکی تا ڕادەیەک بڕێک لە کورتەباڵا بەرزتر، لاواز، پرچی تەنک و بڕێکی ڕووتابووەوە و ئەوەیشی مابووی، سپیەتی تێکەوتبوو، تابڵێی ئارام و لەسەرەخۆ، خوێندوو و هەڵگری بڕوانامەی زمانی عەرەبی و زانستە ئیسلامییەکان و دەرچووی زانستگەی ئەزهەر لە مسر و زمانانی کوردی و تورکی و عەرەبی زان و هەرسێی بەدەفتەر گرتبوو . ئەو بە ڕەچەڵەک لە باکووری کوردستانەوە هاتبوو، لێ لە ئیستەنبوول دەژیا. وەک هزرین و دیدیش نزیک لە ڕەوتە ئیسلامییەکەی نەجمەددین ئاربەکان، کە ڕەوتێکی ئیسلامیی تورکی بوو و ئێستا ڕەجەب ت□یب ئەردۆغان ڕێبەریەتی و لە بنەماشدا کاریگەریی بیروباوەڕی نوورسیی لەسەر بوو و گەلێ جاریش مالە گچکەکەی، کە لە کوووچەی یەکێک لە گەڕەکە هەژارەکانی ئیستەنبوول بوو، دەبووە مەکۆی جڤین و خڕبوونەوەی هاوبیر و هەوادارانی ئەو ڕەوتە. لە مالەکەیدا ، کتێبخانەیەکی گەورەی تژی کتێبی جیاواز لە بواری جیاوازدا، بەو زمانانە هەبوو. دانی ئێوارەی ڕۆژێک و شەوێکی پێش بیستوچوار ساڵێک میوانی بووم، لەو ماوەیەدا ئەوەی سەرنجی ڕاکێشام، دیتم نوێژ ناخوێنێت، بە پێی بیروباوەڕ و کەسیەتی ئەو، نایشارمەوە، بڕێک بەلامەوە سەیر بوو، بانگەشەی ئیسلام و ئیسلامیبوون و نوێژنەخوێندن! هەرچەندە ئەوە مەسەلەیەکی زۆر تایبەت بوو و گەلێک کەسەکیش بوو، لێ هێزم دایە خۆم و حەزم کرد لێی بپرسم، کە چۆنە ئەو بەو پاشخان و کەسیەتی و دیدی خۆیەوە، نوێژ ناخوێنێت! لە وەڵامی پرسیارەکەمدا گوتی:"چما نمێژ بخوینم! کەسەک نمێژ دخوینە کو ئازاد بە. نە وەڵاتێ من، نە گەلێ من، نە ئاخا من، نە زمانا من، هیچ یەک ژ وان

نە ئازادە. گاڤەک وان نە ئازاد بن، ئەز ژی ب خۆ نەئازادم. ئەز و زمان و ئاخ و گەل و وەڵاتێ من، ئەم بندەستن، ئەم کەلەن، بەندە، دیل، کەیلەنە. مرۆڤ کو دیل و کەلە بن، چ تشتەکی نە ئی وییە، نە جان، نە لاشە وی ئە وینە، ئەو نە خودێێ خۆیێیە، بەلکی هەر تشتی وی مولکا کەلەدارێیە، نەمەژ قەوت نە ل سەر وییە، ژ بەر وێ یەکی ئەز نەمەژ ناخوینم، گاڤەکی وەڵات، عەرد، زمان وگەلە من ئازاد و سەربەست بوون، ئیدی ئەز نە کەلەمە، ئەز ژی ئازاد دبم، وێ چاخێ نەمەژ ل سەر من فەرز دبە، بلا کوردستان ئازاد بە و ئەم ببن خودێێ خوە، ئەز ژی نەمەژ دێ بخوەنم”.

****

لە میدیا بینراو و بیستراو و نووسراوەکانی کوردستاندا، ئەوانەی لەگەڵ گشتپرسی و سەربەخۆییدان، ڕۆژانە وەک هەواڵی گرنگ و کاریگەر، هەڵوێستی نووسەرێکی کورد، ڕۆژنامەنووسێکی کورد، مەلایەکی کورد، ئەفسەرێکی کورد، هونەرمەندێکی کورد، دانیشتووی هەرێمی کوردستان و لەنێو هەرێمی کوردستاندا، بڵاو دەکرێتەوە، یا چالاکی خەڵکانێک، بە هونەر، بە مووزیک، بە قسەکردن، بە خۆبوونەوە، لە باژێڕەکی هەرێم، هەولێر، دهۆک، سلێمانی، هەڵەبجە، سۆران و...پەخش دەکرێتەوە و گرنگی و بایەخێکی زۆریان پێدەدرێن، کەچی هەر ئەو نووسەر و ڕۆژنامەنووس و هونەرمەند و سترانبێژ و خەڵکانە، هەندێ خۆیان شەکەت ناکەن، کە ڕووبکەنە کەرکووک و لەگەڵ تورکمانەکاندا، چالاکی هاوبەش بکەن و بچن بەرەو بەدرە، مەندەلی، قزڵڕبات، کفری، خورماتوو، خانەقین، نەو کوردانی فەیلی، شنگال و یا هەر عەردەکی لەو جۆرە، کە دەبوو هەموو گرانییەک بخرایە سەر ئەو دەڤەرانە و بایەخ و بەهایەکی گەلیک زیاتر بەوان درابا.

ئەم گشتپرسییەی باشووری کوردستان، کە بڕیارە لە 25ی سێپتەمبەری 2017دا بکرێت، بەرەک پەلەپەل و شپرزەیی پێوە دیارە.
هێشتا تەواوی هێزەکانی باشووری کوردستان نەگەیشتوونەتە پێکهاتنێکی تەواو لەسەری و ناهاوئاهەنگی و جیاوازیی و فرەدەنگیی پێوە دیارە.
هێشتا لەتی ڕۆژهەڵاتی هەرێم، سلێمانی و گەرمیان، دەنگی نەخێر و دژەسەربەخۆیی تێیدا زاڵە.

هێشتا لە دەڤەرێ دابڕێنراوەکانی باشووری کوردستان، کە پتر لە 60%ی خاکەکەی پێکدێنن، هیچ جۆرە چالاکی و جموجووڵێکی بەرەو یەکگرتنەوە لەگەڵ هەرێمدا و بەرەو سەربەخۆیی تێدا وەدی ناکرێت.

هێشتا گوتوبێژێکی جیددی لەگەڵ تورکماندا، کە نەتەوەی دووەمی کوردستانن و لە هەستیارترین شوێنی کوردستان دەژین، نەکراوە، کە دەبوو پێش هەر خاڵێکی تر و پێش هەر حیزبێکی تر، گوتوبێژ لەگەڵ وان کرابا و دڵنیایی تەواویان پێ درابا، بە تەواوی یەکسانیان لەگەڵ کورددا و دابینکردنی تەواوی خواستەکانیان، لە چوارچێوەی کوردستانێکی سەربەخۆدا.

هێشتا ساغ نەبووەتەوە، عەرەبی هاوردەی کەرکووک، کە پرۆژەی عەرەباندنی دەڤەرە دابڕێنراوەکانیان جێبەجێ کرد و سەرلەبەریان سیخوڕ و داگیرکەر بوون، چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت، کە ئەگەر بە حەق بێت، دەبێ مافی دەنگدانیان نەبێت.
هێشتا ساغ نەبووەتەوە، کە ئایا ئەم گشتپرسییە تەواوی دەڤەرە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم و کوردانی دەرەی هەرێم دەگرێتەوە یا نەء.
هێشتا هێشتاگەلێکی فرە زۆرتریش ماون…

ڕێبەرانی هەرێمی کوردستان و لە پێشی هەموویشیانەوە بارزانی، کە ئێستا سەرۆکی کوردستانە و پێشەنگی بانگی سەربەخۆییە و ئاڵاکەی هەڵگرتووە، حەقوایە گەلێک لەبراوانە و دەفراوانە و چالاکانە، هەرچی زووە، لە پێناوی لەدەستنەدانی کەرکووک و تەواوی دەڤەرە دابڕێندراوەکان، نەک جارێک، دەیان جار سەردانی کەرکووک بکات و لەگەڵ تورکمانەکان، شیعە و سوننەیان، بەرەی تورکمانی و حیزب و هێزە سیاسییەکانی تریان، لەگەڵ عەرەبە کۆنەکانی کەرکووک، لەگەڵ مەسیحییەکانی، کۆببێتەوە و بەڵێنی ڕاست و دروستی وەدیهێنانی تەواوی مافەکانیان بدا. با پۆستی جێگری سەرۆکی کوردستان، یا سەرۆکی کوردستان، چەندین وەزارەت، سەرۆکی پەرلەمان، باڵاترین پلە لە دەوڵەتی کوردستانی سەربەخۆدا، بدرێ بە تورکمان، مەسیحی، یا عەرەب، نەک بە فڵانە حیزبی کوردی یا ئەوی دی. بارزانی، حەقوایە نەک جارێک، دەیان جار، سەردانی زوممار، شنگال، کوردانی ئێزدی، شەبەک، دووبز، مەخموور، پردێ، تازەخورماتوو، تاوغ، کوردانی کاکەیی، بەشیر، خورماتوو، کفری، قەرەتەپە، جەلەولا، خانەقین، مەندەلی، بەدرە، زرباتییە، کوردانی فەیلی، کەلار، هەڵەبجە، هەورامان، سلێمانی و…بکات و جۆش و گەرمی و چالاکییان تێدا بڵاوبکاتەوە و دڵنیایی داهاتوویەکی باشتر، گەشتر و خۆشتریان بداتێ. کورد لەمێژە گوتوویەتی: "پادار بگرە، بە پا ماڵ وەمانە"، بە کوردستان، پادار، دەڤەرە دابڕێندراوەکانن و بە پا، هەرێمە.

سپای ئەمەریکا لە ڤیەتنام، سپای فرانسا لە ئەلجەزائیر، سپای تورک

لە کوردستان، سپای عیراق لە کوردستان، داریان سووتاند، ماڵیان دەڕووخاند و وێران دەکرد، دەست و پێ و پەنجە و لووت وگەردەنی ژنانیان دەبڕییەوە بۆ داگیرکردنی خشڵ و زێڕەکانیان، کچان و ژنانیان وەک سەبایا دەبرد، ئەنفالیان دەکرد، گازبارانی مرۆڤ و ئاژەڵ و ژینگەیان دەکرد و دەیان خراپەکاریی دیکەیش. عەرەبی هاوردەی کەرکووک بەشێکی چالاک و دەستکراوە بوونە، لە تەواوی هەموو ئەو نەهامەتییانەدا، بەسەر کوردستاندا هاتوون و کەرکووکیش پشکە زۆرەکەی بەرکەوتووە.

ماددەی ناپیرۆز و بەد و بەفەڕ و دزێوی 140، کە کورد بەخۆی چووە ژێر باری و لەگەڵ حوکوومەتی بەغدا واژووی کرد و تائێستاش وەک "مارەکەی شێخ ئەمەر" بە ملیدا ئاڵاوە و لێی نابێتەوە و وەک زنجیر و پابەند دەست و پێیەکانی شەتەک داوە، پەڵەیەکی ڕەشە بە نێوچاوانی سەرکردەیەتی سیاسیی کوردستان و مێژووی کوردەوە، کە قایل بوون بەوەی دەنگدان لەسەر خاکێک و جیۆگرافیایەک بکرێت، بۆ هەموو پێوەر و بەڵگە و مێژوویەک، بەشێکی جیانەکراوەی خاکی کوردستانە. ماددەی 140، دەنگدانە لە سەر ماڵی خۆت، کە چەند کەسێکی لایەنە و غەوارەی تێ هاتووە و داگیریان کردووە و ئەوان دەڵێن ئەو ماڵە هی ئێمەیە و تۆیش دەڵێی وەرە با دەنگی لەسەر بدەین بزانین هی کێیە! تەنانەت هەموو کەمئاوەزێکیش ئەوە دەزانێت، کە مرۆڤ لەسەر ماڵی خۆی دەنگ نادات! هاتنی ئەو لایەنە و غەوارانە بۆ تەواوی ئەو خاکەی کوردستان، کە ئێمە پێی دەگوتری"ناوچەی دابڕێندراو" یا "ناوچەی جێی ناکۆکی"، لە داگیرکردن زیاتر شتێکی دیکە نەبووە. کورد ئێستاش دەتوانێت، هەردوو شارۆچکەی کەلار و چەمچەماڵ، کە هەردوویان خراونەتە سەر سلێمانی و سلێمانییش بەدەستی کورد و هەرێم خۆیەوەیەتی، بۆ تەواوی خاک و دانیشتووانەکانیانەوە و هەموو گوندەکانیانەوە، بێ هیچ پرسێک بە بەغدا، بگەڕێننەوە سەر کەرکووک. سلێمانی، قەرزداری کەرکووکە و گەڕانەوەی کەلار و چەمچەماڵ، گەڕانەوەی قەرزەکانی کەرکووکە. کورد بە حوکمی ئەوەی هەردوو شارۆچکەی کفری و خورماتوو وەک خاک لە ژێر هێزی خۆیدایە، دەتوانێت، بە بڕیارێکی ئوستانداری کەرکووک و داوایەکی ئەنجومەنی شارەداریی ئەو دوو شارۆچکەیە و پشتیوانیی سەرۆکایەتی هەرێم، بیانخاتەوە سەر کەرکووک. کورد دەتوانێت ئێستاش عەرەبی هەناردەی کەرکووک، کە هەریەکەو 20000 دۆلاریان درایە بەوەی بگەڕێنەوە بۆ زێدی خۆیان، بیانگەڕێنێتەوە. کورد دەتوانێت بۆ خۆی و بێ چاوەڕوانکردنی حوکوومەتی بەغدا، حەویجە، کە بەغدا بۆ سەرئێشەی کورد و کێشە و گوشار بۆ کەرکووک و لەسەر کەرکووک هێشتوویەتییەوە

و لە بەندەستی داعشدایە، ڕزگار بکات و ئەویش بخاتەوە سەر کەرکووک. ئیدی بەو کارانە کەرکووک دێتەوە ئامێزی کوردستان. بە مەخموور و مەندەلی و بەدرە و زرباتییەش هەر ئەو کارانە دەکرێت، ئەگەر ڕێبەرایەتی کورد لە سیاسەتی منجەمنج و کات بەسەربردن، خۆ دەربازکەن و گوێ و تینێک بدەنە خۆ.

دەسەڵات و حوکوومەت و حیزبە نەتەوەیی و ئایینی و سیاسییەکانی شیعە و سوننە و تەنانەت عەلمانییەکانی عیراق، حیزبی کۆمۆنیستی عیراقی لێ دەرچێت، هەر هەموویان، لە باشترین حاڵدا، ئەگەر قایل بن بەم گشتپرسییەی ڕێبەرایەتیی کورد باسی دەکات، کە ڕەنگە قایلیش بن، ئەوان تەنێ بە ئەنجامدانی لەنێو هەرێمی کوردستاندا، قایل دەبن و ئەگەر ئەنجامەکەیشی بە سەربەخۆیی بشکێتەوە، ئەوا هەرگیز لەم هەرێمەی ئێستا زیاتر، لەم سێ قوتە شارەی(دهۆک، هەولێر، سلێمانی)، کە بە هەرسێیانەوە هێندەی سێ گەڕەکی گەورەی شاری لەندەنن، زیاتر، ڕەوا نابینن. ئەم هەرێمە قوتە، سەددام حوسێنیش بەکوردی ڕەوا دەبینی و لاریی لێ نەبوو، ئێستا ئەگەر کورد دڵ بەوە خۆشکات تەنێ ئەم هەرێمەی بۆ ببێتە دەوڵەت، باشتر وایە، خۆی بۆی شەکەت نەکات و لێی پێداتەوە تا شەمەندەفەرێکی دیکە دێت، یا ئەوەتا بە هەموو تین و گوڕ و هێزییەوە، خۆی بۆ یارییەکی دیکە ئامادە بکات. کورد چاوەڕێی ئەوە بێت دەسەڵاتی بەغدا و حیزبەکانیان، یا جەعفەری و جبووری و مالیکی و حەموودی و ئەلحەکیم و عەبادی و نوجەیفی و… دەستبەرداری دەڤەرە دابڕێندراوەکانی باشووری کوردستان ببن و دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان، بە تێکەڵکردنی ئەو دەڤەرانە لەگەڵ هەرێمدا چی ببێت، ئەوە تەنێ خەونە و هەرگیز نایەتە دێ. کە هەڵویستی دەسەڵاتی بەغدا و حیزبەکانیان بەو جۆرە بێت، دەبێ کورد بگاتە ئەو ئەنجامەی، کە شاعیری دیاری عەرەب، ئەبو تەممام ئەلتائی(أبو تمام الطائي/ 788-845)، پێی گەیشتبوو، کاتێک بە ئەلموعتەسەم بیللاە(المعتصم باللە/ 842 -796)ی خەلیفەی عەبباسی، کە بەدەم هاواری ژنێکی عەرەبەوە لە شاری عەمووریییەی بندەستی بیزەنتییانەوە دەچێت، کاتێک ژنە هاوار دەکات"وا معتصماە/هاوار موعتەسەم یا هەوموعتەسەم" و موعتەسەمیش لە جەنگێکدا، باژێڕی عەمموورییە دەگرێت و سپای بیزەنتییان کە تیۆفیلۆس(788Theophilos-845)، ئیمپراتۆری دەبێ تێکدەشکێنێت، ئەبو تەممام دەڵێ:

"السيف أصدق إنباء من الكتب في حدە الحد بين الجد واللعب"، واتە: شمشێر لە کتێبان دروستترە لە نووسینی هەواڵدا، تیژییەکەی سنووری

نەوان جیددیەت و گەمەیە. عەرەب لەمێژە گوتوویانە:"بالسیف یقوم الإعوجاج لا بالقلم"، واتە: بە شمشێر چەوتییەکان ڕاست دەکرێنەوە نەک بە قەڵەم.

ئەگەر گشتپرسییەکە بە ئەوە بێت، تەنێ سەربەخۆیی هەرێمی کوردستان بهێنێتە دی، ئەوا بەڕای من نە پێویستە و نە ئەم هەڵڵایەی گەرەکە، چونکە لە ساڵی 2005دا نزیکەی 98%ی دانیشتووانی هەرێم، دەنگیان بە سەربەخۆیی دا، بەڵام دواتر سەرانی کورد، لە زمانی جەلال تاڵەبانییەوە، کە ئەودەمە کرا بە سەرۆککۆماری عیراق، گاڵتەیان بە ئەنجامی ئەو دەنگدانە هات و ئەو گوتی، کورد پێشتر دەنگی بە دەستووری عیراق و یەکپارچەیی خاکی عیراق داوە و ئەو دەنگدانەی بە سەربەخۆیی ئەنجامدراوە، کارەکە هیچ بایەخ و بەهایەکی نییە. ئەگەر گشتپرسییەکە بەڕێگەنامەیەک بهێنێتە گۆڕێ، تەنێ هەرێم بکاتە دەوڵەت و تەنێ هەرێم وەک کوردستان بمێنێتەوە و سەربەخۆ بێت و ببێتە قەوارەیەکی واژەکراو و ددانپێدانراو و ڕەسمی و چەسپاو و نەگۆڕ، بە لەدەستچوون و دەستبەردابوون لە دەڤەرە دابڕێنراوەکانی کوردستان، ئەوا ئیدی ڕەشترین پەڕەی خیانەت و ناپاکی بە مێژووی سەردارانی کوردستانەوە دەنووسێ و هەرگیز لێیان نابێتەوە و تا کۆتایی دنیاش ئەو بەشەی کوردستان دەدۆڕێت. لەوەها حاڵێکدا نەبوون و ئەنجامنەدان و نەکردنی، ئەو گشتپرسییە، گەلێک باشترە لە لەدەستانی کەرکووک و بەشە کوردستانییەکانی مووسڵ و دیالە و تکریت و کووت وعەمارە!

13-08-2017

-________

سترانبێژ و شاعیر و ئەکتەر و مووزیکدانەری ناسراوی هۆڵاندی لە سوێد ژیاو، کۆرنێلیس ڤرێسویکس (Cornelis Vreeswijk1987 –/ 1937)یش هەر ئەو شیعرەی بە دەسکارییەکی یەکجار کەم، لە فەرجوان، وەرگێڕاوەتە سەر زمانی سوێدی و لەسەر ئاوازەکەی مەککەردی و جوانتر بە گۆرانی گوتوویەتییەوە.

بیشر ئەلحافی، ناوی تەواوی: ئەبونەسر بیشر کوڕی حاریس کوڕی عەبدوڕەحمان کوڕی عەتاء کوڕی هیلال مەروزی بەغدادی(ابونصربشر بن حارث بن عبدالرحمن بن عطاء بن هلال مروزی بغدادی)یە. یەکێکە لە عاریف و سووفییە گەورەکانی کۆتایی سەدەی دووەم و دەسپێکی سەدەی سێیەمی کۆچی، لە ساڵی 767 دا لە مەرڤ(مرو)ی وڵاتی فارسی کۆن و تورکمەنستانی ئەمڕۆ، لەدایک بووە و لە بەغدا ژیاوە. ئەلحافی، واتە: پێخاوس، دەڵێن هەرگیز کەوشی لەپێ نەکردووە و هەر بە

پێخاوسی گەڕاوە.

القرآن الكريم، سورة الزمر، الآية 68:(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ).

بە گوتەی هاوڕێیەکم:"ئەوی حوسنی چاکە بێت تێیدا نییە".

کورد دەڵێ:"سەرگا هەر دەڕێ".

ئەوانەی خۆشیان لە مەسعوود بارزانی و ماڵباتی بارزانی نایەت، لەبری ئەوەی بڵێن"بارزانی یا مەسعوود بارزانی" هەر دەڵێن:"مەسعوود" و بە "نەچیرڤان بارزانی"یش هەر دەڵێن"نەچیر".

لە خولێکی فێربوونی زمانی سوێدی، سوعادی خێزانم و من دەمانخوێند. بارام(بهرام) ناوێکی فارسی شاخواز"سلطنت طلب"ی ئێرانیی هاوپۆلمان بوو، کە لە ئەمریکا بووبوو و ژیابوو و خزم و کەسانی هەموو لەوی دەژیان. لە سوعادی پرسی، کە خەڵکی کوێیە یا ئێمە خەڵکی کوێن. سوعادیش پێی گوت: کوردستان. بارام دەسبەجێ هەڵچوو و کەللەیی بوو و گوتی شتێک نییە ناوی کوردستان بێت، کوردستان نییە. هێندەم زانی سوعاد کورسییەکی لە هەڵگرتوو، خێریک بوو بیکێشی بەسەری بارامدا، تا ئێمە کەوتینە نێوانیانەوە و نەمانهێشت بارام بەرکەوێ. ئیدی بارامی کەڵەڵ، کە قەدوباڵای هێندەی هێلموت کۆل(Helmut Kohl)ە، یەک میتر و نەوەدوسێ سەنتیمیترییەکەی ئەڵمانیا دەبوو، پۆلەکەی جێهێشت و ئیدی نەهاتەوە.

المطبعي، حميد، گفتوگۆ لەگەڵ مسعود محمد، ئامادەکردنی: ئازاد عەبدولواحید، چاپی یەکەم، هەولێر 1999، ل 13.

نالی دەڵێ:" فارس و کورد و عەرەب هەرسێم بە دەفتەر گرتووە
نالی ئەمڕۆ حاکمی سێ موڵکە دیوانی هەیە".

سەدەیەک گەڕانەوە بە قووڵایی

مێژوو، گەشتێک بۆ ئیسیووپیا … ئەمجەد شاکەلی

بیرۆکەی سەفەرەکە:
کە هاوڕێم سەردار ئەمین، زەنگی بۆ لێدام و باسی ئەوەی کرد، لەگەڵ هاوڕێ سەفوەت جەباریدا، بەتەمان گەشتێکی ئیسیووپیا بکەن و پرسیاری لێکردم ئەگەر حەز دەکەم منیش هاوڕێی سەفەریان بم، بە یەکودوو دوای دوو خولەکێک، سولەیمانی قەسساب ئاسا، قایل بووم و گوتم باشە . ئیدی پاش ئەو زەنگەی هاوڕێ سەردار و قایلبوونم، لەسەر کاتی سەفەرەکە ڕێککەوتین و کەوتینە مشووری بلێت پەیداکردن و خۆمان ئامادەی ئەو سەفەرە کرد و بڕیار وابوو سەرلەبەیانی ڕۆژی 06 – 01 – 2016 کاتێک لە فڕۆکەخانەی بۆلێی(Bole) لە □ ئەدیس ئەبابا دادەبەزین، یەکدی ببینین و هەر بەو جۆرەشمان کرد. ….
[بۆخوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ….]

کەرکووکەخەم – یازدە ….ئەمجەد شاکەلی

تۆ سەدان جار باسی دەردەکانی کەرکووک و ڕاگواستنی خەڵکەکەی و گواستنەوەی کارگەر و کارمەندانی، بە کوردێکی سلێمانی، هەولێر یا دهۆک و بۆ تایبەتیش سلێمانی بکە، هەرگیز لێت تێناگات و پێیوایە کارمەند کارمەندەو دەبێ بگوێزرێتەوە و ئەی خەڵکیش □ لە شارەکەوە ببرێتە شارێکی تر، ئەمە چی تێدایە و □ کە کارمەندی هەناردەش دەخرێنە جێگەی تۆ، ئیدی ئەو قانوونە و کەی کێشەیە! ئەوان بەو جۆرە لە کێشە و نەهامەتییەکانی کەرکووک تێدەگەیشتن و ئێستایشی لەگەڵ □ بۆ تێیدەگەن. من بەیە وا دەڵێم، چوون دەیان جار تووشی ئەو گەنگەشە و مشتومڕە هاتووم لەگەڵ خەڵکانێکدا، □ کە تێگەیشتنی ئەوان لەو کێشەیە، هەر هەندەی تێگەیشتنی عەرەبێکی فەللووجە، تکریت، بەسرە، بەغدا یا شوێنێکی دیکەی عیراق بووە. ئەو دەمەی لە کەرکووک

بووم، چەند شوێنێکم گۆڕی و لە هەر دەمە و لە جێگەیەک دەژیام، دەمێک لە گەڕەکی عەرەسە و ئیمام عەبباس و دەمێک نێزیکی حەمامی عەلی بەگ و دەمێک کۆڵانەکەی شوکر نەجاڕ، لە خانووێکی میمکە(مە[illegible]شا)ی دیاندا، کە لە کۆندا خوێندنگە بووبوو لە نێزیکی سینەمای سەلاحەددین و دەمێک لە هوتێل زهوور لە نێزیکی مەرکەز عام و دەمێک لە هوتێل موەففەق(موفق) و ماوەیەکیش لە ڕەحیماوا و دواجاریش پێش گواستنەوەم یا ڕاستتر وەدەرنانم بۆ هەولێر، چونکە بە تەبزی بوو نەک بە خواستی خۆم، لە هوتێل (جیهاد)، لەگەڵ هاوڕێیەکی دیکەمدا ژوورێکمان پێکەوە گرتبوو. هاوڕێیەکەم مامۆستای ئامادەیی بوو و کە هاوین هات، گەڕایەوە کفری و منیش یەک دوو حەفتەیەک بە تەنیا مامەوە. پاش ئەو ماوەیە، خاوەنی هوتێلەکە پرسیاری لێکردم، کە کوڕێکی تازەهاتوو هەیە، ئەگەر من پیم ناخۆش نەبێت، ئەوا بیخاتە ژوورەکەم و بەوەش کرێیەکەم کەمتر دەبێتەوە. منیش زۆر بەلامەوە ئاسایی بوو و قایل بووم. هەر بۆ شەوێ ئەو نەفەرە نوێیە هاتە ژوورەکەم. لاوێکی دەوروبەری 22-21 ساڵان بوو و هەر دوو سێ ساڵێک لەمن گچکەتر بوو. عەرەب بوو و خەڵکی دەوروبەری تکریت بوو. ئیدی کە بوو بە هاوژوورم و زووزوو یەکدیمان دەدیت، قسەوباس کەوتە نێوانمانەوە. ئەو باسی خۆی بۆ دەکرم و زۆر بە شانازییەوە دەیگوت، کە تەنێ خوێندنگەی سەرەتایی تەواو کردووە و بە مووچەیەکی 130 دیناری لە کارگەی گۆگرد(کبريت)ی کەرکووک کاری بۆ دابین کراوە و ناردوویانە بۆ کەرکووک و ئێستا بە شێوەیەکی کاتیی لەو هۆتێلە دەژی و پاشتر خانووی بۆ دابین دەکرێت و دەبێتە خاوەنی ئۆتۆمبیل و هەموو ئامرازەکانی ژیانی بۆ مسۆگەر دەکرێت و ژن دەهێنێت و منداڵی دەبێت و دەبێتە خەڵکی کەرکووک. لە قسەکانیدا شۆخیی بە من دەکرد، کە زانستگەم تەواو کردووە و هەموو مووچەکەم 43-42 دینارە و نە خاوەنی ماڵ و نە خاوەنی خانووم و نە هیچیشم هەیە. منیش دەمەویست تێیگەیەنم، کە ئەو و ئەوانەی وەک ئەو، کە دەنێردرێنە کەرکووک، لەبەر عەقڵ و کارزانی و لێوەشاوەییان نییە، بەڵکە بۆ عەرەباندنی کەرکووکە و بۆ پێکردنەوەی جێگەکانی ئێمەیە و بۆ گۆڕینی هەموو شتێکی شارەکەیە و بۆ بنبڕکردنی کوردە لە کەرکووک. کە زانیشی فەرمانی گواستنەوەم بۆ هەولێر دەرچووە، زمانی درێژتر بوو و پتر شۆخیی بە ڕەوشی من و ئەوانەی وەک من دەکرد. نێزیکەی یەک مانگ و چەند ڕۆژیک لەگەڵ ئەو کوڕەدا هاوژوور بووین، پاشان من و سەدانی وەک من وەدەرنراین و ئەو و هەزارانی وەک ئەو جێی ئێمەیان لە کار و کۆڵان و گەڕەک و شەقامەکانی کەرکووکدا گرتەوە و بوون بە خاوەن ماڵ و تا ئەمڕۆش هەر خاوەن ماڵن.

11 – 05 – 2015

ئەوەی نابێ بگوترێ، دەبێ بگوترێ ... ئەمجەد شاکەلی

amjadshakali_kteb11

[Read more]